Lei 6,50

EUGEN BOUREANUL

VIJELIA

EDITURA TINERETULUI

EUGEN BOUREANUL

VIJELIA

EDITURA TINERETULUI

Coperta de GH. CERNAIANU

I

Iarna anului 1614 începuse cumplit de grea.

Înspăimîntate și sărăcite de luptele Movileștilor, de cruzimile fără de seamăn ale lui Ștefan Tomșa al II-lea, satele Moldovei rămăseseră aproape pustii. Flămînzi și goi, sătenii fugiseră la munte și se tăinuiseră prin codri. Copiii mureau în brațele bătrînilor, cari — la rîndul lor — se zvîrcoleau în chinurile ciumei, ce bîntuia țara de mai bine de doi ani.

Era înaintea Crăciunului.

Se înnoptase. Prin troienii drumului de codri, ce ducea spre Botoșani, un pîlc de călăreți înaintau anevoie, tăindu-și pîrtii, pe care Crivățul le netezea pe dată, în urma lor.

— Pustiu ținut. Puteam să-l străbatem și ziua, vorbi unul dintre călăreții din fruntea convoiului.

— Așa o fi, măria-ta, dar paza bună trece primejdia rea. O veste poate ajunge oricînd la urechile Tomșei, iar iscoadele lui ne-ar putea încrucișa oriunde.

— Pe o vreme ca asta? făcu, neîncrezător, cel dintîi. Și vorbele li se curmară, purtate pe coclauri de mugetul furtunii și gemetele cailor, ce opinteau din greu, abia împieptoșind valurile troienilor.

Drumul devenea din ce în ce mai greu. Dealurile Pietrăriei se înălțau în calea jocului capricios al spulberișului, măturat de sub poalele trunchiurilor seculare, de pe clinele repezi ale dealurilor vecine, și îngrămădit pe băioage, pe care — în lunile de vară — se vedea și dunga drumului de șleau, ce ducea spre părțile dinspre miazănoapte ale țării.

În vaietul cu mii de glasuri scos din adîncurile frămîntate de biciuirea aceea năprasnică, tăioasă a orcanului înghețat, în șuierăturile și gemetele șfichiuitoare ale îngustelor destinderi neîmpădurite, prin care boncăluiau taurii iernii și ai văilor adînci începuseră să buciume — de un timp — alte neliniștitoare sunete.

— Amarnic mai urlă Crivățul! scrîșni cineva dintre drumeți.

— Ce Crivăț? Aceștia-s lupi curați, se cutremură un altul.

Caii începuseră să frămînte zăpada, aproape pe loc, ciulindu-și urechile. Opriră. Călăreții își încordară auzul, urmărind — neliniștiți — zgomotul care... cînd se apropia, cînd — parcă — se îndepărta, hăulind din ce în ce mai slab, în tainițele codrului, pe cînd — de undeva, de pe aproape — un alt frămîntat părea a se prevesti.

O săgeată vîjîi, pierzîndu-se cine știe pe unde. Apoi, alta șuieră, pierind pe urma celei dintîi, după care o perdea de aprige vîrfuri de oțel bîzîiră prelung printre trunchiuri și ramuri. Se auziră gemete și vaiete de durere...

— Înapoi!

— Îndărăt!

— Înainte! scrîșni spătarul Veveriță. Cu Dumnezeu înainte! ... După mine! ... Săgeata te poate ajunge oricum, și în goană și pe loc! și își împintenă calul, împingîndu-l într-acolo, pe unde părea a fi ascuns dușmanul acela, necunoscut.

Cu răcnete sălbatice, o altă ceată de călăreți se desprinse din noapte. Și... nu se mai auzi decît șuierul iute al paloșelor, nechezatul prelung al cailor împinși unul într-altul, țăcănitul armelor izbite în scînteieri scurte, gemetele grele ale celor răniți.

Viforul și întunericul făceau lupta și mai fioroasă. O lovitură putea porni chiar din mîna unui prieten.

Spătarul Veveriță își roti calul, prinse frîul unui călăreț dintre cei încleștați în luptă și aplecîndu-se pe oblînc, îi gemu la ureche:

— Feri, măria-ta! ... Pe mine m-au atins! ... Trage-te-n bunget! Și se năpustiră în noapte, spre codru.

În limpeziș încăierarea se micșora și creștea în iuți vîrtejuri de furie și puteri noi.

— Nu mai e pe aici, urlă cineva, în poloneză.

— Aici trebuie să fie. I-am auzit vorba...

Apoi, zărindu-l pe spătar, care se întorcea vijelios, se năpusti spre el:

— Uite-l!

Dar o șuierătură scurtă îi tăie calea. Fierbințeala îi arse umărul. Brațul i se muie. Caii se izbiră. Rănitul se rostogoli în troian... Oamenii se împrăștiară, orbiți de noapte, de vifor, înșelați de părelnicile năluci ale furiei... Cei din urmă năvălitori se pierdură în nelămurirea codrului. Bătrînul Veveriță își chemă tovarășul, lăsat sub poala ocrotitoare a gorunilor și întunericului.

— Ce mai fu și aceasta, spătare? întrebă polonezul.

— Dintre... cele multe, răspunse celălalt. Poate chiar oameni de-ai Tomșei, ce se vor fi crezut urmăriți... Ori, poate chiar dintre cei porniți pe urmele noastre...

— Ei să fi fost?... Și unde-s?

— Prin... troiene! făcu, scurt, bătrînul. Prin codri... Știu eu?

În zariștea scurtă a viforului, se zăreau — pe alocuri — pete negre, care încărbuneau zăpada fumurie. Unele înțepeniseră în veșnică nemișcare. Altele zvîcneau uneori în zvîrcoliri scurte. Printre vîjîiturile furtunii păreau că flutură unele chemări, unele strigăte de durere omenească.

Din noapte se desprindeau alte pete, tulburi, care se urzeau din ce în ce mai depline, pînă se închegau în ființa tovarășilor de drum, răspîndiți de spaimă ori de vîrtejurile ciocnirii mai dinainte.

— Te-au lovit? întrebă din nou polonezul.

— La piept! gemu spătarul Veveriță. Mă arde... De-oi ține pînă la Botoșani...

Dintre drumeții de mai înainte, puțini își mai urmară calea. Cei mai mulți rămaseră să sature gadinele codrului care și începuseră să adulmece — cu urlete prelungi — un ospăț atît de lesne dobîndit.

Cînd cele de pe urmă opintiri ale cailor fură amuțite de vîjîitul Crivățului, din zăpadă se ridică unul dintre cei căzuți. Își pipăi umărul, zdrobit de-o lovitură de

sabie. Degetele îngheţate i se înfiorară de năvala sîngelui cald. Şi mormăi, înciudat:

— Şi asta-i... tot sabie moldovenească!

... Din afunduri, lupii chemau necurmat. O smîncitură puternică îl făcu să tresară. Se aplecă. Aproape lîngă el, zăcea, răsturnat, un cal, împleticit în curele... Şi lupii urlau aproape, tot mai aproape... hăuleau prelung, chemau necontenit.

Oşteanul se cutremură. Gîndul unei morţi ca aceea se prevestea acum din orice ungher al codrului, făcea să-i zvîcnească tîmplele sub şfichiuirea sîngelui înfrigurat. Îşi pipăi şerparul şi trase jungherul. Nu mai simţea durerile rănii. Braţul îi amorţise. Taie piedicile calului, care sări în picioare, cu un nechezat scurt, nervos, prevestitor de primejdie.

Foarte aproape răsunară clănţănituri de dinţi, scheunări înăbuşite, răguşite, şi cuprinsul se pătă de zeci de luminiţe galbene-verzui, care sclipeau de pretutindeni, două cîte două.

Calul sări în lături. Oşteanul prinse frîul cu braţul teafăr şi — dintr-o opintire — se prelinse pe şaua îngheţată. Pintenii i se înfipseră adînc în coastele telegarului, care începu să alerge, sărind — în copci iepureşti — peste nămeţii înalţi şi pierzîndu-se în spulberişul orb, ce dănţuia fantastic în noaptea tot mai adîncă parcă.

Goana ţinu îndelung. Călăreţul simţea topindu-i-se puterile. Durerile rănii îl săgetau din ce în ce mai tare. Dar gîndul că putea să cadă pradă dinţilor necruţători ai lupilor îi dădea noi puteri, iar pintenii i se înfigeau tot mai necruţători în coastele supte ale calului.

După un timp simţi că se moleşeşte. Îl cuprindea o grea ameţeală. Nu-şi mai dădea seama dacă scînteile ce-i jucau în priviri erau chiar ochii lupilor ce-l urmăreau, sau numai închipuirile minţii lui, chinuite de fierbinţeală şi de durerile trupului. Se simţea tot mai moale, tot mai greu. Mădularele i se plumbuiau tot mai tare şi-şi dădu seama că alunecă de pe şa...

Cîndva, i se păru că pluteşte pe ceva moale, care-i răcorea capul, îi potolea durerile rănii şi-i făcea nespus de bine... Apoi, nu mai ştiu nimic.

Trecuse de miezul nopţii.

În curţile spătarului Veveriţă, din preajma Hîrlăului, singur portarul mai veghea în turnul de pază de deasupra porţii celei mari. Sta înaintea vetrei pe care ardeau mari cioturi de stejar, gîndind la călătoria atît de primejdioasă a stăpînului său.

Flăcările puternice luminau cuprinsul chiliei strîmte, răsfrîngînd ape arămii pe chipul uscat al moşneagului. Deodată, acesta tresări. În mugetul vîntului, i se păru a desluşi ceva, ca un nechezat prelung. Îşi încordă auzul, care începuse să-l mintă de vreo cîţiva ani... O nouă chemare străbătu de afară.

„Cine-o mai fi pe o vreme ca asta?“ se miră portarul.

Se sculă şi împinse oblonul, prin care se putea zări la picioarele turnului. Cu tot întunericul profund al nopţii de vifor, pe pînza nelămuritului alb al zăpezii, i se păru că desluşeşte o mogîldeaţă neagră. Şi strigă spre cel ce nu putea fi decît vreun drumeţ rătăcit:

— Cine-i acolo?

Drept răspuns, o pală de nea îi biciui vederile şi-i închise pleoapele. Crivăţul se năpusti pe ferestruie într-un vîjiit prelung, urmate de un chiot ascuţit.

Bătrînul trînti oblonul la loc, mormăind cuvinte grele împotriva drumeţului aceluia, care — judecînd după muţenia lui — numai om bun nu putea fi.

Se aşeză iarăşi în faţa vetrii şi se minună, vorbind cu sine şi cu singurătatea:

— De era creştin de omenie, răspundea.. Cine ştie ce borfaş o fi... Vreun lotru, pe care l-o gonit viscolul de pe drumuri!... Apoi, se înduioşă: Şi, dac-o fi îngheţat?... Ce crezi? Aşa vreme!... Şi, dac-o fi vreun olăcar de pe la vreun boier? Cîte nu se pot întîmpla pe lumea asta a lui Dumnezeu?...

De jos se auzi iarăşi, ca o chemare, nechezatul prelung al calului. Şi bătrînul se hotărî:

„Fie ce-o fi! Trebuie să-mi dau seama: cine-i! Doar asta mi-i datoria...“

Îşi luă baltagul şi coborî. Canaturile porţii scîrţîiră în ţîţîni. Dar înaintea lui nu văzu decît un cal, care frămînta nerăbdător troianul.

„Mare minune!... Al cui o fi? Hm! un cal, aşa, singur... La o vreme tîrzie de noapte!"
Îl cercă o presimţire. Se apropie mai tare şi... strigă:
— Sfinte Timotei!... Apără şi păzeşte!... Aista-i harmasarul stegarului Ciulei!
Calul se smuci din loc, păşind spre poartă. De el atîrna ceva. Portarul se înspăimîntă. Gîndi că nu putea fi decît călăreţul, prins în scară. Îl opri locului. Putinţa unei nenorociri îi fulgeră mintea... Apucă scara şi scoase, cu greu, piciorul celui căzut. Apoi, se aplecă asupră-i...
Nu era stegarul. Un străin. Un boier, după cît putu desluşi prin întuneric.
Se repezi pe scări şi sui în turn, bombănind cu totul nedumerit.
„Doamne-Dumnezeule!... Sfîntă fecioară, făcătoare de minuni!... Ce-o mai fi şi asta?... Calul i-a lui Ciulei, da' de scară atîrnă altul decît stegarul măriei-sale spătarului..."
Trecu în chilia alăturată. Se aplecă asupra unui pat, pe care sforăia o namilă de om pe un vraf de piei care, cu tot gerul, răspîndeau un miros greu, ca o fiară. Bătrînul îl prinse de braţ şi începu să-l zgîlţîie:
— Măi Butucuş!
Uriaşul tresări şi mormăi, supărat:
— Ce-i, omule?... De-abia adormii şi eu...
— Ce... de-abia? Că sforăi de ieri, de pe la chindie...
Celălalt dădu să se culce iarăşi.
— Scoală, bre, că nu-i lucru curat la poartă.
— Da'... ce-i?
— Hai cu mine şi-i vedea!
— Ce să văd?... Ori visezi?
— Vino-ţi zic, că-i prăpăd... E-un lucru nemaipomenit în Ţara Moldovei... ce-i pe la poarta noastră...
— Hă? icni Butucuş, cu totul treaz de astă dată.
Şi scările duduiră sub paşii lor grei şi grăbiţi.

. . . .

Cînd îl ridicară în turn şi-l aşezară în bătaia focului, desluşiră portul unei leah. În gulerul de jder al cabaniţei în jurul gîtului, i se închegase un sloi roş de sînge. Îl dezbrăcară. Şi le apăru umărul zdrobit şi gîtul adînc încrustat de lovitură.

Pufnind înciudat, Butucaş bombănea plin de necaz. Apoi se-ntoarse spre portar:
— Pentru ăsta mi-ai stricat somnul, măi?... Aistora să le sfarmi capul, ca la năpîrci, nu să-i tăbîrceşti la căldură şi la leacuri.
Bătrînul se gîndi cîteva clipe.
— Cînd nu-ţi mai poate căşuna vreun rău... şi vrăşmaşul nu-i decît... tot un om! Da' alte lucruri mă minunează pe mine, măi Butucuş... Ce caută omul ista pe calul stegarului măriei-sale?
Şi cei doi vegheară tot restul nopţii, iar sfatul lor nu se învîrti decît în jurul... cine ştie cărei păţanii a Spătarului, căruia — fără îndoială — trebuia să i se fi întîmplat ceva, dacă harmasarul celui mai bun ostaş al „steagului" se întoarce la curte stingher, ba... purtînd şi trup străin şi încă atît de greu lovit.
Înfăşurat în prijniţa de pojarniţă dospită în ulei, leahul gemea şi aiura în frigurile boalei.
Butucuş îşi încordă auzul. Apoi întoarse întrebătoare privire spre tovarăşul lui:
— Ia ascultă şi tu, moşnege!... Aista parc-ar grăi moldoveneşte... Îl auzi?
Cuvintele, arar rostite mai lămurit, ieşeau şuierate, oftate, icnite printre buzele arse ale rănitului. Somnul îi era din ce în ce mai neliniştit. Începuse să se frămînte, fără astîmpăr. Crîmpeie de vorbe sunau tot mai limpezi, mai înţelese... După răstimpuri de tăcere apăsătoare, în care nu se auzea decît răsuflarea dogorîtoare a bolnavului, izbucneau împotriviri arţăgoase.
— Scapă?... Scapă?... Nici unul!... Pe toţi îi tai... Nu ştiu!... Eu n-am prieteni... Moldova!... Asta-i!... Moldova!
Ca şi cum cineva i-ar fi stat împotrivă, trupul îi sălta din loc, în silinţi de ridicare, iar ochii i se măreau peste măsură, aţintind un chip pe care nu-l vedea decît el:
— Eu sînt!... Văruntar mă cheamă!... Şi?... Nu mă tem!
Apoi se potolea şi gemete grele zbuciumau chilia portarului.

Afară vîntul urla şi mai puternic, lovind în burdufurile ferestrei, pe care lumina slabă a zilei ce începea nu le putea străpunge încă.

II

Trecuse mai bine de-o lună.

În curtea spătarului Veveriţă, inimile se înfiorau de toate bănuielile şi grija de soarta celor plecaţi încrîncena sufletele curtenilor. În frămîntările care bîntuiau Moldova, multe se puteau întîmpla.

Scaunul domnesc — pe care, de un timp, încăpuse cruntul Ştefan Tomşa al II-lea — începuse a se clătina. Nu trecuse mult de cînd Constantin-vodă Movilă îşi găsise moartea în valurile limanului scăpînd astfel de ruşinea sclaviei spre care îl tîrau tătarii, după nenorocita luptă de la Cornul-lui-Sas, de pe Prut. „Ielisaveta — Doamna răposatului întru fericire Ieremia-vodă Movilă", şi mama lui Constantin-vodă, nici nu bănuia moartea atît de năprasnică a întîiului ei vlăstar.

Din ascunzişul din Ustie unde aştepta, nădăjduind întoarcerea feciorului, gîndind mereu la răscumpărarea „robului", ea începuse să rîvnească din nou acest tron moldovenesc pentru cel de-al doilea născut: Alexăndrel „Moghilă".

Din ţară, iscoadele îi aduceau veştile frămîntărilor, care o zbuciumau. Ştafete porneau spre toţi dregătorii poloni. Toată umilirea, toate uneltirile, orice crimă nu păreau de dispreţuit acestei femei neastîmpărate, care şezuse în două rînduri pe scaunul Moldovei: întîi, alături de bărbatul ei, Ieremia Movilă şi — în al doilea rînd — lîngă feciorul prăpăstuit: Constantin-voievod, neuitînd, însă, nicicînd a se numi pe sine: „Ielisaveta, cu voia lui Dumnezeu, Doamnă a ţării Moldovei".

Nobilii poloni îşi aplecau bucuroşi urechile oricui le cereau ajutorul întru dobîndirea sceptrului moldovenesc. Orişicît de sărăcită părea, Moldova avea încă destule bogăţii pentru îndestularea poftelor prădalnice ale acestei nobilimi.

Năvălind în Moldova, raitelor lor neomenoase, dar scurte, nu li se putea pune nici o împotrivire. Veneau doar în „ajutor". Dar pe cît de viforoase păreau străpungerile hotarelor moldovene, pe-atît de lenevoase le erau şederile şi de încete ieşirile. Nobilii polonezi erau cavaleri şi nu ciobani ducători de turme, şi mai erau şi unele care cu averi bisericeşti, ori cu de acele de care gemeau curţile, risipite pe dealuri şi coclauri, pe zidurile cărora atîrnau pironite capetele femeilor şi copiilor, rămase să le tînguie pustiul.

. . . Protectorii acelor flămînzi închideau ochii la toate fărădelegile făptuite adesea chiar şi de simbriaşii şi mercenarii lor de-o zi, ori de-o lună. Se bucurau — oricum — să-i vadă plecînd înapoi, peste hotare, ei rămînînd să tremure la gîndul de a nu-i zări reapărînd, ca pe un stol al morţii, în preajma vreunui alt rîvnitor de tron şi de averi.

Înăuntrul ţării, şi sătui de sîngele vărsat de cruntul Ştefan Tomşa, boierii ar fi dorit venirea în scaun a lui Alexandru, cel de-al doilea fiu al lui Ieremia Movilă. Şi-n aceste frămîntări, Ştefan Tomşa-vodă împărţea moartea cu o dărnicie fără seamăn, oricînd şi oricui i se părea că i-ar purta gînduri ascunse.

Prin văzduh vîntuiau multe zvonuri. Se spunea că Ielisabeta-doamna îşi strîngea oaste în ţinutul Haliţului. În Moldova începuse să se frămînte iarăşi ceva nedesluşit. Pe valuri veneau multe aşchii, poate ale săgeţilor ce se pregăteau să şuiere din nou prin văzduhul ţării, plin şi aşa de vaierele celor mulţi, sărăciţi de vrăşmaşii de afară şi de stăpînii dinăuntru.

Jafurile nu se mai curmau. Sîngele nu mai înceta să închege praful drumurilor, să năclăieze uliţele şi bătăturile satelor şi tîrgurilor, ale bordeielor sărăcimii, ori ale curţilor boierilor, plecaţi cu domnii pe care-i slujiseră, ori strînşi lîngă noul şi vremelnicul voievod din scaun. Primejdia şi foametea, bolile şi măcelul urzeau cea mai crîncenă poveste ce se putea spune despre Moldova acelor timpuri.

. . . .

De cînd fugise de urgia lui Tomşa, nu venise nici o veste de la spătarul Veveriţă.

Primăvara se vestea de pretutindeni.

Din afundul zărilor dezmorţite de soarele molcuţ al lui martie, se auzea trîmbiţarea cîrdurilor de cocori. Adieri călduţe, care mai păstrau pe aripile lor o uşoară mireasmă sudică, învăluiau nesfîrşitele întinderi împădurite ale ţării, între care se ascundeau şi curţile întărite ale spătarului Toma Veveriţă.

Zidurile lor, afumate de ani şi chiar de praful puştilor, se înălţau semeţe în întinsa poiană a codrilor Deleni, de lîngă care se destindeau ceilalţi codri, ai Hîrlăului şi Cotnarilor.

Între zidurile acele, crenelate şi străpunse de ochiurile înguste ale sîneţaşilor, se tăinuiau curţile cu toate acaretele gospodăriei şi bordeiele nenumăraţilor robi. În spatele lor se destindea livada de pomi bătrîni, presărată de mici poieniţe, în care hălăduiau nenumăratele ştiubeie de albine, scoase de curînd din hrubele iernaticului.

În ziua aceea de sfîrşit de martie, în cerdacul curţii — mărginit de îndantelarea stîlpilor de stejar, iscusit dăltuiţi de ucenicii meşterului Cosma, vestitul săpător în lemn de la mănăstirea Tazlăului — se vedea un stol de fete, înconjurînd — la o cuviincioasă depărtare — pe o altă tînără, îmbrăcată după moda adusă din îndepărtatul apus.

Domniţa Irina, singurul copil al spătarului, era înveşmîntată asemenea fecioarelor zugrăvite — cu vreo sută de ani în urmă — de maiştrii italieni. O rochie de damasc alb, cu guler negru, făcea să apară şi mai alb chipul ei, ca de nea, care însă părea tăiat în hotărîtele linii ale unei voinţi greu de urnit din aplecările şi încredinţările ei. Părul îi era ca ţesut într-o beteală abia zărită a unui nesfîrşit lănţug de aur, de care — peste tîmple — atîrnau podoabe de mari mărgăritare, iar peste tot se învălurea un bogat şi străveziu văl de mătase, ţesută şi ea în fir de aur şi de argint. De umeri îi atîrna o bogată hlamidă de samur. De sub poalele hainei se zăreau picioarele mici, în încălţăminte de moale piele galbenă de Ypres.

Domniţa se întoarse spre una dintre fetele din preajmă:

— Şi... cine ţi-a spus ţie astea, Casandro? o întrebă ea.

— Chiar Butucuş, măria-ta. De-o lună, cică, ar fi zăcînd în turn. Da' Mădălina zice că s-ar afla pe acolo şi mai de demult.

— Şi... cine-i străinul acela?

— Dă! Ştim noi? se spăsi copila. După îmbrăcăminte cică ar părea un oştean, da' după vorbă-i boier. Aşa zicea Butucuş, care ... se cam pricepe la oameni, de cînd a cutreierat prin ţara leşească, cu măria-sa spătarul.

Jupîniţa Irina rămase pe gînduri... Om străin în curte fără ştirea şi învoirea ei?... Sprîncenele i se îmbinară şi privirile i se aspriră. Dar, pe încetul, faţa i se însenină de un gîd al temerilor... Şi tatăl ei, spătarul, călătorea acum prin cine ştie ce părţi de lume, pîndit de toate primejdiile. Şi el putea fi rănit în cine ştie ce întîmplătoare ciocnire. De ce să bănuiască portarului şi vînătorului curţii mila, pe care o arătaseră faţă de un străin în nevoie?

Apoi, alt gînd se ivi de după neguroasele cugete de mai înainte... Cine o fi? De unde? Cu ce prilej fusese rănit?... Era un duşman, sau numai un om din necunoscut?

După cîte îi lămurise tatăl ei, înainte de plecare, vremile erau tulburi. Primejdii se puteau abate oricînd peste bieţii oameni şi pricini erau destule ca iarăşi să prefacă ţara în valvîrtejul tuturor sîngeroaselor întîmplări. Ştefan Tomşa mocnise, în Iaşi, o mînie surdă. Mai ales de cînd, după răscoala boierilor şi după lupta lor împotriva voievodului, la Cucuteni, Tomşa-vodă nu se mulţumise numai cu capetele tuturor rudelor Movileştilor ce-i putuseră cădea în mînă. Viaţa bătrînului Balica — cumnatul fostului domn, Ieremia Movilă, — zilele lui Chiriţă Paleologul — cumnatul doamnei Ielisaveta, care adăsta acum strîngerea de proaspete oşti poloneze pentru o nouă năvălire în Moldova, — scurtarea de cap a lui Vasile Stroici şi a stolnicului Miron cereau alte noi victime, pentru potolirea — măcar pe o vreme — a mîniei domneşti.

De aceea, crudul fecior a tot pe atît de crudului său părinte, Ştefan Tomşa cel dintîi, tăia pe cine putea pune mîna. Iar acei ce avuseră nenorocul să nu poată fugi la

timp, fură — de data aceasta — vornicul Bărboi, al cărui cap se rostogolise sub securea gîdei, pe cînd coconul său să înălțase pe furca spînzurătorii, ca o pildă pentru acei ce s-ar mai fi încumetat să tulbure tihna mărie-sale voievodului Moldovei.

În astfel de împrejurări, pe drumurile țării hoinăreau mulți pribegi. Unii năpăstuiți de-a surda. Alții, vinovați de cine știe ce... gînduri, cu care cercau să tulbure stihiile vieții în săraca Țară a Moldovei. Și, tot așa, puteau bate cărările lăturalnice și toți vîntură-lume, toți tîlharii, cari — în asemenea vremuri — răsar cu nemiluita, căutînd foloase ușoare în spaima omenească și în nesiguranța împrejurărilor, de care se tem chiar și cei viteji — uneori, nu numai prostimea cea cu cîte două protape la car.

Cine știe ce fel de om mai putea fi și acel care se zicea că zace de atîta timp în turnul de strajă de la poartă? Asemenea întîmplare trebuia descurcată. Pentru că, dacă, față de un biet om în nevoie, ușa trebuie larg deschisă, față de mișelul strecurat prin viclenie în cuibul tău, acea ușă urmează a fi și mai zăvorîtă ca pînă în ceasul pătrunderii lui printre ale tale.

Domnița Irina se sculă și intră în tindă. De obicei, acolo se ținea roaba de la iatac, așteptînd poruncile și pîndind semnele stăpînei.

— Du fetele la odăi și adu-mi pe vătaful de curte, îi porunci ea roabei.

După un timp, omul chemat se înfățișă la porunca stăpînei. Fata îl privi lung. Omul cunoștea privirile acestea tăcute ale jupîniței, în urma cărora nu se prevestea nimic bun.

Crescută în sihăstria curților dintre codri, Irina Veveriță urmase tiparul bătrînului spătar. Aceeași aprigă fire, aceeași bărbăție neînfricată, același suflet drept, dar și necruțător la încălcări de datorii și vreri. Bătrînul o plămădise după toate ale firii și apucăturilor sale, neavînd alte tipare după care să o modeleze.

Vătaful de curte clipi repede a nedumerire și, aplecînd ușor fruntea, întrebă sfios:

— Care-i porunca măriei-tale?

— Aș vrea să știu, Nicoară, ce se mai petrece prin curtea asta, a noastră?

Omul o pătrunse cu privirea, fără să poată desprinde de pe chipul ei altceva decît... așteptarea răspunsului la întrebarea făcută. Își învîrti, de cîteva ori, cușma mițoasă între palmele puternice și răspunse tărăgănat:

— Nimic altceva, măria-ta, decît... bine. Ce s-ar putea petrece, deocamdată, în curțile măriei-sale spătarului?

— Lume străină s-a mai arătat pe aici, afară de aceia... despre care am cunoștință?

Nicoară Gîrneață, vătaful de curte, înghiți un greu nod, care i se ridicase în gît dintr-un salt neașteptat al inimii. Privi într-o parte, cam într-acolo pe unde era știut că se înalță un oarecare turn de pază și tuși în silă, ca și cum ar fi voit să scoată — totodată — și răspunsul, pe care nu se pricepea cum să-l potrivească mai bine.

— Despre asta... măria-ta ar trebui să întrebe pe Ghinea, că doar el are turnul în pază și numai el poate cunoaște cine se oprește pe la poartă, cine străbate prin ea... ori cine pleacă mai departe. Și vătaful de ogradă păru foarte mulțumit de acest înțelept răspuns, pe care-l rostise fără să se gîndească.

— Dar tu... pe la turn nu cauți, vătafe? stărui fata.

— Ce să caut eu pe acolo?... Pe acolo Ghinea Duhu-i stăpîn și poartă răspundere. Iar eu nu privăsc decît la ceea ce trece dincoace de turnul porții. Asta-i! Și, după o clipă de gîndire, urmă: Dar dacă măria-ta vrea numaidecît s-o afle și s-o știe, eu cunosc că, în turn, zăcea un fel de oștean, tăiat de paloș, dar... dacă a plecat, sau dacă mai e pe acolo, eu n-am la știință, măria-ta. Paznicul ar putea spune mai multe ca mine...

Cu cîteva zile în urmă, în chilia din turnul porții fusese sfat mare.

Erau de față: bătrînul paznic, Ghinea Duhu, Butucuș, vînătorul curții, un oaspe proaspăt venit... nu se știa de unde, dar care se arătase om tot pe atît de aprig la suflet, după cît de tăcut era la cuvînt, Costea Vifor, și care pă-

rea a se fi cunoscut cu comisul Văruntar și Nichita Majă — cel de-al doilea stegar al spătarului Veveriță.

Pe vatra chiliei ardea același nestins buștean. Zilele fuseseră aspre în vremea din urmă. După o iarnă cumplită, urmaseră vîntoasele nebune ale zilelor babei și — deodată — vremea se răsfață într-o primăvară neașteptat de blîndă. Însă între zidurile de piatră ale turnului de pază, stăpîneau tot fiorii reci ai iernii, care stăruiau măcar prin umbre și prin bolți.

— Eu aș zice, boierule — urmă sfatul început, și reluîndu-l după o îndelungată tăcere bătrînul Ghinea Duhu — că rana nu-i tămăduită decît pe deasupra. Mădularul pătimește în ascuns și mai are nevoie de odihnă...

— Nu, moșnege! Ce nu se vede nu se ia în seamă, îi răspunse celălalt. Eu vă foarte mulțumesc de toată grija de pînă acum... Musai trebuie să plec. Mai ales că acest om — arătă el spre Costea Vifor — mi-a făcut cunoscut unele vești, despre care foarte m-am bucurat, dar m-am și îngrijorat totodată... Am eu unele treburi pe lumea și în țara asta, a Moldovei, care mă cheamă pe aiurea pe unde — de altfel — trebuia să fiu mai de demult fără fleacul ista de rană, care m-a ținut în bîrlog o bună bucată de iarnă.

— Nu tocmai fleac, boierule, se amestecase în vorbă și Butucuș. Că, de nu erau dresurile Măgdălinei și nu încăpeai pe mîni mai pricepute, putea să cadă carnea și să iasă și osul. Ai văzut, doar, cît era de vătămat.

— A fost, voinice, încuviință comisul Văruntar. Țiganca s-a dovedit pricepută firoscoasă și mare meșteroaie. Are potrivită știință la astfel de dureri. Dar, acum, cu ajutorul lui Dumnezeu, toate au intrat pe calea cea bună.

În clipa aceea, ușa chiliei scîrțîise în țîțîni și prin crăpătura ei se strecurase capul de taur al lui Nichita Majă.

— Daa... pe unde umbli, flăcăule? îl întrebase paznicul porții.

— Ia, pe unde se mai pot afla vești de prin lume, de pe la Domnie și... de prin alte părți mai depărtate, vorbise stegarul spătarului.

— Adică, precum înțeleg eu... ai colindat — poate — pe la cutare han, se dumerise Ghinea Duhu. Atunci, de

bună seamă, ai fost prin părțile Cotnarului... Poate pe la Ancuța?... Ha?

Nichita Majă clătină din cap, a încuviințare.

— Se și vede. Ce-l mai întrebi? rîse Butucuș. Nu-l vezi ce greu scoate vorba? Mai lesne-și clatină bostanu' ... Aista-i, nedesmințit, un semn că Majă a fost pe la Ancuța. Vezi bine! Și că ... n-o stat tocmai degeaba pe-acolo...

Stegarul îl săgetă cu privirile:

— Am fost, măi! Și, ce-i cu asta?... O spun singur, că la un han ca la Ancuța, ce poți face alta decît să bei pe cît ți-i puterea... și să asculți și ce nu ți-i vrerea?

— Și, ce-ai mai aflat pe acolo? se amestecă, împăciuitor, comisul Văruntar.

— Hm! își scuturase capul, iarăși, stegarul Majă. Și bune și rele. Asta-i!... Cele bune să se-adune, cele rele să se spele! Asta-i!

— Începe cu cele rele, măi Nichita, îndemnase vînătorul, că pe cele bune ai să le spui tu mai la urmă, după cum ți-i năravul.

— Vezi bine c-am să încep, că de asta mă și vezi pe-aici ... Altfel, la ce era să las nebăut, pe-acolo, bunătate de gin din hia lui vodă Ștefan-cel-bătrîn?... Și, mai ales, să mă despart de un preten bun al meu, peste care am dat pe acolo... de unu' de-i zice pan Smolschy...

Comisul Văruntar și Costea Vifor schimbară priviri iuți. Ghinea Duhu se bucură nespus.

— Pan Samoilă Smolsky? întrebă comisul grăbit. Atunci tot pe-acolo trebuie să fi fost și un alt pan... unul Gori Crave, că aiștia-s ca două degete de la o mînă. Stau mereu unul lîngă altu'... Afară, doar — Doamne-ferește! — dacă-l tai pe unul și-l dai unui cîne, să-l mănînce. Altfel, ar fi în stare să se lipească la loc, pe puietură, numai să nu se despartă unul de celălalt...

— Era! Vezi bine!... De ce să nu fie și pan Gore pe acolo?... Decît, cu panul acela eu nu mă am prea bine, de la o întîmplare mai veche, despre care n-am a spune acum nimic... Asta-i! Eu de hatîrul lui pan Smolschi am mai întîrziat pe la han, pentru că știe multe și, despre ceea ce știe, nu se ferește de nimeni a cuvînta...

— Şi, ce spunea pan Smolschi? întrebă Văruntar, cu prefăcută nepăsare.
— Ce să spună?... Vine togmai de la hotar... Şi ce spune, na! nu-i tocmai a linişte şi pace... Asta-i!
— Minciuni! pufnise Butucuş-vînătorul.
— 'Or fi ele şi astfel de minciuni, da' noi am mai auzit asemenea snoave, care s-au dovedit — totdeauna — a fi şi lucruri adevărate.
— Lăsaţi-l, oameni buni, să ne spună dumnealui, Nichita Majă, zvonurile rele, pe care le-a auzit, şi bătrînul Ghinea se întoarse spre stegar: Vorbeşte, voinice... Da' ... numai ia-le cu rost, după cum le-ai auzit şi... ţi le mai poţi aduce aminte.
După o deprindere a dumisale, Nichita Majă scutură iarăşi din cap, îşi apucă nasul puternic cu degetele mînii uriaşe şi-l frecă vrăjmăşeşte. Apoi, ca şi cum mintea i s-ar fi limpezit pe deplin, după un asemenea straniu ritual, icni din adînc şi îşi încuviinţă sieşi:
— Aşaa!
Privi, pe rînd, spre toţi cei de faţă şi începu să povestească, cu glasu-i aspru, întrerupt de foarte deşi „asta-i!" şi „aşa".
— Apoi, aflaţi, oameni buni, că pan Sămuilă Smolschi, care vine tocmai de la hotarul leşesc, mi-a spus aşa: că măria-sa Ielisafta-doamna s-a aşezat din nou în curţile ei de la Ustie.
— Păi... că pe-acolo şi şade întotdeauna cînd prigoana o alungă din ţară, cercă să lămurească Butucuş.
— Asta-i!... Parcă noi nu ştim pe unde stă măria-sa doamna Ielisafta! Da' ea o lipsit vreun an din curţile ei de-acolo. O avut daraveli de giudecată pe la Leopol, pe la Halicz, cu cumnată-sa, cealaltă doamnă, a lui Simion-vodă.
— Cu Mărghita-doamna, lămurise bătrînul portar, ca un om priceput în rosturile celor mari.
— Aşa! încuviinţase stegarul. Ş-acu'? S-au strîns la Ustie, unde a fost mare sfat domnesc a doamnei Ielisafta cu ginerii dumisale şi cu toate necazurile ei... Şi spunea pan Smolschi c-au venit la sfat şi cneazul Vişnovieţ.
— Acela de-o ţine de nevastă pe măria-sa domniţa

Chiajna Moghila... Wiznowiesky, na!, nu-l ştiţi dumneavoastră, limpezi din nou Ghinea Duhu.
— Acuma Reghina-i zice, c-aşa i-o schimbat numele, pe lehie, măria-sa Mihai Wisznowiesky, mai lămuri şi Butucuş-vînătorul.
— Tot o ceapă! deschise gura şi Costea Vifor. Şi... Mai tăceţi şi lăsaţi-l să spună creştinu' ce-o fi avînd de spus.
Butucuş şi Ghinea Duhu priviră scurt spre străinul care tăcuse pînă atunci şi-acum le vorbea cu harţag şi cu asprime. Iar portarul zise:
— O fi el tot o ceapă, da' ... e o ceapă domnească, nu de aceea pe care o poate dumica orice mocofan.
— Asta-i! păru a încuviinţa şi stegarul. Şi a mai venit la sfat şi cneazul Sămoil Coreţcu.
— Da' aista cine-o mai fi? făcuse, aproape fără voie, Butucuş.
— A? ... Dă!, ştim noi? ... Da' spunea tot pan Smolschi că ar cam da tîrcoale celeilalte domniţe... Mărgărintei lui Ieremia-vodă Moghilă...
Comisul Văruntar tresărise:
— Samoil Corecky?
Faţa i se-ngălbenise. Şi rămase privind încruntat şi nedumerit — oarecum — spre povestitor.
Costea Vifor îl cerceta cu scurte priviri furişe şi aştepta, temător, ceva... ca o întîmplare necugetată. Dar comisul nu se mişcă. Şi chipul lui începu să-şi reia obişnuita-i înfăţişare, de om doritor de veşti.
— Şi? îndemnase el.
— Şi... asta-i! Acum toată lumea, cică, o pornit pe treabă. Au plecat cu toţii, în toate părţile, la strînsură de oaste pentru năvală în Moldova. Moghiloaia le-ar fi dat, cică, precît o fi avut şi ea, toţi banii... Da', vezi bine, nădăjdea cea mare tot la şleahtă-i... Asta-i! La panii leşi, ca şi-n trecut. Că, cu lefegii cam grea treabă-i de făcut. Afară doar — după cîte s-aud — de n-or fi să cadă la învoială şi cu o roată de frînci, duşi de unu?... Cum pustia-i mai zice?... Parcă... „spin şi munte"... Dracu' ştie! se lapădă stegarul de astfel de încîlcite nume frînce. Şi tăcu.
— Şi? imboldi din nou comisul Văruntar.

— Asta-i!... Ce-o să mai fie 'om vedea la vremea lor, făcu înțelepțește Nichita Maja.

— Și... cele bune? căută să stăruiască Ghinea Duhu.

— Bune? făcu prelung stegarul. Că sîntem teferi și sănătoși, deocamdată. Că putem sta de vorbă... ca să putem afla că... și Mîrza și Ghețea, și Raț, ar avea oarecări treburi prin anumite părți de prin țară... Poate prin părțile codrului... Da' după cît aminte li-i...

— 'Or fi mai avînd cîte ceva cu ai noștri? îl curmase Butucuș.

— Împotriva cui? întrebase Ghinea mirat.

— Asta-i! pufnise Nichita Maja. După cum am aflat și noi, cele ce vă povestii le-or fi auzit și cei de pe la Domnie, din Ieși. Și n-or sta chiar cu brațele-ncrucișate, așteptînd oștile leșești să le cadă în spate.

În tot acest timp comisul Văruntar tăcuse. În cîteva rînduri însă privise spre Costea Vifor, ridicînd ușor din sprîncene. La care semne, celălalt smuncise ușor din cap, într-o parte, ceea ce putea însemna un îndemn de ducă.

Se însera. Întunericul începuse să împăienjenească chiar și chilia portarului, pe ferestruia căreia se mai zărea, în afunduri, peste codri, însîngerata maramă a apusului, care se îngusta pe fiecare clipă, ca ștearsă de buretele nopții.

— Stegare, vorbi comisul, îți ții făgăduiala?

— Mi-am ținut-o, măria-ta. Calu-i la pastrare. Chiar la han la Ancuța, l-am plătit cu treizeci de zloți ferecați.

— Bun?

— Tătărăsc, încredință stegarul.

— Prost! se încruntă Văruntar.

— Daa'... furat tot de la un moldovean, zîmbi celălalt.

— Atunci, tot bun e, încuviință comisul, ca alt priceput în treburi de cai și de herghelii, după a dumisale dregătorie de odinioară.

Cînd fu chemat în fața jupîniței Irina, Ghinea Duhu se mirase doar de întîrzierea faptului, pentru că bătrînul paznic al porții știa bine pricina pentru care fata îl poftea la o astfel de grabnică înfățoșare.

Jumătatea de veac pe care Ghinea Duhu o trecuse cînd în preajma spătarului — și mai de demult în aceea a lui Iosif Veveriță răposatul părinte al „măriei-sale de astăzi", dumnealui Toma Veveriță — prin toate cotloanele vijelioase ale Moldovei, și cînd între zidurile curții, cu îndeletniciri mai pașnice, printre care și cu „dădăcirea" jupîniței Irina în ceasurile lui de răgaz și voie bună, îi spulberase din suflet fireasca teamă a slugii față de stăpîn.

Pe vremea lui-Ion-vodă, armeanul, poreclit mai apoi „cel cumplit", Ghinea Duhu fusese un tînăr călugăraș în sfînta mănăstire a Slatinei, acolo unde, nu de mult, fuseseră înmormîntați pe rînd Alexandru-vodă Lăpușneanul și apoi, tînăra și înțeleapta lui tovarășă, doamna Ruxanda. Pe acea vreme îndepărtată, Iosif Veveriță fusese un ostaș viforos și neastîmpărat. Într-una dintre raitele sale prin țară, ajunsese și la acea sfîntă mănăstire, în care Ghinea Duhu își măcina zilele în posturi și rugăciuni. Cucernicul călugăraș își aprinse sufletul însă la poveștile războinice ale boierului Iosif și, la plecarea acestuia din mănăstire, fugise cu el.

— Nu mă lăsa, măria-ta, să veștejesc la umbră, că numai acum mi-am dat eu seama cam ce fel de croială de om port în inima mea. Mie-mi trebuie cal și paloș, nu comănac și metanii... Așa să afle măria-ta, boier Iosife!

Și Iosif Veveriță nu se căi. Cu anii, Ghinea Duhu se dovedise un neînfricat ostaș și un suflet cu credință maimarelui său.

Cînd boierul Iosif răposă, stegarul Ghinea trecu în zestre și steagul feciorului Toma, după cum — mai tîrziu — își legase inima de Irinuța cea de-o șchioapă, pe care — ani de zile — o purtase călare pe grebenul său dîrz și neaplecat nimănui, făr' doar copilei de altădată, ajunsă jupînița de astăzi.

De aceea, cînd roaba de la iatac îl chemase, în grabă, pe bătrînul paznic în fața domniței „pentru oarecare dare de socoteală", fostul stegar al celor doi boieri nu se înfrică, ci își zîmbi poznaș în barba albă-colilie:

„Dacă mă chemi pentru el, taică,... mai bine aflai mai de multișor daravera asta, și-l aduceai pe comis la înfățoșare, în locul meu... Atunci să te fi văzut, dacă

mi-ai fi spus c-am făcut rău, sau bine... ce voi fi făcut eu, numai din glava mea!

Jupînița îl aștepta în același cerdac înalt, unde — cu puțin mai înainte — se aflase între torcătoarele și druștele ei. Portarul tropoti, în semn de luare-aminte din partea fetei, care părea dusă pe gînduri.

Jupînția Irina își întoarse privirile spre bătrîn:

— Te-am chemat, moș Duhule, despre un cuvînt pentru care trebuie să te cert.

— Ascult, măria-ta! își aplecase ușor fruntea Ghinea Duhu.

— Și... să răspunzi, moșnege!

— Dac-oi avea ce, voi răspunde, măria-ta. Dacă nu, voi tăcea, ca un mare vinovat chemat la certare, sau ca un nedumerit, pe nedrept năpăstuit, făcuse unchiașul.

— Vezi bine că vinovat, portare, se asprise puțin jupînița, pentru că porunca cinstitului meu părinte, în ceasul plecării, așa a fost: nu intră nimeni în curțile aceste fără de știrea și încuviințarea mea... Știi bine ce vremuri trăim... voise să mai adauge ceva fata.

— Că... nici n-a intrat nimeni, o curmă Ghinea Duhu.

— Cum ar veni aceasta: „N-a intrat?“ Aud despre un oștean, sau așa ceva, care ar fi zăcut luni la șir în turnul porții.

— Apoi, măria-ta, asta-i altceva. Cu-a totului-tot... altceva. Întîi, e — care va să zică — vorba despre turnul porții, unde se află chilia me, și nu despre curțile măriei-sale spătarului. Atunci... de ce era să mai tulbur degeaba cinstita față a jupîniței noastre?... Al doilea: e vorba despre un ostaș, e drept, pe care l-am adăpostit fără de știrea măriei-tale, dar — iarăși — l-am găzduit în patul meu, din chilia me, nu în iatacul măriei-tale... De aceea, am socotit că nu-i cu cale să mai dau zvon printre slugi de nenorocirea în care căzuse un om al lui Dumnezeu... Și-apoi, măria-ta, nu spune la apostolul Matei — începu să-și amintească fostul călugăraș din sfînta mănăstire a Slatinei — „Ci, cînd faci milostenia, să nu știe stînga ta despre acela ce făcut-au direapta, pentru ca milostenia ta să fie în ascuns făcută“, după cum și tatăl nostru, ceresc, în ascuns o vede... „Nu suna surla înaintea ta, după cum e obiceiul

farisieresc!“ Iar sfîntul apostol Luca zice la „pilda Samarineanului: „Iubește pe aproapele tău ca pe tine însuți... Așa fă și vei avea viața veșnică...“ „Fă și tu — a zis Isus Hristos — la fel cu samarineanul, care a legat rănile celui pe care l-a găsit zăcînd aproape mort“... Iar dacă Domnul nostru Isus Hristos așa ne-a dat sfîntă și creștinească învățătură, făcut-am rău ceea ce voi fi făcut, măria-ta?

Jupînița tăcu un timp, privind gînditoare și umilită — oarecum — dar marea învățătură cărturărească a fostului stegar. Apoi își înălță privirile verzi spre chipul întru totul alb al paznicului porții și întrebă... așa, doar ca să întrebe ceva:

— Și... cine era ostașul acela care a zăcut în turn?

— Era un boier. Nu se afla a fi un ostaș de rînd, lămuri Ghinea Duhu.

— Un boier? făcu, mirată, jupînița Irina. Dar, cum îi zicea?

— Comisul Văruntar, măria-ta!

— Ilie Văruntar, poate? tresări fata.

— Ilie, Pintilie,... el nu mi-o spus-o mie. Da'... știu că Văruntar îi zicea... Și, pe cînd aiura de boală, am aflat noi c-ar fi fost și comis.

— Un om oacheș... cu fața smeadă ... cu ochii verzi? începu jupînița Irina să citească un chip prin fumul amintirii.

— Ei!... Ei! încuviință, dînd mereu din cap, bătrînul.

— ...cu bărbia crestată și cu nasul în plisc...? urma să-l zugrăvească fata.

— Ei!... Ei! se bucura foarte moțăindu-și capul pletos portarul curții.

— ... care are moșii pe Trotuș, spre plaiuri...?

— Apoi, despre astea nu vorbea în aiureală, măria-ta. Iar cînd s-a mai vindecat, că grozavă tăietură mai purta pe umărul stîng!... Și osul se afla adînc crestat... Noroc de biata Măgdălina — țiganca. Altfel...

— Manca? tresări jupînița, curioasă.

— 'Pooii?... Chiar manca mărie-tale, la cheptu căreia ai supt cînd erai... numai ațîțica, — arătă unchea-șul o măsură de o șchioapă.

— Precum văd, moș Ghinea, își uitase fata supărarea cu totul, aici a fost... o vînzare întreagă!

— Aici a fost... numai o faptă creștinească, măria-ta, care, după cum zice și sfîntul apostol „nu trebuia cunoscută decît de tatăl ceresc, care o vedea în ascuns".

— Și a plecat de mult? mai întrebă fata, cîndva.

— De mult nu tare, clătină din coama de zimbru Ghinea Duhu, prelungind cuvîntul, togmai de vreo săptămînă!

. . . .

În noaptea aceea — și cu toate poveștile schimbate și preschimbate ceasuri întregi de roaba țigancă — jupînița Irina a spătarului Toma Veveriță nu putu adormi decît foarte tîrziu.

Femeia băsnia. Domnița gîndea. Și n-auzea decît ceva ... ca un îndepărtat zvon de glas, plutind în multul amintirei, care trecu din trezie în somnie, iar din aromirea dormizării, în zbuciumul viselor nopții...

. . . .

Cîți ani vor fi trecut de atunci? Șase? Șapte?...

Ea era o codană de vreo doisprezece ani.

Într-una din zile, calul boierului Veveriță intră valvîrtej pe poarta curții, plin de tot noroiul ploilor lui octombrie.

Boierul descălecă și urcă scările în fugă. Se opri în capătul lor și răcni aprig spre mulțimea robilor care forfoteau între zidurile ogrăzii.

— Boii la chervane și toată lumea la mine.

— De ce, tată? îl întrebase copila de pe atunci.

— Plecăm, Irinuțo.

— Unde?

— La un prieten... pe valea Trotușului.

Ea îl privise nedumerită.

— Vin lehii, urmase să vorbească tatăl ei, cu oaste mare. Să aducă domn nou, pe Constantin Movilă. Să-l alunge pe văru-său, Mihăilaș-vodă. Au să treacă chiar pe aici.

Astfel fu făcut cel dintîi drum prin țară a jipîniței Irina Veveriță din curțile lor, de sub codrii Delenilor, de pe lîngă Tîrgul Hîrlăului, tocmai... sus, pe apa Trotușului, la celelalte curți, ale Văruntăreștilor, ferite din calea

puhoiului de oști, ale eroului-cancelar Zolkiewsky și de crîncenele fapte ale războiului...

...Toamna înveșmîntase țara în aur și borangic, în zăli de argint și-n solzi de aramă. Cuprinsul, aproape numai de codri, părea un tărîm al poveștii. De n-ar fi fost graba chervanelor care înaintau în pașii iuți ai boilor și cailor mereu îmboldiți de strigăte, de scîrțîitul prelung al osiilor neunse, zdruncinate, ori înțepenite pe căile desfundate — pe alocuri — de ploile reci ale toamnei, drumul acela i-ar fi părut copilei o plimbare prin împărăția lui Por-împărat și a Feților-frumoși din poveștile mancei Măgdălina.

Dar, și astfel, zilele acele i-au rămas neuitate copilei. La vîrsta ei, asemenea zbuciume și oboseli trec neluate în seamă. N-o tulburau nici strigătele necurmate ale cocnacilor de la carele cu poveri, în care zăceau aruncate toate averile boierești, nici tropotul stegarilor călări, cari săgetau cînd spre capul, cînd spre coada convoiului, nici focurile de noapte ale popasurilor scurte prin poieni de codri, cînd strajele dădeau glas de veghe în întunericul gros, ca de păcură.

Întîlneau și alte chervane, și alte convoaie boierești, ori lungi șiruri de căruțe țărănești, care grăbeau spre scăpare din calea oștilor năvălitoare, la mai apropiate sau mai depărtate ascunzișuri de codri și de munți. Se arătau puhoaie de oameni aproape goi, de care hodorogite, cu roțile neșinuite, cu vitele slabe, scheletice, ca și sătenii care le mînau, ori le purtau în mici cîrduri spre un liman al mîntuirii. În căruțele acele zăceau îngrămădite bulendrele sărace, copii speriați, bolnavi, aproape goi, hrana puțină, tot necazul prostimii, toată jalea țărănimii din adîncul timpurilor, pînă în acea toamnă de proaspete și mereu aceleași suferințe.

Cînd au ajuns la curțile Văruntărești, au dat peste alt zor. Boierii acelor locuri plecau la oaste. Steagul era gata de drum. Caii așteptau înșeuați și legați de stîlpii gardurilor, la conovețe. Prin curte mișunau oștenii steagului. Pe prispă, rezemat de peretele alb, se vedea praporul cu chipul sfîntului Ilie, păstrătorul fulgerului și patronul boierilor Văruntari...

...Irina parcă vede și acum mîndrele mondice ale oștenilor, zalele strălucitoare ale unora dintre ei,... platoșele și scuturile turnate, ori ferecate în aramă strălucitoare, arcurile și tolbele, fusturile împironate cu lungi cuie bătute din ciocan, ca niște arici... Și, lucru de și mai mare mirare, cele două-trei sînețe, cărora tatăl ei le zicea archebuze.

Dar, din toată zarva și frămîntarea aceea, dintre mulți călăreți ai steagului, din ceasul pornirei lor spre necunoscutele destine ale luptelor, Irina nu și-a mai adus aminte, pînă în această noapte a frămîntatului proaspăt, icoana aievea a... Cum ar putea, oare, să-i zică: Făt-frumos, sau Sfîntul Gheorghe?

Încălecase alături de bătrînul Ilie Văruntar, boierul ostaș, celălalt Ilie, feciorul și urmașul său... Era frumos? Era arătos?... N-ar putea spune hotărît cum anume era tînărul Ilie Văruntar din clipa plecării spre oastea lui Mihăilaș-vodă, protivnicul lui Constantin Movilă, vărul său, ce grăbea spre Moldova, să-l răpună din scaunul domnesc pe acel hain ce-i prinsese tronul cuvenit numai lui, ca o dreaptă moștenire de la Irimia-vodă.

Îl vedea așa, după cum el era atunci, în toată strălucirea veșmintelor și armelor de bătălie, în toată dîrzenia celor vreo optsprezece ani. Așa, după cum jupînița Irina nu l-a putut uita niciodată și veșnic i-a răsărit în minte, ori de cîte ori zărea cîte un ostaș de neam, ori auzea vorbindu-se de isprăvi războinice... Așa, precum îl revăzuse, din negurile trecutului, în clipa în care Ghinea Duhu îi rostise numele,... povestind întîmplarea ostașului găsit atîrnat de scara șeii, în troianul din fața porții și tîrît pînă acolo — numai Dumnezeu știa cum — de armăsarul stegarului tătăresc... Cu fața smeadă, dar palidă de suferință, cu ochii verzi și adînci, cu nasul șoimesc, subțiat de chinul sîngelui scurs, cu mustăcioara inflorind peste buzele cărnoase și cercuite, cu bărbia puternică și crestată... Trupeș, mîndru... Un heruvim în port de arhanghel...

Și prin visele nopții, jupînița Irina Veveriță se întreba mereu și mereu rămînea în nedumerire:

„Dacă a fost chiar el, de ce n-a ținut să se arate?“

III

La hanul Ancuței, comisul Văruntar ajunsese prea tîrziu. Grăbise, pe cît putuse, dar — în forfota de sub coviltirul rateșului, pe bătătura lui, care viermuia de ostășime — nici urmă de cei doi prieteni, despre care îi vorbise Nichita Maja, Pan Samoil Smolschi și pan Gori Crave se topiseră în nevăzut...

— Au fost pînă mai pe alaltăieri doi papistași, îl lămurise Ancuța, dar... nu-i mai văd pe aici... 'Or fi plecat. Ce vrei? Pe la han, ca pe la han!... se perindă multă lume și... și mai multă ostășime. Parcă le mai poți ține rostul la toți?

Ilie Văruntar și Costea Vifor se priviră întrebători: Ce-i de făcut? Cum și unde-i mai putem găsi?

— Trebuie să fi pornit spre Ieși, își dăduse părerea Nichita Maja. Aveau vești pe care Tomșa-vodă le cîntărește cu zloți de aur. Nu bat ei drumurile de dragul moldovenilor. Numai că... spre Domnie trebuie să fi purces.

Calul, pe care stegarul i-l cumpărase comisului, aștepta înșeuat.

— Tot într-acolo trebuie să porniți, dacă țineți să-i găsiți, își întregi Maja părerea și lămuririle.

Comisul Văruntar mai sfredeli cu privirile — încă o dată — puzderia omenească din cuprinsul hanului și care umbla năucă pretutindeni, ca albinele unui stup bezmetic. Era, pe acolo, fel de fel de lume, gălăgioasă pînă la delir, și cărora Ancuța le schimba mereu bardanele cu vin spumegos, din față, dar toată acea lume sta tăcută și morocănoasă cînd se întrebau de căi și de gîndurile cu care porniseră, din osebitele părți ale țării, la strigarea domnească, de adunare la oaste.

Pe bătătura din fața hanului se vedeau stegari strînși ciotcă în preajma praporului și a boierului lor, oameni răzleți, cu frîiele petrecute pe după brațele în care țineau cofăielele cu vin, boierănași singuratici, cu privirile ispititoare și cu urechile ciulite după zvonuri despre rostul treburilor și care se măsurau unii pe alții într-o întrebare

mută parcă: Cu cine? Cu Tomșa-vodă, ori cu Ielisaveta-doamna?

Unii dintre oamenii aceia păreau îndreptați spre miazănoapte, într-acolo de pe unde se șoptea că puhoiește oștirea polonă a ducelui Mihai Viasznowiesky. Alții porneau pe drumul Ieșilor, unde-i aștepta poate binevoitoarea primire și răsplată a lui Ștefan Tomșa-voievod. Cei puțini foiau prin bătătura rateșului, nehotărîți și întrebători.

Se amestecau laolaltă praporii osebitelor steaguri, cu toți sfinții bisericii zugrăviți în culori țipătoare, se întrețeseau porturi și armuri strălucitoare: catifele de Louvain, postavuri de fleudriș, aduse din îndepărtata Flandră; coifuri de argint împodobite în horbota penelor de struț, sau de cocori, pinteni auriți prinși la moi cizmulițe de marochinuri roșii, cu turetcile răsfrînte și de un galben de șofran, ... alături de hainele mai mohorîte, de șiacuri, de zalele proaspăt frecate, pe care — însă — mai întuneca rugina sîngelui din alte războaie, de cușmele mițoase, de piei brumării, de miel, ori de coifuri mici, tătărăști, turtite ca niște crăticioare ... zăngăneau săbii, spade, ori bancaluri, vîrîte în teci de argint, de piele, sau de catifea, și înflorate cu meșteșugite brățări săpate în aramă, argint și— uneori — chiar în aur. Pe unii umeri se arătau aripile piezișe ale arcurilor de corn, sau de oțel, încrucișate de cucurele bucșite de săgeți. Sulițele împungeau cerul scoborît al toamnei, pe care călătoreau nori grei și pîntecoși. Pe alocuri, se clătinau alebarde dobîndite în războaiele cu polonii, ori cu nemeșii ardeleni. Zăngăneau lanțurile groase ale fusturilor. Se ciocneau alămurile scuturilor, îmbrăcate în piei de bouri și zimbri, de care acum nu se mai găseau pe nicăieri în Moldova.. Fulgerau în raze vii topoarele cu lungi cozi, baltagele aprige, sulițele meșteșugit vîrfuite cu sclipitoare junghere argintate și, pe margini, chiar coasele prostimii, împănate în lungul toporiștelor cu altfel de năprasnice lănci.

Comisul Văruntar și Costea Vifor, gustau, sorbind mărunt, din vinul bardanelor pe care le țineau în mîini.

Soarele cădea spre chindie, cînd comisul Văruntar și Costea Vifor încălecară. Își făcură loc printre oamenii,

chervanele și caii ce împînzeau cuprinsul și ieșiră în limpeziș.

— Încotro, măria-ta? întrebă ostașul, văzîndu-l pe comis cotind spre un drum la care el nu gîndise. Nu apucăm spre Ieși?

— Deocamdată, ... tot spre Botoșani. Acei pani — despre care ne-a vorbit Maję — n-au avut ce căuta la Domnie.

Costea Vifor se închină și-l urmă tăcut.

Străbăteau muți drumurile de șleau, care șerpuiau prin dumbrăvi, brăzdau tapșane, se strecurau pe sub poale de codri, în care huhuiau prelung și lugubru ciufii flămînzi, ori schelălăiau scurt nevăzute vulpi. Luna se ridica din zare, plină, poleind cuprinsul. Cerul se limpezise ca un întunecat safir. Bătea un vînt rece, ca un întîrziat pui de Crivăț. Pocăneau — în oarbele înălțimi ale nopții — grăbite zboruri de cîrduri de gîște, ori tainice trîmbițări de întîrziate cocoare, care grăbeau dinspre miazăzi... Din cînd în cînd, buciuma chemarea prelungă și tristă a lupului.

Cei doi ostași drumuiau în pasul domol al cailor spre neprevăzutele destine ale oamenilor.

— Și zici că oștile leșești au pornit? întrebă cîndva Văruntar.

— Așa spunea pan Smolschi, că ... stau gata de drum, făcu Costea Vifor.

— Atunci, ... sînt ca și pornite, încredință comisul.

După un timp, acesta își încordă auzul.

— S-aude cal păscînd, Costeo.

Strînse frîul. Undeva, în noaptea deasă a codrului, se auzea pîrîit de fîn uscat. Cîte un pufăit scurt vestea niște cai.

— Pasc, nu merg, lămuri Costea Vifor.

— Trebuie să fie lume pe aici, adăugă Văruntar. Ia! ... Parcă s-ar auzi ... un fel de sforăit.

Oșteanul descălecă.

— Ce faci? se aspri comisul.

— Eu ... așa zic: noi trebuie să vedem ce-i pe-aici. Măria-ta trage-te mai sub poalele stejarilor. Poate-or fi

numai... niște duhuri rele. Că oameni ... ce să cate la un ceas ca aista și pe așa locuri... Afară dacă n-or fi niscaiva lotri, și Costea Vifor lunecă în noapte, afundîndu-se printre arborii uriași.

Trecu un timp, care i se păru nespus de lung comisului. Deodată, desluși ceva, ca un hohot de rîs. Și, după puțin, de sub stejari se desprinse umbra ca de cărbune a ostașului.

— Ce-i? îl întrebă comisul. Parcă a rîs cineva.

— Am dat... peste palatul panilor, măria-ta. Și... i-am găsit chiar în iatac.

— Care... pani?... Ce vorbești tu, bre Costeo?

— Care? ... Na! Acei pe care-i căutam ... Na! Pan Sămoilă, pan Gori... care alții?

— Ce cînți tu, măi omule?... Eu nu te-nțeleg.

— D-apoi... că doar grăiesc moldovenește, măria-ta. Nu-ți spun? ... Dorm amîndoi la răcoare, în mijloc de codru des, ca doi pui de cuc lepădați din cuib...

— Cine, creștine?

— N-am spus?... Pan Sămoilă Smolschi, pan Gori Crave... Cine altul?

— În codru, omule?

— Păi, în casă! Așa ceva nu se află pe-aici cale de cîteva poște, după cîte știu eu... Hai și i-i vedea cu ochii măriei-tale.

Își luară caii de pene și străbătură în bunget. După cîtava vreme începu să se deslușească o împletitură de sforăitori, care creșteau și scădeau într-o ciudată orchestrație și după capricioasele legi ale acusticei codrului, și ale cheilor, pe care se vede că fusese scris de acei doi feți-frumoși după inspiratoarele cofăiele și bardace ale Ancuței... Undeva, un nechezat de cal trombonisă ciudata melodie, ca o întrebare a neliniștei, sau ca o chemare a pustietății.

— Încet, măria-ta, c-am ajuns... Altfel îl călcăm în picioare.

Era un întuneric orb. Luna apusese de mult. Nu se vedea la un pas.

— Ei or fi? întrebă comisul, cu un fel de sfială.

— Dacă i-am și pipăit!... Cine alții?... Își clocesc băutura... Nu simți cum... pute poiana a acru? glumi ostașul.

Comisul se aplecă, pe rînd, asupra celor ce dormeau grozav de adînc, ca doi prunci după scăldătoare... Ei erau: pan Samoil Smolschi și pan Gori Crave.

— Ce facem? întrebă comisul. Îi trezim?

— Dac-om putea, 'om face-o și pe asta, zîmbi Costea Vifor. Daa'... eu aș zice să-i mai lăsăm, că... pînă nu și-or fumui vinul, nu te poți înțelege cu ei și ... mai au și năravul de fac și urît. Ne-ar nevoi să-i legăm... Mai bine așteptăm. Fac ei ochi pînă prin zori.

Își împiedicară caii și-i slobozîră-n poiană.

— Să așteptăm dacă zici, încuviință și comisul.

Ostașul curăți o vatră de frunzișul uscat, pipăi după vreascuri, lovi în amnare și aprinse păiuș. Flăcările începură să lingă întunericul, limpezind — pe încetul — cuprinsul. Focul ardea viu. Ei se ciuchiră alături.

Țiuia pustiul. Caii pufăiau scurt. Îmbucăturile lor pîrîiau ca niște pietricele năruite — neîntrerupt — dintr-un mal în măcinare. Sforăiturile celor adormiți se împleteau ciudat, cînd mai puternice, cînd mai scăzute, ca sunetele unor bizare tromboane, sau ca răsuflatele țevi ale unei străvechi orgi.

Așteptară îndelung. Porni un vînt și mai subțire: boarea zorilor.

— Se crapă de ziuă, vorbi Costea Vifor.

Cineva icni prelung. Apoi, un trup săltă și sună o întrebare, în polonește:

— Cine-i acolo?

— Tătarii! îi răspunse comisul.

Celălalt sări în sus și își trase sabia, grea ca un bancal. Dar înțepeni locului. Se frecă apăsat pe ochi și... porni într-un hohot nestăpînit:

— Pan comis... Ha-ha-ha!...: Ha-ha-ha-ha!... Pan comis Văruntar ... ce minune!

Se aplecă spre cel adormit:

— Scoală, pan Crave!... Scoală, om puturos și bețiv nerușinat...

Îl smucea fără milă. Dar celălalt nu se da trezit. Leahul îl prinse de păr și-l așeză pe șezut.

— Ce te-a mai găsit, pan Smolschi? mormăia cehul, mînios.

— Trezește-te, pane! ... A venit la noi pan comis Văruntar.

— Cum? urlă celălalt, sărind în picioare, ca în fața unei neașteptate primejdii.

. . . .

În preajma focului ședeau acum patru prieteni, patru oameni plini de gînduri și de întrebări. Se priveau un răstimp, apoi ochii li se aplecau spre jarul ce se acoperea de spuză. Și, iarăși, rămîneau îndelung nemișcați.

Panii scuipau într-o parte acreala vinului, pe care îl clociseră în poiana din codru două nopți și-o zi. Se simțeau încă tulburi. Și gîndeau cu amar că, în ceasul acela al trezirei, nu se găseau la hanul Ancuței, să se poată drege... Să fi dat în codru peste vreun izvor. Era, însă, păcat de bunătatea de vin băut, ca să-l spurce, îndoindu-l cu apă. Pentru dres, Ancuța le-ar fi scos — dintr-un fund de hrubă știut și de ei — vin vechi, undelemniu, bun de împrăștiat fumurile oricărei beții... Așa?...

— Și de unde știi dumneata anume că pan Samuel Corecky ar umbla după mîna domniței Margareta prin Smolschi? întrebă comisul Văruntar, într-un tîrziu, după ce rumegase îndelung veștile pe care i le daseră cei doi ostași, printre sughițuri și mormăite vorbe de oameni mahmuri.

— Asta ... o știe toată Polonia ... Și, mai bine, asta se știe la Ustie, unde Elisabeta-doamna n-are de ascuns nimic.

— Și domnița l-ar vrea? urmă să ispitească Văruntar.

— Iată ce întrebare și la pan comis, făcu Smolschi, cu oarecare supărare. Dar, care fată nu l-ar vrea pe un prinț ca Samuel Corecky?... Bogat, viteaz, căpitan strălucit, de care vorbește toată lumea.

— Hm! făcu comisul Văruntar.

— Ce hm! Ți se pare ciudat?

— Nu! ... Dar ... Vom vedea-o noi și pe asta.

— Cîte nu s-au văzut și s-or mai vedea, se amestecă și pan Gori Grave. Dar, pînă pe-atunci, ... noi ne facem și încotro mergem? ... Cu cine?

— Noi? se miră comisul. Nici colo, nici dincolo. Așteptăm să se sfîșie lupii. Pe urmă ne ducem turma unde ne place și ... unde trebuie s-o ducem.

— Dar... noi am isprăvit banii și ... ne trebuie stăpîn bun de plată și cu mînă mai largă, încredință Samoil Smolschi.

— Bani? ... Bani sînt destui. Liniște și zile bune îi trebuiesc Moldovii deocamdată, se aspri comisul.

Desfăcu giberna, care-i atîrna la șold, și trase două pungi pe care le aruncă — pe rînd — celor doi ostași.

— Iată bani ... Așteptați!

— Cînd sîntem plătiți, n-avem nici o grabă, încredință și pan Gori Crave. Și ca să ne treacă de urît, spune și domnia-ta, pan comis, nu trebuie să avem și noi cu ce sta la cîte o oală cu vin?

Dar Văruntar părea că nu-l aude și — poate — acesta era chiar adevărul în împrăștierea gîndurilor lui. De aceea le și vorbi:

— Eu trebuie să plec ... pe undeva, pe unde am de descurcat oarecare treburi. Domniile voastre vă duceți spre Orhei, și mă așteptați acolo. N-am să prea întîrzii pe unde mă duc cu omul acesta al meu. Vă ajung din urmă, pe curînd.

Cînd începu să se lumineze de ziuă, cei patru prieteni își adunară caii și încălecară.

Cei doi pani, Samoil Smolschi și Gori Crave, luară drumul spre răsărit. Comisul Ilie Văruntar și credinciosul său porniră către miază-noapte, ocolind drumul Botoșanilor, pe care— după cum lămurise leahul — neapărat trebuiau să se arate oștirile polone.

În lunile din urmă, în castelul de la Ustia fusese mare frămîntare.

În primăvara acestui an, 1615, Elisabeta Movilă, fosta doamnă a Moldovei, se întorsese acolo, după o lipsă de vreun an și jumătate, în care timp se judecase cu cumnata ei, cealaltă doamnă Marghita, văduva lui Simion-vodă Movilă.

Acel Simion, fratele domnului moldovean Ieremia-vodă, încăpuse o vreme pe tronul Valahiei, ajutat de

mercenarii poloni. Acei ostași simbriași nu-l putură susține — însă — îndelung pe un scaun voievodal, la care Simion Movilă nu avea dreptul nici prin nașterea sa moldovenească și nici prin încuviințarea turcească, de care ajunseseră să atîrne tronurile celor două țări românești. Astfel, necăjitul stăpîn al Moldovei — Ieremia-vodă — se pomenise, nu după îndelung timp, cu vremelnicul și zgonitul fost domn al Munteniei, împreună cu tot grosul joimirilor poloni, îndărăt, în Moldova. Truda lui Ieremia Movilă de a scăpa de neastîmpăratul frate al său, înlesnindu-i un scaun domnesc, pe care nu-l așezase decît . . . năbădăioasa lui dorință de a fi „și el" un stăpînitor de țară, se văzu zadarnică. Dar amarul nu fu atît de ușor de îndurat, căci greutatea și supărarea se dovedeau cu mult mai mari. Mercenarii poloni își cereau lefile, neplătite de îndelung timp de Simion-vodă. Chezașul acelor datorii se trezi a fi fratele, Ieremia-vodă. Împotrivirile lui de a sătura lăcomia mercenară rămaseră zadarnice. Pentru acea neplată, ostașii lehi îl amenințară că-i vor jefui domeniul și castelul din Ustie. Și primejdia era cu atît mai mare, cu cît împotriva acelor paseri pribege și în veșnică răzvrătire nimeni nu dovedea nici o putere. Legile țării n-aveau frîuri pentru astfel de ostași. Iar regele nu avea împotrivă-le altă armă decît pe aceea a unor . . . decrete de proscriere. Însă, ce mai însemna astfel de scoatere din lege a unor astfel de oameni, care de la naștere chiar se găsiseră și trăiau în marginea oricăror drepturi, afară de acela de a muri, în schimbul unei plăți, greu încasate și prefăcute imediat în desfrîuri pentru oricine, pentru orice, și . . . oriunde?

Astfel, amenințarea se prefăcu în faptă. Soldații poloni ai lui Simion Movilă se despăgubiră amar, pustiind averea din Ustie a lui Ieremia-vodă, pentru ca — pînă la urmă — acesta să se știe tot dator turbulenților mercenari, care nu putuseră fi izgoniți de acolo decît de săbiile nobililor, rude și prieteni ai Elisabetei-doamna. Dar, oricum, paguba jafurilor și mai ales banii achitați — în parte — de Ieremia-vodă mercenarilor înfățișau o însemnată sumă, de care — acum — văduva Elisabeta Movilă avea o strigătoare nevoie. De aici, procesul de despăgubiri, cu

care dregătorii poloni avură îndelungată bătaie de cap, iar cele două doamne și cumnate îndestul amar.

Elisabeta revenise la Ustie mai înverșunată ca oricînd. Tronul Moldovei, stăpînit în două rînduri sub soțul, și, apoi, sub feciorul Constantin-voievod, și în care ea domnise în cel mai adînc înțeles al cuvîntului, trebuia să-i revină iarăși, în numele lui Alexăndrel, cel de-al doilea fiu.

De data aceasta, sprijinitorii drepturilor ei erau: primul ei ginere, ducele Mihai Wiesznowiesky, el însuși strănepot al lui Ștefan-cel-Mare și însurat cu fiica — Kiajna-Regina — Elisavetei Movilă și, mai ales, principele Samuel Corecky, îndrăgostitul — pînă la jertfirea de sine — de domnița cea mai mică, Margareta Movilă.

Acolo, în castelul cumpărat odinioară de Ieremia-vodă ca loc de refugiu — în întîmplătoare potrivnicii ale soartei — pentru feciorul domnesc Constantin Movilă, Elisabeta -doamna aștepta, nerăbdătoare, isprava celor doi nobili polonezi.

După cîteva luni, află că noua oaste de năvălire în Moldova se găsea adunată. De data aceea, nu mai era frumoasa armată care — la 1607 — sprijinise tot cauza movilească. Cei peste treizeci de mii de poloni, mai toți nobili, puși sub comanda cumnaților lui Constantin Movilă și, mai ales, nici aceea, de mai apoi, mai puțin numeroasă, dar condusă de eroul-cancelar și hatman, Stanislas Zolkiewsky, castelan de Lemberg, zdrobit — totuși — de foștii căpitani ai lui Mihai-Viteazul: Mîrzea, Ghețea și Raț, la Cornul-lui-Sas, pe Prut.

Oastea pe care, de data aceasta, izbutiseră s-o adune ducele Wiesznowiesky și principele Corecky se alcătuia numai din vreo douăsprezece mii de oameni, de o nespusă împestrițare. Răspunseseră la chemarea celor doi nobili; poloni, cazaci, ungureni, nemți și francezi.

Montespin comanda cinci sute de călăreți veniți din toate părțile Franței și ale Țărilor-de-Jos, Nagen von Fröhlichfahrt conducea escadronul german, de vrednici urmași ai „lansquneților" de cu vreo sută de ani în urmă.

Rînd pe rînd, armata aceasta își îngroșase rîndurile și își lărgise tabăra în preajma castelului de la Ustie, așteptînd ceasul pornirii spre Moldova, unde — pe lîngă plata soldei — li se făgăduia pradă bogată, ce nu se mai

găsea, însă, pe niște locuri sărăcite de nenumăratele războaie pentru domnie, din anii din urmă.

Dintre toți, cel mai grăbit era principele Coreky. Elisabeta Movilă i-o promisese pe domnița Margareta, drept răsplată a viitoarei biruinți.

În fața voinței de neînduplecat a mamei, copila își plecase grumazul, dar sufletul ei se întristase, oricît de trecător. Căci de-acolo, de pe undeva, din Moldova, simțurile ei tinere chemau pe altcineva... Pe un comis, neînsemnat în fața faimei prințului polon, dar îndrăgit mai de demult de copila ce fusese — pe atunci — domnița Margareta.

Acolo, în curțile din Iași, privirile lor se încrucișaseră, sufletele lor se încălziseră de aceleași năzuinți, visurile lor se împletiseră din aceleași nădejdi, care nu întrebau dacă feciorul boierului de pe valea Trotușului ar putea năzui la aceea ce — pe atunci — se găsea a fi un vlăstar domnesc. E drept că și Movileștii nu erau decît... tot niște boieri de țară, dregători în vremuri de priință, fugari în timpuri mai vitrege,... astăzi? — mari și temuți, mîne? — oameni ai tuturor grijilor, ai tuturor spaimelor. Dar — unși cu mirul celor aleși — boierii aceia treceau pe alte trepte ale lumii, pe care — acei ce rămăseseră dedesubt — nu mai puteau năzui a sta decît... prin cine știe ce minune, sau prin cine știe care silnicie. Un cap se înălța spre cununa domnească, pe cînd altele se rostogoleau sub săcurea gîdei, în cheagurile de sînge lăsate de alte capete căzute în clipă, sau cu puțin mai înainte. Un trup se înveșmînta în purpură, cu prețul goliciunii a zeci și sute de alte trupuri, cu care — puțin mai înainte — stase sub aceleași stihii ale spaimei și ale nesiguranței vieții.

Margareta Movilă nu avusese de unde cunoaște astfel de „pilde filozoficești" — după cum ar fi spus învățatul ei văr, Petru Movilă, ajuns — mai apoi — mitropolit al Kievului și una dintre făcliile culturii moscovite. Dar ea iubea un comis rămas în Moldova, un om frumos și dîrz, care-i spusese odată: „De nu m-or vrea măriile-lor, părinții tăi, te vreau eu, Mărgărito. Te fur și fug cu tine".

Cît de frumos vorbea pe atunci comișelul Ilie Văruntar, în rarele și mult primejdioasele lor întîlniri, prin umbre și tăiniți de tinde și de ietace!... Dar el... cine-i mai putea spune pe unde mai era? Cine știe dacă — în viforul în care se zvîrcolea Moldova — mai trăia și nu căzuse în cine știe ce învălmășeală de aprigă și potrivnică încăierare, sau — mai simplu — sub iataganul gîdei lui Tomșa?!

Și-apoi, cu toată durerea ei și la drept vorbind... și acestălalt era frumos. E drept — sub înfățișarea-i bălaie — nu părea atît de bărbat precum se arată comisul Văruntar, cel cu privirile vulturești și cu fața pîrguită de soare. Dar Corecky era vestit prin vitejia lui, era necuprins de bogat și, — mai ales — era... prinț, pe cînd celălalt...?

Și domnița Margareta începuse să se deprindă cu gîndul că ar putea fi și principesă polonă odată... stăpînitoarea unui castel strașnic de întărit și în care ar viețui mai în tihnă decît în Iașii tuturor temerilor.

La curtea doamnei Elisaveta venea și era felurită lume, de la care domnița putea asculta tot pe atît de felurite întîmplări ale vieții acesteia omenești, atît de ciudată și-atît de negîndit de schimbătoare în toate ale ei. Și astfel de întîmplări, printre oamenii aceia, adunați în castelul din Ustie, i le povestise domniței — mai ales — un francez, Charles de Jappecourt, ostaș la nevoie, dar mai bucuros „curtean", om cu purtări alese, dar și cu multe scăderi, de care acel picard nu se putuse dezbăra nici în îndepărtata Moldovă. Și Jappecourt o vrăjise pe domniță cu descrierile lui despre o altă viață, decît aceea pe care o puteau duce niște oropsiți domni ai Moldovei, cu inima veșnic sărită de toate spaimele.

Și în Franța lui Henric al IV-lea, din care Charles de Jappecourt descinsese la curtea voievodului moldovean și de care — după cum s-a dovedit și în urmă — se simțea legat prin cine știe ce tainice aplecări și în acea țară franțuzească tulburări erau destule. Dar, acolo, regele nu era un despot, după cum se dovedise — nu de mult — Ștefan Tomșa din neamul răzășesc, a Răcătăului putnean. Tomșa-vodă decapitase și spînzurase, în mai puțin de o săptămînă, peste patruzeci de boieri — „nobilimea" țării, zice-se — pe cînd în Franța fostul rege, Henric al IV-lea, îi trebui o deosebită hotărîre ca să-l

ucidă pe ducele de Biron, de o vinovăţie mai dovedită decît a oricăruia dintre boierii moldoveni, cari de cele mai multe ori n-o aveau decît pe aceea... de a nu le place ochii voievodului, sau de a se fi săturat de prea plinul lăcomiei şi a cruzimilor lui.

Astfel, poate şi Jappecourt contribuise, în bună măsură, la hotărîrea domniţei, în aplecarea ei spre principele polon, care deşi trăia în vremuri tot pe atît de tulburi, ca şi vecinii moldoveni, avea un castel şi făcea parte din nobilimea polonă, în faţa căreia tremura şi regele din Varşovia..

Dar dacă domniţa Margareta putu să-şi închidă inima faţă de trecut, nu tot atît de volnic se simţea şi comisul Văruntar.

După despărţirea de cei doi prieteni, găsiţi hălăduind fără griji prin codrii Botoşanilor, comisul Văruntar străbătu — în grabă — ţinutul pînă la Prut şi se îndreptă spre cetate de pe unde se deschideau drumurile Cameniţei şi — mai departe — acele ale Ustiei.

Dar, sub zidurile Sepeniţei cei doi drumeţi moldoveni trebuiră să se oprească. Puhoiul polon, venit dinspre Cameniţa, trecea apa.

Ca iscoade, înaintau o parte dintre francezi, comandaţi de căpitanul Rigaud, din grupul lui Montespin. Îi aveau în grijă pe pîrcălabul Petre şi Gheorghe Balş — cel de-al doilea logofăt tomşesc, cari — prevăzînd desfăşurările întîmplărilor viitoare — întîmpinaseră oştirea lui Wiesznowieski la Cameniţa, unul predîndu-i cheile cetăţii şi celălalt jurîndu-i aplecarea lui spre Movileşti şi dorinţa de a-l vedea pe Alexăndrel Movilă în scaunul părintelui său.

Din cotlonul în care se dosiseră, comisul şi tovarăşul lui zăriră toată desfăşurarea trecerii fluviului şi scurgerea oştilor polone spre viitoarele locuri de luptă şi — poate — de izbîndă.

Cavalerii francezi înaintau mîndri, pe caii lor înalţi. Platoşe lucitoare le apărau trupurile, lăsîndu-le libere braţele şi picioarele, acoperite de mîinele bufante şi pantalonii scurţi, adunaţi în bufuri tot pe atît de largi deasupra genunchilor. Coifurile cu viziere ascuţite şi împodobite cu mari pene de cocori răsfrîngeau sclipiri orbitoare, cu tot soarele slab al lui octombrie. La coapse le atîrnau spade lungi şi grele, cu mînerele în cruce. Armele lor se învrăstau pe rînduri; un şir de lăncieri, urmat de cîte unul de archebuzieri.

Şi, în vreme ce ondulătoarele lor rînduri împînzeau coastele, revărsîndu-se pe diferite căi şi poteci, grosul oştirii urma, necurmat, sub privirile căpeteniilor: ducele Wiesznowieski şi principele Coreky, cari supravegheau trecerea pe mal, călări pe caii lor albi, împodobiţi în valtrapurile roşii, tivite cu late galoane de aur.

Lotci largi şi grele gemeau de pedestrimea îngrămădită pe ele. Cavaleria polonă se aruncase în valuri, clocotind apele fluviului. Carele cu muniţii şi hrană se îndesau pe podurile umblătoare şi pe plutele lopătate de sutele de pescari. Era o forfotă cam neorînduită, totuşi o perindare a unei oştiri în care Elisabeta-doamna îşi pusese noile ei nădejdi de redobîndire a unui drept al ei şi alor ei.

Convoiul îl încheia excadronul greoi şi posomorît — parcă — al lui Hagen von Fröhlichfahrt.

Comisul Văruntar rămase multe ceasuri în ascunzătoarea lui, la pîndă, pînă ce oastea se scurse pe ţărmul moldovenesc, tăbărînd în faţa şi-n coastele cetăţii, ce deschisese primitoare porţi viitorului domn al Moldovei şi căpeteniilor oştirii sale.

Cînd Alexăndrel Movilă pătrunse în cetate între cei doi nobili poloni şi cînd viermătul omenesc păru a se slei, comisul Văruntar şi Costea Vifor coborîră ţărmul stîncos pe tăinuite cărări şi-şi dădură drumul în apă, îndreptîndu-se spre malul polon.

Se lumina de ziuă cînd cei doi călători ajunseră în preajma castelului.

Ustie părea un loc de pe care atunci s-ar fi spart un uriaş bîlci. Largi vetre de cenuşă presărau întinderea, printre nenumăratele găuri, în care staseră înfipţi stîlpii corturilor. Resturile de hrană şi oase strînseseră în fosta tabără haite de sute de cîini, care lătrau, mîrîiau, îşi

clănţăneau fioroşii colţi, se încăierau vrăşmăşeşte de la cîte o întîmplătoare pradă, prefăcînd întinderea într-un loc de războaie a unor fiinţe sprijinite pe nişte simple labe, totuşi mai puţin crude şi — poate — şi mai îngăduitoare decît stăpînii lor.

Pădurea împrejmuitoare îşi tînguia trunchiurile ciuntite, cu rupturi proaspete, ori arborii doborîţi la pămînt fără de folos şi fără de trebuinţă.

În fund se zăreau turlele de pază ale castelului şi coamele zidurilor înconjurătoare, tăinuite în parte de frunzişul veşted al pădurii.

Comisul Văruntar îşi îndreptă calul pe drumul ce ducea spre porţi.

Istovită de frămîntarea şi truda zilelor din urmă, lumea castelului nu se zărea. Timpul odihnei se prelungise peste obişnuinţă.

Costea Vifor dădu glas de corn. O ferestruică, de lîngă poartă, se deschise, Între chenarele ei apăru un chip buhăit de somn.

— Comisul Văruntar cere găzduire Elisabetei-doamna.

— Măria-sa doamna odihneşte, răspunse străjerul.

— Să fie sănătoasă măria-sa, reluă celălalt. Vederea şi primirea vor veni la timpul lor. Deocamdată cer intrarea în castel.

— Să facem întrebarea măriei-sale hatmanului Bucioc! şi omul pieri din ferestruie.

Soarele se înălţase de trei suliţe, cînd — în acelaşi loc — apăru chipul bărbos şi mînios al hatmanului. Între laturile de piatră sură ale gaurei, barba şi pletele lui, la fel de sure, se îngemănau atît de desăvîrşit, încît faţa rumenă a hatmanului Bucioc părea chipul unui duh al zidurilor.

— Cine cere intrare în castelul doamnei Ielisafta?... se aspri bătrînul.

— Eu, comisul Văruntar, venit chiar acum din ţara Moldovei, cu grabnice treburi la măria-sa doamna Ielisafta!

— Domnia-ta erai, comise? se bucură fostul mare hatman movilesc. Ei, bată-te să te bată!... Nici nu te mai cunoşteam... Lasă că — de atîta trudă şi necaz,

cît am avut noi în săptămînile din urmă — nici nu mai văd cumsecade.

— Şi de trudă, şi de ani, mărite hatmane, rîse Văruntar.

— Ei, da-da!... Poate şi de ani, dar... tot mai mult de trudă, comise.

Poarta se deschise şi cei doi răzbiră sub bolta turlei de pază.

Ilie Văruntar purta contăş de postav genovez, îmblănit cu jder. Căciula, de aceeaşi blană, era împodobită — în faţă — cu o mare paftă de mărgăritare şi smaralde, în care sta înfiptă o bogată egretă de stîrc. De sub contăş se întrevedea pieptarul de zale, încins de cureaua săbiei de Damasc, ce-i atîrna la şold. În picioare avea moi cizmuliţe roşii, cu carîmbii răsfrînţi şi galbeni, din mijlocul cărora atîrnau — sub genunchi — canafi grei de fir de aur. Costea Vifor — care ducea şi celelalte arme ale comisului — purta hainele alese ale călărimii domneşti a lui Despot-vodă, şi pe care un bunic al său le răpise unui călăreţ al voievodului şi aventurierului ucis la Arenii Sucevii... Comănac de argint cu pană de cocor, mantaua verde şi nespus de largă, care acoperea şi crupa calului, botfori roşii cu pinteni de argint, şi de care veşminte se mîndrise, în lupte, bunicul şi tatăl, iar acum se bucura şi credinciosul tovarăş al comisului, hotnogul Costea Vifor.

— Hm, comise — se mirase cu tîlc bătrînul Bucioc — după cîte văd şi înţeleg ai pornit spre bătălie, dar... ai greşit tabăra. Oştirile doamnei au plecat spre Ieşi. Nu mai băciuiesc pe aici...

— Ştiu, hatmane — clătină din cap Văruntar. Dar, deocamdată, calea mea pînă pe aici a fost... Mîine, a mea cale poate fi şi alta, cu totul de pe departe... de oştile domniilor...

— Ştim, ştim!... Ai răsculat pe orheieni împotriva cînelui de Tomşa. Se mai află şi pe la Ustie cele ce se petrec prin ţara Moldovei. Şi Doamna straşnic s-a arătat de mulţumită de isprava comisului ei... „Se cunoştea de mic, zicea măria-sa, ce va ieşi din Văruntar al nostru!". Aşa spunea doamna Ielisafta şi curtea foarte se bucura

și ea... Mai ales domnița Margareta. Bătea din palme și-atîta mai știa să spună: „Vezi, mamă?... Vezi, mamă?"

Prin inima comisului săgetară niște iuți junghere. Privi crunt încotrova și-i răspunse silnic:

— Nu știu, cinstite hatmane, dacă am făcut bine, sau rău, dar eu așa am crezut că-mi slujesc Moldova. Dacă n-am izbutit ieri, poate voi fi mai norocos mîine... Dacă nu eu, poate un altul, cu mai multă minte și pricepere ca mine. Dar, spune, hatmane, trebuie sau nu, să ne fie milă de biata noastră Moldovă?

— Trebuie, comise! Trebuie! și privind spre castel, adăugă: Uite, se deschid și ferestrele măriei-sale. Am să-i port veste despre venirea domniei-tale, pan comise. Și, poate, doamna are să se bucure îndeosebi de vestea pe care o să i-o dau.

— Poate! scrîșni comisul Văruntar.

Bătrînul Bucioc, tovarășul și-n bucurii și în răstriști al Movileștilor, se îndreptă spre curte. Comisul Văruntar lepădă frîul unui rob și porni spre chiliile oaspeților, după arătarea marelui hatman.

La ceasul amiezii, Bucioc și Stroici îl purtară pe comis spre sala de primire a Elisavetei Movilă „cu voia lui Dumnezeu, fostă doamnă a Țării Moldovei".

În încăperea largă, împrejmuită de divane acoperite cu scumpe covoare orientale, cu pereții împodobiți de mari oglinzi venețiene în rame groase, de argint, cu un bogat iconostas de icoane zugrăvite de meșterii italieni ai școlii de iconari de la Leopol, aștepta doamna Elisaveta, într-un înflorat și poleit jilț, în formă de strană voievodală.

Magnifica doamnă, după cum o numeau princiarii ei gineri și toată șleahta polonă — era înveșmîntată într-o lungă haină de brocard de aur pe o țesătură de albastru de cer, peste care atîrna o bogată mantie de aclaz alb. Pe părul castaniu purta o pălăriuță de blană cu pană de struț și o hlamidă din aceeași blană acoperea mai mult jilțul-strană decît trupul zvelt și tineresc al doamnei. Mari cercei de safire și diamante îi atîrnau de urechile mici și inele îmbelșugate îi acopereau degetele lungi și

subțiri. De sub rochia de brocard se ițeau micuții pantofi de piele roșie, împodobiți de grele paftale de aur.

De-a dreapta sa se înșirau cîțiva dintre boierii proaspăt scăpați de urgia lui Ștefan Tomșa. De-a stînga, și tot în picioare, se țineau hatmanul Bucioc și boierul Stroici.

Astfel, între boierii pribegiei sale, doamna Elisabeta Movilina — cum însăși se numea în clipele ei de răsfăț — apărea ca o desăvîrșită făptură omenească. Chipul ei cu fine linii de icoană florentină, ochii mari, gura cu buzele deplin arcuite, obrajii nespus de albi sub ploaia părului bogat făceau din Elisaveta Movilă nu numai cea mai frumoasă principesă a părților acelora de lume, dar și una dintre cele mai ademenitoare femei ale vremii. Cu toți numeroșii copii pe care i-i dăruise lui Ieremia-vodă, trupul ei părea acel al unei fecioare neprihănite. Doar privirile, întrucîtva obosite și ades rătăcinde în gînduri și nelinişti, spuneau ceva din zbuciumele trecutului și din temerile prezentului. Totuși, mîndria ei era neasemuită.

„Elisaveta, din mila lui Dumnezeu, doamnă a Țării Moldovei", era formula obișnuită a enunțării sale, pe vremea domniei lui Ieremia-vodă și chiar pe timpul oblăduirii nevîrstnicului fiu și domn, Constantin-vodă, cînd mai firească ar fi părut această intitulare. O femeie care își împlinea întru toate voința și nu se sfia de mijloacele cele mai prielnice sieși, întru a dobîndi biruința.

Neîndoios că și năprasnica moarte — prin venin — a cumnatului ei, Simion-voievod, întîmplată cu ani în urmă, fusese tot una dintre isprăvile acestei magnifice doamne... „din mila lui Dumnezeu".

În fața ei sta, acum, comisul Ilie Văruntar.

— Nu, mărită doamnă! o înfruntă comisul, după o îndelungă dojană a fostei și viitoarei „doamne a țării Moldovei". Purtarea mea nu-i a nefire. Eu nu mi-am plecat grumazul cînelui din scaun. Ci ridicat-am sabia împotriva lui Tomșa-vodă. Și, dacă pe măria-ta o cuprinde mirarea că, în loc să mă aflu în preajma celui ce-a por-

nit să fie domn al Moldovei, mă găsesc aici,... poate că am și eu anumite cuvinte și pricini, precum fiecare om și le are pe ale sale, cînd pornește spre o faptă a sa și nu spre aceea la care oamenii s-ar fi așteptat să-l vadă stînd.

— Se cunoaște, comise,că ai luat învățătură la Liow și la Varșovia. Vorbești ca un retor. Precum spunea vrednicul întru pomenire Ieremia-vodă, ești un isteț învățăcel al prea vestitului Cicerone, cel bine cuvîntător. Dar... mai a fire ți-ar fi fost locul acolo, la oastea ducelui, decît aici.

— Așa s-ar părea, dar măria-ta nu mi-a îngăduit cuvîntul care să-i lămurească purtarea mea. Și nici n-a stat să asculte pricina pentru care am bătut atîta cale, spre a mă găsi acum în fața măriei-tale.

— Vorbește, comise, se mai îmblînzi Elisaveta.

— La porunca măriei-tale, slăvită doamnă!... Și afle atunci măria-ta că drumul meu — de astăzi — trebuia de mult făcut. Ceea ce m-a oprit a fost numai o cruntă tăietură de hanger, pe care am dobîndit-o într-o noapte de iarnă, în... slujba măriei-tale.

— Văd că ești cu mult mai tras la chip decît te știam, comise... Povestește-ne acea întîmplare...

— Pe aceea am uitat-o, măria-ta. Dacă ar sta un ostaș să bășnească totdeauna chipurile și pricinile în care a fost tăiat, n-ar mai avea vremea să dobîndească tăieturile proaspete... O rană la un ostaș, măria-ta, e ca floarea roșie pe care o pune o copilă în păr. O face mai frumoasă astăzi. Dar mîine uită că a purtat-o, precum uită și de unde a cules-o...

— Drept vorbit! se înduioșă doamna.

— Isteață și cuminte vorbă, clătinară din capetele pletoase boieri care se țineau în preajma Elisavetei Movilă.

— Are harul vorbirii alese, zîmbi măria-sa.

Ilie Văruntar părea că nu aude acele laude. Ci urmă, netulburat:

— A trecut! Dar ceea ce mi-a amărît inima a fost numai păstrarea la zăcere, în care a trebuit să stau.

— Și, cînd ai fost lovit, comise?

— Într-o noapte, prin preajma sfintelor sărbători.

— În care hîrjoană? Cine te-a tăiat?

— Noaptea și-n codru, vrăjmașul e greu la vedere, măria-ta. Atîta știu că... primisem veste de oarecare vrăjmași ai măriei-tale și mă luasem pe urmele lor, minți comisul.

Elisaveta-doamna își încruntă sprîncenele. Trupul i se aplecă, ușor, înainte și privirile i se ațintiră — sfredelitoare — în ochii comisului.

— Cele ce spui domnia-ta mă fac să mă gîndesc la o întîmplare... de prin codrii Botoșanilor,... pe lîngă... Deleni, se silea ea să-și adune amintirile și știrile vechi.

— Cunoaște mărita doamnă... o astfel de lovire? făcu Văruntar, rar, și fără să clipească.

— Parcă... se stăpîni doamna. Am auzit de... așa ceva. Un credincios al meu mi-a povestit despre... o încăierare, în care și spătarul Veveriță ar fi fost tăiat... A murit în drum... Aflat-am că venea spre Ustie... L-au azdrucat la Prut... nu-și amintea ea locul unde fusese înmormîntat spătarul.

— La Zaluce, lămuri hatmanul Bucioc.

De data aceasta comisul Văruntar tresărise. În mintea lui se făcuse o grea încurcătură. El știuse că, în raita în care izbise de cu iarnă, fuseseră iscoade de-ale ducelui Mihail Wiesznowieski...Ce căutase acolo spătarul? Și el voise să se dea de partea Movileștilor?

Se făcuse o tăcere grea, stînjenitoare.

— Vorbește, comise! îndemnă Elisaveta. Parcă voiai să ne dai știri despre niște lucruri care te aduseseră aici... Ce te încurcă?

— Pe mine?... Nimic, preamărită doamnă!... Am ascultat, doară, spusa măriei-tale, făcu Văruntar, înfrîngîndu-și tulburarea, în care îl aruncase vestea morții spătarului Veveriță.

Oftă în sine: „Mai puțini unul... dintre cei buni!“

Și își limpezi privirile, urmînd stăpînit:

— Aveam a spune măritei doamne ceea ce, acum, pare cam tîrziu...

— Chiar o veste mai tîrzie nu e de nepriință, comise, zîmbi, acru, doamna. Ea poate limpezi ceva... ce ar fi fost greșit făcut, și poate aduce chiar o... îndreptare a cărării piezișe.

Comisul Văruntar oftase iarăşi neauzit, gîndind la anumite întîmplări puse la cale în castelul Ustie. Îşi muşcă buza... Hotărîrea lui era luată.

— Mărită doamnă, greu stă a zicere celor mari cuvîntul adevărului. Dar, a-l spune e o vîrtute şi a sufletului şi a firii omului, care ştie să înfrunte... Măria-ta iubeşti ţara noastră moldovenească... toate rîvnele măriei-tale stau spre ea, în orice ceas. Dar, măria-ta te depărtezi de ţara asta, înstrăinîndu-ţi neamul şi împrăştiindu-l prin părţi străine de Moldova.

— Nu înţeleg ce vrei să spui, comise, clipi de cîteva ori Elisaveta Movilă.

— Vreau să zic, preamărită doamnă, că măria-ta nu vreai să rămîi cu nimic în Moldova noastră... Şi parcă şi Dumnezeu se pune a price, rupîndu-te de ţara spre care rîmneşti!

Din rîndurile boierilor porni un slab murmur împotrivitor. Elisaveta zîmbi, iarăşi, acru.

— Vorbeşte, comise. Nu lua în seamă tulburarea boierilor mei... Eu te ascult.

— Ai măritat, slăvită stăpînă, o fată după un mare bărbat: ducele Wiesznowieski. Cel puţin acela e de legea noastră, pravoslavnică... Pe domniţa Maria i-ai dăruit-o panului Ştefan Potocky... Acum... Şi tăcu.

— Ce-i acuma, comise? apăsă Elisaveta Movilă pe cuvinte, pălind uşor.

— Se aude, în Moldova, că şi pe domniţa Mărgărita măria-ta voieşti s-o lepezi în ţară leşească.

— Pentru că leşii, comise, mă ajută să mă pot întoarce în Moldova.

— Măria-ta să-mi ierte înfruntarea. Dar, precum grăiesc eu, acum, aşa se vorbeşte în ţară... De ce nu te legi de Moldova, cinstită doamnă?

— Alexăndrel va fi domnul Moldovei...

— A fost şi Constantin-vodă un astfel de domn, stăpînă!

Elisaveta-doamna îşi aplecă fruntea. Îndrăzneţele vorbe ale comisului o tulburau adînc. Şi o loveau. Înfruntarea neaşteptată a moldoveanului aceluia tînăr îi sîngera mîndria. Totuşi, aici era la Ustie, nu la Iaşi, unde — poate — capul comisului ar fi căzut sub secure într-o

astfel de împrejurare. Şi nici nu era prielnic timpul pentru tulburări, în asemenea zile cînd orice silnicie ar fi sunat vitreg în rîndurile boierimii moldovene.

— Şi ce ar fi cu cale să fac, comise? zîmbi ea, cu uşoară batjocură.

— Să te legi mai mult de pămîntul ţării, măria-ta.

— Cum?

— Rămînînd cu ceva în el.

Doamna începuse să se mînie. Buzele îi fremătau abia simţit.

— Nu stă în ţara aceea trupul măriei-sale Ieremia-vodă?

— El numai!

— La rîndul fiecăruia, toţi vom odihni acolo hodina cea fără de sfîrşit, făcu, încredinţată, Elisabeta Movilă.

— Omul nu-şi ştie soarta. Deocamdată, pe acel ce a fost al pămîntului moldovenesc, acel pămînt l-a primit la sine... Pe ceilalţi... Şi tăcu.

— Pre ceilalţi? gemu ea, gîndind — poate — la fiul cu necunoscut mormînt.

— Domnul Dumnezeu îi depărtează de pămîntul Moldovei.

— Vorbele tale, comise, cad greu inimii mele. Şi, cred că nu pentru aceasta ai bătut atîta cale pînă aici.

— Şi pentru altele, măria-ta.

— Atunci, de ce n-ai început cu celelalte, comise?

— Măria ta — o privi Ilie Văruntar în adîncul ochilor — pentru că acele ce aş fi căutat a spune am înţeles că se puteau nimeri a fi şi vorbele... unui vrăjmaş.

— Şi care putea fi acela?

Comisul Văruntar simţi o clipă de spăimos zdruncin sufletesc. Gîndurile i se-nnegurară. Ca în vîltoarea bătăliilor, privirile-i nu desluşiră înainte-le decît o groază şi aţîţătoare pată roşie. Totul nu dură decît răstimpul străfulgerării unui trăsnet. Şi lovi, pentru toată lovitura îndurată:

— Chiar eu, măria-ta! se aspri Văruntar. Aşa să afle măria-ta... Şi aceste am avut de spus după atîta cale ce am bătut pînă aici.

Elisaveta Movilă izbucni într-un hohot nestăpînit. Şi adăugă:

— De cînd — apăsă ea pe cuvinte — au ajuns să se teamă vulturii de piscul unui... păcătos de erete?

— De cînd vulturii pot rămîne stingheri, iar ereţii se pot aduna din toţi codrii Moldovei, vorbi comisul cu totul potolit.

Ca nepăsătoare, Elisabeta Movilă se întoarse spre hatmanul Bucioc:

— Castelul acesta, hatmane, ştiu a avea oarecare cămări oarbe, bune pentru anume popreli... Dar aceasta voiesc numai să o afle comisul... Închide porţile acestui om nepoftit de nimeni aici! Şi fosta doamnă a Moldovei se sculă din strana în care şezuse şi se îndreptă spre una dintre nenumăratele uşi ale necuprinsei săli.

. . . .

— Nepotrivită şi fără de rost ţi-a fost sfruntarea, comise, vorbi cu oarecare întristare hatmanul Bucioc, pe cînd se îndreptau spre poarta castelului.

— Şi... cu totul pentru alte lucruri venisem aici, hatmane, mărturisi Văruntar, îngîndurat.

— Atunci, de ce n-ai vorbit despre ele, ispiti bătrînul, nebănuind frămîntul tînărului.

— Pentru că... nu mai au nici un rost a le da pe faţă, răspunse celălalt.

Străbăteau cărări ce se-mpleteau prin parcul castelului. Pe una dintre potecile acele cotite, răsăriră două femei Comisul Văruntar se oprise locului, ca uluit. Privirile lui se agăţaseră, rugătoare, de chipul domniţei Margareta. Însă, fata se prelinse pe lîngă el ca pe alături de un om al întîmplării.

Comisul îşi întoarse capul, încet, urmărind-o pînă cînd domniţa pieri după o nouă cotitură. Atunci prinse mîna hatmanului.

— Boierule, la Orhei e mult sînge lesne clocotitor, iar Ilie Văruntar... află că se trage dintr-o spiţă de oameni cari nu iartă acelora ce-i milesc... Poţi spune şi asta doamnei Elisaveta!

Bătrînul îşi răsuci capul, privind în jur înfricoşat:

— Taci, omule!... Te-ar putea auzi cineva... Ce mă fac dacă ajung la urechile măriei-sale astfel de cuvinte pedosnice?

Ilie Văruntar descindea dintr-un vechi neam de răzeşi trotuşeni.

Boieriţi pe vremea lui Ştefăniţă-vodă, în 1525, cu doi ani înaintea morţii voievodului, nici Sandu Văruntar şi nici urmaşii lui nu puseseră prea mare preţ pe saltul acela al neamului lor în rostul omenesc de la ţărani la boieri. Se mulţumiseră cu moşia dăruită de năbădăiosul şi aprigul domn, care fusese nepotul strălucitului voievod moldovean, Ştefan-cel-Mare.

În preajma domnilor nu căutaseră să se înfigă. Şi nici după dregătorii nu umblaseră, vreodată, nimeni din neamul lor. Duşmani nu avuseseră nici printre cei mari, cari nu le rîvneau moşia întinsă pe viroage de ape şi peste munţi prea sălbatici şi nelocuiţi decît de fiare şi de fugarii certaţi cu lumea, şi nici printre răzăşii din care se trăgeau şi cu care n-aveau de ce se certa.

Strănepotul celui dintîi boier văruntăresc, comisul Ilie, se dovedise de mic fire lacomă de cunoaşteri. Acestea le-a vădit — mai ales — copilul, într-o călătorie a părintelui său la sfînta mănăstire a Neamţului, unde — în acei ani — se afla stareţ părintele Ghedeon, tot din spiţă văruntărească. A rămas acolo oprit de unchiul monah. Copilul nu mai vrea să se despartă de meşterii zugravi de icoane, de pisarii cu comănace, iscusiţi caligrafi şi înfloritori de slovă sfîntă, de săpătorii în lemn şi dăltuitorii în aur, argint şi aramă, cari legau bucoavele mănăstireşti. Căci pe acel timp, şi cu de mult mai dinainte chiar, mănăstirea Neamţului ar fi putut fi privită — dacă nu ca un fel de academic — cel puţin ca o şcoală a aleselor deprinderi cărturăreşti şi a toate cele în legătură cu slova şi cu arta. Călugării acestei mănăstiri, încă de cu două secole mai înainte, se arătaseră a fi floarea cărturărească a Moldovei. Şi, acolo, s-ar părea că şi alte îndeletniciri — cu mai largi arii în viaţă — se puteau deprinde.

Pe Ion Privană — inginerul-arhitect — care, în 1482, înălţase minunata biserică a Sfîntului Neculaie, din cetatea Chiliei, pe Teodor — arhitectul, pus de Ştefan-cel-Mare să fortifice cetatea din acea mănăstire, îi scosese gloriosul voievod.

Acolo rămăsese — în urma stăruinţelor stareţului — şi Ilie Văruntar, băieţaşul din care — poate — bătrînul

monah năzuise să-și facă urmaș în dregătoria-i monahicească. Dar — cu anii — copilul setos de cunoașteri arătă o cu totul altă fire decît una aplecată spre meditațiuni religioase. Mintea lui cerea lumină, dar în adîncu-i clocoteau porniri mai lumești. Și înțeleptul stareț Ghedeon nu se mîhni pentru aceasta... Fiecare om își are aplecările și starea lui, își zisese bătrînul. Și, pentru că Ilie se arătă doritor de cît mai multă lumină, dar și neaplecat spre cele bisericești, iar Ghedeon-starețul avea putința și cercetase și prin alte țări, în tinerețea lui, îl trimise în grija unor prieteni din Polonia. Acolo căpătă tînărul Văruntar mai aleasă lui învățătură, pe care preoții catolici o aduceau dinspre îndepărtatele părți ale apusului. La Varșovia, dar mai ales la Liow, flăcăoandrul întîlni artiști italieni, veniți pentru zugrăvirea bisericilor papistașe, cunoscu retori descinși din universitatea poloneză — iar Polonia mișuna de nobili aventurieri, cari cutreieraseră Franța, Italia, Spania, ori țările germane. Oamenii aceia se războiseră în slujba oricui avea nevoie de o sabie și un braț, iar cînd nu avuseseră unde-și împrumuta curajul, trăiseră în umbra curților „seniorale“, cu altfel de deprinderi și prin care — adese — se perinda cu totul altfel de lume decît în maiîntunecatul și maiclocotitorul răsărit al Europei.

Cei aproape zece ani petrecuți de Ilie — pînă la moartea bătrînului stareț — în Polonia, altoiți pe firea deosebită cu care fusese înzestrat, făcuseră din el un om cu totul asemuitor oricărui cetățean de seamă al uneia dintre cetățile Italiei Renașterii. Cunoștințele lui erau cu totul variate și temeinice. Dar pe ele Ilie Văruntar nu punea decît prețul bucuriei de a se simți cu totul deosebit de cea mai mare parte dintre bărbații țării sale. Pe aceste cunoașteri — însă — nu se servea decît întru a se mulțumi pe sine. Dar, ceea ce vădea oricînd, și ceea ce — într-o însemnată măsură — își altoise în suflet tot din Polonia — în mijlocul nobilimii leșești, era o nețărmurită dragoste pentru Moldova. Patriotismul lui, nemărturisit ca dogmă, prin înapoierea concepțiilor vremii, era pătimaș și — adesea — chiar violent.

Descins din țărani răzeși, aplecarea lui spre cei de jos era tot pe atît de vădită.

Unul dintre hughenoții refugiați — după noaptea sfîntului Bartholomeu — în Polonia îi vorbise îndelung de silințele lui Henric al IV-lea, al Franței, de a ridica țărănimea. Și Ilie Văruntar își făcuse din abjuratorul protestantismului calvin un idol, pe care l-ar fi rîvnit și domn al țării lui, moldovenești.

Cu astfel de plămadă descinsese Ilie Văruntar în Moldova, poate în vremea unora dintre cele mai grele frămîntări prin care a trecut neamul acelui pămînt.

Țara era sărăcită cînd de jafurile domnilor ei, cînd de acel al oștilor lor, adunate de pretutindeni, chemate să-i sprijine. Domnii se schimbau mereu, prin silnicii, prin lupte și — plecînd — duceau cu ei zeci de care cu bani, cu juvaeruri și alte scumpeturi, dobîndite din secătuirea țărănească. Boierii se arătau necurmat tot pe atît de lacomi și de nedrepți față de prostime. Boli grozave — ciumă și holeră — secerau cu zecile de mii o populație și așa cu mult mai puțin numeroasă ca astăzi. Povestea carului cu două proțapuri, care alunga— cînd spre codri, cînd spre munți — mulțimea înfricoșată și neputincioasă... Aceasta era Moldova acelor ani, de după apusul spiței mușatine din rosturile oblăduirii ei.

În aceste împrejurări Ilie Văruntar se întorsese pe valea Trotușului spre părintele de lîngă care lipsise timp de zece ani.

Faima cărturăriei lui îl chemase — pe un scurt timp — lîngă domnie. Tînărul se împotrivise. Bătrînul lui tată stăruise. Și, din acea scurtă ședere la Iași, Ilie se „pricopsise“ cu dregătoria de comis, iar pe deasupra — și mai ales — se îndrăgostise de vlăstarul domnesc, care era domnița Margareta Movilă. Cu osebire, aceasta era și singura „procopsire“ pe care i-o aduseseră puținele luni petrecute la curtea movilească.

. . . .

Cînd comisul părăsi olaturile mărețului castel din Ustie, inima lui era cu desăvîrșire tulburată, dar tot pe atît de hotărîtă.

Se întreba chiar ce căutase el pe acolo? Și, fără nici

o umilire, își mărturisea că singura-i țintă ar fi fost... reîntîlnirea cu domnița Margareta...

— De ce?... Acum vedea limpede. În adevăr: de ce? Și aici era de vină tot furtunatica lui fire. Dacă, după cum îl povățuia — odinioară — pater Celestius, la Liow, ar fi cumpănit lucrurile pe toate fețele lor, înainte de a porni la treabă, ar fi putut ajunge la limpedea încredințare că... dragostea lui pentru domnița Margareta era numai o deșartă rîvnă a visărilor, nu o putință a înfăptuirilor omenești. Pentru Ilie Văruntar, de pe valea Trotușului, vlăstarul moghilesc era o nepotrivită năzuire... Căci fostul comis ajunsese la o înțeleaptă judecată. Pe cine ar mai lua principii, ducii, cnejii, dacă nu alde Ilie Văruntar — nepotul răzășului Sandu, de altădată — ar rîvni să le prindă locul în inimile și alegerea unor astfel de domnițe?...

...Călărea de ceasuri, alături de credinciosul Costea Vifor, fără să scoată o vorbă. Posomorît și bănuitor, osteanul îl cerceta cu priviri piezișe, mirîndu-se — în sine — de ciudățenia boierească... Atît drum și atîta oboseală pentru un ceas de vorbă, în care treburile — o vedea el bine, chiar după chipul comisului — fuseseră pedosnice... Ce căutase comisul Ilie la Ustie, dacă a fost să fie numai „o cale a scîrbei?“ Se chinuia să ghicească, dar nu izbutea să descurce nimic...

Apoi, Costea Vifor se liniști. Avea s-o descoasă el, cîndva, și pe asta. Toate vin și toate se află, la vremea lor... Acum, ar fi bine să-și odihnească, pe undeva, caii și... să se mai adape și el... La Ustie întîlnise un prieten vechi și știa că, pe acolo, doamna Ielisafta îndreptase și vînduse multe chervane cu buți de Cotnari și Uricani. Tocmai adusese vorba, cu prietenul găsit acolo, despre astfel de întremătoare băuturi, cînd primise poruncă de plecare...

Se apropiaseră de Camenița. Prin pîclele înserării, zidurile cetății țuguiate pe înălțimea stîncilor și fumurile tîrgului se întrevedeau din ce în ce mai lămurit. Costea Vifor își drese glasul și tuși a luare-aminte. Apoi îndrăzni să toarcă fir de vorbă:

— Eu aș crede, măria ta, să hodinim o vreme caii iștia trudiți.

Comisul tăcuse. Dar, după oarecare clătinare de cap, Costea înțelese că vorba lui căpătase încuviințarea boierească.

„Bun, se gîndi ostașul. În marginea tîrgului, dincoace de ziduri, e crîșma lui Burăk Zlotski... Și avea, odinioară acel om niște vinuri nu tocmai de lepădat... Poate c-om poposi chiar la el... Și... poate c-o mai avea — și acum — asemenea lucruri vrednice de luare-aminte...

Cînd pătrunseră pe ulița glodoasă a mărginii aceleia de tîrg galițian, ce se împînzea sub cuibul zidurilor cetății, comisul Văruntar păru că se trezește dintr-o somnie grea. Și Costea Vifor primi chiar și răspunsul la o întrebare, despre care el părea că și uitase:

— Să odihnim și caii, Costeo, dacă crezi că n-or mai putea ține pînă la cetate, ceea ce însemna că boierul și stăpînul se lasă cu totul în voia credinciosului său.

Istoviți de drumuri, caii abia plescăiau prin noroiul uliței, desfundate de ploile trecute, peste care năvăliseră vînturile reci și uscate ale lui Prier.

În partea aceea de tîrg, locuită — mai ales — de negustori, era o mișcare neobișnuită. Dughenile — luminate de făclii de seu, sau de opaițe aproape oarbe — gemeau de lume. Pe ușile scunde și nefiresc de strîmte roiau fel de fel de oameni: joimiri — ce se scurgeau dinspre Galiția, Volinia, ori dinspre părțile mai îndepărtate ale Poliesiei. Oamenii aceia, care se luaseră după oastea ducelui Wiesznowieski, erau înarmați cu cele mai ciudate arme, îmbrăcați în fel de fel de haine împestrițate de mondire și alte veșminte prădate de prin cine știe ce castele. Se vedeau lituani grași, greoi, cu părul și bărbile aproape albe. Foiau mahalagiii locului, oferindu-și păturile pentru odihna unei nopți. Șerpuiau țigănci exotic înveșmîntate, în fuste de culori țipătoare, cu salbe bogate — de argint — la grumaji și în cosițele de cărbune, întinzînd ghioacele spre bărbații mustăcioși și gălăgioși:

„Să-ți ghicească baba, viteazule... ca să știi de ce să te ferești și cum să-ți cați norocul la război... Hai cu baba să-ți ghicească! Și-i prindeau de mîinile butucănoase.

Costea Vifor își opri calul în fața unei porți, prin care

— într-un fund de ogradă — se zărea crîşma-han a jupînului Burah Zlotski.

— Vinu-i ceva mai scump la negustorul ăsta, da-i de la Moldova, lămuri ostaşul. Şi şura pentru cai îi mai bună pe-aiurea, adăugă el încredinţarea pentru care îl silea pe comis spre acea dugheană.

Văruntar pătrunse prin acaretele jupînului Budăh, descălecă şi intră în crîşma în care înghesuiala era cu mult mai mică decît prin alte părţi.

La cele cîteva mese, şedeau ostaşi mai cu îngrijire îmbrăcaţi şi armaţi. Oamenii îşi vorbeau cu cuvinte potolite, făcînd unele socoteli de tocmiri la oaste şi întocmiri de cete mai regulate, de care orice armată avea nevoie pe acele vremi.

Portul şi înfăţişarea comisului Văruntar, pe de-a-ntregul deosebite de ale celorlalţi muşterii, îl smulse pe negustor din dosul tejghelei. Se arătase şi Costea Vifor.

— Poate pan moldovan doreşte şi ceva mîncare pe lîngă băutură? stăruia crîşmarul cu dulce glas şi mieroase priviri. Avem vin moldovenesc, de la Cotnari, vin unguresc de la Tokay... Ori poate pofitiţi un vin franţuzesc, ori de acel grecesc? Ori de care pofteşte pan moldovan, încredinţa negustorul pe poloneşte, înclinîndu-se aproape la fiecare cuvînt.

— Dar de unde ştii că eu aş fi moldovean? zîmbi uşor comisul.

— Pentru că îl văd şi pe celălalt pan, arătă spre Costea Vifor, pe care... nimeni nu ştie cum îl cheamă, dar toată lumea îl cunoaşte pe aici pe la noi. N-am degete la mîini, eu şi Ruhla şi copiii, de cîte ori a fost domnia-sa pe aici şi a stat şi-a băut şi-a ospătat... aş putea zice... chiar la masa asta, la care şedeţi acum...

— Dă-mi ce crezi că ai mai bun, scurtă comisul limbuţia crîşmarului.

— La Zlotski, pan moldovan, nu-i nimic mai bun una ca alta! Totu-i foarte bun, urmă să-şi laude hangiul alesele lui mărfuri.

— Şi scump, adăugă Costea Vifor. Aceasta de ce-ai uitat s-o spui, crîşmarule?

— Pentru obrazul subţire nici un săpun nu-i prea scump, vorbi jupîn Burăh Zlotski.

Mîncară îndelung şi încet. Dar ulcelele de Faienza se deşertau din ce în ce mai des, în sorbituri prelungi, de cunoscători ai unei astfel de îndeletniciri priincioase trupului şi sufletului.

Cîndva, în fundul mai întunecat al crîşmei, un menestrel — pripăşit din cine ştie ce funduri ale întinsei Polonii — începu, ca un nou Taliesin, un cîntec de vitejie, pe care şi-l întovărăşea cu sunetele adînc vibratoare ale unei ciudate viori cu opt coarde suprapuse:

„Pornesc şiruri nesfîrşite
De viteji poloni spre lupte..."

Cîntecul creştea şi scădea, cînd plin de avînt, cînd molcom şi tărăgănat, ca şi întîmplările pe care cîntăreţul le zugrăvea în vorbele întraripate ale viersului său.

Pe uşa dughenii se prelinse trupul şerpesc al unei ţigăncuşe. Femeia îşi roti privirile peste capetele mesenilor. Ochii i se aţintiră asupra comisului. Apoi se strecură printre mese şi se opri în faţa lui:

— Să nu mă alungi, frumosule! Unui viteaz ca tine, baba are să-ţi ghicească, chiar dacă nu i-ai da decît numai un groş.

Se ciachi la picioarele lui. Îşi scoase dintre sînii ce-i împungeau cămaşa ghiocul legat de brîu cu lănţug de aramă. Suflă de cîteva ori asupră-i şi privi îndelung deschizătura ghiocului. Se încruntă. Îşi înălţă ochii migdalaţi şi negri, ca de jad, spre Văruntar şi începu să şoptească:

— Bine se arată şi rău se arată. Dar binele biruie răul, că eşti viteaz mare şi bărbat hotărît... O parte din rău ai cam dat-o la spate, deşi-ţi mai stă călare pe inimă. Că vii de departe, pentru o muiere care nu vrea să te mai cunoască. Şi-ai să te duci spre alta, pe care-o ştii mai de demult, dar n-ai vrut dumneata s-o cunoşti, mai de curînd... Şi dumneata, viteazule, ai avut zăcere grea. Parc-ai fost tăiat, cumva... Şi ai bolit în umbra casei acesteilalte, fără să cunoască durerea dumitale. Dar ai s-o întîlneşti, şi-are să vrea să-ţi fie cu credinţă, da' credinţă n-ai să-i poţi purta, pentru că ursita dumitale te trage îndărăt, aşa... la casă mititică, la viaţă fără frică,

să n-aibă nimeni ce să-ți zică. Viață de mulțime, prin copăcărime, cum era și în vechime. Da-pîn-atunci prin multe-ai să treci, că-ți stă în casă dușman de moarte, care umblă în mare mulțime de oameni. Da' pe vrăjmașul dumitale ai să-l încaleci și-ai să-l răpui cu mînă de om cu cruce pe piept. Și-are să fie jale mare-n neamul acela, că-i polație nespusă și-i sus de tot ajunsă. Da', pe cît or fi de mari și de tari, praful are să se-aleagă din toată mărimea și fericirea lor, că de-aici le stă și pieirea... Iar dumneata... dumneata... se încruntă din ce în ce țigăncușa și... tăcu cîteva clipe. Lasă! Dacă mai treci pe-aici, poate c-are să-ți mai ghicească baba. Acuma a ostenit ghiocul și nu mai arată limpede... ce-i fo și cum o mai fi...

Comisul Văruntar îi aruncă un bănuț de aur. Țiganca sări în picioare.

— Cînd ai să mai treci, are să-ți ghicească baba mai cu noroc... Da', dacă o fi să nu mai treci, să știi că... din toată truda și sudoarea dumitale, ai să te-alegi doar cu gîndul, care te muncește-acuma, da' care n-are să se împlinească niciodată!... C-așa s-arată babei în ghioc!

IV

În curțile domnești ale Iașilor, iscoadele pătrundeau din ceas în ceas, aducînd vești despre armatele leșești, care părăsiseră cetatea, și luaseră calea de șleau a Tătărășenilor și Drăcșanilor, spre valea Jijiei.

În rîndurile curtenilor ieșeni fierberea și îngrijorarea creștea, pe măsură ce furia lui Ștefan Tomșa devenea tot mai aprigă.

Peste fire de crud, lesne vărsător de sînge al oricui, noul Ștefan-vodă adusese cu sine — poate — deprinderile lungii lui vieți de cutreierător de țări, ce fusese pînă în pragul domniei de acum. Pierdut de tînăr în forfota apusului frămîntat, al acelor timpuri, fiul celui dintîi Ștefan Tomșa — ucigașul lui Iacob — Ieraclide Despot, acestălalt Ștefan își căutase îndelung norocul prin toate taberele, riscîndu-și mereu viața și nădăjduindu-și înălțarea, în toate colțurile lumii, pe unde putea curge sîngele.

Luptase în Pirinei, ca soldat al lui Henric al IV-lea, regele Franței, împotriva oștilor lui Filip al II-lea, prea catolicul rege al Spaniei și al Țărilor-de-Jos, urzitorul acelei „invincibila Armada" împrăștiată și răpusă de uragane în paraginile gasconeze. Se bătuse chiar și sub zidurile oarecăror cetăți italiene. În Polonia, slujise craiului Sigismund Wasa. Peregrinase prin Veneția și Stambul. Și izbutise să se așeze pe scaunul părintesc al Moldovei, în care nu-l ținea — oricît de vremelnic — decît teroarea, pe care o răspîndea cu o dărnicie și cu o stăruință drăcească. În cei aproape patru ani de cînd domnea, Ștefan Tomșa-voievod împuținase — aproape cu totul — boierimea moldovenească. Cine nu-și lepădase capul sub săcurea călăului, sau nu se înălțase în furca spînzurătorii, luase drumul pribegiei, care — foarte adesea — rămînea fără de întoarcere. Puținii boieri, care-l mai înconjurau pe Ștefan Tomșa acum, erau bucuroși de orice prilej ce-ar fi putut să-i scape de un astfel de stăpîn.

De aceea, în acele zile tulburi și de grea primejdie, poruncile voievodului găseau un foarte firav răsunet în inimile acelor care se mai găseau în reședința domnească a Iașilor și în preajma voievodului lor.

Acei pe care Ștefan Tomșa îi trimitea în calea vrăjmașilor, ce se apropiau pe fiecare ceas, treceau cu grăbire podul de peste șanțul ce înconjura citadela ieșeană și, ajunși în marginile capitalei, și — mai ales — simțindu-se în mijlocul ostașilor, departe de privirile încrucișate de furie ale lui Tomșa, răsuflau ușurați nemărginindu-se decît... la trădare.

În vremea aceasta, împestrițatele trupe ale ducelui Mihai Wiesznowieski înainta pe valea Jijiei, drumul cel mai scurt și mai prielnic oștilor polone către noua capitală moldovenească, a Iașilor.

Cea dintîi ciocnire fu a celor cîteva steaguri repezite de Ștefan Tomșa în calea leșilor sub poalele pădurilor de la Popricani. Cavaleria franceză a lui Montespin și vite-

jia căpitanului său, Rigauld, le împrăştie uşor, aruncîndu-le spre Prut. Ostaşii moldoveni — care n-aveau pentru cine lupta — se lăsau uşor împinşi ori încotro puteau găsi vreo scăpare.

Coloanele se refăcură.

Lîngă Leţcani, chiar coconul domnesc, Leon — adus de Ştefan Tomşa de pe meleagurile franceze — fu aruncat înapoi, spre mulţumirea prinţişorului proaspăt, bucuros că — în asemenea nenorocoasă împrejurare — se găsea departe de aprigile priviri ale domnescului său părinte.

Dar, ceasul cel mare se apropia.

Pîlcuri-pîlcuri, trupele polone se desfăşurau, pe măsura ajungerii lor lîngă Iaşi. Cavaleria grea, a lui Hagen von Frohlichfahrt începu să se strecoare printre pădurile ce presărau partea de miazănoapte a oraşului. Multul acelor cai înainta ca o uriaşă catapultă, urcînd spre dealul Tătăraşului — pe atunci nefiind decît un larg tăpşan împrejmuit de străveche pădure de goruni. Aripile cavaleriei germane erau prelungite prin liniile pedestraşilor, pe cînd în spatele tuturora se desfăşura frontul în semicerc al celor şase sute de francezi ai lui Montespin. Pe marginile apropiatelor păduri — între care se destindea poiana tătărăşeană — principele Samuel Corecky împinsese puştile, tunurile, ridicate din cetate şi aduse pînă-ntr-acea parte ieşeană, pe tari harabate trase de boi.

Iscoadele şi mahalagiii ieşeni, strecuraţi printre trupe, aduseseră polonilor vestea că tot spre acea parte înaintează şi oastea moldovenească a lui Tomşa-vodă.

Acesta împingea spre atac cîteva roate de darabani, puţinele steaguri întoarse cu feciorul Leon de la Leţcani şi o gălăgioasă gloată de negustori ieşeni, înarmaţi în grabă şi pentru adunarea cărora şi a lor mulţumire, Tomşa deşertase visteria ţării de cei din urmă bani. Se mai adăugaseră şi cîteva steaguri de călăraşi, din Ţara de jos veniţi — după vorbirea militară a vremii de atunci — la „căutare“, ceea ce însemna... la o întîmplătoare „trecere în revistă“.

Singura parte mai arătoasă a acestei mulţimi o alcătuia mijlocul ei, prins de curtea domnească.

Înconjurat de o ceată de bărboşi halebardieri, înveşmîntaţi în mantii verzi şi de trabanţii cu mondire de

scump postav de Flandra, cu ceaprazuri şi nasturi de argint şi cu pene tot de argint la coifuri, se vedea Tomşa-vodă îmbrăcat în hainele lui roşii, cu buzduganul de aur şi călărind pe un alb harmăsar de Alep.

Pe lături, cei cîţiva boieri cu servitoarea lor, „strigată în leafă“.

Era spre amiază, cînd cele două oşti se zăriră.

Lansqueneţii teutoni porniră — strînşi — în trapul mărunt al cailor. Steagurile lui Ştefan-vodă se năpustiră, năvalnice, spre greoii călăreţi germani.

Cînd ciocnirea păru aproape, Hagen von Frohlichfahrt încovoie frontul spre poalele pădurii, într-o mişcare de necrezut de repede şi, la răcnetele asurzitoare ale călăreţilor tomşeşti, răspunseră alte chiuituri ale unei neaşteptate năvale dinspre cele două părţi ale coastelor. Cavaleria franceză se avîntase în semicerc, învăluindu-i pe moldoveni. De sub poalele pădurii, puştile începură să bubuie, rostogolind în grosul oastei lui Tomşa bulele de fier ale încărcăturilor lor. Lansqueneţii lui Frohlichfahrt îşi îmbrînciră şi ei pumnul lor de cai în spatele călărimei tomşeşti.

Săbiile ce învîrteau năprasnic. Oamenii se izbeau, rostogolindu-se sub copitele cailor. Lăncile deschideau largi drumuri, în vreme ce archebuz[illegible] rămaşi mai în urmă, împroşcau plumb necruţător.

Montespin străpunsese rîndurile steagurilor de călăraşi şi viteji, izbind în pedestrimea uluită, care nu se aşteptase la o atît de grabnică lovire cu polonii. Ei nădăjduiseră o mai lungă încăierare a călăreţilor.

Se produse o grea învălmăşeală.

În urma cavalerilor francezi, cetele de joimiri poloni, transilvani şi ungureni, se năpustiră şi ei la măcel.

De pe dîmbul pe care Ştefan Tomşa şi puţinii credincioşi urmăreau desfăşurarea ciocnirii, fostul ostaş al lui Henric al IV-lea înţelese peripeţiile ei şi urmarea lor. Dealul Tătăraşului era un viermăt al omului în cea mai ticăloasă suferinţă. Caii — prăbuşiţi — îşi prinseseră sub ei călăreţii, sau pe cei răniţi. Peste masa aceasta de carne însîngerată călcau grele copitele aripei de cavaleri, ce reveneau la atac. Ostaşii fugeau pretutindeni, năzuind o scăpare. Mici grupuri, strîns ghemuite în deznădejdea lor

şi în teama de moarte, încercau o nefolositoare împotrivire. Caii nechezau. Hăuiau miile de vaiete, de răcnete ale durerii şi ale spaimei. Din cînd în cînd, grohăiau puştile de bronz, sau trosneau archebuzele proptite în crăcănile lor. Joimirii loveau fără cruţare, ştiind a lor dobînda.

Ştefan Tomşa răcni ceva neînţeles. Îşi împintenă calul şi porni vijelios, ocolind Iaşii, spre şesul Bahluiului, spre codrii Bîrnovii, pe alte necunoscute căi ale pribegiei, urmat de o mînă de oameni.

Lupta aproape se terminase, prefăcîndu-se în groaznicul jaf, în care jungherele şi măciucile aveau un aspru cuvînt. Cîmpul de bătaie de cu un ceas mai înainte se preschimbase ca într-o însîngerată gură a unui monstru, prin care răzbeau în hăuri un prelung şi spăimos vaier al unei halucinate agonii.

Şi în vreme ce pedestrimea mercenară îşi urma jaful asupra morţilor şi răniţilor, cavalerii lui Montespin îşi refăcură rîndurile, de care se apropia noul şi tînărul Domn al Moldovei, Alexandru-vodă Movilă, între vechiul său cumnat — ducele Wiesznowieski şi acel ce aştepta să-i fie — principele Corecky.

Convoiul se încheie.

În frunte porni călărimea lui Frohlichfahrt, împingînd spre lături mulţimea, care năvălea de pretutindeni, în calea proaspătului voievod.

După cîteva plutoane franceze, înaintea cărora buciumau trimbiţele şi sunau flautele şi tobele, urma pedestrimea.

Între duce, de-a drepta şi viitorul cumnat, de-a stînga, pe calu-i alb, călărea copilandrul-domn, care părea cu mult mai tînăr decît cei şaisprezece ani, pe care-i împlinise nu de mult.

La spatele lor se vedea Charles de Jappecourt, viitorul istoriograf al zbuciumelor movileşti, încadrat de Montespin şi Rigaud şi urmaţi de strălucitele escadroane ale restului cavalerilor francezi.

Pihota întregea alaiul, ca un uriaş balaur, ce se mlădia pe cotitele uliţi ieşene.

Rîndurile mulţimii se îngroşau pe fiecare clipă. Pe chipurile, înspăimîntate cu puţine ceasuri mai înainte, strălucea adînca fericire de a fi scăpat, măcar de astă

dată, de urmările obşinuite ale unor astfel de împrejurări, care puteau aduce jaful, focul şi moartea.

Cuprinsurile vuiau de strigătele gloatei mîntuite... Cît timp? Pînă cînd?... Nimeni nu ştia. Dar, pînă la alte împrejurări, oamenii aceia se simţeau teferi, trăiau. În mijlocul lor vedeau o oaste, în dosul căreia puteau răsufla uşuraţi.

Şi, în tropotul miilor de copite, în boncănitul paşilor pe pămîntul bătătorit al uliţelor, în huruitul carelor şi în rumoarea viermătului omenesc, sta un uriaş semn al vieţii biruitoare.

Clopotele zecilor de biserici şi mănăstiri vuiau, purtau peste întinderi vestea unei noi izbînzi. Şi oaste şi mulţime se striveau în şiruri înghesuite, îndreptîndu-se spre citadela între zidurile căreia se îngrămădeau: palatul, căzărmile, bisericile şi celelalte acarete ale reşedinţei domneşti... Talazuri de oameni. Vuiet de apocalips.

Pe încetul, alaiul începu să huruie pe podul citadelei. Şi porţile curţii prinseră să sugă mulţimea de ostaşi, de cai, ce tălăzuiau spre ele. Dar acolo nu străbătu decît garda voievodală, cei şase sute ai lui Montespin şi maimarii oştirii. Restul se răsfiră, în amurgul tot mai apropiat, pe străzile şi uliţele întortocheate, spre întîmplătoarele sălaşe de noapte.

Istoviţi de drum, zdruncinaţi de luptă, oamenii aceia crunţi, cruzi, lacomi se răsfirau pretutindeni, pătrunzînd prin case, prin crîşme, peste tot, de unde vuia o larmă de iad.

Între însoţitorii şi sprijinitorii săi, Alexandru-voievod pătrunse în largile încăperi ale palatului domnesc.

Acolo, în rumoarea crescîndă a celor ce răzbăteau în urma-i: oşteni de vază, boieri vechi, noi năzuitori de favoruri şi cîştiguri, dregători de altă dată şi proaspeţi rîvnitori de dregătorii, copilandru-domn se urcă pe scaunul voievodal, aşteptînd binecuvîntarea arhierească şi închinarea boierimii, cîtă mai scăpase de urgia fostului domn şi cîtă se mai găsea de faţă.

Seara, tîrziu, aplecat asupra mesei la care se găsea şezînd, în lumina aurie a nenumăratelor făclii de ceară,

Alexăndrel-vodă scria vestea spre „măria-sa Ielisaveta, doamnă a Moldovei, în castelul măriei-sale, din Ustie":

„Cu ajutorul tatălui ceresc, în ceasul acesta ne găsim — slăvită doamnă — în scaunul părintesc de dreaptă și legiuită moștenire. Și să afli că oștile noastre au biruit și au alungat pe acel ce ne sta potrivnic, și mult freamăt și multă vărsare de sînge a fost pentru această dreptate. Și cu voia lui Dumnezeu, sîntem sănătoși și nevătămați și te așteptăm cu multă bucurie să ne stai alăturea, pentru binele Moldovei și pentru dreapta ei cîrmuire.

Și iți poftim să fie și măria-ta sănătoasă,
Io, Alexandru Voievod,
Domn al țării Moldovei, și celelalte."

Iar cînd cocoșii trîmbițară un ceas al nopții, un olăcar — printre cei mai de credință dintre oamenii ducelui Mihai — tropotea pe străzile Iașilor, pe cînd — în urmă — ferestrele citadelei parcă ardeau.

Adunată în strașnic ospăț, boierimea sărbătorea întoarcerea movilească pe tronul moldovenesc.

Olăcarul gonea mereu, strecurîndu-se pe drumurile de țară, albite de lună, ducînd vestea în depărtări, spre cine știe care mari împliniri ale soartei.

V

De la Zaluca — unde comisul Văruntar se oprise asupra proaspătului mormînt al spătarului Veveriță — el ocoli țărmul scund al Prutului, apucînd peste întinderile pustii ale Moldovei.

Erau acele locuri sălbatice părți de lume, cu ape puține, cu mari păduri, dar cu și mai întinse cîmpii, pe unde creștea o înaltă iarbă aspră, în care — odinioară — hălăduiseră nesfîrșitele cirezi de zimbri și bouri. Dar fiarele acelea se împuținaseră — pînă la pieire — de îndelung

timp. Și în locul lor, pe destinderile sterpe, și ca fără de margini, nu mai rătăceau decît ... duhurile trecutului.

Uneori, se arată prin acele părți și cine știe ce necăjit, certat cu lumea și cu sine. Întîlneai cîte un om crunt, îmbrăcat în haine de șiac, ori aba, roase și zdrențuite de o prea îndelungată putere, călărind un cal costeliv, dar tare de picioare și cu răsuflare lungă. Înarmat cu cîte o suliță de paltin pârpălită la flacără, cu gust greu de rădăcină de corn și cu hanger tătăresc, omul colinda pustiul după un trai de cîine, pînă-și găsea vreun stăpîn, cu care se întovărășea, în treburi ce puteau aduce mulți groși zimțuiți.

Alteori te puteai încrucișa cu mici cete de nogai, cu caii de-o șchioapă, care săgetau — nevăzuți de mai pe departe — prin ierburile înalte.

Mai întîlneai pe acolo și haite mari de lupi, care goneau caprele codrilor, hergheliile tuturor și ale nimănui, de cai scunzi, lînoși ca niște oi, cu coamele de zimbri și copitele late, lungi, cu călcătură rotundă, pe care — uneori — îi vînau tătarii, pentru carnea lor cea grasă. Rar, călătorul mai putea întîlni și cîte un alt animal, care de mult începuse să piară, o dată cu zimbrul și cu bourul. Era o ființă sfioasă, dar nespus de ageră și pe care greu o vînau fiarele: colunul, sau măgarul sălbatic...

Te bătea vîntul aspru și uscat al stepei și te sfîșia setea locurilor sărace de izvoare și a căror cutreierare îți dădea năluciri de nebunie.

Aceasta era destinderea Moldovei dinspre partea ei de răsărit-miazănoapte, care se desfășura între albiile Lopetnicului, Prutului și Răutului, pînă pe unde lenevea apa smîrcoasă a Ciulucului și-a altor pîrîiașe, ce se pierdeau — apoi — în necuprinsurile împădurite ale codrenilor.

Sate începeau a se presăra cu mult mai pe la vale, abia de la Bărăsani.

Oamenii acelor codri — rămășiță dîrză de străvechi strămoși geți — trăiau sub aspra poruncă și orînduire a legilor din bătrîni. De vechea domnie, de la Suceava, sau de cea mai proaspătă, de la Iași, ei nu aveau a ști. Se pomeniseră a fi — din milenii — paznicii hotarului dinspre răsărit.

Codrenii nu datorau domniei moldave decît... pază prin părțile lor. Om, cal și suliță — la nevoie. Încolo, totul era libertatea în cuprinsul lor. Birnici nu se știau nimănui. Și nimeni nu avea dreptul a le încălca hotarele. Nici chiar voievodul Moldovei. Acela își avea treburile și drepturile la scaunul său domnesc. Ei? Între ale lor. Cu codrii și cu învoielile negustorești. Cu hergheliile sălbatice, spre care-i învoiau pe nogai la vînat. Cu luptele lor locale, cu aceiași preteni și vrășmași veniți din adîncurile necunoscute.

Sate nu aveau, pentru că tot cuprinsul codrului era satul lor. Și codrul acela se întindea pe zeci și zeci de mii de hectare, iar casele codrenilor presărau toate poienile lui, pentru a-și întinde stăpînirea — după o scurtă întrerupere — și spre vale, pe lîngă Prut, pînă la apele nămornice ale Dunării și smîrcurilor lor.

Spre acele părți grăbeau acum comisul Văruntar și Costea Vifor. Dar înainte de-a ajunge pe acolo, comisul năzuia să-și întîlnească niște vechi prieteni și — mai ales — pe niște oameni, pe care nu-i cunoștea decît din fapte și nume.

Drumurile dinspre miazănoapte nu le știau, dar astfel de drumuri nici nu erau prin acele părți. Ziua — călăuza soarelui și a albiilor uscate ale unor străvechi ape, și care, cu toatele, năzuiau spre miazăzi, în jos, și spre răsărit. Iar de la Răut, cale dreaptă pînă la Orhei, pe laturea pădurilor codrene.

Pe o vreme de chindie, Costea Vifor răsuflă ușurat:

— Am început să zăresc dealul roții, îl lămuri el pe comis.

— Pe-acolo-i și via lui Gruia Tărnă, vorbi comisul Văruntar.

— Este, măria-ta, și via despre care spui, dar... mai este, pe undeva, pe aproape de acea vie și altă așezare tot de atîta priință, căci... pe-acolo am eu și niște suflete de mare ispravă,... pe Uliana și pe Ghitina, nepoatele lui Sandu Lumeș... Acu'... parcă le vedem în prisacă...

Își împintenară caii vlăguiți de drum și porniră în trap întins.

Soarele se culcase pe zare, cînd — pe-o înaltă ruptură lutoasă — se desluși un uriaș stîlp, în vîrful căruia

sta agățată o tot pe-atît de mare roată, înfășurată în șumuioage de paie îmbăiate în păcură.

Era unul dintre semnele de vestire ale vremii. Căci astfel de stîlpi și astfel de roți se ridicau din deal în deal, cu vedere de pe o movilă mai înaltă la o alta de cine știe de pe unde, iar în vremuri de năvăliri dinafară, roțile acele erau aprinse, noaptea, începînd de la hotare și pînă în inima țării, vestind primejdia care se apropia. Și numai alcătuirea roților lămurea și soiul vrășmașului ce încălcase hotarul. Dinspre polonezi, cercurile erau împătrățite de o cruce, dinspre tătari, numai colacul lor ardea, dinspre unguri, roțile erau brăzdate de o dungă piezișă.

— Iată și foișorul lui Tărnă — arătă Costea spre un fel de turn de pază...

Comisul Văruntar răsuflă ușurat:

— Oprim la Gruia, hotărî el.

— Ba, măria-ta!... Eu tot la Uliana aș zice... O fi mai cuprinsă casa lui Tărnă, da-i mai dulce pita la Lumeș.

— Poate ochii muierii, glumi comisul.

— Nu zic nu!, încuviință ostașul. Și-aceia-s dulci!

— Fie pe voia ta! se învoi Văruntar.

Ocoliră gospodăria „căpitanului de margină". Lăsară în urmă casa de piatră, cu ziduri tari ca de cetățuie, și care se înălța pe un colț de deal pietros, ros de șiroaie. Și apucară spre alte ziduri, de ram și frunziș întunecat de codru.

După un timp, pătrunseră printre gorunii milenari, cu trunchiuri cioturoase, fantastice, ca stanele uriașe și scălîmbe ca ale unor zei din cine știe ce străvechi credințe...

... Venea, din adîncuri, un vînt nelămurit, al tăcerii și al singurătății. Apoi, locul se limpezi iarăși și, de după o perdea de arbori mai tineri se arătară — ridicîndu-se spre cerul ce se înspuzea de stele — rotogoale de fumuri albăstrui, ca niște șiruri de oi ce pășteau pe fîneața cerului presărată de galbenele flori ale stelelor.

Porni lătrat îndîrjit și din bunget țîșniră o droaie de zăvozi.

— O-hoooo! O-hoooo!, se auzi un glas potolitor, de departe.

Dar cîinii nu se domoleau. Se repezeau, după deprinderea lupilor, spre boturile și piepturile cailor, pe care cei doi îi apărau cu cozile sulițelor. De sub poala pădurii se arătă un bătrîn, care învîrti în haită harapnicul de piele.

— Iracan de mine! Da'-mneavoastră erați? se miră unchiașul. Se minunau ele, nepoatele, de ce le mîncau sprîncenele de azi-de-dimineață. Ba, Ghitina, mereu se lovea cînd într-un cot, cînd în altul... Să știi, tătucuță, că văd numaidecît om nou, așa zicea fata... Daa'... ia poftim! Poftiți — mă rog! — domniile voastre... Hooo, șarlă, huooo! Spîrcui-v-ar lupchii, se repezea el cînd spre zăvozi, cînd spre oaspeți.

Intrară, iarăși, printre arbori și pătrunseră într-o întinsă poiană — gospodăria lui Sandu Lumeș și a nepoatelor sale, Uliana și Ghitina.

. . . .

Pe poclad de rogojini, peste care Uliana aruncase cîteva piei de lup și în fața focului aprins în bătătura din fața casei, oaspeții și gazdele cinau borș de mistreț și bujeniță de căprioară. Vinul încă era minunat. Îl adusese Ghitina, mai de cu vreme, de la via lui Tărnă, căruia-i dăduse și vestea despre sosirea comisului Văruntar la casa lor.

Cina era pe sfîrșite, cînd prinse să se audă tropot de copite. Și din noapte se desprinse o arătare de baladă. Pe un cal scund, cu piept de taur și picioare de ciută, venea un om, ca cioplit din trunchii dintre care se desprinsese. Potrivit de înalt, dar, de la cap pînă la picioare, un trup otova. Os și mușchi. Brațul îi era ca trupul, trupul ca piciorul și — peste toate — un cap uriaș de zimbru încomat.

— După cîte înțeleg — începu străinul, oprindu-și calul lîngă foc — ați lunecat pe lîngă via mea, fără a vă opri... Bună seara la boieri! Ha?

— Nu sînt de vină, bade Gruia — făcu comisul — făr' numai acest om hain, care se numește Costea Vifor, poartă vinovăție față de domnia-ta!

— Ha?... El o fost? ... Apoi, măi Costeo, ai să ai a da seamă despre această rușine ce mi-ai făcut-o.

— Să mă taie ulii, dacă-s eu de vină, frate Tărnă.

Făr'numai ... aceste mîndre de fete, ca Uliana... ca Ghitina...

— Ha? ... se înmuie Gruia Tărnă. Încep să bag seamă, comise, că ... acest om parc-ar avea dreptate... Bună seara, mîndrelor! răcni căpitanul de margină Gruia Tărnă. Descălecă și lovi în cal: Du-te helbetului, că-i găsi tu ce roade pe-aici, prin pustietatea gospodăriei iștea.

Dar, alt tropot se lămuri în noapte.

— Cine-o mai fi venind? se miră Sandu Lumeș.

— Cine! ... Oameni! făcu celălalt. C-am repezit olăcar, să facă roată printre megieși, și să dea zvoană de... lume nouă prin pustiurile noastre ... Ori c-am făcu rău cu asta?... Ha?

— Rău n-ai prea făcut — încuviință bătrînul Sandu — daa? ... Nu știu ce-o zice și măria-sa, comisul...

— Și-am dat poruncă la feciori, s-aducă și o ... balercă de profir...

— Apoi ... că asta n-ai făcut-o rău de fel, clătină din cap și Costea Vifor.

— O-hooo! — izbucni unchiașul Lumeș —uite-l și pe popă!... Nici nu se putea să nu vie el dintru-ntîi. O fi adulmecat butea de pe drum, că are părintele Ugrin un aninos, de simte și ce fel de gin bea vodă, la Iași.

De cealaltă parte a focului se oprise un alt călăreț. Un țăran ca oricare altul, cu cușmă de miel, cu cămașă de cînepă, cu ițari de abă și cu cojoc scurt în poalele presărate de negre cruci, semne ale stării sale printre oameni.

Părintele Pavel Ugrin descălecă.

După ce-și lepădă cojocul de pe umeri, se arătară iarăși semnele sale deosebitoare de lumea laică. Pe mînecuțele, poalele și la gura cămășii apăru înfloritura unor șiruri de alte cruci cusute cu lînă neagră. Acesta era portul vremii și a lumii preoțești a satelor celora de demult.

— Prea bucuros că te văd, cuvioase părinte, îi îndreptă cuvînt comisul Văruntar.

Preotul trase semnul crucii în aer.

— Pace în cer și pre pămînt, și între oameni bună viețuire! binecuvîntă el, așezîndu-se alături de comis.

Din adîncuri pocăneau — mereu — tot alte și noi tropote, care se apropiau, pe cînd altele abia prindeau a

se lămuri. Şi, în curînd, ograda lui Sandu Lumeş se umplu de oameni şi de cai.

Erau bărbaţi chiloşi, îmbrăcaţi mai toţi la fel, cu contăşe de şiac, blănite cu soboli, ori cu jderi. Cu iţarii creţi deasupra opincilor legate cu nesfîrşite nojiţe negre, aduse în spirale în jurul pulpelor puternice. Pe cap purtau înalte căciuli, de miel abia fătat. Şi toţi aveau suliţe, sau baltage cu gura lată şi rotunjită, împănate în cozi lungi, de lemn de corn.

— Aţi pornit la oaste, creştini? zîmbea părintele Ugrin.

— Ba! Da... poate! făcu cineva, scurt.

Se arătară şi cei doi feciori ai lui Gruia Tărnă, cu butea pe samarul purtat de doi cai bunduci.

— Asta-i cinstită şi creştinească treabă, îşi dădu părerea tot părintele Pavel.

Lăţiră vatra focului, aruncînd pe jar alte crăci. Cuprinsul se lumină ca de lună plină.

Şi sfatul începu.

— Bine aţi făcut că v-aţi adunat, le vorbi cîndva şi comisul Văruntar. Voiam să vă chem mai tîrziu, după ce făceam anumite drumuri şi vedeam şi pe unii prieteni, ce vor fi sosit pe aici. Dar dacă aţi venit, e bine şi aşa...

— Apoi, dacă măria-ta te-ai arătat pe la noi, îl curmă Gruia Tărnă, semn este că a fost nevoie să ne arătăm şi noi măriei-tale, pe dată.

— Aşa este, încuviinţă comisul. Semn este! Şi semnul acesta nu-i dintre cele bune... C-a plecat un lup de la stînă şi-a venit o haită întreagă, la loc, oameni buni. Peste Moldova noastră se abat toate blestemele lui Dumnezeu. Cutremur şi ciumă şi holeră. Secete peste secete, de nu mai are rumânul cu ce-şi hrăni casa. Cînd nu pradă joimirii lui Simion-vodă, jefuiesc acei ai lui Ieremia-vodă, ai lui Constantin-vodă, ai lui pan Zolkiewski, ai lui pan Potocki, ori turcii lui... alde Tomşa. Nu pleacă bine unii, şi le vin alţii la loc... Acum am scăpat de Ştefan-vodă şi a căzut peste ţară Alexăndrel-coconul, cu pan Wiesznawieski... Mîine, poate iar o să se întoarcă Tomşa, cu turcii lui...

— Căă... a şi venit, măria-ta, îl curmă părintele Ugrin.

— Tomşa? tresări comisul. Unde-i? E pe-aici?

— Nu el, comise. Nu el. Oamenii lui. Umblă printre codreni, a răscoală, de vreo cîteva zile. Aşa ne vin veştile din olaturile codrului...

— Nici pentru cîinele de Tomşa, părinte, şi nici pentru Movileşti, care nu s-au dovedit mai buni.

— Dar răposatul Ieremia-vodă a fost... boier de ţară, îndrăzni preotul un fel de împotrivire.

— A fost, părinte, dar acum e în gropniţă, la Suceviţa. Şi a rămas Ielisafta-doamna, care nu-i nici de sîngele şi nici de credinţa noastră moldovenească. O papistaşă şi-o nesătulă, părinte Ugrin.

— Dar Alexăndrel? făcu preotul, cu îndoială.

— Un copil, abia scăpat din poalele maică-si.

— Atunci... unde-i scăparea, cinstite comise?

— În noi, moldovenii!... Să alungăm lupii şi să ne punem domn nou, os domnesc, moldovenesc, cu milă de ţară şi de lumea ei...

— Unde-l găsim, măria-ta?

— O mai fi, pe undeva, vreun urmaş din Ştefan cel bătrîn. Dar pe aceştia de astăzi să nu-i vrem.

— Atunci... să buciumăm spre oaste.

— Să! făcu, scurt, comisul. Şi să-i aruncăm şi pe leşi peste apă. N-au ce se amesteca în treburile noastre. Au şi ei o ţară, şi-avem şi noi una... Fiecare cu-ale sale!

— Daa', lungi vorba, îngîndurat părintele Pavel Ugrin, atunci vine turcul.

— Nu ne temem de turc, dacă ne-om scula toţi, ca unul. Ne-am mai bătut noi şi cu turcii, din vechi vremi. Şi arare — numai — nu i-am biruit, dar peste Dunăre tot i-am gonit întotdeauna pe toţi turcii...

— Nu i-am bătut numai cînd ne-au vîndut boierii, se înverşună Gruia Tărnă.

— Nu-i aşa, căpitane. Boierii nu ne-au vîndut, decît arare, cîte unul.

— Cuminte vorbă, oftă bătrînul Sandu Lumeş.

— Prea cuminte! Şi adevărată! adause şi Lisandru Dumbravă, judele codrenilor.

— Aici erai, Lisandre? întrebă Văruntar.

— Mai adineaorea picăi, boierule. Şi-mi pare bine că te-aud vorbind aşa. Şi să ştii că-n noaptea asta mîn lîngă

domnia-ta, c-avem de sfătuit și de chibzuit... Și pentru alde Tomșa și pentru alde Moghilă.

Bardanele treceau din mînă în mînă. Oamenii se închinau, sorbeau prelung vinul vechi, plescăiau din limbă și se mirau, ridicînd din sprîncene și clătinînd din capete:

— Se cunoaște că-i din hia căpitanului Gruia!

— Păi dintr-a cui hie mai poate fi un asemenea gin, încuviința, mîndru foarte, căpitanul de margină Gruia Tărnă.

Butoiul suna tot mai a gol, în vreme ce privirile codrenilor străluceau tot mai din plin, întrecîndu-se — parcă — cu stelele cerului senin, pe care Calea robilor înlăpta bolta nopții.

Părintele Ugrin privea spre înalturi. După un timp oftă din adînc și — aplecîndu-și ochii spre Ilie Văruntar — vorbi:

— Știi domnia-ta, cinstite comise, la ce mă gîndesc eu?... Cîte suflete de robi din Moldova trebuie să fi bătătorit căile cerului, de l-au ros așa, pînă au dat de alb?

— Mulți, părinte, că mulți asemenea robi sînt în Moldova noastră. Și toți au mers la rai...

— Și cîți au rămas a stare în iadul din Moldova?

— Să coborîm raiul și pe pămînt, părinte Ugrin! aproape răcni, poruncitor, comisul Văruntar.

Din umbră, Uliana se închină cu grabă, scuipîndu-și în sîn, pe gura cămășii.

„Doamne apără!... Cum poate vorbi boierul cu atîta păcat?"

— Să ne nevoim, comise, oftă și preotul după un timp de gîndire.

Uliana îl privi nedumerită. Nu mai înțelegea nimic. Și cugetă obidită:

„Dacă spune și popa,... știu eu? Oare s-ar putea una ca asta?" și rămase în grea îndoială.

Din codru în codru, buciumele cînd tînguiau prelung, cînd pocăneau scurt cunoscuta chemare de primejdie a codrenilor. Pe alocuri — cu aceleași semne — se auzeau stăruitoare hăuliri în lungile coarne de bour, păstrate din vechile timpuri ale acelor fioroase cornute dispărute.

Din căsuțele presărate prin afundele poieni ale îndepărtărilor, bărbații ascultau strigarea la oaste, încruntînd sprîncenele. Și — în vreme ce femeile se tînguiau, în rugăciuni mute — ei își prindeau caii din fînețe și își desprindeau armele din cuiele de lemn ale pereților. Încălcau tăcuți și — pe poteci numai de ei cunoscute — se îndreptau spre județ, la locul de adunare, în întinsa poiană unde locuia judele Lisandru Dumbravă.

Comisul Văruntar îi împărtășise judelui Codreanu toate gîndurile și — laolaltă — chibzuiseră desfășurarea întîmplărilor viitoare. De aceea, în ziua următoare, încălecase la rîndu-i, îndreptîndu-se spre tîrg.

Calea nu era lungă. Ea ducea pe sub umbră de codru, pe țărmii joși a Răutului, dincolo de care se întindea aceeași pustietate ierboasă, în care domnea lupul, vara stăpîneau nestingherite vînturi uscate, de stepă, iar iarna buciumau orcanele pline de urlet și de spaimă ale Crivățului.

Soarele nu ajunsese în dricul zilei, cînd, dintre livezile în care erau răspîndite, începură să se ivească căsuțele cu acoperișuri țuguiate, de șindrilă și de stuf, ale tîrgușorului-sat.

— Eu aș crede, măria-ta — își dădu cîndva părerea Costea Vifor — că panii noștri nici n-au ajuns prin părțile istea.

— De ce să nu fi ajuns? făcu comisul mirat.

— Pentru că, pe la Onițcani, au ei un anume preten, lîngă care pot bea din altă pungă decît dintr-aceea a lor...

— Vorbești de mîrzacul de la cotul apei, Costeo?

— Chiar despre Cantemir-mîrza și voiesc să spun, măria-ta... E acel om o fire aprigă, un vînzător, care, între creștini, trăiește pe măsura lor, dar, cînd trece în hoardă, viețuiește după pravilele lor osmanicești,... de parcă ar fi un muftiu de la Stambul.

— Ciudat om e și acel Cantemir-mîrza, întări și comisul Văruntar.

Ajunseră în marginea tîrgului. Pe ceairul tîrgului se vedeau caii și vitele, în pășunea aproape uscată, și străjuite de flăcăiandri înarmați cu scurte sulițe. Pe țărmul Răutului și pe apele lui tulburi hălăduiau nesfîrșite cîr-

duri de gîște. O puzderie de copii se năpustiră pe ulița ce răsufla în cîmp, speriați de înfățișarea unor astfel de drumeți, după cum arătau cei doi ostași.

Aceștia intrară pe uliță în urma copiilor și se îndreptară spre un anumit loc, cunoscut lor. În fața crîșmei, deasupra căreia se înalță o lungă prăjină, cu o altfel de roată, mai mică — semn că se găsea acolo, pe lîngă cele trebuitoare oamenilor, și loc și nutreț pentru vite — Văruntar opri și descălecă.

În ușă se ivi o arătare firavă și uscată, care — dînd cu ochii de comis — se repezi înaintea lui, frîngîndu-și șalele în ciudate temenele.

— Tot mai trăiești, Jiile? îl întîmpină Văruntar voios.

— Și de ce să nu trăiesc, mă rog? Lui Joil toată lumea-i preten. Și moldovan și tătar... Numai cu panii leși nu se poate înțelege Joil...

— Poate ai astfel de pani pe-aici?

— Și de ce să n-am?

— O fi pan Smolski, și-o fi pan Crave, poate?

— Și de ce să nu fie? Așa o rog pe măria-ta...

— Și... ce fac acești pani, Joil? Sînt bine? Sănătoși? cercetă Văruntar, îndreptîndu-se spre ușă.

— Mai sănătoși ca mine, măria-ta. Și ce să facă? Cînd nu dorm, beau, iar cînd nu pot bea... dorm. Așa trăiesc asemenea buieri prin părțile noastre. Numai de plătit, nu prea vor, urmă ovreiul, limbut și mulțumit că avea cui să-și verse focul. Daa... pentru asta parcă trebuie să mă supăr? Joil nu se poate mînia, că... au panii iștea niște iatagane... iac-așa! își desfăcu el brațele în lături, pe cît putu, arătînd aproximativa măsură a iataganelor cu bucluc.

— Lasă, Joil, îl liniști comisul, că pînă la urmă tot au să-ți plătească ei și găzduirea și băutura.

— Poate, dacă ai să pui cuvînt bun măria-ta, se aplecă și mai adînc crîșmarul.

Intrară în încăperea scundă, în care plutea miros de rachiu tare, de pește sărat și de alte bunătăți localnice. La o vatră, în fundul crîșmei, clocoteau cîteva oale, presărate prin spuză și din care se ridicau aburi de borș.

Se întoarse și Costea Vifor, după ce-și rînduise caii, în șură, aducînd șeile și frîiele în crîșmă.

— Bine c-am ajuns și eu într-un han cunoscut, se închină ostașul. Și încruntîndu-se: Joil, mîncare și băutură, știi tu ... ca pentru cinstitul comis... Repede, hainule! răcni el, de se sperie chiar comisul.

Crîșmarul se cinchi la pămînt și... pieri pe gîrliciul beciului. Într-o ușă lăturalnică apăru un chip puhav, peste măsură de înfuriat și urlînd și mai grozav decît scutierul comisului:

— Cine face tărăboiul acesta, de nu mai poate omul închide ochii? dar se opri, privind mirat spre noii veniți.

— Sfîntă fecioară Maria! ... Pan Comis... pan... pan... Uite-l și pe Coste Vior, făcu pan Gore Crave. Apoi, își întoarse trupul rotofei într-altă parte și începu să zbiere, tot pe-atît de grozav, ca și mai înainte: Scoală, pan Smolski... Scoală, porc nerușinat! ... Dormi ziua, în amiaza mare, cînd a venit pan comis după noi? ...

Dispăru undeva, și reapăru curînd, împingînd — de spate — trupul deșirat al polonezului.

— Ce să facem aici, pan Văruntar? Ce poți vorbi cu un prost ca Joil, ori cu un ticălos de bețiv ca pan Gore? ... Dormi! ... Dormi, și aștepți pe pan comis...

— Ați ajuns de mult aici? îi întrebă Văruntar.

— Aș! De trei-patru zile! Am rătăcit drumul și... în loc s-ajungem aici, am nemerit... tocmai pe lîngă Onițcani...

— Și v-a părut rău, pane?

— Noroc că avem și pe acolo prieteni.

— Pe mîrza Cantemir...

— Și pe el îl cunoști, pan comis?

— Aș! îl maimuțări Văruntar. Eu n-am de-a face cu tătarii, care beau numai kefir.

— Sfîntă fecioară Marie! ... Cine? Mîrza Cantemir? Acela bea vin moldovenesc... Pe pămîntul Moldovei, nu se spurcă el cu lapte de iapă... Auzi, pan Cantemir, răcni și mai aprig leahul, bei tu kefir, ori vin?

În ușă se ivi altă namilă, ploconindu-se grav.

— Comise, nu lua în seamă cuvintele unui om mahmur, vorbi uriașul într-o foarte stricată moldovenească. Eu nu beau... decît cînd mi-e sete. Și, toată ziua, am o sete de spaimă! și începu să rîdă în hohote.

Se așeză pe un scaun fără spetează, care trosni sub greutatea lui, și întreabă foarte serios:

— Bune vești?... Ce vînturi mai bat, de pe unde vii?

— A fum și a sînge, făcu comisul.

— Atunci... bune vești! zîmbi mîrzacul.

— Precum văd, trebuie să plecăm și de pe aici, oftă pan Smolski.

— Și cît se poate de grabnic, lămuri Văruntar.

— Unde?

— Încotro? întrebară într-un glas Smolski și Gori.

— Spre codru, adause comisul.

— Și pe acolo se găsește destul vin, își dădu părerea pan Crave.

— Și săgeți, și lănci, și cai... începuse să înșire Costea Vifor.

Joil reapăruse cu două oale de lut, abia ținîndu-le:

— Și roșu, și alb... De care poftesc măriile voastre.

— Atunci... amestecă-le. Să fie și porfiriu, că... deacela văd că nu ne-ai dat pînă acum, porunci încruntat pan Samoil Smolski.

Cînd se însera,pe drumul codrilor țăcăneau patru cai. Mîrza Cantemir se îndreptase spre liman, de pe unde trebuia să aducă unele ajutoare tătărăști.

În prisaca lui Sandu Lumeș, din afundul poienii, Uliana și Ghitina treceau de la stup la stup, aplecîndu-i într-o parte și, după ce-i afuma cu putregai aprins, le cîntărea belșugul, cu ochii. Dar nu grija buduroaielor le adusese pe ele în acel singuratic loc al gospodăriei. Privirile lor prubuluiau fagurii grei, plini de mireasma și dulceața florii, dar gîndurile le erau cu totul pe aiurea.

Din cînd în cînd, se opreau locului, privindu-se triste.

Peste codri tremurau chemări prelungi de buciume, cînd mai departe, cînd mai apropiate, ori abia-abia deslușite, ca un zvon venit din lumi necunoscute.

Cele două fete ascultau un timp acele sunete atît de știute de lumea codreană, se priveau prelung și din nou păreau adîncite în cercetarea uleiurilor de albine.

Soarele scăpăta tot mai mult spre apus, împrăștiind raze tot mai piezișe, mai slabe, care arămeau vîrfurile

gorunilor nămornici și poleiau cu aur frunza veștedă a codrului. Din adîncurile învăluite ca în mreje de fum, unduiau adieri reci, cu miros iute, de brumă. Venea — uneori — și ascuțit mieunat de pisică sălbatică, ori lătrat scurt de vulpe. Și — mereu — un ciudat zumzet, ca de niște uriașe, dar neînchipuit de îndepărtate roiuri de albine — cîntecul singurătății.

Ghitina se lăsă în iarba uscată. Își prinse capul între palme, sprijinindu-și coatele de genunchi. Și privi lung, spre Uliana:

— Nici astă-noapte... n-ai prea dormit, surioară.

— De unde știi?

— Te-ai zbuciumat ca pe jar.

— Da' și tu te-ai frămîntat toată noaptea, Ghitino...

— Dacă mi-i drag! făcu cealaltă.

Iarăși tăcură un timp.

— Și-a zis că se mai întoarce pe-aici? întrebă Uliana, cîndva.

— Sfîntu' de-o știe!... Că el n-a cuvîntat nimic.

— Nici Costea, oftă cealaltă.

— Da' ție... drag ți-i?

— Drag și mie, da' — cine știe?

— Ce?

— De s-or mai abate pe la noi...

— De n-or muri la bătălie... poate c-or mai da pe-aici.

— Și eu... tot așa cred.

Se auzi o bătaie de corn.

— Ia!... Ne cheamă moșu'...

— Lasă!... Doar știe că sîntem în prisacă... Daa' ... tărăgănă ea, nehotărîtă, dacă moare comisu'?

— Cum să moară? tresări Ghitina. El nu poate să moară...

— Ira! o curmă Uliana.

— ...că știe să se bată! se aspri Ghitina, încredințată.

— Știi ce, Ghitino? și Uliana rămase pe gînduri.

— Spune! o îndemnă fata, nerăbdătoare.

— Dacă ne-om ține și noi ... pe marginea bătăliei?

— Da' știi tu pe unde s-or ciocni ei?

— Ori pe unde-o fi, se-ncruntă Uliana.

— Să ne ţinem, dacă zici şi tu. Că ... parcă aşa aş gîndi şi eu!

— Aşa să facem... Şi-om afla de la moşu' cînd or fi să înceapă.

— Ţie nu ţi-e frică?

— De ce? ... Tot o moarte are omu'...

— Aşa-i! ... Tot una! Am mai văzut noi, doară, astfel de întîmplări.

— Păăi? încuviinţă Uliana. Şi ... le-om putea fi de vreun ajutor... Cine ştie?

— Cu voia sfîntului, le-om fi, de-o trebui, hotărî şi Ghitina.

Cornul bătu iarăşi.

— Hai de-acu'... Ne-am înţeles?

— Ne-am!... Hai!

Şi fetele porniră spre casă.

— Iraa! se miră Sandu Lumeş cînd le văzu. Credeam că v-a furat zburătorul... Noroc că nu-i primăvară, şi că nu umblă blestematul şi pe-o vreme ca asta...

— Poate că umblă şi toamna, rîse în hohot Uliana.

— Haide-hai! o ameninţă, în glumă, bătrînul. Precum văd ... vreţi să mă lăsaţi singur? ... Apoi, cine-o să-mi pună luminiţa în mînă, şi cine-o să-mi închidă ochii, de vă fură ... zburătorul?

Pîlcuri-pîlcuri, codrenii se îndreptau spre locuinţa judeţului lor, căpitanul Lisandru Dumbravă.

Treceau prin bunget de codru, strecurîndu-se pe tainice căi, oamenii aceia cheloşi, călări pe caii scunzi, dar neîntrecuţi nici la fugă, nici la răbdările grelelor nevoi ale bătăliilor, ca spre un loc al asprelor hotărîri. Fusturi, securi şi suliţi atîrnau la oblîncuri, iar la spate duceau arcurile, destinse ca nişte mari aripi de arhangheli ai răzbunării. Unii purtau grele săbii răpite de la leşi, ori scurte iatagane tătărăşti. În brîie aveau înfipte junghere. Şi tot ca un fel de junghere le scăpărau şi privirile aprige.

În poiana direptăţii, ce împrejmuia avuta gospodărie a căpitanului Lisandru, miile de codreni se adăugau pe fie-

care ceas, sporind larma locului, în aşteptarea lămuririi căpeteniei lor.

Sub gorunii străvechi, ce-şi răşchirau ramurile noduroase peste capetele lor pletoase, pe butucii stejarilor abătuţi de cine ştie cînd, gravi şi tăcuţi adăstau bărbaţii ivirea căpitanului şi a celor ce se zvonea a se fi arătat pe acolo, trimişi de Ştefan Tomşa, domnul fugar.

Era în oamenii aceia — ce-şi făcuseră din codru un fel de cetate — o tainică aplecare spre o veşnică răzvrătire. Poate că simţul acela de revoltă nu era decît moştenirea, din adîncile vremi, a conştiinţei nedreptăţilor îndurate prin milenii şi ghemuite în sufletele şi în firea lor ca un strigăt nepotolit de răzbunare. Orişice li se părea a fi o năpaste găsea o lesnicioasă crezare în lumea codreană. Şi cetele lor se aflau, oricînd, gata să năruie nedreptatea ce striga spre ei. Dacă era legiuită sau nu, dacă era dreaptă, sau numai o meşteşugită tînguire, ei nu căutau despicarea miezului... Pe para busuioacă, sau pe pădureaţă străpezitoare de dinţi, dacă ei zăreau gaura viermelui, atît —numai — le şi era de ajuns. N-avea ce căuta acel vierme acolo, unde ei înţelegeau a nu fi decît rodul — bun, sau prost — al fructului ... crescut fiecare pe pomul său. Şi ei ştiau că viermele trebuie scos din micul său bîrlog şi strivit ca o mişelnică şi păgubitoare făptură a unei nepriincioase stări.

De aceea, codreanul era întruparea simţului de frondă a cuprinsului moldovenesc de odinioară...

...Un murmur de mirare, poate chiar de nemulţumire, începuse să fluture peste miile de ţărani-ostaşi, adunaţi acolo. După a lor părere, în casele căpitanului Dumbravă prea îndelung dura sfatul, pe care ei voiau să-l cunoască.

De ce nu se arătau căpitanii? De ce nu ieşeau olăcarii pribeagului domn? Ei voiau să-i asculte... De ce se zvonea că se ridică cuvînt împotrivitor din partea comisului Văruntar, pe care ei îl cunoşteau drept unul dintre ai gîndurilor, ai simţurilor şi ai faptelor lor lesne scormonite şi aplecate spre gîlceavă?

La ce slujeşte vorba lungă, cînd te poţi înţelege şi din ochi, fără să mai stai, aşteptînd cu braţele încrucişate, ca muierile la cislă?

Cîndva, pe ușa scundă, începu să se strecoare sfatul: comisul Văruntar, căpitanul Dumbravă, căpitanul Gruia Tărnă, părintele Pavel Ugrin și trimișii lui Ștefan Tomșa — căpitanii Mîrza, Ghețea și Raț, învingătorii de la Cornul lui Sas ai falnicului cancelar și mare hatman polon Zolkiewski, eroul proslăvit din Galiția și pînă la apele depărtatei Baltice. Erau acești trei foști ostași ai lui Mihai-cel-Viteaz trei stane ale dîrzei vitejii. Cu tunicile lor verzi, înflorate de brandemburguri de fir de argint, cu pantalonii albi și strînși pe pulpe, încălțați în cizme de marochin roșu, cu cușmele de jderi, încovoiate pe-o ureche și împodobite de grele paftale, la care licăreau mărunte smaralde ,cu săbiile late, vîrîte în teci de piele și împodobite cu brățări de aur cizelat, cei trei ostași valahi păreau zugrăviți din poveste.

Toți pășiră laolaltă, așezîndu-se pe butuci, în mijlocul ostașilor codreni și a bătrînilor locurilor.

Se făcu o grea tăcere.

Căpitanul Lisandru Dumbravă, județul, se ridică:

— Fraților! începu el. Iar a sunat un ceas al nostru. Comisul Ilie ne-a dus vestea despre noile tulburări în treburile domniei. Pentru asta, vă va lămuri el mai bine ca mine, spre încuviințarea, ori împotrivirea noastră la astfel de întîmplări. Dar, în ceasul al unsprezecelea, au picat și dumnealor, căpitanii valahi, care strigă dreptate pentru Ștefan-vodă Tomșa. Noi i-am mai dat ajutor și s-ar chema că ne știm legați cu sprijin de acel ce l-a mai avut de la noi. Eu bucuros aș zice că i se cuvine ajutorul cerut, dacă... și cuvîntul comisului n-ar fi cu mare dreptate a grăire. De aceea, mă spăl pe mîini ca Pilat din Pont și vă las pe voi a ascultare și chibzuire... Atît am avut a zicere.

Dintre bătrîni se ridică Gruia Tărnă:

— Să ne lămurească măria-sa comisul.

— Ba! se împotrivi Văruntar. Să grăiască întîi dumnealui căpitanul Mîrza, ca un olăcar domnesc, ce se află printre noi. Să înțelegem — anume — pentru ce ar trebui, ori nu, să punem împotrivire în numele măriei-sale, zîmbi el a batjocură. După domnia-sa, căpitanul Mîrza, voi ridica și eu glas ... de va mai fi nevoie! și se reașează pe bușteanul de pe care se sculase.

Mîrza țîșni nervos și mîndru dintre bătrîni:

— Fraților! ... Măria-sa, Tomșa-voievod, a fost izgonit din scaunul părintesc al dreptei lui moșteniri, de un nevîrstnic cocon domnesc. Și nu cu vitejia brațului său, ori cu a sa istețime a izbîndit acel cocon, ci cu oaste leșească, cu joimiri plătiți cu bani prădați tot din țara moldovenească... A năvălit iar lăcusta papistașă pe săraca țară a Moldovei, să sugă și măduva ce a mai rămas în biet oasele țărănești. După năvala asta se vor întoarce și celelalte lăcuste, din preajma văduvei Ielisafta — altă papistașă gata să năruie credința noastră, strămoșească, și să lingă și drojdia sărăciei Moldovei, pentru neamurile, pentru generii ei lehi, cu care și-a măritat odraslele și se zice a le însoți și de aci înainte. Ce pot căuta acești copii, precum a stat Constantin-vodă, iar acum s-a cocoțat Alexăndrel-vodă pe un scaun domnesc, în care se cuvine a sta numai un bărbat copt la minte și cu vîrtute tare? Pentru că nu acești flăcăiandri domni stau, ci o muiere dintre nemeși.

Oameni buni și viteji ostași codreni, socotiți cu dreptate și în frica lui Dumnezeu: de a cui parte trebuie să fie inima și credința noastră? De-a leșilor și de-a nemeșilor, ori de-a acelui al cărui părinte — vă amintiți voi, bătînilor — tot Ștefan Tomșa se chema, și care se ridicase și răpusese o spurcăciune grecească, ce-și zicea Iacov Heraclie-voievod?... Spre cine se cuvine să ridicați dreapta voastră: spre străin, ori spre Moldova?

Săriți vitejilor, să-l punem în scaunul său pe Ștefan Tomșa-voievod!

Căpitanul Mîrza își roti privirile încruntate în miile de ochi ațintiți asupră-i și răcni, scurt:

— Am zis!

Rumoare prelungă frămîntă rîndurile codrenilor. Pe alocuri, se deslușea chiar cîte o încuviințare:

— Așa este!

— Cu dreptate a vorbit căpitanul Mîrza!

— N-avem ce face cu Alexăndrel-coconul!

— Nu ne trebuiește!

Dintre bătrîni, se ridică părintele Pavel Ugrin. Contășul roșu, pe care îl purta acum preotul, învăluia vederii semnele harului său printre oameni. Părea unul dintre

nenumăraţii ostaşi ai locurilor. Şi nici gestul său nu mai părea acel al unei binecuvîntări, coborîte din iertare cerească, ci porunca unei aspre mînii.

— Fiilor, începu el. Ascult dinspre voi o muierească aplecare. Nu mi se cuvine să vă îndemn spre cele cu cale a facere ... Voi veţi chibzui şi veţi hotărî, după cinstita voastră judecată. Dar, înainte de o asemenea hotărîre, mai aveţi un cuvînt de ascultat... Comisul Văruntar — aici de faţă — nu ne-a lămurit cuvîntul şi temeiul măriei-sale!

Celălalt se ridică de pe butucul pe care se aşezase. Şi glasul său sună mînios, ca trîmbiţarea judecăţii de apoi:

— De cînd, oameni buni, lupul se cere drept cioban la turmă?... De cînd, vitejilor, pruncii stau să-i înveţe pe părinţii lor cum se împroaşcă săgeata şi împotriva cui trebuieşte trimisă?... Ştefan Tomşa lup în turmă s-a dovedit. Cinci ani a sfîşiat în chinuita carne moldovenească. Pe ţărani i-a stors şi negîndit de mulţi au fost acei ce-au pierit prin codri şi prin munţi, tot din pricina lupului prigonaş... Şi Moldova s-a hrănit de lupi. Ea nu-l mai vrea păstor. Ei nu-i mai trebuie domn cu nume de Tomşa, care s-a năpustit asupra Moldovei cu sprijin păgîn!

Alexăndrel-vodă vine după celălalt nevîrstnic moghilesc — Constantin-vodă, pe care nici Dumnezeu-sfîntul nu l-a voit şi, pentru ca să nu se mai întoarcă cu pofta asupra Moldovei morţii năprasnice a înecului l-a dat... Acum, Ielisafta-doamna a năimit oaste leşească spre înscăunarea altui copilandru. Înduraţi voi mînă slăbănoagă asupra capetelor voastre? Sîntem noi un neam, pe care să ne păstorească pruncii şi muierile?... Ne-a părăsit cu atîta deasupra de măsură Dumnezeu, încît să ne aplecăm grumajii nevolnicilor şi să cerşim mîntuire nătîngilor?... Nu-l vrem nici pe copilul care s-a copăcit pe scaunul pe care a stat Ştefan-vodă cel bătrîn, Petru-vodă, Ion-vodă-Viteazul... Noi domn moldovean vrem şi domn de nădejde cerem. Dumnezeu are să ni-l trimită pe cel bun, dacă şti-vom să ne împotrivim celor răi!

Vitejilor! Am veste că joimirii cnejilor lehi pornesc împotriva noastră. Cum staţi a-i primi? Ca pe stăpîni, ori ca pe nişte vrăjmaşi, precum ne şi sînt?

Un strigăt prelung şi necurmat clocoti întinsa poiană:

— Vrăjmaşi ne sînt!

— Moarte!... Moarte!... Moarte lor!

Mîrza privi aspru spre Văruntar. Comisul coborî de pe butuc şi se îndreptă spre el.

— Căpitanul Mîrza şi fratele meu, Mihai-voievod, te-a învăţat că neamul nostru — valahi, ardeleni, ori moldoveni — unul este. Nu trage sabia ta pentru un vînturălume, care — cînd n-a mai aflat pîinea pe aiurea — a găsit-o bună şi pe cea moldovenească. Înfrăţeşte-ţi paloşul cu al meu, să apărăm dreptatea neamului nostru!

Mîrza îl privi ţintă, un timp. Apoi îşi aplecă pleoapele şi rămase pe gînduri, pe cînd — peste codru — vîntuia, necurmat, strigătul de îndîrjire al miilor de codreni, cu furia orcanelor, care-l frămînta uneori cu asprele lor mînii...

VI

Vestea noii fierberi codrene răzbise pînă în curţile Ieşilor.

Se purtau cele mai felurite zvonuri. Oricare rîvnitor al „dulcei pîni domneşti" se întrecea să fie ascultat la Curte. Se spunea — pe acolo — să Tomşa-vodă nici nu apucase spre Valahia, după cum povestise în cele dintîi zile. Că se află pe undeva, pe unde-şi adună oaste. Că hanul din „Crîm" ar fi iertat lui Ştefan-vodă oarecari supărări, pe care i le făcuse, şi că nu mai dă doamnei Elisaveta ajutorul făgăduit după năprasnica moarte a lui Constantin-vodă-Movilă... Că boierii nemulţumiţi şi fugari s-ar fi adunat prin părţile codrene, cu ajutoare turceşti, venite chiar de la Ibrahim-paşa, de la Silistra...

Ducele Wiesznowieski şi prinţul Coreky hotărîră să pornească atacul şi în acele părţi. Fierbea — mai ales — Samuel Corecky de nerăbdarea împlinirii unui vis al înfurtunatei lui tinereţi: dobîndirea domniţei Margareta, de

care se găsea atît de departe acum. O vroia la Iași, lîngă el, a lui!... I se cuvenea — gîndea el — atîta răsplată pentru tot zbuciumul lunilor din urmă. El redase Movileștilor un tron, pentru care nu cerea decît... o fată. Pe Margareta-Ecaterina, în care i se părea că stăteau îngrămădite toate darurile vieții.

— Magnifica doamnă Elisaveta nu se poate întoarce în Moldova, îl încredința vechiul ei ginere, ducele Wiesznowieski, pînă ce țara nu se va fi liniștit.

— S-o liniștim, atunci, se încruntă prințul polon.

— Aceasta o și vrea și voievodul Alexandru. De aceea, trebuie să înfrîngem și cerbicia țărănimii aceleia. Ia, principe, comnada oastei și pornește într-acolo. Treaba va fi ușoară, dar aceasta nu însemană că... poate fi amînată.

— Aceasta e și voința mea, îl încredința Samuel Corecky.

La Iași nu rămaseră decît cavalerii lui Montespin și o mică parte dintre nemții căpitanului Hagen. Grosul polon se îndreptă spre Prut.

Cei trei căpitani valahi — pripășiți în Moldova din resturile oștirii lui Mihai-Viteazul — nu-l puteau înțelege pe comisul Văruntar. Acesta rîvnea o țară renăscută din propria-i cenușă: Moldova lui Ștefan cel bătrîn! Nimic mai mult, dar... nici mai puțin!

În anii de învățătură cît era el încredințat a se fi ales — mai de seamă — din șederea în Polonia: cu deprinderea dragostei de neam. Dacă nobilii poloni aveau atîtea omenești scăderi și, dacă, pînă la urmă Polonia s-a prăbușit numai prin ei, și din pricina lor, aceasta s-a datorat neînțelegerii lor în multele fapte mărunte ale frecușului. Nimeni, însă, nu le-ar putea ridica — vreodată — vina neiubirii de țară. O dragoste bolnavă poate, dar o nețărmurită iubire pentru Polonia.

O necuprinsă dragoste pentru dulcea și nenorocita Moldovă, gîndea și comisul Văruntar.

Mîrza, Raț și Ghețea erau prea pătrunși de simțul ostășesc al lui Mihai. Ei nu izbutiseră să înțeleagă vizionarismul prăbușitului voievod. În firea lor nu trăia decît gîndul de ascultare, de credință juruită. După moartea

viteazului domn, ei trecuseră acest simț acelui ce păruse a-i prețui. În Tomșa ei văzuseră ostașul care — după chiar laudele lui de sine — luptase cu aceeași credință sub steagurile atîtor regi... Și ei erau ostași. Deci: datori erau să se poarte la fel, cu aceeași credință față de acel căruia i-o furaseră.

La încercarea de sufletească apropiere a comisului, Mîrza tăcuse. Și gîndise. Dar cugetase ostășește. Și — de cele mai adeseori — ostașul nu se întreabă: unde atîrnă dreptatea? Ci: unde stă datoria? Iar această datorie tustrei căpitanii valahi n-o găseau decît lîngă Tomșa, pe care-l legau de Mihai, prin nefericirea împrejurărilor. De aceea, se traseră de o parte și își urmară — pînă la capăt — împlinirea acelei datorii jurate...

Între codreni găsiseră oarecare încredere și, atunci, năzuiră să-i smulgă de sub înrîurirea și ascultarea comisului, spre care îi vedeau ei bine înclinînd pe cei mai mulți.

Tomșa, care revenise din Muntenia, se ascundea nu pe departe. Timpul se scurta. Ștafetele le veneau și lor dinspre Iașii lui Alexăndrel-voievod. Și acei olăcari le povesteau pregătirile polonilor de a porni împotriva oricui tulbură domnia.

Între codreni apele se învolburaseră. Mulți se furișau sub steagurile căpitanilor valahi, ademeniți de faima vitejiei lor... Dacă zdrobiseră ei oștile vestitului Zolkiewski, despre care — cu toată pustnicia codrilor lor — ajunseseră și pînă la ei poveștile faimei lui, cum nu aveau să învingă oastea mult mai slabă, care trecuse — de astă dată — hotarul moldovenesc? Acela venise cu cîteva zeci de mii de oameni, și mai toți își lăsaseră oasele pe cîmpia de la Cornul-lui-Sas. Acești de acum? Se ziceau a fi doar vreo zece mii de joimiri.

Comisul Văruntar și bătrînii căpitani codreni înțeleseră și dezbinarea și slăbiciunea pe care le-o puteau aduce acei oameni ai lui Ștefan Tomșa. Și ei ridicară steagul mai în afunduri, așteptînd. Singurii cari puseseră împotrivire acestei cumințenii se aflară a fi numai cei doi pani — Smolski și Crave.

Și pan Gori și pan Samoil nu pricepeau cum — atunci cînd ai un cal bun, o sabie oțelită și, mai ales, te poți

ușor încălzi din bunătatea și belșugul buții, ca în cuprinsul codrean — să mai stai în cumpănă?

— Nu trebuie să așteptăm. Trebuie să-i tăiem calea lui pan Corecky și — pe urmă — i-om mai tăia și... nasul. La astfel de delicată treabă noi ne pricepem mai bine ca voi... Am luptat în atîtea țări și am învățat tot atît de multe lucruri, pe care voi nu aveți de unde le cunoaște... Sus săbiile!

— Sus paharul! se încrunta, mormăind, Gori Crave. Ah, ah, ah!... M-a luat gura pe dinainte... Așa-i cînd nu te mai bați multă vreme, cugeta cehul. Sus... sus...! Iar m-am îmbătat... Să-l ia dracu de leah, că numai el e de vină...

Totuși, gălăgioșii pani urmau bucuroși pe acei ce se retrăgeau spre fundurile codrilor, cu atît mai mult cu cît — prin acele părți lăturalnice — se găseau a fi cîteva crame vestite.

Scurtul drum dintre Zagarance și ținutul codrenilor fu lesne călcat de călărimea polonă. Pedestrimea unuia din urmă, fără o prea mare întîrziere. Principele Tyszkiewicz, cel atît de devotat ducelui Wisznowieski, obișnuia să spună că: „Infanteria nu-i decît... o cavalerie mai înceată, care — dacă nu călărește pe cai — stă mereu călare... pe drumuri"... Cu această mică asemănare, prințul își împingea pihota din răsputeri, ajungînd totdeauna călărimea la popasurile de noapte, iar dimineața pornind-o mai din vreme... „pentru a scurta din distanța dintre cele două arme".

Încrezători în izbînda trecută căpitanii munteni își îndreptară mica lor oștire împotriva polonezilor. Nu aveau decît călăreți. Foarte puțini pedestrași, nici nu se puteau pune la socoteală. Cei mai mulți dintre aceștia rămăseseră în preajma căpitanilor.

Ciocnirea se făcu în marginea ținutului de codri, între ape. Mîrza, Raț, și Ghețea se aruncaseră în frunte.

Săbiile loviră. Sulițele străpunseră. Fusturile se învîrtiră năprasnic în lănțugurile lor, împroșcînd pînă pe departe bucăți de țeastă și de creieri, înfipți în cuiele lungi, de fier, ale ghiulelelor de rădăcină de con.

Lupta se dădea piept la piept. Jungherele se înfigeau pe sub solzii zalelor și platoșelor și se trăgeau ca cepurile din buți, făcînd să zbucnească șuroaiele de sînge. Caii să-nvălureau, nechezînd prelung. Codrenii urlau sălbatic, după o străveche a lor deprindere. Lupta nu se hotăra.

Atunci apăru pedestrimea lui Tyszkiewicz. Prințul șezu o vreme la îndoială. Trecu un pîrîu. Pătrunse în codru. Și, după cîtva timp, reapăru în spatele călăreților codreni, care se regrupaseră.

Mîrza înțelese capcana.

— Feri, măria-ta! Am pierdut bătaia!

Ștefan Tomșa se strecură și din această încercare, în clipa cînd prințul Corecky își avîntase, iarăși, călărimea, o latură de codru se închise în urma lui, ca o aripă ocrotitoare. Cei trei căpitani îi acopereau fuga, doborînd niște îndărătnici polonezi, care zăriseră făptura roșie a domnului pătrunzînd printre stejari.

Codrenii stăruiau să lovească din răsputeri. Dar numărul lor era neînsemnat în fața puhoiului plonez. Leșii îi copleșiră.

Cînd tapșanul nu fu decît carne în zvîrcolire, cînd nu mai rămaseră decît caii descălicați, care alergau pe îngusta arie a cîmpului de bătaie, în vreme ce răzleții codreni încă neatinși își căutau scăparea în vijelioasele puteri ale gonacilor lor, principele Corecky descălică.

— O grijă mai puțin, oftă el ușurat, cu gîndul la îndepărtata lui mireasă, pentru care se războia ca un cavaler din veacul de mijloc.

Și dădu poruncă de așezare a taberei.

Noaptea se lăsa rece. O noapte de început de noiembrie, cînd dinspre codri țipă huhurezul a foame și trage subțire vînt cu miros de zăpadă. Pe focurile aprinse, în țepușe lungi se pîrpăleau fartale de boi și prin harabale se desfundau poloboacele prădate în cale, de prin cramele podgoriilor ieșene...

Istoviți, ostașii se întinseseră în preajma flăcărilor, care le înfiorau trupurile vlăguite de zbuciumul zilei. Unii legau rănile răniților, ce se tînguiau, pătrunși și de frigul nopții. Se auzeau vaiete pînă pe departe, pe unde noaptea topise ființa și neființa în bulgărul, ca de cărbune, a nedeslușirii. Nechezau caii. Trosneau focurile, în care

vîlvoiau crăci uriașe de gorun. Vuia mulțimea. De undeva, sfielnic, începuse urlet de lupi, nedumeriți de năvala atîtor ființe în împărăția lor.

Toată noaptea principele Corecky se gîndise la înapoiere. Socotise, cu Tyszkiewicz, chiar calea cea mai dreaptă pînă la Iași. La venire se lăsaseră înșelați de unele iscoade ale căpitanilor valahi, care le pricinuiră ocoluri sub cuvînt că oastea codreană ar fi putut fi ascunsă prin lăturalnice văi și păduri. Unii dintre acei oameni plătiseră cu capul îndrăzneala lor. Și jertfele acestea nu slujiră la nimic alta, decît să încurce un drum, care trebuia scurtat după izbîndă.

Și prințul adormi foarte tîrziu, adîncindu-se în tortul de aur al visului necurmatei lui rîvniri...

... Pînă spre ziuă nu se despărțise de domnița Margareta, după ce — într-o litieră aurită — călătorise, pe aceleași aripi ale visului, chiar pînă la castelul străbunilor lui.

În zori, farmecul se destrămă, într-o bruscă zgîlțîire.

— Sculați, serenisime, îl clătina, din ce în ce mai tare, pajul de pază la ușa cortului princiar.

Cîndva, Samuel Corecky izbuti să înțeleagă că era deșteptat... din somn.

— Dormeați atît de adînc, se îndreptăți tînărul ostaș.

— Ce-i?... Ce s-a întîmplat? mormăi prințul.

— Nimic, excelență!... Doar un mîrzac tătar a pătruns în tabără și cere să vă vorbească.

— Un mîrzac?... Un tătar? se mira Corecky. Hm! Bine! Să fie adus.

Se îmbrăcă în grabă. Cînd tătarul fu în fața prințului, se înclină ușor, apoi luă o înfățișare dîrză. Și-i vorbi într-o... oarecare poloneză:

— Marele han a făgăduit, cîndva, ajutorul său stăpînei din Bogdania. Marele han nu cunoaște întîmplările de pe aici. Veștile n-au putut ajunge atît de repede în slăvitul său auz. Eu, mîrzacul Cantemir, cunosc și cuvîntul hanului și întîmplările ce sînt... Am venit cu raitele mele și le pun în slujba doamnei Elisaveta... Am

sosit cam tîrziu, dar cum treaba nu-i făcută decît pe jumătate...

— Cum pe jumătate? îl curmă, mirat, principele Corecky.

— Așa!... Bătălia de ieri așteaptă alta, mai grea poate.

— Cu cine, mîrzace?... i-am zdrobit — doar — pe codreni...

— Tot cu acești codreni.

— I-am zdrobit, ți-am supus, rîse prințul.

— Așa s-ar crede. Dar codrenii sînt mulți, și greu de răpus. Pădurile lor îi apără ca o cetate. Nici tătarii n-au ce le face și se feresc de părțile acestea ale lor, cînd pătrund în Bogdania... Acum stau ascunși în codri, cu gînduri tainice. Pot năvăli oricînd... Părerea mea e să vă îndepărtați de codri.

— Eu? se aspri Samuel Corecky. Niciodată! Eu nu știu să mă retrag...

— Pe aiurea, poate, mușcă mîrzacul. Dar pe aici e altfel de țară, cu altfel de oameni... V-ați mai războit vreodată prin părțile aceste?

— Nu-i destul că mă lupt acum?... Și înving?

— Îmi place să slujesc alături de asemenea căpitani, îl măguli mîrzacul. Dar, adăugă el rînjind, acei căpitani să nu se gîndească numai la rîvna lor, ci și la priceperea și la puterea altora... a potrivnicilor!

— Și... pe unde sînt acei ostași? Prin care parte li-i tabăra? întrebă Corecky, mai potolit.

— În codri... Dar codrii sînt mari și de nepătruns. Acasă la ei nu pot fi loviți... Afară numai dacă nu atacă ei.

— Cunosc un mijloc să întărît fiarele.

— Care?

— Dau foc pădurii, se viteji prințul.

— Mărite principe, acești codri nu-s... parc polonez. E codru moldovenesc fără de sfîrșit... Arde greu și lung. Nu-i poți scoate cu fum, că nu-s urși, nici vulpi. Sînt lupi deprinși a trăi pe oriunde; la munte și la baltă, în codru și pe cîmp... Și au colți aprigi și răi. Sfîșie greu!

— Vom vedea, mîrzace!... Vom vedea!

Un sol ridică — de departe — năframă albă în vîrf

de suliță. Corecky, care ieșise din cort, îngîndurat, zări omul arătat de paj.

— Să fie și acesta adus! porunci Corecky.

Cu ochii legați, un codrean fu purtat în fața principelui. Erau de față și celălalt prinț, Tyszkiewicz, și mîrzacul tătar, proaspătul aliat polon.

— Duceți-l în cort, porunci Corecky și reintră împreună cu ceilalți doi.

Solul fu dezlegat la ochi.

— Cine ești? Vorbește!

— Sînt preotul Pavel Ugrin, duhovnicul codrenilor, lămuri tălmaciul cuvintele preotului.

Și ce cauți aici? îl întrebă Corecky.

— Vin... sol de pace. Și aduc răvaș din partea unei căpetănii.

— Cine-i acela?

— Comisul Ilie Văruntar.

— Nu cunosc! se îngîmfă plonezul. Tu ce vrei?

— Eu?... Nimic alta decît cele ce scrie și comisul... Atîta: pace!

Tălmaciul-pisar desfăcu sulul de hîrtie și începu a ceti:

— Cum? În polonește?

— Spune măriei-sale că Ilie Văruntar a luat aleasă învățătură la Liow și la Varșovia, se mîndri părintele Ugrin, vorbind tălmaciului.

— Bine. Citește!... porunci prințul.

Pisarul reluă:

„Eu, comisul Ilie Văruntar, către luminatul prinț Samoil Corecky, poftesc sănătate.

După cum domnia-ta, principe, ai o țară iubită, la fel avem și noi una tot pe atît de dragă nouă — Moldova. Și după cum polonii se îngrijorează, adesea, de soarta țării lor și luptă pentru moșia ei, și eu, Ilie Văruntar — alături de toți moldovenii — tremurăm de soarta țării noastre și stăm a ne da și viața pentru ea.

Hotarul țării voastre e departe. Ce căutați dincoace de el? Ce aveți voi cu nevoile noastre? Și de ce aduceți, să ne stăpînească, pe acei pe care nu-i dorim?

Dacă măria-ta te socoți prieten al Moldovenilor, ridică-ți tabăra și treci îndărăt hotarul, pe care l-ai nesocotit. Aceasta îți scriem, cu această peană. Altfel, avem și altfel de condeie, cu care scriem mai de departe. Am mai scris, laolaltă, astfel de răvașe, dar răspunsuri n-am primit, pentru că ați vărsat cerneala cea roșie pe cîmpuri, pe care n-am mai găsit decît lume mută și necuvîntătoare de răspuns. Iar sfîntul din cer ne-a dat atîta minte să înțelegem că, numai din graba cea mare, ați uitat a ne mai spune ceea ce am fi dorit să aflăm și noi. Atît am avut a spune. Încolo nu vrem decît pace. Și vă dorim sănătate“.

Pisarul tăcu.

— Atît? scrîșni prințul.

Celălalt își aplecă fruntea, în tăcere.

— Iată și răspunsul meu: să se spînzure acest cîine de popă! porunci îngîmfatul leah.

— Prietene! făcu, mustrător, principele Tyszkiewicz.

— Ce este?

— E... un sol!

— E un cîine de popă ortodox. Sămînța aceasta trebuie stîrpită! răcni Samoil Corecky, scos din fire.

— E de aceeași credință cu ducele Wiszniewieski. Și el e tot ortodox. Și ducele se va mînia foarte.

Corecky se înfrînă.

— Atunci... să fie bătut pînă la sînge, pentru obrăznicia stăpînului său. Popa cunoștea ce scrisese cîinele celălălt. Și, totuși, m-a înfruntat, aducînd răvașul.

— Prietene! făcu, din nou, Tyszkiewicz.

— Nu! se aspri Corecky. Bătut să fie. Am poruncit!

Solul fu scos din cort, și, în fața ostașilor gălăgioși, mulțumiți, înveseliți de o astfel de minunată petrecere, preotul fu lungit la pămînt și stăpînit de cîțiva joimiri...

... Cînd căzu în nesimțire — o treanță de om însîngerat și abia răsuflînd — fu legat pe calul cu care venise și alungat din tabăra polonă.

Și, astfel, părintele Pavel Ugrin, solul comisului Văruntar, ajunse în bătătura lui Sandu Lumeș, de pe unde pornise și pe unde se găsea de astă dată și tabăra codreană.

De cîteva zile, călăreții codreni hărțuiau aproape necurmat oștirea polonă. Nimeni nu bănuia de pe unde puteau apare semnele dușmane: țîșneau de pe după perdele

de păduri, răsăreau din văioage, din rîpe roase de șiroaie, aruncau — pe negîndite — o ploaie de săgeți și, apoi, zările îi înghițeau în tuspatru părțile vînturilor.

Noaptea, urlau haite nenumărate de lupi, cînd mai pe departe, cînd pe aproape, pînă cînd fiarele acelea prindeau astfel de glasuri și — cu răcnete spăimoase — mici cete de călăreți se năpusteau spre marginile taberei leșești, în scurte dar crîncene ciocniri.

— Ucide! . . .Taie! . . . Ucide!

Principele înțelese că locul nu era al izbînzii lui. Se retrase pe cîmpia mai deschisă și mai lină a apelor, spre Onițcani. Cînd destinderea îi păru prielnică unei mai largi desfășurări și unor mișcări mai nestînjenite ale oștirii, Corecky își opri oamenii, așteptînd.

Codrenii le ținură urma, tăinuiți — un timp de poalele codrului. Dar cînd cutele locurilor începură a se lăți în cîmpie, înțeleseră — la rîndul lor — primejdia de a se depărta prea mult de adăposturile codrilor lor. Și se hotărîră să atace în plin.

În zorii unei reci zile, cînd bruma se așternuse peste întinderi ca un ușor pospai de zăpadă, călărimea codreană înnegri zarea, năpustindu-se ca un orcan de cai și oameni.

Buciumașii sunau spre rîpele Răutului, după un străvechi obicei al acestor multe milenari băștinași. Dar nada nu prinse de astă dată.

Încăierarea fu crîncenă. Cavaleria polonă nu se mișcase din loc. Își rărise — doar — rîndurile, peste fire, lăsînd să se strecoare printre ei vijelioasa izbire codreană. Caii băștinașilor trecură mai departe, spre un vrăjmaș ce nu se vedea pe nicăieri. După o viclenie a prințului Tyszkiewicz, joimirii se desfăcuseră și ei în două șiruri, ca margini vii ale unei neînchipuit de largi căi. Și, cînd codrenii se găsiră între cele două aripi de joimiri, o ploaie scurtă, dar năprasnică de săgeți îi ului cu totul.

Abia atunci călăreții lui Corecky năvăliră la atac, din spate. Caii codrenilor se rotiră pe loc și se îmbulucină, în silința întoarcerii. De astă dată, însă, polonii tălăzuiau strînși ca o falangă, care sparse clocotul de cai și oameni ai codrenilor, împingîndu-i spre cele două laturi ale cîmpului de bătaie.

O nouă furtună de săgeți se abătu asupră-le, silindu-i la întoarcere. Dar miezul ariei de luptă era prins acum de cavaleria polonă, în vreme ce codrenii erau siliți să se răsfire pe o prea mare întindere pentru cavaleria lor împuținată.

Pedestrașii lor întîrziau. De astă dată, norocul ținea cu leșii. Ciocnirea de masă se preschimbă în încăierări izolate. Tăria mulțimii fu înlocuită cu virtutea și meșteșugul fiecărui ostaș în parte.

Comisul Văruntar se înălță în scări și răcni năprasnic.

— După mine!

În urma lui se avîntară pan Smolski și pan Crave. Pe aripi se țineau Costea Vifor și căpitanul Tărnă.

Comisul țintise o ceată, în care îl zărise pe Corecky. Sabia lui se abătea cînd într-o parte, cînd în cealaltă, doborînd scurt pe cei ce stau în calea năzuirii lui spre prințul polon. Dar, în fața pumnului de lehi, calul i se poticni de un ghem de hoituri, rostogolindu-se. O săgeată îi intrase, adînc, în piept.

La rîndu-i, pan Smolski se prăbuși, împiedicîndu-se de neașteptatul rotogol, pe care — o clipă — îl făcuse comisul și calul său. Sabia lui Văruntar îi pătrunse în trup. Calul se smuci, se ridică și începu să alerge, tîrînd după el și călărețul prins în scară. Dar pan Smolski înțelegea să păstreze aceeași vîrtute și în astfel de vitrege împrejurări. Smulse jungherul din teacă, își încovoie trupul și — cînd calul se opri, pe-o clipă, în fața unui smîrc — se îndoi în arc și tăie cureaua trăgătorii. . . Calul putea pleca oriunde, pan Smolski rămase acolo, în marginea smîrcului, în soarele molcuț, de noiembrie, care începuse să moaie brumele și să mîngîie carnea însîngerată a oamenilor.

Văruntar izbuti să-și smulgă piciorul de sub apăsarea armăsarului doborît peste el și care tresărea, încă, în chinurile morții. Își regăsi bancalul — tîrît după el de trupul polonului, în care rămăsese înfipt —și se roti în preajmă. . . Lovea aprig, ferind orice meșteșugit atac al celor din preajmă. Astfel, izbuti să se tragă spre o arie mai goală de luptători. . . Joimirii se încăieraseră cu călăreții. Dinspre Răut apăru și pedestrimea codreană,

dar nu-şi mai puteau trimite săgeţile în amestecul acela de ostaşi, în lupta de trup la trup, cînd fierul ar fi pătruns chiar pe unul dintre ai tăi. ... Nădejdea rămăsese în baltage şi securi.

Oamenii cădeau ca frunzele codrilor lor. Tot pe atît de mulţi şi tot pe atît de palizi.

Prinţul Tyszkiewicz smulsese din luptă o parte dintre joimiri, cînd zări pedestrimea codreană răsărind din văioaga Răutului, i se strecură în spate, lovind pe negîndite.

Dumnezeu îşi ridicase mîna deasupra lumii codrilor! Căpitanul Gruia Tărnă înţelese aceasta cînd, în toiul bătăliei, se ivi — ca din senin — mulţimea nogailor lui Cantemir. Proaspeţi şi odihniţi, tătarii hotărîră soarta luptei.

Comisul Văruntar reîncălecase un cal de pripas şi năvăli spre mîrzac:

— Cîine de nogai!

Mîrzacul nu aşteptase acea izbire. Bancalul comisului îl străpunse, adîncindu-i-se în trup pînă la crucea mînerului. Apoi Văruntar îşi smuci arma şi — dintr-o nouă învîrtire — reteză o parte din ţeasta tătarului.

O săgeată se înfipse în coapsa comisului. Turbat, el o frînse din carnea însîngerată. Se repezi înainte. Lovi încă un timp. Dar sîngele şiroia, gîlgîind, din rana lărgită de smuncitură. Îl cuprinse ameţeala şi căzu spre oblînc. Calul sări nişte stîrvuri şi călăreţul lunecă la pămînt, unde rămase în nesimţire.

Lupta urma, înverşunată, în ciocniri presărate pe o arie din ce în ce mai întinsă. Împuţinaţi aproape cu totul, călăreţii şi pihotaşii codreni părăseau lupta, urmăriţi de nogaii mîrzacului...

Pan Crave pierise de pe la începutul bătăliei, cînd îl văzuse pe Văruntar rostogolindu-se sub cal...

...Codrenii erau înfrînţi. Unde şi unde, cete răzleţe se furişau spre Răut, se strecurau prin stufuri, ori se tîrau prin depărtate ierburi înalte, spre codrii mîntuitori. Se vedeau călăreţi singuratici, gonind spre zare. Dar şi mai prin afund se găsea în acel ceas pan Gori Crave,

care-şi înfigea tot mai adînc pintenii în coastele însîngerate ale calului, gonind să ducă veste Ulianei şi Ghintinei, care vegheau în preajma părintelui Pavel Ugrin.

Departe, pe foarte departe, călăreţii principelui Corecky şi joimirii lui Tyszkiewicz tălăzuiau spre Iaşi.

Împuţinaţi şi ei peste măsură, polonii nu mai puteau rămîne pe acele locuri, pe unde noi atacuri ar fi pornit oricînd, cugetaseră bănuitori şi cuminţi cei doi principi...

Mîrzacul Cantemir spuse:

— Codrenii sînt mulţi... Pot năvăli oricînd... Părerea mea e să vă depărtaţi de codri...

— Iar el, bravul Corecky, se încredinţase despre mînia atacului lor. Încă o izbîndă ca aceea de lîngă Răut şi... domniţa Margareta îşi putea cîrmi visurile spre cine ştie ce alt cneaz, duce, sau chiar spre un simplu castelan polon... Trebuia, deci, ca pan Samoil Corecky să se mulţumească şi cu victorie mai uşoară, neispitind mai mult pe Dumnezeu.

În vremea aceasta pan Gori Crave ajunsese de mult în faţa asprei priviri a părintelui Pavel Ugrin.

— Unde-i comisul, pane?

— Comisul? păru a se dezmetici, atunci, cehul, dintr-o tulburare, în care ar fi căzut în chip neînţeles... Păi... comisul...

Îl privise încruntat şi bătrînul Sandu Lumeş:

— Pe unde-s codrenii, pane?

— Codrenii? repeta şi pan Gori, ca şi cum nu putea înţelege astfel de ciudate întrebări.

— Ei? Da! Codrenii!... Ce te uiţi aşa? Ori, nu mai cunoşti lumea cu care grăieşti?

— Codrenii şi comisul... au rămas pe acolo, izbuti pan Gori Crave să înceapă o lămurire, Fecioara Maria mai ştie pe unde... A fost ceva grozav... Grozav a fost... N-am mai pomenit aşa ceva... se încurca cehul într-o amănunţire cu care nu izbutea să se facă înţeles.

— Şi ...'mneatale... Te-ai ferit spre scăpare, scrîşni Ghintina, privind îngrozită spre cealaltă faţă.

Pan Crave îşi lăsase capul în piept, ca un mare vinovat ce se găsea... Aşa-i!... El ferise spre scăpare!

Își prinse tîmplele între palme și se adînci în gînduri... Cît de departe era pînă la Zlin, între munții aceia, pe valea Vanului, pe unde cine știe ce blestem al soartei îl făcuse să părăsească, de mult, o nevastă și o casă... Casa și nevasta lui... Oare, va mai ajunge vreodată pe acolo?

Rămase îndelung ca prăbușit în sine, ros de neliniște și privind în golul din care nu se desprindea nici o dezlegare...

Tot în sine priveau și părintele Ugrin și bătrînul Lumeș.

Nu grăia decît zumzetul pustiului, cu părelnice cuvinte, care n-aveau nici sunet, nici înțeles.

Cîndva, pan Gori Crave se desprinse din loc și porni în neștire... Rătăci, o vreme, printre stupi, fără să-i vadă. Se prelinse pe sub poalele codrului, fără să știe încotro merge. Ocoli gospodăria printre șuri și poieți, pînă cînd un tainic simț începu să-l tragă — cu o nevăzută ață de iz de bute și mireazmă de tămîios — spre un gîrlici de beci. Acolo se opri în fața unui poloboc, și rămase îndelung gînditor, într-o aprigă judecată cu sine și cu lumea.

Simțea că se înăbușea de chin și de gînduri. Trebuia să uite... De pe bute ridică bărdaca de lut și de la bute smulse cepul, vrăjmășește. Vinul începu să curgă lin, cu un dulce și prietenesc gîlgîit...

Și, cîndva, pan Gori Crave adormi, împăcat cu sine și cu ciudatele întîmplări ale vieții.

Pe nesfîrșita cîmpie a Onițcanilor sleise orice mișcare. Doar prin văzduh se adunau din zări, rotindu-se, negre stoluri de ciori și corbi.

Dinspre stuhul bălții se auzeau prelungi chemări de lup, iar pe întinsa vatră a luptei suna vaiet prelung de chin omenesc.

Noaptea se lăsa tot mai deasă. Pe cer se aprindeau făcliile stelelor, ca pentru priveghiul neființei de jos.

Pan Samoil Smolski își revenise din toropeala morții. Își înălță puțin capul. Se simțea greu ca o bucată de pămînt. Singurătatea îl făcu să se cutremure. Atunci... își aminti. Îl prinse o spaimă chinuitoare. Strigă de cîteva ori... Cineva îi răspunse. Poate lui. Poate morții, pe care o simțea pe aproape... Pan Smolski se cutremură din tot trupul. Rana îl săgetă. Se simți amorțit de frig. Și privi spre cer... Luna se ridicase, luminînd noaptea de noiembrie, în care bruma își aduna poalele, stînd să le scuture spre pămînt.

Acolo, în înalturi era Tatăl ceresc, de care pan Smolski își aduse aminte, cu o desperată încredere... Tatăl și al celor buni și al celor răi... Îndurarea! Și începu să se roage, umilit și ticălos.

Cuvintele rugii gemeau rare, deznădăjduite, în timp ce ochii lui, sticloși, sfredeleau înălțimile, din care — însă — nu cobora nici o alinare.

De undeva, se auzi un clănțănit, arțăgos, de dinți, apoi un urlet, prelung, de fiară. Pan Smolski își încordă auzul... Adică, astfel să-i fie și lui sfîrșitul? Atît de spăimos?

Cineva gemu prelung!

— Oare, se înspăimîntă și mai grozav lituanul, să-l sfîșie și fiarele?

— Al-lah! ... Al-lah! ... se auzea pe aproape un glas se topea din ce în ce în moarte, cadențînd singura invocare pe care putea să i-o mai cuvînteze buzele.

Ascultă și mai încordat. Prinse ceva, ca o melodie, o psalmodiere de mai pe departe, de om al aceluiași chin în părăsită neputință. Dar glasul suna prelung și grozav de limpede. Părea silința nebună, disperată, a credinciosului ce se vrea auzit de acel spre care se roagă.

Tot un polon, ca și el, cugeta chinuitul gînd al panului Smolski, ursit să piară în larg de lume necunoscută.

De altundeva, cineva vorbi... ceva. Poate se certa cu sine și cu viața, cu cerul și cu moartea... Și acela... tot un polon să fi fost? Cîți dintre ai lor să fi rămas pe acolo?

Glasul creștea și scădea treptat... Se auzea și nu se lămurea. Din cînd în cînd, glasului certăreț i se împletea o ciudată psalmodiere... Și pan Smolski deslușì un început de cîntec, plin de duioșie și încredințare.

Urlete de lupi hăuliră prelung și puternic, asurzind cuvintele chinuitului. Pan Smolski se încordă și-și săltă capul, privind împrejur. Peste morți, pretutindeni, se

vedeau săgetînd trupurile sprintenelor fiare. Porneau gemete, vaiete surde, ori prelungi. Și el prinse iarăși mlădierea psalmului de mai înainte.

Oameni care — cine știe de pe cînd — nu-și mai amintiseră de nimic dintre cele de dincolo de ei, sau din tăinuitul lor lăuntru, gemeau, în întunericul acela, spuzit de stele, chemări spre îndurarea pe care n-o aflau pe pămînt.

Cineva plîngea. Dinți clățăniră... Un urlet de durere aspră spintecă noaptea... Tot prin acea parte porni răcnet:

— Huooo!... Huooo! și, ca un cioban la stînă, omul adăugă, în deznădejdea clipei: Lupuuuu măăăă!

Mîrîituri de fiară mulțumită zosniră pe aiurea. Se vedea cîte cineva smucindu-se în sus. Brațul teafăr lovea încă. Fiara urla, la rîndu-i. Și omul se prăbușea pe locul, din care spaima îl smulsese pe cîteva clipe. Pe cînd lupii — umbre scurte și iuți — adulmecau de la trup la trup.

Deodată, un țipăt sfredeli noaptea.

— Măria-taaa!... Pe undeee ești măria-taaa?

Oameni începură să miște peste cîmpuri și moarte. Se auzeau glasuri puternice, de bărbați, tînguiri duioase, sfîșietoare de femei, scîrțîit de care, tropot de cai...

Zorii începură să limpezească cerul răsăritului. Umbre de fiare mai săltau pe alocuri. Clănțăneau, îndîrjiți, împotriva veneticilor care-i tulburau din ospățul acela, atît de lesne dobîndit.

— Tiu-huooo! răcneau oamenii, care se aplecau asupra unora dintre căzuți, răsucindu-i și cercetîndu-i.

Se lumină de ziuă, cînd Ghitina dădu peste trupul comisului Văruntar.

— Văleleuu și vai de mineee,... c-o murit măria-sa, Ulianooo!

Cealaltă fată se repezi spre ea. Privi trupul nemișcat. Se aplecă și-l întoarse cu fața în sus. Îl cercetă îndelung, încruntată. Apoi oftă din adînc:

— Costea a murit, Ghitino, nu măria-sa. Tu nu vezi că trăiește?... Pe Costea l-am pus pe car, Ghitino, să-l ducem... Măcar l-om îngropa creștinește.

Își aținti priviri mai încordate spre comis. I se păruse că mortul Ghitinei își mișca buzele... Ghitina se zvîrcolea, plîngînd în hohote. Comisul Văruntar oftă prelung și clipi de cîteva ori, ușor, abia simțit.

Uliana tresări și izbucni într-un hohot de nebună:

— Ha-ha-ha-ha! Trăiește, Ghitino!... Măria-sa chiar trăiește, faa!... Numai Costea a murit, faaa!... Numai el e mort, faaa!... Ha-ha-ha-ha!... Ha-ha-aaah!... Vai de sufletelul meu! și căzu — moale — peste trupul încă nemișcat al comisului Văruntar.

Gemînd sub greutatea trupurilor codrene, împlumbuite spre moartea către care se aplecau, carele cu osii de lemn scîrțîiau prelung, ca într-un vaiet al deznădejdii.

Șiruri-șiruri, convoaiele de care șerpuiau pe nebătătoritele căi ale văii Răutului, îndreptîndu-se spre codri. Pe laturile lor călăreau bătrîni cu pletele descoperite, ori femeile și fetele adîncite în muta deznădejde a ceasului... Morții și răniții zăceau înfrățiți, aproape unul peste altul, deopotrivă auriți de soarele zilei senine.

De mult nu mai cunoscuseră codrenii o asemenea înfrîngere. Ei — cei deprinși să biruie — se întorceau spre părțile lor: lut greu al neființei, ori oameni ciompățiți, schilavi, și împovărați de celălalt greu — al nemerniciei ceasului vitreg.

Și carele pătrundeau adînc în inima codrului, purtînd — spre căsuțele presărate prin poieni — pe acei ce nu mai aveau să audă buciumări de tulnic, nici sursur de frunză, nici cîntece de biruință. Și carele se desprindeau din convoaie — unul cîte unul — mistuite de adîncuri de frunză moartă și de singurătate chinuitoare.

Uneori, carele acele lunecau pe lîngă gospodăriile care-și primiseră morții. Îi așezaseră pe năsălii proaspăt tăiate din puiandrii stejarilor, acoperite de albe giulgiuri de cînepă. Morții odihneau — acum — sub umbră clătinitoare de ram desfrunzit. Și-n bătăturile acele, peste care unduia mireasmă de busuioc, ori fum aromitor de rășină, gemeau plîngeri sfîșietoare, vaietele prelungi ale bocetelor de stăpînite și duioase dureri:

Și oamenii își aplecau și mai adînc grumazurile lor vînoase, iar femeile căutau și mai cu spaimă spre răniții lor, cari oftau și gemeau între scoarțele așternute

sub cheagurile de sînge și de carne chinuită, din cară. Și carele acele treceau mai departe, tot mai departe, plîngînd din osiile neunse.

Ghitina sta aplecată asupra chipului palid al comisului Văruntar. Capul lui odihnea pe fotele albastre ale fetei.

— Te doare, măria-ta?

Pe buzele veștede fremăta răspuns împotrivitor:

— Nu, Ghitino!

Și ochii i se închideau, sugînd sub pleoape cine știe ce vedenii chinuitoare.

Sunete prelungi de bucium vîntuiau peste vîrfurile codrului tînguiri de moarte, ca niște vaiete din alte lumi și carele scîrțîiau tot mai pe departe ... spre afundate tot mai adînci, de ram desfrunzit.

În amurgul de toamnă tîrzie, cînd peste codri mai lunecau piezișe raze de soare bolnav, pe cele trei lăviți — ce împrejmuiau odaia — zăceau părintele Pavel Ugrin, comisul Ilie Văruntar și pan Samoil Smolski. Înfășurați în legături de pojarniță tămăduitoare, preotul își ațințise privirile spre icoana sfîntului Gheorghe-răzbunătorul. Pan Smolski cugeta la prietenul său pan Gori Crave, despre care nimeni nu știa în care părți apucase. Pierise într-un ceas tîrziu, de noapte, ca sorbit de adîncurile codrene.

„O fi luat-o pe urma lehilor" bănuise, în dimineața următoare, bătrînul Sandu Lumeș.

Așezat sub ferestre, comisul Văruntar își înălțase capul pe poclidul de perne din zestrea Ghitinei, privind în împăienjenirea serii, ce se așternea peste singurătăți.

— Noi stăm a zăcere și ... vremea trece, oftase, cîndva, sfinția-sa.

— O să se-nchidă și carnea și ne-om duce și noi — făcuse filozofic pan Smolski.

Comisul îi privise, pe rînd, și-și încruntase și mai tare sprîncenele îmbinate.

— Că ... nu mai vine Ghitina, cu veștile.

— Dacă trimiteți muieri la o treabă ca asta, se asprise leahul.

— Doar nu era să-l trimitem pe Gori Crave al dumitale, îi întoarse răspuns preotul.

... Cei doi feciori ai căpitanului Tărnă — Bornea și Grama — porniseră la Iași, în iscoadă.

— Ce să mai caute și fata la un astfel de drum? ... făcuse, atunci, Sandu Lumeș, cînd o văzuse pe Ghitina gata de plecare.

— Iacătă că nu-i chiar așa, își dase părerea în vorba-i lată și apăsată Bornea Tărnă.

Iar Grama întregi gîndul cam greoi al fratelui său:

— Muierea se poate strecura mai lesne pe-acolo, pe unde straiul bărbătesc stă mai a vedere și a bănuială.

— Cuminte vorbește feciorul căpitanului, sprijini și părintele Ugrin. Muierea-i mai dulce la cuvînt și mai vicleană în purtare. Ea se poate strecura și prin borta șerpelui ... Să plece și Ghitina cu flăcăii, că-i minte de ispravă ... Da-da! să plece și ea, că-i bine așa.

Dar cele cîteva zile ale dusului și ale întorsului dinspre tîrgul Ieșilor se lungiseră în două săptămîni de neliniște și de grele presupuneri.

Poate li se întîmplase ceva ...

De cîtva timp, comisul privea pe fereastră. Pe drumul oblu, ce dădea în poiană, înnegreau umbre de oameni. Și își dădu părerea:

— Mi se pare că vin.

— Cine? făcuse preotul

— Feciorii căpitanului.

— Bine că s-a-ndurat Milostivul, se înduioșă sfinția-sa.

— De n-o fi ... pan Crave, îndrăznise Smolski o părere.

— Acela, hei! o veni el de pe undeva, de nu s-o îneca în vreo cramă.

Comisarul tăcea și cerceta — din ce în ce mai nedumerit — negura amurgului. Pe drumul poienii se apropia și altceva, care părea a fi o butcă. Și în poiană se împînziseră ... cam altfel de călători decît ar fi părut cei așteptați dinspre Iași.

Înaintea acelor străini, călăuză venea un codrean. Omul oprise în fața Ulianei, care încerca să potolească

viermătul și furia zăbozilor. Apoi fata se îndreptă spre casă, alergînd în odaia comisului.

— Măria-ta, te caută fețe boierești.

— Cine, Uliană? făcu, nedumerit, comisul.

— Jupînița Irina a spătarului Veveriță și oamenii dumisale.

Comisul tresări. Încercă să se ridice. Rana îl săgetă. Privi în ogradă... Din butcă coborîse trup puțintel, care venea spre casă în mlădieri de pași grăbiți. În urma ei pășea — foarte fălos de isprava sa — pan Gori Crave.

Uliana aprinsese cîteva făclii de ceară. Și în odaie pătrunse alaiul drumeților. Între faclele de rășină și care răspîndeau o lumină undelemnie ale noilor veniți, se ivise Irina Veveriță înveșmîntată într-o grea catavecă de aclaz auriu. Pe cap purta lungă broboadă de mătasă albă, cusută cu mărgăritare.

Fata rămase cîteva clipe în prag, privind nedumerită și rotindu-și ochii în preajmă. Apoi și-i ațînti spre lavița de la fereastră.

— Pe domnia-ta te căutam, comise Văruntar.

— Și... pentru care împrejurare, jupîniță, făcut-ai atîta lung de cale, ca să mă cauți?

Ea privi spre ușă, de care trecuse cîțiva pași și mîna ei albă arătă spre pan Gori Crave.

— Acest cinstit pan mi-a vestit firul întîmplărilor de pe aici și mi-a spus zăcerea la care ai căzut, comise... Eu am cunoscut și de altă pătimire a dumitale, dintr-o oarecare chilie a unui turn de poartă... De aceea am venit, pentru că... prin acele părți se află o țigancă meșteră la astfel de treburi, și pe care-o cheamă Mădălina... Poate că cinstitul comis o știe. Așa m-am gîndit... Și, poate ți-ar fi de folos...

— Și pe-aici sînt mîini meștere, jupîniță,... care se pricep tot pe-atît de bine la tămăduirea trupului, vorbi comisul Văruntar. Nu trebuia să duci matale astfel de griji, pentru nemernicile suferinți ale noastre. Ne găseam destul de bine în casa asta. Și osteneala dumitale, jupîniță, întrece măsura nevoiei în care ne-am fi aflat.

— Dar eu am venit să te ridic, comise, făcu cu vădită hotărîre jupînița Irina Veveriță. Și află că am trimis și după un vraci mai priceput chiar ca Mădălina la meșteșuguri doftoricești. Iar drumul la care m-am pornit — zîmbi jupînița Irina — află, cinstite comise, că nu l-oi fi făcut numai... ca să te întreb de sănătate, adăugă ea apăsat.

Sub înfățișarea plăpîndă și aproape copilărească, Irina Veveriță era dîrză și nešovăitoare, ca și o femeie coaptă. De aceea, nu șezu mult la gînduri, cînd comisul păru a căuta cuvînt de zăbavă.

— Și mai află, comise, că — poate — am și unele cuvinte, pentru care ți-am purtat grijă. Eu n-am putut uita unele zile mai vechi, precum n-am putut să uit, că, odată, am găsit și oarecare ocrotire, prin niște curți trotușene.

Din neguri, de mult șterse din mintea comisului, se închegară amintiri din ce în ce mai limpezi. Și, pe încetul, se făcu lumină. Se împrospătă ceasul unei zile cînd plecase „la chemare“, cu o scînteietoare icoană aurită străjuind o tulburată inimă. Dar, în zilele de mai apoi, poleiala icoanei aceleia se coclise, se întunecase, pentru că din iatacele domnești se țesuse o altă vedenie în privirile tinereții lacome a comisului ieșean. Demonica și prezenta arătare a domniței Margareta Movilă întunecase — pe nesimțite — estompata de îndepărtări întruchiparea serafică a jupîniței Irina Veveriță. Și Ilie Văruntar nu-și mai aminti de ea, nici ca de una dintre zînele poveștilor din copilărie.

Uitase. Deplină uitare, sub boldul rîvnei, ațîțat încă și de încredințarea greutății de a ajunge — vreodată — alături de dorita, dar de neatinsa țintă a simțurilor lui.

În ceasul acesta — însă — domnița Margareta se găsi cu mult mai departe, de cum rămăsese — o altă dată — jupînița Irina. Pe atunci spre Irina Veveriță nu se afla decît... o cotire de drum și de simțuri, pe cînd acum, spre Margareta Movilă drumurile se găseau tăiate de prăpăstii adînci și peste care nu se mai putea arunca nici un fel de pod. Domnița se priponise în lumea ei cu odgoanele groase, de mătasă și aur, ale unei logodne princiare. Iar el, Ilie Văruntar, rămăsese locului, la su-

tele de poşte — de mai jos — ale stării lui şi-ale mărunței dregătorii, în care nici măcar nu se mai afla decît... cu numele. Comisul Văruntar nu putea sta în calea princepelui Samoil Corecky. Nici privirile domniței nu mai puteau luneca spre un mărunt comis — în orbirea care o despărțise de un copilăresc sentiment din trecut, cînd îi sta în față faima strălucitoare a logodnicului prezent.

Ura, care clocotea în sufletul comisului, roase — în clipă — umbra de cocleală a vechii icoane şi, de sub întunecimea ei, imaginea jupîniței Irina țîşni şi mai orbitoare de strălucire.

Văruntar îşi ridică pleoapele apăsate de greul amintirilor şi îşi îndreptă privirile spre fata care sta zîmbitoare în fața sa. Şi sufletul său gemu — greu — o vină, pe care nu şi-o bănuise, dar pe care cu atît mai apăsătoare o simțea acum. Şi tot păcatul trecutei uitări tremură într-un sfielnic răspuns:

—Facă-se voia ta, jupîniță Irină!

De afară străbătu un îndepărtat tropot. Urechile se încordară într-o oarecare nelinişte. Cine mai putea fi la acel ceas de noapte? Ropotul de copite muri în fața casei. După cîtva se arătă şi bătrînul Sandu Lumeş, care pierise din odaie.

— Iaca, au venit şi dumnealor, feciorii căpitanului Tărnă, vesti el intrînd.

Între uşorii uşii apărură — pe rînd — Grama şi Bornea. Printre umerii lor, lați şi aplecați de oboseli, se întrezărea chipul pîrguit de vînturi şi nelinişti al Ghitinei.

— Sănătate! cuvîntară aspru cei doi feciori.

— Bine ați venit, trase spre ei semn de cruce sfinția-sa Pavel Ungrin. Ce fel de veşti? Bune? Rele?

— Despre aceste veți afla ştire la vreme, se încruntă Grama Tărnă. Acum e lume multă pe aici, privi el spre Irina Veveriță, ca spre o cu totul necunoscută ființă ce se afla în mijlocul lor.

Ghitina izbutise să ajungă în plinul odăii. Şi rămase sprijinită de patul panului Smolski, cercetînd luminoasa arătare a jupîniții... Pe ea, care făcuse atîta cale, care țesuse atîtea gînduri, care aşteptase ceasul acesta cu

atîta înfrigurare, nimeni n-o întreba nimic. Spre ea nu se apropiau decît întîmplătoare priviri, care se întorceau — pe dată — spre cealaltă, spre străină... Cine o fi? Şi ce vrea jupînița aceasta în codrii, în casa lor, în odaia în care abia aşteptase să găsească chipul palid, dar bărbat, al comisului?... Şi străina asta de ce zîmbeşte atît de... ciudat spre Văruntar? De ce privirile ei stau ațintite, pline de atîta mulțumire, asupra omului, spre care — în acest ceas, al întoarcerii — nădăjduia să-şi reverse numai ea rîvnitoare văpăi?

„Oare...? zvîcni, deodată, ceva sub conțăşul bărbătesc, în care se găsea îmbrăcată. Să fie... adevărat?" se chinui inima ei trudită.

Şi pleoapele — sub care, cîteva clipe, fulgeraseră tulburate mînii — i se aplecară spre pămînt, iar cugetul ei înspăimîntat abia putu lega o milă şi nerostită rugă:

„Fie-ți, Doamne, milă de ticăloasa mea inimă!"

. . . .

Comisul pornise de îndelung timp, în butca spătărească, spre alte părți, mai puțin împădurite — poate — dar mai prielnice vieții decît coclaurii codreni.

În ziua aceea de toamnă, cu tulburător miros de zăpezi plutind pe vînturile dinspre miazănoapte, patru călăreți părăseau şi ei întinderile de codri, îndreptîndu-se spre asfințit. Călăreau în pas potolit, ca nişte oameni aşezați — ce se găseau, dar — poate — ca să nu-şi zdruncine nici trupurile tocate şi abia lecuite de buruienile pădurilor, şi de priceperea localnicilor acelor părți sălbatice.

Înainte păşeau caii celor doi pani — Smolski şi Gori Crave. La o bună postată, în urmă, veneau: sfinția-sa părintele Pavel Ugrin şi căpitanul de margine Gruia Tărnă.

Era o după-amiază înfiorată de un puisandru de Crivăț, pe care — cu toată limpezimea cerului — soarele firav al lui Brumărel nu-l mai putea dezmorți.

Prietenii pani păreau nespus de bucuroşi de întoarcerea lor în lume. Ceilalți doi călăreau întunecați şi muți.

— ...

— Bine-bine, pan Gori. Eu pe toate le înţeleg şi le cred... Şi de ce m-ai lăsat, domnia-ta, lepădat — acolo — în marginea smîrcului,... şi ce te-a împins — după cum te juri — să fugi, după ajutoare, în codru, ...şi — mă rog — orice binevoieşti să spui, pînă la cele mai mici amănunte, dar de unde ai ştiut să nimereşti bobocul acela de jupîniţă a spătarului şi cum ai putut s-o aduci încoace?

— Vezi? Aceasta e marele folos al studiului, pan Smolski: logica! ... Fără Aristotelis, scumpul meu prieten, lumea ar fi rămas — pentru totdeauna — aceeaşi întunecată materie, din care nu s-ar fi deprins niciodată — după cum învăţa el — actul limpezirii de sine şi a desluşirii celor împrejmuitoare: inteligenţa şi gîndirea. Căci trebuie să ştii, onoratul meu amic, că logica, despre care îţi vorbeam, nu este decît copilul acestor două magnifice doamne, despre care am pomenit mai adineaurea...

— Al cui, pan Gori?... Iesus-Maria! se cunoaşte că n-ai mai băut de mult. Ţi s-au încîlcit şi ţi s-au întunecat gîndurile, pan Crave... ce legătură are întrebarea mea, cu poveştile pe care mi le cînţi dumneata?

— Vezi bine că are. Căci eu, prin logica — pe care am deprins-o, pe cînd studiam pe Aristotelis — am ajuns să fac toate în viaţă.

— Aşa-i, scumpul meu prieten!... Ai dreptate! Şi, de aceea, vinovat mă simt în faţa domniei-tale, îl curmă pan Samoil Smolski. Şi cînd ai fugit de frica compatrioţilor mei, tot prin logică ai făcut-o. Fireşte! ... De ce să mori, cînd poţi să trăieşti? De ce să fii rănit, cînd poţi găsi prilej să nu suferi? Şi ... după ce te-ai sfătuit cu Ducipal — după metode aristotelice — ai întins-o la adăpost, în codru...

— Pan Smolski, cuvintele domniei-tale nu mă jignesc, fiindcă ştiu că nu le vorbeşti decît... pentru ca să mă necăjeşti. De altfel, cunosc aplecarea domniei-tale spre arta lui Cicero,... mai ales cînd aveam norocul să ne oprim la cîte un han bun, cu vin vechi şi hangiţă frumoasă. Aşadar, binevoieşte de ascultă şi răspunsul la întrebare, pe care dator ţi-l sînt din două binecuvîntate temeiuri... Primo: pentru că m-ai întrebat, şi — secundo — pentru ca să cunoşti, încă o dată, mintea de magister, a umilului „ego“ cu care ai cinstea să fii prieten şi să stai acum de vorbă şi în altfel de cum putem sta la cîte o ulcică cu vin.

— Pan Gori Crave, bag seamă că aceste sînt cuvinte pe care nu mi le spui decît... după ce deşertăm cîteva cofăiele cu vin straşnic, ori, poate, vîntul acesta îţi aduce vreun asemenea miros? Şi-o fi acel vin, pe care-l adulmeci pe vînt, atît de vechi şi de tare, încît...

— Prietene — îl curmă cehul — nici insulta aceasta nu mă loveşte... Pentru că a iubi o asemenea minunată licoare, după cum e aceea a viţei-de-vie, nu e o jignitoare patimă. Ci, o dovadă de curăţenie sufletească. N-a spus Mîntuitorul: Beţi pentru că acesta e sîngele meu?... Astfel, află pan Smolski, că, şi în această privinţă, avantajul tot de partea mea este: mă dovedesc, şi prin aceasta, un bun creştin. Deci, iată cum stau lucrurile cu dispariţia mea din codru şi cu întoarcerea mea alături de preacinstita faţă a jupîniţei Irina a spătarului Veveriţă.

Răposatul nostru prieten, Costea Vifor mi-a povestit unele întîmplări, pe care eu — cu logică — le-am limpezit în adevărul lor şi pe care dator sînt să le tac, cu toată prietenia noastră. Iar pe cînd noi îl aşteptam pe comis la hanul Ancuţei — după cum cred că şi domnia-ta îţi mai aminteşti — alte vorbe am cules şi de la stegarul răposatului spătar Veveriţă, că doar îl ştii şi domnia-ta pe Nichita Majă. Şi lămurindu-mi şi din ele, tot prin logică, şi de alte fapte şi împrejurări, mi-am spus: aceste două paseri vor face un cuib! Iar atunci cînd — pe nedrept — mă huleaţi, eu — privind spre cinstitul comis — iarăşi mi-am zis: vae, soli!

Şi mi-a venit gîndul de a zbura spre celălalt codru, al Hîrlăului. Şi nu-mi pare rău. Bine mi-a prins, prin multe şi binecuvîntate motive... Primo: că am adus-o pe jupîniţă lîngă comis şi, astfel, poate vom petrece de minune la o nuntă nu prea depărtată, dobîndindu-mi în chipul acesta şi recunoştinţa unor prieteni...

— Sau... poate şi duşmani, pan Crave, îl curmă Smolski.

— De ce?

— Dar dacă nu s-or înţelege?

— Aceasta-i privește ... secundo: iată! — trase pan Gori din brîul de mătasă — o pungă bine rotunjită.

— Ce-i aceasta? privi, polonul.

— Un dar al jupîniței Irina, ... în așteptarea altora multe și multe alte semne de recunoștință! Și, deodată, tăcu. Ochii îi înțepeniseră și se holbuiră peste măsură. Îngălbeni. Și buzele i se mișcau într-o vorbire fără de sunet. Cîndva izbuti să ofteze înspăimîntat: Ah! Iesus Maria!

Dintr-o văioagă vecină se arătase o ceată de nogai, care se năpustiră asupră-le, cu urlete înfiorătoare.

Pan Crave repezi punga în șalul brîului și trase sabia, scrîșnind.

— La noi, pan Tărnă! urlă Samoil Smolski.

Caii li se-mbulucirá așteptînd vrășmașii, care veneau valvîrtej. Atunci împintenară și ei, dar nogaii se desfăcură în două aripi, care-i învăluiră. Printre ei vîjîiră cîteva săgeți.

— Răspîndiți-vă ... Au arcuri, răcni căpitanul Tărnă.

— Și noi spade! țipă pan Smolski,

— Nu se potrivesc ... Prea scurte pentru săgețile lor, hohoti în rîs căpitanul de margină.

Nogaii reveneau. Șuierară alte săgeți. Lovit în gît, pan Crave se răsturnă pe spate.

Preotul Ugrin și căpitanul Tărnă părură a-și căuta scăparea în fugă. Nogaii se înșirară după ei. Dar cei doi codreni se despărțiră curînd, apucînd fiecare în părți potrivnice. Cîțiva se luară după căpitan, ceilalți după preot.

Era aceasta una dintre vicleniile codrenilor și — de foarte multe ori — singurul lor mijloc de mîntuire, dar și de vădire a unei dîrze bărbății și încrederi în tăria brațului ... Goneau năprasnic. Se micșorau din ce în ce, ca supți de zări, pînă ce pe orizont nu rămaseră decît ceva ... ca niște părelnice și jucăușe puncte ale unor priviri obosite.

Pan Smolski încremenise lîngă trupul din ce în ce mai pierit al cehului, din grumazul căruia șuvița sîngelui curgea tot mai subțire, pînă cînd — în jurul penei — prinseră să clăbucească spumele roșii ale morții ...

Lituanul privise — o vreme — cînd spre cei ce se depărtau, cînd spre prietenul ce zăcea pe pămînt, în timp ce calul său, despovărat, păștea iarba uscată a cîmpiei.

Cînd ceilalți pieriră cu totul după zare, un gînd duios veni din împrăștierea cugetelor lui pan Smolski:

— Sărmanul meu prieten, pan Gori Crave, ... ce ai să mai faci de-acum cu banii tăi. La ce ți-or folosi mai mult decît bănuțul de vamă al Styxului ... Bătrînul Karon nu cere nimănui mai mult decît ... un singur bănuț de aramă. Și tu aveai o pungă cu aur ...

Descălecă. Se aplecă asupra mortului. Îl scotoci în brîu, de unde scoase punga dăruită de jupînița Irina. O cîntări cîteva clipe în palmă, cu o oarecare îndoială și ... se hotărî să-i dea drumul în largul său buzunar, înfiorat de o necuprinsă milă de nemernica soartă a bieților ostași. Apoi, din brîul său de roasă mătasă stacojie, își scoase punga cu totul dezumflată și — scotocind îndelung — alese un ban mărunt, pe care îl strecură în buzunarul mortului. Și rămase privind cînd spre prietenul palid și nemișcat, cînd spre zarea goală de viață ...

După un îndelung timp, pan Smolski tresări, pătruns de un ciudat gînd. Privi mai încordat. Pe două părți ale zării părea că mișcă ceva ... Creștea, pe fiecare clipă, conturul unor călăreți. Se cutremură panul din toată ființa sa văzută și nevăzută.

Fără îndoială că ... acei ce veneau nu puteau fi decît nogaii. Îi năluci gîndul fugii ... Unde? ... Încotro? ... Pînă pe la Prut era încă prea departe ...

Dacă s-ar preface și el mort? Dar, nu avea nici o rană ... oare, omul nu poate muri și de frică?

Dar caii celor ce se apropiau erau mai iuți decît spăimîntatele și nehotărîtele gînduri ale panului Smolski.

— Nogai să fie? se întrebă el neliniștit, însă începu să lămurească uriașa făptură a căpitanului de margină.

După cîtva timp sosi și părintele Ugrin.

— Și tătarii? făcu sfielnic pan Samoil Smolski.

— Au rămas ... în urmă, vorbi căpitanul Tărnă, nepăsător.

— Să hrănească lupii! lămuri, scrîșnind, și sfinția-sa.

Pan Smolski prinse calul prietenului său. Apoi ridicară trupul acelui ce se numise pan Gori Crave și îl așezară în curmezișul șeii, legîndu-l de oblînc. Și porniră încet, de teama mortului care ar fi putut luneca de pe cal, îndreptîndu-se spre apa Prutului.

VII

În așezarea și întocmirea ei, reședința domnească din Iași era o adevărată cetățuie. Împrejmuită de ziduri crenelate și înconjurată de apa mocirloasă a unui lat și adînc șanț, ea mai era apărată și de cele patru turnuri pătrate din colțuri, ca de niște mici forturi, cu mult mai înalte decît parapetul.

În cuprinsul cetățuii se înălța palatul domnesc — zidire cu cîteva caturi — precum și alte clădiri, adunate și înghesuite în jurul palatului ca puii împrejurul cloștii, atenausele aprozilor, ale boierimilor de a treia mînă, ale slugilor fără de număr, precum și magazinele pentru hrană, casele ostășești, grajdurile, droșcăriile și cele două biserici ale curții, dintre care străvechea Sf. Neculaie-domnesc era legată de palat printr-o galerie, ca lăcaș de închinare voievodal. Clădirile aceste depășeau cu mult înălțimea zidurilor, între care domnul și familia sa nu s-ar fi putut apăra decît într-o surprindere a unei neprevăzute întîmplări. În vremuri de restriște, cînd nu-și puteau afla mîntuirea peste hotare, sau cînd nu aveau interesul să o facă, domnul și ai săi se închideau într-una dintre celelalte cetăți ale țării: Șepenița, Suceava — vechea cetate de scaun, cu așezare voievodală mult mai largă și mai bogat înzestrată ca aceea — proaspătă — din Iași, cetatea Neamțului, sau chiar între ziduri mai mici și mai firave de mănăstiri întărite.

Reședința din Iași devenise cea de scaun din 1563, cînd — într-a doua sa domnie — Alexandru-vodă Lăpușneanul își strămută aici capitala de la Suceava. Și astfel, de mai bine de jumătate de secol, treburile țării se ocîrmuiau din acest nou oraș voievodal.

Pe la jumătatea lunii noiembrie — după îndoita înfrîngere a codrenilor — reintrase în Iași și resturile oastei principelui Corecky.

Orașul fremăta de pregătiri sărbătorești.

Alexandru-vodă, noul domn al Moldovei, își aștepta familia de la Ustia. Colăcari soseau în fiecare ceas, aducînd veste despre drumul și sănătatea doamnei Elisaveta

și a celorlalte rude și prieteni care se apropiau de capitală.

Butcele, rădvanele, carele și călăreții convoiului începură să se arate în lungul drumurilor de țară, ușor încețate de praful toamnei secetoase.

Cete-cete, înaintau „roțile" de cavaleri polonezi, care întovărășeau caleașca doamnei Elisaveta, strecurîndu-se printre vii și gospodării de țară. Butcele domniței Margareta și ale celorlalte rude veneau încercuite de călăreți joimiri. Apoi rădvanele boierimii fugare. Caii bogat înșeuați ai feciorilor de boieri. Oaste. Chervane. Duium de slugărime. Un adevărat trib în strămutare.

Ulițele Iașilor gemeau de lumea ieșită — de voie, de nevoie — înaintea doamnei, care urma să stăpînească oriunde țara „cu voia lui Dumnezeu". Drumul spre palat șerpuia la tot pasul printre ogrăzile și întinsele livezi ale boierimii ieșene, printre miile de căsuțe sărace, mai toate de lemn, ori de nuiele pămîntuite, printre „dughenele" negustorilor armeni, evrei ori levantini, scoborînd de pe dealurile dinspre miazănoapte spre clinele — mai joase — ale Bahluiului.

Cu mult înainte de a fi pătruns în mahalalele mărginașe, un alai strălucit ieșise în calea viitoarei stăpîne a Moldovei. Copilandrul voievod Alexăndrel, de-alăturea, căruia călărea fratele Bogdan Movilă, ginerele — strălucitul duce Mihai Wisznewieski, și acel ce aștepta nerăbdător această „fericire" — principele Corecky, principele Tyszkiewicz, toți cnejii, toți nobilii.

Alaiul acesta, de rare clipe de liniște pe care le mai puteau trăi moldovenii, se îndrepta spre reședință în vuiete de surle, de trîmbițe și tobe, în tropote de cai și în larmă de gloată, în sclipiri de platoșe, coifuri și arme, în praful ce se ridica în rotogoale sub copitele cailor și sub roțile rădvanelor și ale carelor scîrțietoare.

Pe tapșanele învecinate palatului ardeau focuri uriașe, pe care sfîrîiau fartale de vită, berbeci și oi întregi. Pentru îndestularea și veselirea mulțimii, din cară se răsturnau poloboace cu vin, păzite de cămărașii domnești și de scutelnicii spătărești.

Pe garduri și — în unele părți — pe case chiar, în porți și la ferestre, se îngrămădeau slugi, sau chiar fețe

boiereşti, setoşi să vadă şi rarul convoi, dar şi bucuria care-i înstăpîneau pe maimarii ţării.

Iar cînd alaiul tropotă şi hurui pe podul cetăţii domneşti şi fu sub marile porţi ale curţii, mulţimea se înfrăţi într-o clocotitoare sarabandă. În noaptea ce se lăsa, se aprinseseră sute de ceaune cu păcură. Pe tapşane ardeau focurile, în jurul cărora forfotea gloata, bucuroasă de clipa de răgaz, de dărnicia domnească şi — mai ales — de siguranţa de a şti că, în ziua aceea, nu se va mai putea abate nici o nevoie asupra lor.

În curţile domneşti stăpînea aceeaşi veselie, dar potolită de însemnătatea pe care şi-o dădea fiecare dintre cei de faţă. În largile încăperi ale palatului, era un furnicar de strălucitoare veşminte şi ciudate porturi. Hainele largi ale localnicilor se amestecau cu armurile încatifelate ale polonezilor, cu îmbrăcămintea — de mirare pentru aceste părţi de lume — a ostaşilor francezi, înveşmîntaţi în bufurile, în dantelele şi în catifelele regelui Henric al IV-lea. Charles de Jappecourt purta o îmbrăcăminte de catifea neagră, cu pantaloni foarte scurţi şi îmbufaţi, de sub care porneau ciorapi lungi, de mătasă. Gulerul de dantelă mărunt încutată dădea înfăţişării trupeşti iluzia unui cap retezat, aşezat pe o tavă, sau gata să se rostogolească la pămînt. La gît, de o lată panglică azurie, îi atîrna o cruce de aur bătută în sclipitoare pietre. Aproape la fel apăruseră şi cavalerul Montespin, şi căpitanul său Rigaud, dar, în locul tunicei cu mîneci bufante, ei purtau platoşe de fier lucitor, în apele cărora se răsfrîngea toată mişcarea împrejmuitoare, toate luminile încăperilor Curţii.

Doamna Elisaveta, Măricuţa Paleologu, sora doamnei, Ileana Maurotti, cumnata ei, domniţa Margareta, în jurul căreia rotea — ca un satelit — principele Corecky, toată feminitatea ceasului foşnea în grele mătăsuri italiene, ori franceze, cusute cu fir de aur, sau de argint şi presărate cu pulberiş de mărunte perle, sau turcoaze, împodobite de lanţuri de aur, diademe, brăţări şi inele costisitoare.

De la Stroiceşti şi Buhuşeşti — oamenii credinţei Movileşti, pînă la pisarul făgărăşean — Ştefan Boier, mîndru de încrederea Curţii, de îndeletnicirea lui cărturărească, dar — mai ales — de importanţa clipei pentru

care „peana“ lui înnegrise multe şi mărunte răvaşe voievodale... toată lumea aceea de ostaşi, de dregători şi boieri în „cin“, era un nesfîrşit şi necurmat zîmbet, un singur cuvînt de bună şi voioasă regăsire.

Zile-n şir petrecerile nu se mai curmară. Mesele nu se mai strînseră decît pentru aducere de noi feluri, de bucate şi a unor altor noi bunătăţi şi proaspete vinuri pentru necurmatul ospăţ. Noaptea, ferestrele palatului păreau că ard sub lumina sutelor de făclii, care îmbibau aerul întinselor săli cu miros greu de ceară, ca al unui imens stup sub canicula lui iulie.

În ogrăzile curţii sunau ceteraşii, violele cîntăreţilor polonezi, trîmbiţele, ori surlele pedestrimii moldovene. Din cînd în cînd, puşca cea mare, tunul Curţii grohăia prelung, făcînd să se cutremure geamurile, şi vestind închinările din pahar ale domnului.

Dinăuntrul largilor săli răsunau alte bubuituri ale unor furtunoase aplauze.

Iar doamna Elisaveta Movilă spuse — în sfîrşit — un binevoitor „da“ nepotolitelor dorinţi ale principelui Corecky:

— Da, principe! Pentru toată credinţa şi pentru toată truda pusă în folosul fiului meu, măria-sa Alexandru-voievod, fiica mea Margareta îţi va fi dată drept credincioasă soţie, aşa după cum o rîvneşti şi după cum mi-ai şi cerut să-ţi fie!

În curtea ieşeană voia bună era ca însorirea de vară a unei zile fără de sfîrşit. Aceeaşi bucurie sărise şi crenelurile curţii domneşti, revărsîndu-se peste viaţa şi soarta boierimii şi a noilor dregători ai Moldovei. Ba se prelungea chiar mai pe departe, prin aproape toate cele vreo douăzeci şi trei de mii de căsuţe ale capitalei moldoveneşti, cît ne spune cronica a fi avut Iaşii acelor timpuri. Se bucura şi lumea măruntă a întinsului tîrg, dacă nu de vreaun belşug mai osebit, cel puţin de un răstimp de pace, măcar atît cît avea să dureze şi fericirea şi siguranţa în cuprinsul curţii.

Dar, dincolo de valea Bahluiului, dincolo de măgurile care împrejmuiau — aproape de jurîmprejur — oraşul

de scaun, ca într-un imens circ, în cuprinsul larg al țării — din munți și pînă la Marea cea mare, din codrii Putnei și pînă la acei ai fluviului — gemea o aspră și grea deznădejde.

Biciuiți de toate asprimile, arși de toate jafurile dinafară și dinăuntru, sătenii, răzeșii, și mulți dintre boieri trăgeau la un îngrozitor jug al tuturor nenorocirilor. Secete, boli, oști polone hălăduind după „dobîndă", tremur de frig și de frică, goane într-o parte și-n alta după frunza codrilor, ori după stînca munților ocrotitori... Aceasta era viața țării celei mari și a sufletelor celor multe.

Și peste toate vîntuia un aspru geamăt al răzbunării...

Omul slab devine mai puternic cînd nu mai are nimic de pierdut, căci numai în clipa aceea simte nebuna, sălbatica și trezitoarea zgîlțâire a desperării.

Castelele sînt tari și înalte, coliba de paie e joasă și slabă, dar... să-l ferească Dumnezeu pe stăpîn în ziua cînd cel de jos se pregătește de răzbunare! Orice mijloc îi este bun. Oricare armă îi stă la îndemînă. Toate sînt ale răzbunării, căci toate sînt ale dreptății!

Și Moldova într-această stare se găsea, de îndelung timp, lunecînd spre o rostogolire, care o amenința cu ani și mai aspri, și din a căror năprasnă nu o smulse decît de netălmăcita împrejurare de a se menține în tot lungul dăinuirii ei, într-un destin apărat de puternice ziduri. Viața unei păsări măiestre, închisă într-o tare colivie, încinsă de pretutindeni de spăimoase incendii nimicitoare. Așa era Moldova acelor timpuri.

Deasupra și dedesubt, în dreapta și în stînga, în față și îndărăt, duhul neamului moldovenesc și, cu el, al întregii seminții românești, pornind chiar de la băștinașii strămoși, de cu mii de ani în urmă, a dăinuit și s-a călit la imensele faruri ale amenințătoarelor cotropiri străine.

Țintirile tuturor și toate năzuințele lor firești erau, astfel, spre acea străveche așezare, care — de vreo trei sute de ani — își preschimbase numele în Moldova.

Moldova — însă — își apăra viața. Ea trebuia să izbească în tendința celor dinspre miazănoapte, după cum trebuia să zăgăzuiască perfidia celor dinspre miazăzi.

Nordul și sudul — deci — țintеau zdrobirea zăgarului, spre a-și ușura străbaterea spre... mai departe. Iar uneltele lor se nimeriră a fi — de la o vreme — tocmai acei ce trebuiau să le fie ocrotitorii: voievozii, domnii, oblăduitorii valahi și moldoveni.

Jocul și al unora și al celorlalți începu, prin coruperea, primenirea, tentarea, ajutorarea celor de sus și spre adîncirea din ce în ce într-o mai spăimoasă mizerie a celor de jos.

Și astfel, mereu primenite, mereu jefuitorire și vînzătorire de neam, familiile domnitoare adînciră Muntenia și Moldova în spăimoasele stări, ce purced după 1550, într-o tragică și agonică dăinuire, pînă prin pragul veacului al XVIII-lea.

Sus vînzare, la mijloc o boierime care nu mai izvora din vitejia cîmpurilor de luptă, ci din bunăvoința voievodală, a boierimii, străină de neam, în mare parte, gata oricînd la toate josniciile. Jos — o țărănime din ce în ce mai purtată, umbre de oameni.

Astfel, poporul era nevolnic, și temător de oștile străine, cărora le învățase și asprimea și lăcomia. Iar domnia tocmai de astfel de oști era înconjurată și apărată.

În vremea aceasta, undeva, într-o margine de tîrg, poposiseră — într-o aspră seară de noiembrie — trei călăreți ciudați: un popă de țară, un căpitan de margine și un vîntură-lume — pripășit „Dumnezeu știa de prin ce părți de pămînt", ziceau vecinii Antimiei Capotă, al cărui soț își dase duhul sub securea gîdei lui Ștefan Tomșa.

În curtea aceea, din marginea Iașilor, a văduvei se adăposteau acei trei proaspeți musafiri: sfinția-sa părintele Pavel Ugrin, căpitanul codrean Gruia Tărnă și domnia-sa panul Samoil Smolski.

Sfinția-sa făcea dese drumuri spre inima Iașilor, deschizînd cînd poarta mănăstirească a Goliei, cînd pe aceea a „mitocului" sfîntului Vasile. Alteori pătrundea chiar la sfinția-sa Nil-egumenul, duhovnicul de la Sfîntul Neculai-domnesc. Drumurile acestea erau larg cugetate și îndelung chibzuite în sfaturile din casele Antimiei Capotă.

Nici căpitanul Tărnă nu rămînea mult locului, părăsindu-se odihnei. Avea și el lume cunoscută, spre care îl purtau multe întrebări și cu care încropea hotărîri și sprijine. Dar, mai ales, bătea căpitanul Tărnă un anumit drum de țară, care răsufla din tîrg spre puțul păcurarului, ducînd — apoi, cînd pe cale, cînd pe deal, cînd pe cîmp și cînd pe sub ram de codru — spre părțile Hîrlăului și chiar mai pe depărtate locuri.

Singur pan Smolski se bucura de tot răgazul și de toată dulceața vieții. Descoperise domnia-sa într-o oarecare crîșmă de pe ulița Prutului un vin profiriu, ce se plămădise în strugurii de soi de prin viile domnești ale Cotnarilor, ... ori altul undelemniu din podgoria Uricanilor. Și mai dase pan Smolski și peste un paznic „de credință" al unei crame boierești, de printre dealurile Buciumilor, de unde — pentru cîțiva zloți și dacă îți poftea inima — puteai încărca chiar trunchiurile de stejar din care fusese durată crama, nu numai un „fleac de poloboc". Dar cum pan Smolski nu avea nevoie de astfel de vase, purtînd cu sine o adevărată balercă în ființa nesăturatei sale burți, ... o încărca pe loc, atunci cînd nu adormea lîngă bardaca lui Nuhău-buzatul, din ulița Prutului.

Cînd se trezea, în odăița din dosul crîșmei, de cele mai multe ori în fața sa sta — ca înfiptă în lutul încăperii — statura de urs a căpitanului.

— Ce faci, pane?... Lumea te caută și domnia-ta dormi...

— Eu? mormăia ostașul. Nu dorm. Beau!... Ce pot face alta în acest plăcut tîrg al Iașilor și între niște oameni atît de ... cumsecade?

— Scoală și hai! se asprea codreanul.

— Unde?

— Ce mai întrebi?... Nu știi?... Ne-așteaptă comisul.

— Nu pot. Trebuie să mă dreg întîi și urla, aprig: Nuhăm!... o oală de profiriu, să-mi limpezesc capul...

— Lasă oala, că sîntem grăbiți, pane.

— Poate! Dar mi-i mintea tulbure. Cum am să dau ochii cu pan Văruntar în starea în care mă aflu?... Nu sînt bun de nimic... Trebuie, mai întîi, să sorb o oală...

Cînd ieșeau din crîșmă, amîndoi păreau aceeași oameni pe o măsură de ispravă și de grăbiți spre lucrurile de seamă, care-i purtau pe ulițele ieșene.

Caii îi așteptau înșeuați și tustrei oaspeții cucoanei Antimia părăseau ograda, împroșcînd în urma lor tot noroiul ulițelor și stîrnind hărmălaia cîinilor în toate ogrăzile.

Grăbeau. După puține ceasuri de drum, opreau în fața curților spătarului Veveriță, de sub dealurile și din codrii Delenilor.

În alte împrejurări, comisul Văruntar ar fi găsit o prielnică liniște în cuprinsul curții spătărești.

Întîmplările proaspete, de după bătălia din ținutul cetății, lunecaseră peste viața comisului ca niște fapte fără de ființă, ale unui tulbure vis. Din toate frămîntările și negînditele împrejurări ale anului din urmă, pierderea acestei lupte îl gîtuia. În ea, el întrevăzuse începutul închegării năzuirilor lui: înlăturarea uzurpatorilor domniei și limpezirea soartei moldovenești.

Toată paguba venise numai din partea căpitanilor simbriași ai lui Tomșa — se frămînta comisul. Și aceasta n-ar fi fost cu cale să fie. Numai valahii îi năruiseră sperata izbîndă!

Îl cuprindeau furii nestăpînite împotriva tuturor veneticilor, căci și muntenii aceea tot astfel de ființe se dovediseră. Săbii de dobîndă în slujba acelora care le plăteau mai bine îndemînarea brațelor și ascuțișul oțelelor.

O nouă „ieșire în oaste" nu mai putea spera, deocamdată. Lehii mișunau prin țară și — mai ales — în jurul domniei. Oaste tare, atît timp cît nu se afla alta, care să-i stea împotrivă. Spre codrenii măcelăriți și slăbiți nu se cădea să mai gîndească. Și, totuși, el nu putea sta cu brațele încrucișate. Trebuia să afle alte mijloace păguboase polonezilor și Movileștilor.

Își va aduna oamenii steagului lor — văruntăresc — de odinioară. Gîndul acesta începuse a-i zîmbi de cîteva zile: hărțuiala... Pe drumuri se perinda — zilnic — spuză de polonime. Unii drumuiau spre Iași, alții călătoreau spre miazănoapte. Treceau curieri. Oaspeți lehi spre

curtea domnească de la Iaşi. Olăcarii domniţelor Movileşti măritate în ţara leşească. Chervane grele cu darurile trimise de Alexăndrel-vodă şi — mai ales — de doamna Elisaveta spre ginerii ei. Se perindau oamenii de încredere ai Movileştilor — păziţi de săbii mercenare — care duceau să verse datornicilor şi cămătarilor lehi banii înlesniţi pentru dobîndirea domniei, pentru judecăţi, ori pentru traiul curţii din Ustie, în surghiunul celor cinci ani din urmă. Treceau care cu aur şi argint spre mănăstirile catolice ale Lwow-ului şi ale altor locuri polone — daruri ale Elisavetei „Movilina", promise în zile de restrişte şi de căutare de sprijin... plătit chiar şi lui Dumnezeu.

Asta va face, deocamdată — se hotăra comisul Văruntar... Îi va lovi pe toţi... Hărţuială!

Locurile erau prielnice. Unele chiar pustii. Altele străpungeau părţi păduroase. Pe unde fuseseră sate, nu mai erau acum decît întinse vetre de scrum şi cenuşă. Lumea lor fugise, cine ştie pe unde, din calea bătătorită de copitele cailor ori de tălpile joimirilor polonezi.

De aceea, tăinuit în bîrlogul curţilor delene, ale Irinei Veveriţă, comisul aştepta din ce în ce mai nerăbdător venirile celor trei prieteni ieşeni... El nu putea scoate capul şi nu se putea da în vileag pentru adunare de suliţi şi de săbii. Pe capul său, ducele Wisznowieski pusese preţ de zloţi grei. Şi s-ar fi găsit destui ticăloşi, care să rîvnească şi astfel de nelegiuite răsplăţi.

Deocamdată, trebuia să se ferească din calea oricui. Cînd îşi va aduna steag, va ieşi el la lumină... Nu se temea de moarte. Orice om trebuie să plătească morţii birul vieţii. Dar, pînă la ceasul acela al ei, el avea de mîntuit viaţa Moldovei... Un vis şi acesta, însă de cîteori nu plătim şi mai crud îndrăzneala unui vis!...

...Cînd, în rădvanul Irinei Veveriţă, făcuse ocolita cale dinspre cetate ,nu se întrebase spre care soartă păşeşte. Trupul — sărac de sîngele scurs — obosise spre fapte... Îl vrăjise un dulce simţ al amintirilor. Şi, în slăbiciunea — ca de copil — a trupului istovit, năzuirea spre mîngîiere a inimii îl înfăşase ca într-un balsam, şi mai tămăduitor ca prijniţele de pojarniţă ale Ghitinei şi Ulienii şi ca apa lor descîntată, cu care-i spălau rana.

De sub acea rană proaspătă a cărnii, sîngerase în ceasurile acele, din amurgurile codrene, o altă rană mai veche: aceea dăruită de domniţa Margareta, şi care săgetase în nevăzut adînc din suflet.

Amintiri mai vechi se răscoliră — însă — la vederea bărbătoasei voinţi a jupîniţii Irina şi a atîtor de duioase semne ale grijii sale. Şi tot în curgerea ceasului aceluia, a suferinţelor din casa codreană a bătrînului Lumeş, comisul Văruntar închisese ochii, trăind — într-o clipă — trecutul, prezentul şi — poate — şi viitorul...

Pe chipul tras de suferinţă i se încruntase un vag zîmbet de dulce părăsire de sine. Şi cum — tocmai atunci — se nimerise ca, din patul alăturat, pan Smolski să dea drumul uneia dintre veşnicele sentinţe „pe latinie", comisul îşi aminti şi el de limba călugărilor papistaşi din Liow, şi oftă neauzit.

Dacă ar fi cuvîntat tare, nu l-ar fi înţeles decît pan Samoil Smolski, iar toţi cei de pe acolo s-ar fi întrebat: pe ce limbă vorbise comisul şi de ce grăise cuvinte pe care ei nu le puteau înţelege? Dar, poate, de aceea o şi gîndise numai comisul, să nu-l vîndă chiar limba străină şi să nu scornească bănuieli în cine ştie care suflet din preajmă... Prea privea urît Ghitina spre jupîniţa Irina. Şi n-ar fi voit să amărească şi mai adînc destul de chinuita inimă a codrencii.

Astfel, tot drumul spre depărtatele curţi ale Delenilor, comisul Văruntar rămăsese aproape mut. Tăcuse şi jupîniţa. Înţelegea fata că ceasurile erau ale gîndurilor, nu ale deşertelor vorbe. Limbile nu se dezlegaseră decît în curtea spătărească, pe unde nu se mai aflau nici martori şi nici sfredeliri de ochi duşmănoşi.

Ghitina nu fusese decît o... întîmplare, rămasă în trecut, de felul căreia se prizăresc adesea în vieţile frămîntate ale războinicilor. Aici era Irina Veveriţă... fetiţa descinsă într-o neprevăzută zi dintr-un chervan, pe calea Trotuşului, la picioare de plaiuri şi sub poalele de codri ai tinereţii. Aici... erau Iaşii pe aproape. Şi, tot pe undeva pe aproape, erau drumuri care duceau în sus şi-n josul ţării... Putea el rămîne, mai mult, pe acolo şi să nu o urmeze pe jupîniţă, care umblase atîta cale, ca să-l afle şi să-l smulgă spre noile rosturi ale sorţii?

— ...

— Şi se căuta tata, comise, lîngă lehii aceia, mai întrebase jupîniţa Irina într-un ceas dintre acele ale tainelor, care începuseră să-i apropie şi să-i lege.

— Se dase de partea Moghileştilor şi se ducea spre Ustie, cu cneazul Iacov Potocky ...

— Şi cneazul... ce rost avea?

— Iscoadă prin ţară ... să strîngă lămurire pentru hatmanul Zamolski, spre o nouă izbire în Moldova.

— Şi... te-ai lovit cu spătarul, comise?

— Noaptea, în codru, pe vifor spăimos, ochii nu se mai văd. Numai săbiile se izbesc... Poate l-am lovit chiar eu... Poate m-o fi pălit chiar el... L-o fi spintecat vreun baltag... Numai Dumnezeu-sfîntul o ştie, că doar numai el poate privi limpede în astfel de grele întîmplări.

— Săracul! oftă adînc jupîniţa Irina.

... Din ceasul acela, li se pare că au trecut ani. Că dragostea lor e veche... de cînd lumea. Le-a încolţit în suflete ca dinainte de a se naşte, dinainte de a se fi ştiut.

— Bine că te văd aici, comise. Era atît de pustie casa asta! Numai robii şi stegarii... Şi înainte vreme stam tot singură pe aici. Tata era... ori pe la domnie, ori se purta la bătălie. Dar, ştiam că are să vie. Şi-acum nu mai venea nimeni... Cînd am auzit de domnia-ta, plecaseşi. Şi cînd din nou am aflat, erai departe şi-n suferinţă... iar eu singură, ca puiul de cuc în cuib de pitulice. De-aceea, mi-am întărit inima şi... am venit... Am făcut rău, comise, de m-am îndreptat spre domnia-ta?

— Nu, jupîniţă Irina! ... Nimic pe lume nu-i rău, cînd e făcut cu inimă curată şi cu gînd bun.

— Inima mea curată era, comise.

— Şi gîndul? întrebase, zîmbind, Văruntar.

— Ştiu eu ce să zic? Bunul lui îl simţeam pentru mine, dar... pentru domnia-ta...

— Ei!... Pentru mine?

— Poate că nu ţi s-o părea bun, zîmbi şi fata, cu o uşoară înnegurare în privire. Cine ştie de pe ce căi te-ai abătut, ca să te apleci spre oropsirea mea.

Văruntar se încruntase pe o clipă. Îi fulgerase prin minte îndoiala în care se afla. Dar se limpezi şi vorbi înseninat:

— Căile omului se încurcă uneori, pentru că suişurile vieţii sînt grele şi mincinoase... Ferice de acel ce nu stă să privească spre vîrful înalt, dar pleşuv, al muntelui, ci se abate din cale şi pătrunde în poiana înflorită, întîlnită în marginea drumului său...

— Şi... poiana aceea, comise, te pomeneşti că s-ar afla — cumva — pe aici? Că... voi fi chiar eu? se alintă Irina Veveriţă.

— Domnia-ta eşti! vorbi hotărît şi oarecum aspru Văruntar. O poiană cu soare şi cu mireazmă de floare...

... Dar, afară, după o toamnă lungă şi cu multe toane, începuse să ningă... Scoborau din înalturi leneşii fulgi mari, scuturaţi de vînturi din nevăzutele cuiburi ale păsărilor cerului.

Irina şi comisul Văruntar se ridicaseră din locurile lor, alăturîndu-se de fereastră. Privirile le lunecau departe, peste ogradă şi ziduri, peste poiană, peste pînza fumurie a codrului din ce în ce mai ascuns de perdeaua fulgilor în cernere,... în cine ştie ce zări de taină ale simţurilor lor.

Priveau de îndelung visînd. Dar comisul se încruntă. Privirile-i sfredeliră perdeaua ninsorii din poiană ...

— Vin!

— Cine? tresări jupîniţa Irina.

— Ai noştri.

— Nu-i văd.

— Au intrat sub zariştea zidului.

Se auzi bătaie de corn. După cîtva timp, poarta se deschise şi — în şir de stol călător — pătrunseră în ogradă; preotul Ugrin, căpitanul Tărnă şi pan Smolski.

— ...

— Şi nici sfinţia-sa Nil-egumenul a tăcere nu stă, comise. Pentru că mînios foarte e împotriva doamnei Ielisafta. Ea toate vrerile vlădicei papistaşe le face. La biserica lui se închină în fitece duminică şi sărbătoare. La ospeţe în locul de cinste pe acel vlădică îl aşază... de-a dreapta măriei-sale, unde se cade a sta mitropolitul ţării,

ori marele-logofăt... Cînd s-au mai pomenit asemenea scornituri în țara Moldovei?... Și-apoi, vlădica acela... cum Dumnezeu îi mai zice...

— Episcopul Querini, sfinția-ta, lămuri Văruntar.

— Fie și „chiroane", comise, că tot spurcăciune papistașă rămîne, urmă părintele Ugrin. Parcă-i altfel decît era și ...vlădica cu muiere din Cotnari, de pe vremea lui Heraclie-vodă?... Își aduc afurisiții popi de-ai lor — unul cu muiere, altul cu tichie și chelie... mă rog! — păpistășime vrășmașă țării și credinței noastre din vechi.

— Și... ce zice sfinția-sa Nil, duhovnicul? îl curmă Văruntar.

— Ce să zică și ce să facă, decît să stea a mirare și a nedumerire?... Spune și el că — de-ar avea putere — ar curăța vatra curții de toată holera asta...

Pan Smolski se încruntase, cu toată fumuirea ce-i încețoșase privirile... El bea... De necazul batjocorilor ce se spuneau despre polonezi și despre papistași. Îl dureau... Pe Elisaveta-doamna puteau s-o și spînzure, dar ce aveau oamenii aceștia cu lehii pînă la atîta?

Că... și el era tot un pribeag din țara lui, în care se găsea proscris prin ordonanță regală, asta era cu totul altceva. Că... de-o vreme îi dușmănea și el pe lehi, și-i lovea aprig, și aceasta — iarăși — cu totul altceva era. Dar, Polonia îi era nespus de dragă. Polonia! Fră șleahtă! Fără rege! Și, poate, chiar fără de preoți!... O Polonie cu sate și biserici deschise, în care să se roage omul, nu popa...

Prinse din nou cupa de gros cristal venețian, tăiat în mărunte fețe de foi de trandafir și începu să mormăie un cîntec ca pentru sine și pentru amarul din el.

— Ce spune panul? întrebă Irina.

— Ce poate să cînte el, făr-numai un cîntec de beție? zîmbi Văruntar.

— De beție zici, pan comise? îl privi lung Samoil Smolski. Numai cîntecele bețivilor sînt frumoase.

Părintele Pavel Ugrin își urma șirul vorbii începute:

— ... Și mi-a zis părintele Nil: Vino, frate întru Domnul, pe lîngă mine... Și pe-aici e nevoie de oameni tari. Slujbă domnească nu t-ei fi pricepînd să faci, dar cuvînt bun te pricepi a spune cui ți l-o cere... E multă

durere pe țară și mult frămînt în sufletele oamenilor... Lasă-i pe codreni. Și-or mai găsi ei vreun popă...

„Nu pot, sfinție — i-am răspuns eu — că fără de codrul nostru, eu sînt ca cerbul de la munte priponit în baltă... Ce vrei să fac în tîrgul ista de cași și de pran? La noi e codru de codru și... hăăăt! numai unde și unde cîte o casă, de ți-i chiar dor, uneori, să mai dai și peste cîte-un bordei..."

„Pe-aici, cine știe ce poate fi azi, ori mîine — mi-a întors părintele Nil-egumenul — și-i bine să-ți știi pe aproape un suflet tare, cu dragoste și durere de Moldova".

Comisul Văruntar asculta încruntat. Puse mîna pe brațul preotului și-l strînse ușor:

— E cuminte sfatul sfinției-sale Nil-egumenul. Și-i bine să avem și noi pe cîte cineva pe la curte. Așa mai aflăm lucruri de pe acolo... Lasă-te plecat sfatului său, părinte!

— Oare?... se mirase preotul, privind lung în ochii comisului.

— Așa-așa!... Nici să nu te gîndești să faci în altfel! îl încredință celălalt.

— Dacă spui domnia-ta, comise... Iată! pleca-mă-voi și te-oi asculta... Te pricepi mai bine ca mine la treburile de pe la curte.

— Și... ce facem cu steagul, căpitane? se întoarse Văruntar spre Gruia Tărnă.

— Stăm bine, comise Ilie! Am adunat cincizeci de lănci și de săbii, dar... nu prea au cai flăcăii.

— Cai? întrebă prelung jupînița Irina. De cai să nu vă-ngrijorați. Avea tata destulă herghelie prin poienile codrului ... Numai pe la Schitul Sfîntului Ion-gură-de-aur, din inima pădurii sînt vreo sută de sirepi...

— Atunci ... steagul e gata, comise, încredință căpitanul de margină.

— Și... mai sînt și oamenii noștri, făcu fata.

— Fără doară! întări și părintele Ugrin. E Nichita Majă — stegarul spătăresc, și-i Nicoară Gîrneață, și Butucuș — vînătorul... Și toți mă întreabă cînd mă văd: „Nu pornește, măria-sa comisul, bătaia și pe aici?... Și-apoi mai sînt, la codru, și nepoții mei: Pintea, Volbură și Săcară... Și sînt încă și Grama și Bornea ai

căpitanului Tărnă... E lume, comise! Treabă de făcut să fie!

— Treabă este! șopti Văruntar, cu ochii pierduți după cine știe ce vedenii, neîntrezărite decît de el.

— Atunci, așa precum a arătat și pretenul nostru, părintele Ugrin, steagul se-adună pe după sfintele sărbători, hotărî căpitanul Gruia.

— Așa să fie! încuviință comisul Văruntar.

— Amin! încheie sfinția-sa părintele Pavel.

Pan Samoil Smolski se ridică în picioare și vorbi aspru:

— Domnul cu noi!

Își prinse paharul și sorbi prelung, privind și mai lung în fundul lui, din care desprindea — parcă — și el niște vedenii rare, ce-i unduiau în ochi boabe mari de lacrimi.

Puse paharul pe masă.

VIII

Iarna se lăsa din ce în ce mai grea.

Dar iernile nu sînt înfricoșătoare decît pentru cei goi și fără adăposturi, pentru flămînzii care nu pot ara și secera, sau pentru acei cari, ca mulți dintre țăranii moldoveni, rătăceau prin munți și prin codri, de groaza joimirilor Movilești.

În palatul domnesc din Iași și în preajma doamnei Elisaveta era fermecător de bine. Ospețele se țineau lanț și oaspeții roiau în palatul despre care un călător din părțile nababilor califi osmanlii — deprinși cu strălucitoarele curți ale Orientului lor — spuneau, totuși, a nu fi întîlnit altul mai vast și cu mai numeroase încăperi.

Veneau nenumărați pani și princiarele neamuri ale ginerilor săi. Grăbeau rudele logodnicului nou, prințul Corecky. Prin numeroase solii își vestiseră venirea, pentru acea împrejurare deosebită, palatinul de culm și măreața sa curte, vestitul și temutul Sapieha, ducele de Sluczk cu toți zurbagiii, dar și temerarii lui acoliți, nespus de multă nobilime poloneză și potentați ai unor îndepărtate părți, între care se vorbea pînă și de sosirea ursuzului și bogatului prinț Ianus de Ostrov.

Nunta trebuia să se desfășoare de sfintele sărbători ale Crăciunului. N-o oprea decît postul, pe care bigoteria doamnei Elisaveta nu voia să-l calce. Și ... zilele curgeau.

În cămările curții se îngrămădeau podmoluri de merinde, pentru hrana oaspeților, pentru petrecerile în curs, pentru sărbătorile ce aveau să vină și — mai ales — pentru desfășurarea strălucitoarei nunți plănuite.

Foiau grele sănii cu moruni și nisetri de la Dunăre. Cu păstrăvi și brînzeturi afumate, de la munte. Căprioare, din care bucătarii puneau la rece fartalele de preț, pentru viitoarele bujenițe, mistreți uriași scoși cu multă trudă din afundele cotloane ale codrilor. Se adunau mieii timpurii, care erau hrăniți la grajduri cu lapte gros de bivoliță... Un întreg frămînt și necaz pe capul marelui-cămăraș și a cămărășeilor curții...

În palat se făcea curățenie pe apucate din cauza mulților oaspeți și a neîntreruptelor petreceri.

Porneau olăcari cu poftiri la nuntă — meșteșugit scrise cu poznașe înflorituri de domnia-sa, diacul domniei, Ștefan Boier, ori cu porunci date de către magnifica doamnă Elisaveta, „din mila lui Dumnezeu stăpînă a Țării Moldovei".

Boierii se închinau adînc mai mult spre doamnă decît spre Alexăndrel-vodă, încredințînd-o de bucuria de pace a țării și de liniștea ce pogorîse — în sfîrșit — și asupra neamului moldovenesc. Toate erau bine și în bună rînduială.

Despre Ștefan Tomșa nu se mai zvonea nimic. Codrenii erau pe departe și... potoliți. Iar de Văruntar-comisul, cu tot prețul de aur pus asupra vieții lui, nimeni nu mai putea spune prin ce părți s-ar afla, sau dacă nu pierise chiar în încăierarea de pe cîmpia Onițcanilor...

„Fără de poate, va fi căzut în bătălie — încredințau cinstitele fețe ale marelui spătar Dumitru Buhuș și

marelui-logofăt Pătrașcu Ciogolea. Într-altfel dădea vreo veste de... oarecare mîncărime de spate pînă acum", rîdeau cu înțeles pricepuții boieri.

Nil-egumenul rostise și el strașnică poruncă spre curățirea și înzestrarea bisericii domnești cu groase făclii de ceară, cu untdelemnuri frumos mirositoare pentru candeli, cu smirnă și tămîie, trebuitoare sfintelor slujbe ce urmau să se desfășoare. Se frecau alămurile, se băteau covoarele de Smirna, de Ispahan, de Siras, pe care aveau să îngenunche măria-sa, sfatul și oaspeții. Și în forfota aceasta, părintele Pavel Ugrin — proaspătul duhovnic al sfîntului Neculaie-domnesc — se învîrtea ca un priceput gospodar cu grijă și cu știință a toate.

Începuseră spovedaniile și împărtășaniile. În fața egumenului Nil îngenuncheară și boierii veliți, mărturisindu-și păcatele trecute, dar... nu și gîndul acelor viitoare...

Venise ajunul Crăciunului. Toate erau pregătite. O veseli nespusă zumzăia în toată curtea domnească.

Ducele Wisznowieski își înveșmîntă caftanul de grea catifea, îmblănit cu mărunte și scumpe piei de cacon. Își potrivi cu grijă moțul de păr, ce-i atîrna pe fruntea rasă după obiceiul rutean. Își răsuci musteţile lungi și... se găsi gata pentru sfînta taină a împărtășaniei. De aceea apucă spre pridvorul închis, care lega curtea de biserica domnească și pătrunse în ea.

Nava era goală, în așteptarea ducelui, singurul de credință ortodoxă printre acei cu care Elisaveta-doamna căutase să se înrudească. Duhovnicul aștepta. Ducele îngenunche și taina mărturisirii începu.

În biserica împodobită cu scumpe icoane de aur, cu candele de argint, cu mari și grele sfeșnice și policandre de alamă și în care acele nenumărate icoane — în culori vii — împodobeau zidurile și tîmpla ca niște ciudate flori omenești — nu erau decît uscatele și pămîntiile chipuri ale sfinților. Taina mărturisirii lui Wisznowieski fu îndelungă, sunînd — în cuprinsul mut — ca un mormăit chinuitor al nemulțumirii.

După un timp, ducele se sculă în picioare și ceru sfînta împărtășanie.

Din altar se ivi părintele Pavel Ugrin, în grele și

scumpe odăjdii, purtînd cu amîndouă mîinile sfîntul potir, ca pe o anevoioasă povară.

Se apropia ca un duh plutitor. Nici o mișcare decît aceea — nesimțită și ea — a picioarelor prelinse, care-l îndreptau spre duce.

Se înclină o clipă, aproape nevăzut. Ridică lingurița de aur și strecură între buzele ducelui azima și vinul sfințit al cuminecăturii. Apoi, amîndoi preoții se închinară adînc. Mihai Wisznowieski se aplecă ușor și se îndreptă spre ieșire.

Pătrunse din nou în coridorul de legătură a bisericii cu palatul, dar, abia i se deschise ușa de către un aprod, și îl fulgeră o aprigă durere.

Rămase o clipă locului. Se clătină ca un om înjunghiat și răcni afară din sine:

— Mooor!

Îl săgetau dureri spăimoase, care-i sfîșiau măruntaiele. Se prăbuși pe dalele de piatră. Copiii de casă alergau de pretutindeni, înspăimîntați, umplînd cuprinsul de larmă și strigăte:

— Moare măria-sa ducele!

Încăperile clocotiră de glasuri. Tropotiră de pași. Toți năvăleau. Toți întrebau cu glasuri înfricoșate:

— Ce-i?

— Ce s-a-ntîmplat?

— Moare ducele!

— Moare ginerele măritei-doamne!

— De ce?

— Ce are?

— Nu știm!

— Moare...

Îl ridicară și-l purtară pe brațe chiar în iatacul Elisavetei Movilă.

Doamna înmărmurise. Îl privi — un timp — nedumerită. Îi pipăi fața, mîinile, pieptul dezgolit, în care unghiile ducelui se înfigeau, rîșcîind adînc, rupînd carnea, ca și cum ar fi voit să smulgă de acolo șarpele crunt ce-i rodea măruntaiele.

Wisznowieski răsufla adînc, gemea greu. Uneori, țipete înfiorătoare îi scăpau, cu toată înfrînarea și bărbăția ce voia să arate.

— M-au otrăvit, gemu el.
— Da! încredință doamna, care se pricepea — poate — la astfel de treburi, de pe cînd — prin toamna lui 1607 — cumnatul, Simion-Voievod, cu care Elisaveta Movilă se afla în crîncenă luptă, pierise tot în asemenea chip.
Pe ușă intrau doftorii, aducînd nenumărate și ciudate fiole și sticluțe cu leacuri, pe care ducele le sorbea cu o înfricoșată grabă. Se îngrămădeau oblojeli clocotite pe burta ducelui, opărindu-i carnea împătimată, smulgîndu-i urlete spăimoase.
Se dădeau păreri, sfaturi. Se înșirau leacuri. Se pomeneau doftoroaie și babe pricepute de prin depărtatele căsuțe mărginașe ale Iașilor... Plecau — tropotind — călăreți, butci, după tămăduitori de care nu auzise nimeni pînă atunci.
Și ceasurile treceau zadarnice. În chinuri din ce în ce mai grele, mai sfîșietoare.
Prin toate ungherele curții, călugării citeau rugăciuni de izbăvire. Lumea se îngrămădea în jurul palatului, pe dincolo de șanțurile cu mîlul înghețat. Vîntul sufla aprig, urlînd, vîjîind, șuierînd, ca un duh în întrecere cu suferința și spaima dintre ziduri...

...La popreală și la butuc, în fundul celei mai adînci închisori a curții, zăcea și sfinția-sa părintele Pavel Ugrin.
Fusese legat din cele dintîi clipe.
— Tu l-ai înveninat, măi popo! se repezise în el marele-logofăt.
Preotul tăcuse, privind întunecat spre marele dregător.
— Cine ești? se răsti și marele-spătar.
— Preotul Pavăl Ugrin.
— De unde? ... Nu te cunoaștem!
— Din ținutul cetății.
— Aha! se lămurise Pătrașcu Ciogolea. Ești codrean!
— Codrean sînt!
— Și ... l-ai înveninat pe măritul ginere al măriei-sale Elisaveta-doamna?
— Mărturisit-am eu aceasta?
— A-haa! ... N-ai mărturisit ... Dar ai făcut-o!

Pumnii se prăbușiseră peste chipul încruntat, dar nemișcat, al preotului.
— Să se vîre la beci!
Iar doamna Elisaveta, stăpînă a țării Moldovei, lămurită fiind — la rîndu-i — porunci, întunecată:
— Morții să se dea! ... Și ars de viu să fie!

Urla un Crivăț al spaimei și tot o grea groază săpase — pe chipurile tîrgoveților ieșeni — cute adînci de griji fără de număr.
La cele vreo treizeci de biserici ale Iașilor sunau clopotele, vestind Crăciunul. Dar pe uliți, peste case, peste nesfîrșitele grădini și largile maidane ale orașului, se învolburau, se învîrteau trîmbe mari și dese de zapadă, spulberată de nebunul vînt dinspre miazănoapte. Se revărsase iarna grea peste cuprinsuri, o dată cu aspra mînie și deznădejde a curții domnești.
Străzile forfoteau — însă — de lume. Prin biserici, prin crîșmele nenumărate ale mahalalelor, prin casele boierești, și prin bordeiele sărăcimii, nu era alt cuvînt, nu se auzea alt sfat... Otrava!
„Cine-l înveninase pe măritul cneaz?“ se întrebau toți.
— Un popă de la Orhei, aflase cineva.
— Ce tot spui de... popă, creștine? De unde? ... Acela trebuie să fie om trimis de Mărghita lui Simion-vodă Moghilă ...
— Alta acum! se-mpotrivea cîte cineva. Că ... grija asta o mai fi avînd-o și muierea ceea! ... Altcineva i-o turnat lui otrava în sfînta împărtășanie... Nu-i de la Mărghita! ... E ins venit de la Tîrgoviște, lămurea omul, în șoapte.
— Iaca na! pufnea altul și mai priceput. Acum, în scaunul Valahiei nu mai stă Ștefan-vodă, socrul lui Mihăilaș-vodă. Acela-i în surghiun, prin țara nemțască ... De ce era să trimită om, și ce mai avea el cu Moghileștii? ... Fiică-sa, Anca, nu-i văduvă acum? ... Că, doar, Mihăilaș-vodă e bun-mort de vreo șapte anișori...
Cineva alerga prin viscol.
— Ce-i, creștine?
— Nu mai scapă, vestea omul.
— Zău?

— Moare!... Ce credeţi? O fost otravă tare, tocmai de prin ţara talienilor,... pe unde-o mai fi neamul acela de oameni. Aşa spun doftorii de la curte.

— Da'cine i-o dat-o, frate?

— Cică, tot un popă, trimis de Radu-vodă, care-o fost şi el prin părţile acele, ale talienilor.

— Cine ţi-a spus asemenea bazaconii, creştine?

— Cine vrei? ... Vorbesc oamenii... Se aude. Ce crezi?... Ce nu se află astăzi!

Se arată un altul:

— A murit!

— Taaci! Şi oamenii rămîneau privind în gol, a mirare şi a spaimă.

— A răposat de azi-dimineaţă... N-auziţi? se oprea un altul. Trage-n dungă... de moarte...

Clopotele începuseră să sune toate a jale... Unul, altul,... multe, toate... Vîntul purta zecile de sunete, tremurătoare în tot atîtea zeci de tonuri şi le amesteca, le făcea să vîntuie pretutindeni, răspîndind peste locuri ultima punctare a vieţii.

Se însera. Vîntul se muiase. Crivăţul nu mai sufla decît ca un puişor obosit de vînt.

Pe tăpşanul din coasta curţii domneşti, oamenii curăţeau zăpada, sănii descărcau crăci uscate, aşezîndu-le purcoaie, în preajma vetrii goale.

— Ce-i aici? ... Ce fac?

— Rug pentru popă.

— Nu mai spune! se mirau oamenii, femeile, toţi chinuiţii vieţii şi ai locului, în trecere după nevoile lor. Şi.. .chiar au să-l ardă, zici?

— Păăii! încredinţa cel întrebat.

— Cum: păi? se răzvrătea altul. Aşa ceva nu s-a pomenit de cînd lumea în ţara Moldovei... Să arzi oamenii de vii...

— Iaca, rînjea cîte unul, ai s-o vezi acu'...

Pe uliţele ieşene un călăraş gonea de zor spre drumul cetăţii.

În zorii următori, a doua zi din Crăciunul anului 1615, o ceată de călăreţi lupta din greu cu troienii îngrămădiţi de-a curmezişul căilor, pe văile ce se aplecau spre albia Jijiei.

— De-om ajunge la vreme, se încruntase comisul Văruntar. Împingeţi caii.

— Cu ajutorul lui Dumnezeu... vom putea, încredinţa căpitanul de margină Gruia Tărnă. Că nu s-or grăbi să pună focul de cu noapte.

— Eu tare mă îndoiesc de una ca asta, se amestecase şi Butucuş vînătorul. Hiara de vrei s-o prinzi, de cu noapte să porneşti. Astfel, ori părăseşte culcuşul, ori se adună mai multe, şi cu anevoie le mai zărbeşti atunci, vorbise el, ca un om priceput în astfel de meşteşuguri. N-avem s-ajungem la vreme...

Comisul voia să-l răpească pe părintele Ugrin dintre joimiri. Aşa hotărîse el, în curtea spătarului Veveriţă.

„Dar dacă n-ai să poţi?" se înfricase jupîniţa.

„M-am mai lovit eu cu leşii şi-n alte rînduri, lămurise Văruntar. Totu-i repezeala cu care izbeşti... Cai buni avem, săbii iarăşi... Teamă n-are nimeni... Nu-l pot lăsa în ghearele fiarelor. Trebuie să-l mîntui. Altfel nu se poate!" hotărîse el înfricoşător de hain.

„N-ai să-l poţi scăpa. E zăpada mare... Drumu-i greu. Are să vă prindă!" suspinase fata.

„Are să ne-ajute Dumnezeu! Numai s-ajungem la vreme. Chiar cînd vor deschide porţile..."

Şi caii goneau pe spulberişuri, iar prin troiene săltau în copci iepureşti.

— Zoriţi, oameni buni! îndemna, din cînd în cînd, comisul Văruntar.

Cerul începuse a se limpezi. Zarea se auri. Iaşii se arătară, nu prea departe.

Soarele săltă din crugul nopţii.

... Cînd străbătură printre căsuţele mărginaşe ale tîrgului, soarele era sus.

— Înainte! ... Grăbiţi! scrîşnea Văruntar.

Prin zăpada mai bătută a oraşului, caii lor se aşternură pe goană, aruncînd în urmă spulberiş de zăpadă, sau bulgării bolovăniţi între potcoave.

— Zor, fraţilor! ... Zor! îndemna mereu comisul.

Dar, cînd ajunseră în vederea curţii domneşti, peste

casele ce împrejmuia tapşanul se răspîndea fum greu, încovoiat spre pămînt de gerul zilei senine.

Inima comisului zvîcni...

„Oare?"

La o cotitură a uliţei se întindea maidanul. Dar acum pustiul lui obişnuit era tescuit de oameni. Se îngrămădise acolo lumea măhălălilor, cerşitorimea vremii: ciungii, ologii, furii şi netrebnicii, veniţi de cu noapte din depărtata lor mahala, de peste Bahlui, pe unde gîndea — în manta roşie — descăpăţîna trupurile boierimii, sau pe ale celor de rînd, după rînduiala pravilei şi din poruncă domnească. Se vedeau femei în caţaveici verzi, albastre, roşii şi îmblănite cu vulpe... Ochii le străluceau de curiozitate pe chipurile îngălbenite de spaimă.

Fumul se abătea — uneori — asupră-le, orbindu-i. Şi lumea aceea îşi apleca frunţile, ferind înecăciunea, ori împotrivind cuvinte grele, blesteme, sudalme, acelui hain fum... care-i împiedica, să vadă...

Comisul îşi opri calul scurt... Nu putea străbate în miile de oameni înghesuiţi unul într-altul. Slobozi frîul pe gîtul calului şi îşi prinse obrajii între palme, cîteva clipe.

— Prea tîrziu!

Sări de pe cal şi se alătură de oameni.

— Ce fac?

— Ce să facă?... Ard un popă, rînji mişelul.

— Bine-i fac, se acri o bătrînă. Auzi! — popă... Să otrăvească creştinu' cu sfîntă-împărtăşanie!... Are să ne omoare pe toţi, blestemaţii iştia!

Văruntar o lovi — scurt — peste gură.

— Ce dai, omule? îl prinse cineva de braţ.

— Săriţi, oameni buni! Mă omoară'oţul! ţipa isteric baba.

Se făcu învălmăşeală. De jur împrejur, mahalagiii, mişeii ridicau beţe, cîrji, ciomege.

— Feri, comise! se aruncă spre ei căpitanul Tărnă şi ceilalţi oameni ai lor. Că nu ne-om bate cu lumea, acum!

— Auziţi?... E-un comis! urlă cineva.

— Aista ... trebuie să fie Văruntar, ţipă altcineva.

— Numai că el trebuie să fie... dacă se-ncumetă să lovească lumea!

— El e! Îl cunosc eu!

— Pusese curtea preţ pe capul lui.

— Pe el, măi!

— Pe el!... Pe el!

— Prindeţi-l ... Să nu scape, măi!

Ţipau, urlau, se-nghesuiau de pretutindeni, toţi... Unii aruncau cu ciomegile... Alţii cu căciulile.

— U-na-na-na-naaa! răcnea un mişel ciung, ca după lup.

Caii se-nghesuiau în mulţime. Călăreţii loveau cu laturile săbiilor grele.

— Feri, comise!... Te-au cunoscut...

— Fugi, măria-ta! urlă şi Butucuş. I-om potoli noi, de-om putea.

Învălmăşeala devenea din ce în ce mai aprigă.

— Pe el!

— Puneţi, mîna, măi!

— Văle-leuu, m-o tăiat!

— U-na-na-na-naaa! urla, mereu, mişelul beat.

Comisul Văruntar îşi învîrti calul pe loc. Se smuci din mulţime se porni vînt pe uliţa cotită. Cînd ajunse în părţi mai liniştite de tîrg, întoarse, gonind spre casele cucoanei Artimia Capotă...

...După un timp, pe aceeaşi poartă, ieşea o sanie de ţară, trasă de un biet cal murg. Din fînul saniei se clătina chipul zoios al unui sătean beat... Omul privi spre dreapta, spre stînga, apoi îşi îndreptă calul spre inima tîrgului.

În dimineaţa senină, clopotele sunau aproape necurmat, dar nu pentru ziua ce se sărbătorea, ci pentru o moarte... Bang-bang-balang!... Bang-bang-balang! treceau sunetele de jale, pe aripi de ger, peste întinderile ieşene.

Săteanul coti uliţă după uliţă, cînd mai repede şi cînd la pas, pînă la locul în care — nu cu mult înainte — fusese zarvă mare şi lovire... De oşteni nici urmă. Lumea se potolise. Parcă nu se întîmplase nimic. Lumea aceea avea altă grijă: ardea un popă...

Omul îşi opri sania în marginea drumului. Trase fîn de sub cergă şi-l aşeză în faţa calului.

— O-ho-hooo!... O venit şi boieru' să privească!

— Faceţi loc măriei-sale! glumeau oamenii, privindu-l.

Săteanul se clătina ușor. Își apăsă, ciudos, căciula și mai pe ochi. Și se-ndreptă pe aiurea.

— Uite, măăii, la golanu'ista! I mai rău ca boierii! Ce te-mpingi așa, măi! se împotrivea cîte unul.

— Nu-l vezi că... nici nu se uită la oameni?

— U-na-na-na-naaa! chiui, iarăși, din mulțime.

Încet-încet, țăranul începu să se strecoare printre oameni. Privirile tuturor se-ntorseseră spre palalaia dinspre care se auzeau gemete lungi și se răspîndea miros greu, de carne arsă.

Săteanul se apropia mereu de rug. Era un om înalt, bine legat și care ușor putea privi peste capetele celor din fața sa.

— Ce vrei, omule? se mîniau privitorii.

— Să văd! se clătina țăranul cu chipul nespălat de zile.

— Na! ... Vezi! îi făceau oamenii loc.

— Cum pute-a rachiu! se mira o femeie.

— Dac-am băut... Ce?... Poate n-aveam voie? se aspri el, ușor.

— Și hainele-i put a holercă!

— Dac-au băut și ele! rînjea omul, straniu.

Și mereu se împingea în cei din față, pînă cînd ajunse în spatele joimirilor, care străjuiau locul chinului.

În mijlocul lor, alți ostași poloni aruncau — în flăcările încete, dar bine încinse — găteje și crăci uscate.

În mijlocul pălălaiei, legat de un scaun de fier înroșit de foc, sfîrîia trupul părintelui Pavel Ugrin. Între legăturile de lanțuri, preotul se zvîrcolea îngrozitor, scoțînd vaiete, gemete, urlete spăimoase.

Săteanul își pironi privirile spre arătarea aceea năprasnică. Sufletul, inima, gîndurile îi erau un tremur. Și, cu glas mut al celei mai cumplite răzvrătiri, gemu în sine:

„Pă-rin-te Pa-v-ă-le! ... Pă-rin-te!“

— Uite-l cum holbează popa ochii într-acoace! ... Ha-ha-ha! hohoti în rîs un mișel.

Cîțiva oameni își întoarseră capetele.

— Se vede c-a dat și popa cu ochii de frumușelul ista! ... lămureau joimirii în limba lor, privind spre sătean.

Cineva îl zgîlțîi puternic:

— Măi creștine... ori ai murit tu înaintea popii?

Țăranul nu mișcă. Părea un chop de ceară, crescut ca din pămîntul înghețat. Doar ochii îi străluceau, ca două feștile ale acelei enorme bucăți de ceară. Și ochii nu clipeau nici ei. Rămăseseră înțepeniți în strălucirea lor nefirească, ațintiți spre omul chinului necugetat, din mijlocul vetrei de cărbuni și flacări...

...Preotul amuțise. Privirile lui — injectate, ca două cheaguri de sînge — se pironiseră asupra săteanului. Îl privi lung-lung. Apoi ochii aceia grozavi se înălțară cîteva clipe spre cer... Și trupul din nou începu să se zbată între lanțurile înroșite, care-i intraseră adînc în carne.

Pe tronul său de fier, înconjurat de chipurile drăcești ale polonezilor, cari hrăneau necurmat focul — de la un pas de părăsita carne ce se scrumea — părintele Pavel Ugrin se zvîrcolea șerpește, așteptînd înălțarea spre un alt tron... Acel din albăstrimea înalturilor.

Peste locuri vuia larma mulțimii. Cînd mai pe aproape, cînd mai depărtate, porneau vorbe aspre, de inimi nătînge și sălbatice. Ramurile trosneau. Gemetele nu se mai curmau.

Săteanul înțepeni acolo, ceasuri după ceasuri.

— Tu nu mai pleci? îl întreba, din cînd în cînd, cîte un joimir.

— Nu! ... Vreau să văd! gîngăvea săteanul, prostește.

— Lumea a plecat, omule! ... Ce vrei să mai vezi?

— Ce am eu cu lumea? ... Eu vreau să văd toate, pînă la urmă...

Și rămase locului...

...Se înnoptase de mult. Focul ardea mereu...

După un timp, pe scaunul de fier înroșit, trupul nu mai clinti. În locul grumazului de zimbru, a brațelor și picioarelor vînjoase, a trupului goliatic, nu mai rămase decît un spăimos ghem de cărnuri arse.

Atunci, numai, săteanul își desprinse și el privirile de pe rămășițele ce fuseseră — cîndva — un om, un falnic codrean de prin părțile cetății — părintele Pavel Ugrin. Omul își ridică ochii spre cerul spuzit de stele, pe care Calea robilor se întindea ca o imensă năframă străvezie de borangic.

Apoi săteanul se îndreaptă spre gura uliței. Un tîrgoveț milos desfăcuse calul dintre hlubele săniei și îl legase mai aproape de fîn.

Țăranul înhămă.

Cînd cocoșii începură să trîmbițeze ceasul miezului de noapte, sania ieșea spre cîmp.

— Unde te duci, omule, acuma, noaptea? îl întrebase un tîrgoveț întîrziat prin vecini. Te mănîncă lupii... Și-i păcat de cal, încercase acel om o glumă.

— Nu mă tem! ... Lupii părților acestora — vorbi cu înțeles săteanul — mă cunosc bine și... se tem ei de mine, îi răcnise din fugă comisul Văruntar, al cărui cal părea — acum — cu totul altul decît acel de dimineață, ce abia tîra sania, cînd ieșise pe poarta cucoanei Antimia Capotă.

IX

Unul cîte unul, cei porniți pentru salvarea părintelui Ugrin se întoarseră în curtea de sub codru. Pe ștersele poteci ale văilor, sau pe acele înzăpezite ale împăduririi, caii istoviți purtau obiditele suflete ale ostașilor lui Veveriță, cel de odinioară.

Bătrînul Ghinea Duhu, paznicul porții, le deschidea — pe rînd — fără să-i cerceteze, ori să-i mai întrebe de ispravă. Cunoștea fostul stegar prețul privirilor întunecate, care nu puteau spune nimic bun. Dar cînd, spre zori, coborî scările de stejar — roase de pași și de ani — și crăpă oblonul de veghe, rămase pătruns de o grea nedumerire.

„Da' nevoia asta de om ce-o mai fi căutînd la o curte boierească și — mai cu seamă — la un ceas ca acesta?"

— Ce vrei, omule? se răstise bătrînul portar.

— Deschide, Duhule! poruncise Văruntar, cinchit pe restul de fîn al săniei.

— Vai de mine, măria-ta! ... Chiar măria-sa comisul e omul acela, vorbea portarul cu sine și cu călătorul din fața porții coborînd în fugă.

— Îndată, măria-ta... În graba mare... Iaca, fuguța!..

Sania pătrunse sub bolta largă a turnului.

— Oprește, măria-ta! făcu Ghinea Duhu, ridicîndu-și dreapta.

— Ce-i, bătrînule?

— Nu-i nimic, măria-ta... Chiar nimicuța nu-i... Da', dă! Eu aș zice să mai întîrzii pe la mine vreun ceas de vreme,... pîn' te-i mai spăla pe ochi,... și ți-o aduce țiganca ceva straie de-ale măriei-tale...

Cel dintîi zîmbet — cu totul șters — se încrustă pe chipul istovit al comisului.

— Poate că ai dreptate, moșnege... Fie și precum zici.

Jupînița Irina se frămîntase toată noaptea. Ceasuri lungi stase îngenuncheată în fața iconostasului, din care sfinții priveau — cu aceeași ochi dintotdeauna — pămîntul boțului de carne prăbușit la picioarele lor.

Zorii o găsiră în aceeași înfricoșătoare neliniște.

Cîndva, simțurile ei, răscolite și ascuțite, prinseră lipăitul unor pași ușori.

„Cine-o fi la ceasul acesta?"

În curte era liniște deplină. Nici cîinii nu băteau.

— E cineva? întrebă jupînița, cu glas bărbat.

Zgomotul abia simțiților pași încetă. Nu-i răspunse nimeni... „E cineva cu gînduri necurate, cugetă jupînița, plină de temeri. De ce nu răspunde? Numai că om rău trebuie să fie!" Și tăria tresări în sîngele ei.

Desprinse din perete una dintre săbiile spătarului. Avu grijă s-o ia pe cea mai ușoară... S-o poată mai lesne mînui... Măcar o dată să lovească... se aspreau simțurile ei.

Ridică ivărul. Deschise brusc... În fundul tindei încremenise, ascultînd, țiganca de la iatacul comisului.

— Ce cauți, Mușa, la ceasul acesta?

— Nimica, măria-ta... Zău că nimica! se înfrică

fata, văzînd-o cu spada în mînă. Da'... ce să zic?... M-o trimis moș Ghinea să-i aduc niște... straie de-a măriei-sale comisului.

— Ghinea portarul?

— Chiar el! Zău!... Chiar el, măria-ta!

— Și... ce să facă portarul cu straiele comisului? tresări fata.

— Știu eu? Poate că... așa... să le vadă.

— Straie nu iei de-aici, Mușa. Trimite-l pe Ghinea Duhu la mine.

Țigăncușa pieri, bucuroasă că scăpase numai cu spaima... Avusese dreptate — se gîndea ea, fugînd — cînd le spunea că are s-o simtă jupînița. Și că, dacă afla despre ce-i vorba, avea să se mînie... Adică... ce-o fi voit să facă și portarul cu hainele comisului?...

— Iracan de mine, începuse Ghinea Duhu, de cum dase ochii cu jupînița Irina. Cum faci și matale, domniță... Ai băgat-o pe țigăncușă-n sperieți... Ce t-ei fi mîniat așa de tare?

— De ce-mi ceri haine de-ale comisului? se aspri fata.

— Poate... m-oi fi gîndit și eu să fac niște bălmoaje, să se-ntoarcă măria-sa mai repede.

— Duhule!

— Măria-ta?

— Duhule, tu umbli cu gînduri ascunse — și se opri, ca înspăimîntată de-o bănuială. Ori... a murit comisul și... trebuiesc haine de premeneală? aproape răcni ea.

— Vai de zilele mele! Da' cum pot să-ți treacă prin minte asemenea bazaconii, jupîniță?... Cum te-ai mai speriat!... Te-ai făcut ca de ceară la față... Lasă! Potolește-te! Nu-ți face gînduri... Măria-sa e teafăr, sănătos... Mai voinic ca mine, își înțepeni el trupul ciolănos, uscat, dar dîrz.

— Unde-i? făcu, cu glas de lacrimi, fata.

— Unde vrei să fie?... Iaca, pe-aproape!

— Dacă-i pe aproape, de ce nu se arată?

— Dă! Știu eu?... N-o fi putînd.

— Atunci... tot smintit e, cumva... Unde-i lovit? La cap? La piept?... De sabie? De săgeată?...

... Dacă în locul bătrînului Ghinea Duhu ar fi stat pan Smolski, acela s-ar fi priceput să cotrobăiască — în vechile lui învățături — cine știe ce maximă, ori cine știe care vers din Horațiu, din Ovidiu, ori numai dintr-un mai apropiat trubadur medieval, dar, în ceasul acela, panul era departe,... tocmai la crama din dealul Buciumillor ieșeni, unde îl alungase teama de răzmerița de pe tăpșanul rugului și pe unde, după ce-și umpluse lărguța balercă a burții, dormea, fără de griji, în bordeiul credinciosului paznic al cramei boierești.

Fostul călugăraș, ce se găsise a fi fost, odinioară, Ghinea Duhu, ar fi fost în stare, și el, să dea răspuns potrivit. El ar fi putut spune mai simplu și pe românie: „la inimă, jupîniță"!... Dar, dacă fata ar fi înțeles pe dos și dacă — Doamne ferește! — i-ar fi sărit, chiar ei, inima din baieră?...

Și-apoi jupînița Irina se îngălbenise și mai tare întrebîndu-l, cu grabă, despre locul la care comisul ar fi putut fi smintit... De aceea, se hotărî să încline spre adevăr.

— Nicăieri nu se află lovit măria-sa. Nici la cap, nici la piept, nici la mîini, nici la picioare, lungea el vorba, negăsind mai repede lămurirea potrivită.

— Atunci? se aspri, iarăși, fata. Spune o dată, că-mi ies din minți, mărturisi, fără voie, adîncul neliniștei ce-o cuprinsese.

— Stai, jupîniță! Că măria-sa e-n chilie, la mine! Făr' numai că... e cam goluț. Și nu s-ar putea înfățișa în fața măriei-tale așa, precum se află acuma...

Fata rămase pe gînduri.

„Tot a pățit el ceva", răsuflă mai ușurată jupînița. Și adăugă, cu glas: Cheamă țiganca, să-ți dea... cele ce zici că i-ar fi de trebuință.

...Și astfel începuseră și trecură sfintele sărbători ale Crăciunului din anul 1615, în curtea spătarului Veveriță, care — pe atunci — își odihnea truda anilor de zbucium al vieții în umilul cimitir din Zvance. Tăcere grea în curtea boierească și înfricată temere în cămările slugilor și în bordeiele robilor. Astfel durară acele sărbători ale Crăciunului.

Dar, în aspra lui muţenie, comisul Văruntar hotărîse să nu mai aştepte adunarea întregului steag. Chiar de a doua zi, după întoarcerea de la Iaşi, porni spre hărţuială.

O mînă de oameni începuse să cutreiere căile ce brăzdau „Ţara de sus", de-a lungul Jijiei, spre tîrgul Botoşanilor şi de acolo, mereu mai pe departe, prin Tătărăşeni . . . mai ştie cineva pe unde?

Însă, el rămînea mereu în părţile mai codroase ale Delenilor, cutreierînd zările pînă la ceilalţi codri, ai Drăcşanilor. Nu ierta pe nimeni. Nimic nu cruţa.

O singură dată, numai, au rămas nemişcaţi după pînza rămuroasă a unei dumbrăvi.

Nu-l ţintuise locului mărimea convoiului. Nici puhoiul omenesc care-l însoţea. Ci — prin străvechi simţuri — misterul morţii!

Pe grea şi largă pataşcă, alunecînd pe tălpi, prin zăpada bătătorită de sutele de cai ai alaiului, trecuse impunătorul convoi, ce ducea — spre veşnica odihnă din pămîntul ţării lui — rămăşiţele pămînteşti ale celui ce fusese ducele Mihai Wisznowieski.

Călări pe cai înväliţi în zăbranice şi purtînd flamuri îndungate de fluturătoare cîrpe de doliu, trecea încet alaiul de jale a celor ce-l însoţeau în cel din urmă drum.

Rînduri-rînduri înaintau, pe întinderile albe şi moarte, oaste polonă, cavalerii francezi ai lui Montespin, steaguri moldoveneşti, cu vîrfurile suliţelor aplecate spre pămînt.

În preajma sicriului — care ascundea rămăşiţele ducelui, îmbălsămat de doftorii curţii ieşene — călăreau principii Corecky şi Tyszkiewicz, căpitanii francezi, boierii veliţi ai Moldovei, toţi nobilii — veniţi pentru vesela sărbătoare, care-ar fi trebuit să fie nunta prinţului Samuel. Lumea aceea, căzută din afunduri polone, lituane, rutene, se întorcea acum cernită de neaşteptata întîmplare. Şi, poate, în toate sufletele acele, mocnea — în surd clocot — un simţ al urii răzbunătoare.

Comisul Văruntar şi tovarăşii lui priviseră — tăinuiţi şi nemişcaţi — lungul convoi, care înainta, pe întindereă albă, ca un uriaş balaur al morţii.

— Măcar o săgeată să le trimitem, comise, îşi dăduse părerea căpitanul Tărnă.

— Nu, căpitane Gruia. Săgeata trebuie păstrată pentru alte ceasuri. Şi-apoi, acolo stă ţeapăn un leah, care a plătit pentru mulţi . . . Şi, mai ales, mă gîndesc cu destulă mulţumire că i s-a retezat braţul drept Elisavetei Moghilă . . . Au lunecat, cu multe trepte la vale, de pe scara măririi sale . . .

— Îl are acum pe Corecky, comise! clătină din cap codreanul.

— Inimos o fi acesta, dar pe Mihai Wisznowieski mai va . . . pînă să-l ajungă.

„Nobil era — în ostroavele arhipelagului — orice om care avea o vie şi o casă cu turn" — avea să spună, cu vreo jumătate de secol mai apoi, învăţatul domn Dimitrie Cantemir. Dar dacă vestitul voievod şi-ar fi cunoscut ţara şi lumea ei mai bine decît a arătat-o prin scris, ar fi trebuit să ştie că în ţara Moldovei oricare om se năştea nobil. Din orice ţăran — pornit la bătaie, în oastea de dobîndă a „hînsarilor" — vitejia lui înălţa un boier. Şi oricare boier al ţării năzuia — în adîncul sufletului său — schiptarul şi coroana Moldovei.

Dar lumea ţării era îngrozită şi ticăloşită de grozăviile ce se abăteau asupra ei de îndelungi ani. Săteanul tremura, flămînd, gol şi neputincios. Boierul se înspăimîntă şi mai adînc, pentru că . . . cinstitul cap boieresc mai lesne se rostogolea sub securea călăului decît unul din prostime.

Scăparea de o astfel de neplăcută stare nu era decît în fuga peste hotare, care — uneori — contenea prin părţile megieşe, ale Poloniei, Transilvaniei, ori Valahiei — foarte adese — însă acea scăpare îşi prelungea căile şi pînă prin Italia, Spania, Franţa, Germania, sau chiar prin mari depărtări.

Dar pînă la astfel de împrejurări — din care unii se mai întorceau cunoscători ai multor limbi, cu deprinderi şlefuite pe calapodul acelor naţii mai înaintate, se cutreieraseră, cu năzuiri ce depăşeau posibilităţile ţării — cei mulţi, ai locului, hrăneau necontenit în sufletele

lor sămînța saltului spre mai sus și spre mai bine. Oricare țăran mai dezmorțit știa că — scuturîndu-se puțin — poate ajunge măcar un boierănaș, ori, cel puțin, un om cu o viață mai bună. De aceea, căuta orice prilej care l-ar fi putut sălta din amorțire. Și, prin locurile Țării de sus, prilejul venise din zvonul ce se răspîndea despre dîrzenia și isprăvile comisului Văruntar.

Nimic nu aprinde mai ales închipuirea asupriților ca faptele temerare ale vremii lor.

Răscoala de la Orhei — cu toată neizbînda ei, — prețul pus pe capul lui Văruntar de viteazul duce Wisznowieski — care plătise, însă, cu viața lui, viața pe care n-o putuse răpune, zvonul despre încăierarea de lîngă curtea domnească, atunci cînd comisul înfruntase stăpînirea pînă întru a se amesteca printre joimirii domniei... precum și neînțeleasa lui scăpare, neîncetatele hărțuieli cînd — rînd pe rînd — se mistuiau atîtea vieți poloneze, dispăreau atîtea bogate daruri și atîți bani purtați de ștafete și cete spre Lehia, și care „fără doar și poate, tot isprăvi de-ale comisului or fi", își ziceau oamenii — toate țesuseră în jurul lui Ilie Văruntar legenda, care făcea din el un erou de poveste.

De data aceasta se știa că acel ce izbea și răpunea — fără de teamă — tot el era, comisul, pe care — o vreme — curtea și divanul țării îl crezuseră mort.

De la scaun se porniseră iscoade, cu aspre porunci, să-i afle de urmă, să-i dibuie cuibarul. Însă mulțimea își ocrotește întotdeauna eroii. Nimeni nu-i știau pe unde ar fi și nimeni nu-i cunoaște cine sînt, deși, cu un ceas mai devreme, îi ospătaseră cu pita lor săracă și puțină, sau le ocrotise odihna cu veghea și prețul capului lor. Și lucrurile ar fi intrat pe făgașul părăsirii, dacă ceata comisului n-ar fi răpus chiar viața unui sol de seamă și nu ar fi pus mîna pe scrisorile pe care slăvitul și puternicul prieten movilesc, Leon Sapicha, cancelarul Litvaniei, le îndreptase spre magnifica doamnă Elisaveta a țării Moldovei. Poate taina de seamă ce se spunea a fi ascuns acele hîrtii răscolise curtea ieșeană.

Deci, comisul Văruntar trebuia răpus cu orice preț. Isteața minte o logofătului direptății bănui chiar locul

în care, fără sminteală, comisul Văruntar s-ar fi putut ascunde.

„...că în curtea spătarului n-a mai rămas, mărită doamnă — vorbise acel logofăt — decît o biată copilă nevrîstnică, după cîte cunosc eu. Și ușor i-ar fi venit spurcatului să pună gheara pe o minte încă necoaptă și pe un suflet nevinovat... Numai că pe-acolo trebuie să se afle, căci are aceea curte ziduri tari, ca de cetate, și-i loc ferit din umblătură de oameni și-i lesne de vegheat", arătase priceputul mare dregător Pătrașcu Ciogolea.

Vistiernicul Nicoară Prăjescul descuiase lacătele vistieriei, iar Dumitru Buhuș — marele hatman — plătise darnic credința micii oștiri, ce trebuia să atace și...

Într-o dimineață de început de februarie din 1616, pe întinsa poiană — în fundul căreia se înălțau zidurile curții — mici cete de joimiri descălecați împrejmuiau cetățuia veverițească.

O pușcă bubui prelung, împrăștiind ecouri largi peste codri. O ghiulea se izbi năprasnic în porțile ce scrîșniră scurt, cu un neașteptat vaier. Dar trunchii de stejar, din care erau cioplite acele porți, și legăturile lor, de fier, nu cedară.

Ghinea Duhu și Butucuș săriră dintre blănurile lavițelor, pe care ședeau întinși.

— Ce-o mai fi și asta? se mirase portarul, repezindu-se pe scări.

— A lovit turcu' cetatea, glumi Butucuș, om mai tare de fire, sculîndu-se încet și scărpinîndu-se, lenevos, în pletele ca de călugăr.

Căscă și se întinse în voie, silindu-se spre o trosnire de oase, care „face bine la trupu' rumânului, că... și hienele codrului se-ntind înainte de a sări spre pradă", zicea adeseori vînătorul curții.

Pe ușă reapăru chipul speriat al bătrînului.

— Stai, măi! Ce stai spre lenevire?... Ori tu nu știi ce-i pe-afară?!... Ne-au împrejmuit nu știu ce fel de oaste. Sai îți zic!

Butucuș se urni din loc. Își săltă brăcinarii și întrebă domol:

— Ne-au prejmuit, zici?
— Hai, omule! se răstea Ghinea Duhu. Trezește-te, că nu-i a glumă.
— Oi merge!... Nu spun eu, că ne-au lovit ca la cetate? Ce credeai tu, moșnege?... Parc-aici nu-i tăt bîrlog tare, de chiatră?... Or fi greșit și ei drumu' și ne-or fi luat drept cetatea...
În curte începuse forfota. Din cerdac, comisul da porunci scurte și aspre. Oștenii alergau spre metereze și spre tunurile de pază, din colțuri.
Butucuș își strecurase nasul prin ferestruica de veghe și privea mișcarea ostașilor dinafară. Apoi se-ntoarse spre Ghinea Duhu ce aștepta la spate, icnind din cînd în cînd:
— Ei-ei?... Ei?
— Apoi,... eu zic că-i bine. Să vedem ce-o spune și măria-sa, comisul, și coborî în curte.
Săgețile începuseră să șuiere peste ziduri. Arcurile zbîrnîiau scurt. Pușca bubuia în răstimpuri, lovind împrăștiat cînd în lemnul porții, cînd în zidăria turnului, așchiind mici fărîme de lemn și piatră, ca sub izbirile unui ilău mai greu.
Cădea dintre cei de-afară cîte un ostaș, repede tras sub perdeaua pădurii. Mai departe, alții doborau arbori mai drepți, durînd scări pentru săritul parapetului... Noi cete se adăugau celor din vedere, îngroșînd numărul atacatorilor.
Cîte un stegar cobora din turnuri, îndreptîndu-se spre comis.
— Vin mulți, măria-ta, lămurea omul. Fac scări...
Văruntar asculta încruntat.
— Da-i vorba că-s pe-afară, rîjnea Butucuș. Nu pot mare lucru, deocamdată.
Vremea trecea. Soarele se ridica spre amiază. Comisul trecea de la turn la turn, veghind mișcările vrăjmașe. Peste ziduri lunecau mereu săgeți, care se înfigeau în pămînt, sau în acoperișurile de șindrilă ale caselor.
— De nu le-ar da în minte să ne trimită foc.
Se arătă și Irina.
— Feri, jupîniță, se încruntase Nichita Majă, stegarul. O săgeată lesne te atinge.

Fata nu-l auzea.
— Comise!
— Ce-i, jupîniță Irină?
— Am a spune ceva, și-l trase în lături.
Cînd se depărtară, fata-i șopti:
— Din hrube pornește un gîrlici spre codru... Răzbate pe departe. Așa spunea tata... „Dacă n-oi fi pe aici — zicea el — și voi veți vedea vreo nevoie, coborîți în hruba cea mică, risipiți zidul de piatră în care stă înfipt vîrf de lance. E zidire mincinoasă și lesne se doboară. Acolo-i piatra răsuflătorii spre codri..."
— Nu s-o fi năruit hruba? făcu Văruntar.
— Știu eu? S-ar putea încerca, îndemnă fata. Iese în niște rîpi,... pe lîngă herghelia de la schit... pe departe...
— Majă, Butucuș, Gîrneață, răcni Văruntar.
Oamenii se repeziră spre el.
— Facle! porunci comisul.
Și întorcînd privirile spre Ghinea Duhu:
— Du-ne în hruba cea mică.
Omul se lumină. Își aminti și el. De tainița aceea puțini știau, chiar mai de mult... Dar... „oare comisul voia să fugă?" fulgeră prin nedumerita minte a portarului...
După un timp, care Irinei îi păru un veac, comisul reveni:
— Să vină tot steagul... După mine!
Din turnuri, de la metereze, se desprinseră unii oameni adunîndu-se în jurul lui Văruntar. Erau mulți și dintre acei năimiți de căpitanul Tărnă. Și feciorii lui: Grama și Bornea. Și nepoții lui Ugrin... Lume dîrză și încruntată, codreni aspri și moldoveni neînfricați.
— Săbii și suliți... Atît!... Și, după mine!... porunci comisul iarăși.
Și începură să coboare spre hrubele curții...
...Ziua scurtă, de iarnă, se mistuia repede. Soarele prinse să lunece spre chindie.
La ziduri, în turnuri și în curte rămăseseră puțini bărbați, care împroșcau — din cînd în cînd — săgeți și bolovani de pe metereze.

— Ce facem aici numai atîția? întrebase Gîrneață, vătaful de curte.

— Așteptați!... Și vegheați!... Vedeți să nu pună scări, hotărîse comisul, plecînd. Doborîți-le cu crăcane!

În ogradă nu se mai vedea nici o mișcare. Robii pieriseră, împinși de Gîrneață spre beciuri. Erau fricoși și umpleau ograda de vaiete și de plîns, mai ales de cînd nu-l mai vedeau nici pe comis.

— Luați seama să nu vă atingeți de poloboacele cu vin... Atîta vă trebuie! le hotărîse vătaful.

Vremea trecea.

Cîndva, pe coama unui zid se arătă cineva, dinafară.

— Sar în ogradă! țipase Irina.

Dar, în aceeași clipă, omul se rostogolise la picioarele zidului, săgetat din turn. Cîțiva ostași alergau pe schele, spre acea parte, ducînd crăcane puternice. Se agățară pe coama zidului, pe care apăruse alt joimir. Nicoară Gîrneață își învîrti baltagul. Coiful oșteanului sună. Și omul se răsturnă îndărăt, peste zid. O crăcană îl aruncase în gol.

Vătaful se sălta peste coamă, privind în afară. Se trase îndărăt, după meterez și răcni spre cerdacul, unde după un stîlp se ferea jupînița Irina. Numai capul i se vedea, ca o floare a stilpului.

— Comisul!... A apărut în vedere măria-sa comisul!

Fata înțelese. Se închină grăbită. Și oftă prelung, cu o mare ușurare:

— Ajută-le, Doamne!

. . . .

După ce ieșiră în lumină, în fundul rîpii roasă și prăbușită în adînc de șiroaiele codrului, cei vreo cincizeci de oameni ai steagului se cățărară pe mîncături de mal și suiră pe tăpșan. Herghelia era adunată la țarc.

Oamenii se năpustiră spre caii aproape sălbatici.

— Deschideți poarta! porunci comisul.

Armăsarii, iepele speriate săreau, aruncau din copite, nechezau spăimos.

— Alegeți numai cai cu grebenele bătute, răcni Văruntar. Sînt cei deprinși cu șaua și cu omul...

Își dezlegară brîiele și le trecură — drept frîie — în boturile cailor. Încălecară pe păr și începură să se strecoare pe sub înaltele bolți ale gorunilor și stejarilor.

Ajunși pe acolo, de pe unde se zăreau zidurile curții și poiana din fața ei, Văruntar își despărți stegarii.

Pe cei mulți îi încredință căpitanului Tărnă. Pe Butucuș, Grama, Bornea și pe acei din neamul lui Ugrin îi păstră lîngă el.

Le lămuri ocolul pe care trebuiau să-l facă.

— Cînd va fi să le cazi în spate, dă semn, căpitane. Urlați ca lupul, le vorbi comisul.

Ceata porni, înconjurînd zidurile. Văruntar se întoarse spre ai lui și le vorbi scurt:

— Gîndiți-vă la părintele Pavel! ... Să-l răzbunăm!

Și așteptă, frămîntat de neastîmpăr.

Deodată, un urlet de spaimă cutremură adîncul codrului. Joimirii tresăriră, privind oastea împrăștiată pretutindeni. Începură să freamăte. Alergau spre ziduri, rotunjind grupurile, spre apărare. Alții se năpusteau înapoi, năzuind o adunare sub poalele codrului. Cei ce loveau cu topoarele în porți se îngrămădeau sub streașina turnului.

Comisul își împinse calul, răcnind aprig și lung:

— Ugrin!

Călări pe păt, ținîndu-se de coamele stufoase, stegarii se aruncară după el, cu noul strigăt de bătaie:

— Ugrin!... Ugrin!... Uuu-gri-i-i-i-n!

Și cele două cete vijelioase răzbiră în limpeziș.

Poiana clocotea, de urlet, de tropot, de vaiete de spaimă. Răsturnați, îngroziți, deznădăjduiți de neașteptatul atac, joimirii roteau săbii ce-și fulgerau oțelele în soarele căzînd spre apus. Stegarii se năpusteau în grupuri, tăind, repezind sulițele în carne, învîrtind fusturile, luate din mîinile joimirilor, și care smulgeau țestele de pe umerii leșilor, împrăștiindu-le oasele și creierii.

Caii lunecau de la grup la grup, săgetînd iuți, nechezînd și — pe alocuri — rostogolindu-se sub loviturile săgeților leșești... Dar joimirii se împuținau, lăsînd pe tăpșanul poienii trupuri moi, însîngerate, căzute unele peste altele, în înfrățirea crutătoare a morții.

Se vedeau oameni fugind... spre scăpare. Alții îngenunchind și ridicînd spre cer brațe înroșite de sînge.

Cioturi de mîini, care tremurau cerşind spre o îndurare, ce nu se arăta de nicăieri.

De cruţare nu mai putea fi vorba. Stegarii prăbuşeau totul în drumul lor.

— U-grin! ... U-grin! ... U-grin!

Aproape nu se mai vedeau joimiri. În mijlocul poienii, puşca — tunul vremii — zăcea părăsită, cu ţeava de bronz prinsă în scocul de lemn gros, ca o nefolositoare jucărie ostăşească.

Comisul îşi strani calul. Era spăimos ... Cu pletele capului gol încîlcite, cu pieptarul sfîşiat şi înroşit de stropi, cu spada aplecată, de pe care se mai prelingeau cheaguri de sînge, Văruntar răsufla greu, din adîncurile istovite ale fiinţei lui. Rămase aşa, îndelung, scrutînd împrejurimea cu ochi sălbatici.

Din vale, se arătă căpitanul Tărnă şi cîţiva stegari. Se apropie de comis.

— Cu ajutorul lui Dumnezeu!

— Amin! făcu celălalt.

Şi rămaseră locului, aşteptînd şi pîndind.

Cînd şi cînd, soseau grupuri de stegari.

— I-aţi doborît?

— Pe toţi!

— Doar prin codru de s-o fi mai mîntuit vreunul, lărmuiau alţii.

Amurgea. Nu se mai simţea nici o mişcare. Iscoade se desprindeau din ceaţă. Altele se întorceau:

— Nimic! ... Pace!

Comisul îşi îndreptă calul spre poartă. Ghinea Duhu şi Nicoară Gîrneaţă se trudiră îndelung, pînă desprinseră din cîrlige mînerele de fier ale porţii. Şi canaturile ei, zdruncinate de lovituri, scîrţîiră în ţîţîni.

Văruntar îşi împinse calul peste cadavrele polonezilor prăbuşiţi în faţa turnului. Şi steagul pătrunse între ziduri.

Descălecară. Lipseau puţini.

— Cei odihniţi de pe aici, adunaţi morţii noştri de pe afară ... Nu se cade să-i rupă lupii, porunci comisul.

Şi se îndreptă spre cerdac, unde — în capul scărilor — jupîniţa Irina tremura, aşteptîndu-l.

Noaptea se îngroşa. Peste zăpada frămîntată a poienii, peste albul ei însîngerat, lunecau facle de răşină, ca nişte lumini aprinse la căpătîiul morţilor.

Unul cîte unul, robii îi aduceau între ziduri pe puţinii răniţi şi pe şi mai puţinii morţi ai steagului.

După ger cumplit, care ţinu o săptămînă, porni — iarăşi — Crivăţ desfundat din îndepărtatele parageni ale miezului nopţii. Hăulea văzduhul. Vîjîiau codrii, năuci. Urlau haitele de lupi, zi şi noapte, scormonind troienii îngrămădiţi în poiană — ca nişte delureţe dintr-o lume liliputană — după stîrvurile îngheţate părăsite pe tăpşan.

În turnuri vegheau străjerii încotoşmănaţi în cojoace miţoase, sau în largi şube de blănuri de fiare. Se aşteptau la o nouă năvală.

Comisul nu se temea, mai ales acum, cînd gîrliciul de refugiu se dovedise a fi în bună stare şi răspunzînd departe, pe locuri ferite şi anevoie de aflat. Teama n-o simţea decît pentru jupîniţa Irina. Ar fi dus-o aiurea, poate prin părţile lor, de la Trotuş, dacă iarna nu s-ar fi arătat, atît de aspră şi zurlie.

Îl nelinişte şi lipsa — de-un timp — a panului Smolski. Leahul se dovedise folositor mai ales pentru scormonirea şi aflarea veştilor. În crîşmele Iaşilor foia lume multă: negustori sosiţi de pe cine ştie unde — purtători de zvonuri şi felurite noutăţi — ostaşi de ţară şi joimiri de la curte — care puteau trage cu urechea pe la multe uşi — tîrgoveţi şi slugi boiereşti — tot pe atît de dibaci în crăparea uşilor şi aflarea tainelor ... toată suflarea neliniştită, sau în goană după: Ce se mai aude? ... Ce se mai spune? ... Ce are să mai fie? ...

... La herghelie se adunau — mereu — cai. Prin chelare şi hrube se îngrămădeau hainele, odoarele, armele şi şeile acelora pe care piaza — rea îi făcea să dea pieptul cu ceata comisului, în fulgerătoarele lui raite şi ciocniri pe drumurile bătute de polonezi, de oamenii curţii ieşene, de toţi acei pe care Ilie Văruntar îi socotea duşmani şi oameni vrednici de pieire ...

Trecuse de mijlocul lui februarie, cînd oamenii comisului — trimişi în mai depărtate părţi, pe la anumite curţi — începură să aducă veşti tulburi. Din om în om, din poştă în poştă — şi încălcînd hotarele — din ţară în ţară, se lăţea zvon de nou război.

Zburau prin văzduh zvonuri, ca abia simţite adieri, dar care foarte uşor pot deveni tempeşte şi orcane... E greu pînă cînd mişcă o frunză, un ram. În curînd pădurea se poate vîntura bezmetică, urlînd a vijelie... Şi zvonurile se urzeau pe zi ce trecea, îngroşîndu-şi fiinţa, pînă a se preface ca în nişte fapte ca aievea trăitoare.

— Şi... pan Smolski nu se mai arată.

— Poate că n-ar fi rău să repezim pe careva spre el.

— Pe asemenea vreme? se mira jupîniţa Irina.

— Aşa e! Amarnică vreme! ... Să n-alungi un cîine din casă...

Crivăţul nu voia să se mai ogoaie. Urla ca un bezmetic. Alteori şuiera aspru. Ori răcnea cu mii de guri de uriaşi. Gemea la ferestre. Ţipa pe la uşi. Şi foarte adesea amesteca la un loc aceste toate porniri năprasnice, hohotind ca o gigantică fiară apocaliptică.

— Ia ascultă şi tu, mă Butucuş... Ţie nu ţi se pare a auzi un semn?

Celălalt tresări din somnul în care se adîncise:

— Ce-i?

— Parcă bate glas de corn...

— Păi... o fi! Şi, chiar dacă bate, la ce mă scoli pe mine din bunătate de somn?... Vezi şi tu, uncheşule, cine-i?... De-o fi om, deschide-i. De-o fi ucigă-l-toaca, închină-te cu limba pe cerul gurii, că piere... Eu să te învăţ? Doar ai stat pe la călugărie.

De la poartă se auzi alt sunet prelung şi bătăi de corn.

— Cine naiba o mai fi pe asemenea vreme oftă bătrînul, cu năduf, şi coborî.

— Cine-i, măăii?

În faţa porţii, ca dinspre un om de zăpadă îngheţat pe altă dihanie albă, ce părea un fel de cal, porni glasul certăreţ al polonezului:

— Ai murit, moşnege?... De la amiază de cînd sun să-mi deschizi... Hai, repede, că m-am aprins de ger.

— Repede-repede... Eu nu zic nu! Da' cît despre amiază, s-avem iertare, cinstite pane, că mai este pînă la nămiaza ceea. De-abia o cîntat cucoşul de niezu' nopţii...

— Uf, şi vai de tine — urlă pan Samoil Smolski — mai stai şi la vorbă acum?

Trebuiră să-l descalece alţii. Pan Smolski abia mai mişca.

— De-aseară de cînd tot... vin şi vin...

— Şi nu te-a mîncat lupul? glumi comisul.

— Vezi bine, comise, că nu! îl curmă, foarte serios, căpitanul Tărnă. Că nu mai era om, ci... vin!

— Dar cum se zice? Nu, vin?... Viu? întrebă zîmbind pan Smolski, care pocea peste fire limba moldovenească.

— Alta acum... Păi, dacă mai erai şi viu, chiar că mi te sfîşiau lupii adause căpitanul. Noroc că erai mort... beat-mort, şi numai că aşa ai şi scăpat. Că... s-au hrănit lupii de prin părţile astea de... mortăciuni.

— Am auzit, am auzit... Aşteptaţi să mă dezgheţ şi vi le spun pe toate! Şi se întoarse spre jupîniţa Irina: Te rog, jupîniţă... numai o cofiţă!

— Am dat poruncă, pane, să aducă o garafă.

— Apoi, jupîniţă, mă voi putea dezgheţa eu oare cu o astfel de nemernică măsură?

. . . .

— Iar Tomşa? tresărise comisul, după ce din spusele polonezului aflase multe şi felurite veşti, printre care cea mai de seamă era: încredinţarea ce-şi făcuseră dregătorii că el nu s-ar fi putut ascunde în curţile Irinei Veveriţă. Iscoadele încredinţaseră că, de două zile, de cînd staseră la pîndă, nimeni nu intrase şi nici nu ieşise dintre ziduri, iar izbirea comisului se făcuse dinafară, după chipul tuturor acelora pe care hoţul le dădea şi asupra polonezilor, prin părţile Delenilor.

— De ce te miri, pan comise? urmase Smolski. Doar nu m-or pune domn pe mine. Eu n-am gîndit niciodată s-ajung domn în Moldova.

— C-atîta ne mai lipsea, pane! oftă căpitanul Tărnă.

— Şi... zici că se-aude a veni iar Tomşa? repetă comisul, neîncrezător.

— Vezi bine! Cu turci. Cu valahi... urmă să povestească pan Smolski.
— Cînd, pane? Poate mai înspre primăvară. Că n-or năvăli ei pe o vreme ca asta...
— Au și trecut Siretul, comise. Că turcii vin de la Brăila... I-aduce Șender-pașa.
— Cu domnul valah?
— Cu! făcu scurt leahul.
— Adă-i, Doamne! se închină comisul.
— T-ei fi dat cu Tomșa? zîmbi căpitanul Tărnă.
— Poate ne-om încerca săbiile și-n carne turcească, se aspri Văruntar.

X

Moartea ducelui Mihai Wisznowieski însemnase pentru doamna Elisaveta o mai grea pierdere decît aceea a soțului ei — Ieremia-vodă răpus de boală poate din cauza necurmatelor lui necazuri, — și chiar decît celelalte, a fiului Constantin-vodă, înecat în apele limanului.

Cu toată nemărginita ei ambiție și cu toată înfruntarea, pe care — din aceeași ambiție — Elisaveta știuse s-o împotrivească vitregiilor soartei, doamna nu mai putea zăgăzui — cu aceeși tărie dîrză — nenorocirile, ce se abăteau asupră-i, pentru că femeia din ea nu se mai găsea în zilele-i tinere, pline de nădejdi neînfiripate încă.

Peste viața ei, în veșnic zbucium, anii trecuseră grei, înfurtunați. Soț și fiu pierduți. Mari averi risipite pentru întocmiri de oști spre redobîndirea tronului... cînd pentru soț, cînd pentru fii. Alte averi — nu mai mici — jefuite de rude, ori de acei în păstrarea cărora fuseseră încredințate. Moșii și castele prădate de mercenarii neplătiți ai cumnatului, ce răposase în chinurile otrăvii, Simion-vodă Movilă. Procese, morți, jafuri, războaie... Avusese destule amaruri pînă atunci magnifica doamnă Elisaveta!

Astfel, pierderea celui dintîi și acelui mai de seamă ginere al ei, Mihai Wisznowieski, era o și mai grea lovitură pentru Elisabeta Movilă, fiindcă ducele sărise întotdeauna, și cel dintîi, întru apărarea drepturilor lor de moștenire, ducele fusese unul dintre cei mai de seamă bărbați ai Poloniei timpului său, ducele era un viteaz, cum puțini se aflau chiar în acele vremi de glorie poloneză. Și mai era grea lovitura și pentru că — simțindu-se îmbătrînind — Elisaveta doamna se vedea din ce în ce mai părăsită.

Frumoasă se știa, încă. S-ar fi putut remărita cu oricare nobil polonez, oricît de avut, oricît de vestit, dar Elisaveta se voia doamnă „cu mila lui Dumnezeu doamnă a țării Moldovei, nu una dintre ducesele principesele, castelanele numeroasei șlehte leșești.

Putuse stăpîni peste țară soțul Ieremia, Constantin sau — acum — Alexăndrel-voievod, feciorii,... Doamna fusese oricînd, și era și astăzi, tot „numai ea“! Adevărata oblăduitoare a neamului și a Moldovei.

De aceea — închizînd pleoapele ginerelui — pentru întîia oară Elisaveta Movilă avu spăimoasa nălucire a începutului rostogolirii sale...

În curțile Iașilor, jalea ținu îndelung.

Chinul pierderii ducelui nu era — însă — singurul ei amar. Se adăugau la această adîncă mîhnire și alte mărunte necazuri. Printre acestea, cel mai fățiș era acel pe care i-l făcea principele Samuel Corecky, ce o voia „numaidecît“ pe domnița Margareta. El nu înțelegea amînările și piedicile ce i se puneau mereu în cale...

Poate că nu voia să i-o dea doamna? Că... trebuia să treacă o vreme între ziua de jale și aceea de nouă înveselire? Că o sfîșia durerea morții ducelui? A ginerelui?... Bine! O înțelegea. Dar... de ce se prelungea atît de îndelung doliul?

Răzbită de stăruințele lui Corecky, Elisaveta-doamna cedă.

Prin februarie începură alte pregătiri de nuntă.

Marele-cămăraș din nou prinse să strîngă merinde pentru ospețe. Ștefan Boier, pisarul curții, și diacii lui se nevoiră să îndruge alte lungi și înflorate răvașe pentru poftirile la nunta măriei-sale domnița Margareta... Bise-

rica episcopiei catolice din nou începu să se lustruiască pentru cununia princiară. Iar monseniorul episcop, Bernardino Querini, să-și frece mîinile de noua bucurie: vlăstarul ortodox al lui Ieremia-voievod se alătură unui credincios al sfintei biserici apostolice a Romei.

Palatul iarăși fierbea de larmă. De data aceasta, în nădejdea unor zile mai vesele...

Dar, într-una dintre zile, un curier polonez aduse o veste neașteptată, dinspre miazăzi.

Cancelaria poloneză nu dormea. Ea veghea. Prin orice mijloace. Pe orice căi... Nu o făcea de dragul Moldovei, sau al domnitorilor ei. Ci, pentru propria-i piele.

Cu Moldova era în hotar. Și acea Moldovă nu mai era puternicul principat al lui Alexandru-cel-Bun, al lui Ștefan-cel-Mare, nici măcar țara lui Bogdan-orbul, sau al lui Petru Rareș, a lui Ștefăniță, ori a lui Ioan-vodă, armeanul. Ea nu mai putea ridica vitezele săbii ale trecutului. Era o țară săracă, zbuciumată. Boierimea ei nu mai stă să moară ca acei trei mii de boieri ai Mușatinului, peste care n-au putut trece ordiile nenumărate ale lui Soliman-Magnificul, decît atunci cînd — la Valea Albă — boierii căzuseră pînă la unul...

Polonia se apăra pe ea, spionînd — în orice ceas — frămîntările de la hotarul ei dinspre miazăzi, și de pe mai departe de el. Iar acum, spionii lehi — popesiți pe un ceas la Iași — duceau vestea că oștile osmanlii, ale lui Șender-pașa și acele valahe, ale lui Radu-Mihnea-voievod, tălăzuiau spre Iași, ridicînd iarăși glas pentru drepturile la schiptrul țării ale lui Ștefan Tomșa, robul Stambulului și al intereselor osmane.

— Mulți sînt?

— Mulți, grozav!... Tot fel de lume.

— Și pe unde vin?... De unde?

— Pe Siret... L-au și trecut.

Principele Corecky se posomorîse năprasnic. Și plecă înfuriat de lîngă doamnă. Iarăși i se amîna nunta.

Pe podul curții tropoteau copitele cailor. Olăcarii se răspundeau pe toate ulițele ieșene, spre curțile dregătorilor, care nu se aflau în acel ceas lîngă domn.

Se dase poruncă de grabnică adunare a sfatului.

Ce avea de făcut voievodul? Să rămînă la Iași? Să plece la cetate? Să înfrunte de aici, sau de acolo, oștile vrăjmașe? Să le lase să ostenească, bătînd în piatra cetății?

Îi chemară și pe căpitanii străini. Izbutiră să-l aducă chiar pe Corecky, — pentru că, orice s-ar fi putut spune, principele Samuel Corecky — ca și răposatul duce Wiszno-wiesky — era una dintre faimoasele săbii.

Sfatul dură îndelung. Părerile fură amestecate. Vorbirile furtunoase. Dar, cumințenia își avea și ea cuvîntul ei: Curtea și oastea trebuiau să părăsească Iașii. Curtea să se închidă între puternicele ziduri ale cetății, sau să treacă apa, mai departe. Oastea? Se va vedea, după timp și împrejurări.

În zorii următori, citadela voievodală fremăta de nespusă mișcare. Curtea părăsea scaunul domniei.

Lungi convoaie de carete, călești, butci, puse pe tălpi, căruțe, cară și sănii se amestecau într-o spăimoasă neorînduială a grabei, îngrămădindu-se spre ulița care ducea la Fîntîna-păcurarului și mai departe, tot mai departe, peste dealuri, peste văi și peste ape, pînă la cetate.

Fremătau sirepii boierești și caii cavaleriilor poloneze, franceze și germane, duruind ca mii de bolovani rostogoliți pe gheața ulițelor ieșene.

Bocăneau potcoavele, tropoteau pașii, zgomotau glasurile întărîtate, aspre ale celor ce nu știau încotro pornesc... Spre viață? Spre moarte?

Ieșenii priveau de după geamurile înghețate și prin crăpăturile ușilor.

„Iar pleacă..."

„Iar vin..."

„Au să ne ucidă!"

„Și-au să ne prade, iarăși!"

„Auzi?... Vin turcii..."

„Și nogaii..."

„Vai de noi și zilele noastre, oameni buni!"

Și, peste tot frămîntul, peste toată mișcarea, și vaietele și disperarea omenească, fulgii începură să cadă, așternînd — pe pămîntul zbuciumului și al sîngelui — o imensă maramă...

Grăbeau — în frunte — cavalerii și joimirii poloni. În coadă pășeau — ca spre o înmormîntare — călăreții moldoveni ai marelui-hatman. Nu oaste orînduită, ci învălmășirea unui trib alungat de cine știe ce cataclism.

Singur mijlocul în care se găseau caretele-sănii ale doamnei Elisaveta, a domniței și rudelor de sînge, zoreau în oarecare rînduială. Pe lăturile lor călăreau principii polonezi, cavalerii francezi ai lui Montespin, și boierii dregători mai tineri. Între această parte și călărimea țării se îngrămădeau butcile și săniile slugarnicei și înfricatei boierimi a curții...

Pe dîmbul înalt din codrii Delenilor, înconjurat de ceata lui, îngrămădită de trunchii nămornici, comisul Văruntar privea, lacom, nebuna tălăzuire din văi.

Nemișcat, pe armăsarul murg, cu mîinile sprijinite pe oblînc, și cu trupul aplecat înainte, comisul părea o stană, în care un sculptor de geniu ar fi amestecat — laolaltă — toate pornirile înverșunatei uri.

— Unde-s acum codrenii noștri? Gemu Gruia Tărnă.

— Doamne-Doamne!... Ce proașcă am face! oftă și feciorul Grama.

Și iarăși se făcu liniște. Și caii parcă înțelegeau taina ceasului. Nu mișcau, privind puhoiul omenesc din văi. Poate se mirau și ei de ce stau locului și nu-i răped stăpînii, ca în alte dăți cînd se arătau asemenea hoarde.

Mulțimea înainta cu zvîrcoliri ciudate, ca greoaiele picioare ce ar fi tîrît schiloada făptură a unui uriaș balaur, iar cînd dihania trecu, ca suptă de văile spre care tălăzuia și în care se pierdea pe după alte dealuri împădurite, Văruntar se lăsă brusc pe spate și începu să hohotească:

— Ha-ha-ha-ha!... Ha-ha-ha!

Stegarii îl priviră cu sfială.

— De ce rîzi comise Ilie? îl întrebă căpitanul Tărnă.

— Nu-i de rîs, căpitane?

— Ce?

— Ascultă, căpitane Gruia! Cine fuge de moarte spre moarte merge!

Gruia Tărnă îl privi și mai nedumerit.

— I-ai văzut? reluă comisul, după cîteva clipe.

— Văzut!

— Fug din calea turcilor?

— Fug, comise.

— Și nu vor scăpa, căpitane.

— Adică?

— Cine vine și pleacă, pleacă și vine... tot plecării sortit este.

— Cînd?

— Nu, căpitane Tărnă! Aici lucrurile stau cu totul în pleacă!

— Comise, și omul moare... Cînd? Nu se știe... Azi. Mîine.. .Pînă-ntr-un an...

— Nu, căpitane Tărnă! Aici lucrurile stau cu totul în altfel... Movileștii și toți acei ca ei, toate lăcustele astea nesățioase, vor pieri năprasnic! ... făcu profetic comisul Ilie Văruntar. Și nu la veleatul dorit, ci atunci cînd ei nici nu vor cugeta la pieire... Acestea-s măriri trecătoare, ca toate acele ce din silnicie pornesc. Numai neamul nostru, moldovenesc, nu are moarte, căpitane Gruia Tărnă... Așa să știi dumneatale!...

Din vale în vale, din sat în sat, peste dealuri și peste ape, fugarii grăbeau mereu.

Ajunseră sub dîmburile cetății. Bătrînele ziduri înalte, din vremea legendei, îi cuprinse în brațele lor bolovănoase, ca pe toți acei ce le ceruseră ocrotire în lungul veacurilor.

Cetatea își răsfrîngea nămornicele-i ziduri înverzite de mușchi în apele fluviului. Întinsa ei arie se presăra cu fel de fel de zidiri: curți încăpătoare pentru oblăduitori, clădiri pentru ostași, magazii și hrube pentru hrană pe îndelungat timp, grajduri și tot ceea ce cerea un cît de lung asediu și o cît mai prielnică rezistență.

Nici în trecut și nici după aceea, cetatea nu putuse și n-a putut fi cucerită de nimeni, afară de împrejurările vitrege ale trădării, cînd porțile erau deschise de voie bună, sau de ... capitulările politice.

Pătrunzînd pe uriașa poartă a cetății, doamna Elisaveta răsuflase ușurată. Se afla — în sfîrșit — într-un adăpost, din care n-o mai putea scoate nimeni.

Dar sosi iarăși veste neașteptată: tătarii le luaseră urma. Știrea — însă — nu era prea înfricoșătoare.

În vizuina zidurilor tari, curajul tînărului domn crescuse. Aici, în mijlocul oştirii şi în cuprinsul voievodal, îngustat la aria unei cetăţi, departe de Iaşii în care magnifica doamnă se voia domnind, amestecîndu-se — cu hotărîre — în toate treburile ţării, copilandrul Alexăndrel începuse să se simtă şi el domn. Oricît de tînăr şi — poate — tocmai din pricina acestei tinereţe mai curată şi mai aproape de vîrtutea strămoşească, Alexăndrel-voievod avea tresăriri de putere şi vitejie. În năzuirile generoase ale anilor tineri, în gîndurile şi visările lui, tresărea în el vecinătatea înaintaşilor, spre care îl duceau simţurile, alta decît aceea a doamnei Elisaveta, de care nu-l lega, poate, decît o neînţeleasă teamă. De aceea, Alexăndrel-vodă îşi chemă hatmanul, şi — ca un domn al ţării în cumpănă, precum se găsea — îi dădu domnească poruncă:

— Hatmane, să pornească iscoadă, pe dată, şi să se afle: ce au de gînd tătarii!

Despre gîndurile tătărăşti nici nu mai era nevoie de vreo ştire. Poate mîrzacii, ce-i comandau, s-ar fi gîndit — chiar — să împresoare cetatea. Dar, pînă la ea, mai erau sate, tîrguri, sau numai răzleţe — dar şi bogate — curţi boiereşti, Totuşi, voievodul nevîrstnic, copilul de şaisprezece ani, ce era Alexăndrel, se voia domn priceput, cu tăria de pătrundere a împrejurărilor şi cu voinţă de bărbat deplin, în putere de cuget. Şi, iarăşi de aceea, adăugă:

— Să plece, hatmane, vreo mie de oameni, dar în numărul lor să fie şi cavalerii lui Montespin!

Domnul ţării Moldovei avea mai multă încredere în aventurierii Franţei, decît în polonezii cumnaţilor lui.

Mica oaste părăsi cetatea, poate nu fără părere de rău. În urma lor, între ziduri rămaseră teama şi nădejdea.

Ziua trecu în grele cumpene şi întrebări neliniştitoare. Oricît de pe departe, nimic nu mişcase pe zările albe ale zăpezilor. Ştafetele, repezite în din ce în ce mai adînci depărtări, se întorceau fără să poată aduce vreo lămurire. Satele — pînă spre care răzbiseră — rămăseseră pustii. Oamenii fugiseră iarăşi la codri. Doar cîinii urlau a moarte prin ogrăzile deşarte. De cîteva nopţi, pe dealuri arseseră roţile de paie unse cu păcură şi vestitoare de

primejdii. Astfel, necăjita lume a acelor sate aflase — la timp — despre raita şi apropierea nogailor.

Neliniştea doamnei creştea. Şi nedumerirea bărbilor albe... De ce nu se mai întorceau cavalerii? De ce nu se arată nimeni, care să aducă un cuvînt, o veste oricît de vagă, cît de proastă, dar... o veste?

O nouă zi se desprinse din lungul veşniciei, şi... tot nimeni! Cîmpiile rămîneau mereu mute. Pe zări nu mişca nimic...

Spre amiază, pe undeva, începu să înnegrească o mică pată ... Ce putea să fie? Care dintre iscoade nu se înturnase?... Se făcu strigare. Dar — afară de mia ostaşilor îndreptată spre cercetare — din cetate nu mai lipsea nici un om... Atunci?

— Poate să fie niscaiva boieri întîrziaţi la oaste. Şi-or fi luat seama şi vin sub steagul măriei-sale! îşi dădeau părerea darabanii de strajă.

— Nu! se îndoi altcineva. Nu-s boieri... Aşa cai au boierii noştri? Să meargă melceşte? De-atunci, de cînd i-am zărit, ar fi ajuns la porţi.

— Să plece careva în iscoadă..

— Nu-i nevoie. Vom vedea-o şi pe asta. Uite-i... că se apropie... Într-un ceas de vreme ajung aici.

Dar nu fu nevoie să treacă nici acel ceas. În privirile încordate şi lăcrămînde de oboseala destinderilor albe, taina începu să se lămurească.

— Parc-ar fi de-ai noştri...

Ochi mai buni se aţintiră şi mai cu luare-aminte.

— De-ai noştri sînt!

— Da'... cum asta? Numai atîţia?

— Or fi cercetaşii cetelor.

— Fără doar şi poate, încredinţă o barbă albă.

Cineva număra:

— Unu... doi, trei... şapte... zece... doisprezece.

— Cei doisprezece apostoli.

— Ha? izbucni altul, în grea mirare. Doamne, iartă-mă! Dar ce se sprijină aşa, unul pe altul, de parc-ar fi beţi?

Nimeni nu mai spuse nimic, pînă cînd ceata nu se lămuri deplin, scurgîndu-se pe văioagele ce şerpuiau printre dîmburile care împresurau cetatea.

— Sfinte Timotei, făcătorule de minuni!... Da' asta ce-o mai fi însemnînd?... Parc-ar fi nişte stafii, nişte strigoi ieşiţi din morminte, se închinase cineva, în uluitoare nedumerire.

— Aşa-aşa! mormăia marele-hatman. Numai că aşa... Dar nu-s strigoi... Aiştia... Nu-i vedeţi? Toţi sînt legaţi şi oblojiţi... Aiştia-s dintre cei răniţi, şi dintre cei porniţi din porunca domnească... Se-ntorc spre cetate... Dar, unde-s ceilalţi?

— Vor fi purces pe mai departe. Cine ştie ce i-o mai fi trăsnit prin capul franţuzului... Poate c-o fi voind să-l prindă pe cîinele de Tomşa.

— Vezi bine că... numai aşa şi trebuie să fie.

— Să se deschidă porţile, porunci vornicul Bucioc.

— Măria-ta ... hatmane, se auzi glas uimit.

— Ce-i, Nicoară? întrebă celălalt pe vistiernicul Prăjescul, care-l strigase.

— Îl vezi pe cel... dintre doi cai?

— Ei-ei!... Îl văd!

— Apoi ... acela-i ... chiar Montespin.

— Maică-preacurată!... Sfîntă Născătoare de Dumnezeu!... Chiar aşa-i, vistiernice... El e!

Şi toată lumea aceea, cocoţată pe schelele meterezelor, se năpusti spre porţi.

Sub bolta înaltă pătrundeau în cetate doisprezece ostaşi, douăsprezece zdrenţe omeneşti, cu mondirile şi platoşele însîngerate, cu trupurile sfărîmate.

— Ce-i, căpitane?... Ce s-a-ntîmplat! porneau zeci de întrebări.

Se arătă şi Alexăndrel-vodă, alături de principele Corecky.

— Ordinul a fost îndeplinit, sire, vorbi francezul, după deprinderile neamului său.

— Ordinul?... Care ordin? Ce-aţi făcut? se nedumerea copilandrul cu buzdugan voievodal.

— Am plecat... Am văzut... Am izbit... I-am gonit... Şi, ne-am întors.

— Atîţi?

— Cîţi vedeţi, sire!

— Dar... unde-s ceilalţi?

— Au rămas acolo, sire. Nu s-au mai putut întoarce.

— De ce, căpitane Montespin? se aspri puţin principele Corecky, căruia-i trebuiau acei bravi francezi.

— Pentru că... pentru că le-a fost prea dragă ţara şi pămîntul înălţimii sale, voievodului Alexandru.

— Cum asta? ridică din sprîncene prinţul.

— Au murit toţi, la Ştefăneşti, unde am dat bătălia...

— Ce spune?... Ce spune?... întrebau boierii, ostaşii, care nu înţelegeau limba căpitanului Montespin.

— Aveţi răbdare! se aspri un dregător. Parcă noi pricepem ceva?... Ne vor dumeri măriile lor, arătă acel boier spre polonezi.

Montespin dădea voievodului şi principelui Corecky lămuririle celor întîmplate...

... Pe valea Prutului, lîngă Ştefăneşti, cei o mie daseră piept cu oastea noganilor, trimişi de Şender-paşa să-i urmărească şi ... să-i prindă pe fugarii, care se dovediseră mai grăbiţi decît caii tătari. Lupta ţinuse pînă noaptea tîrziu. Cei şase sute de cavaleri francezi căzuseră unul cîte unul, dar nimeni nu dase un pas înapoi. Măcelul fusese spăimos. Îngroziţi de bravura cavalerilor cufundaţi în bezna nopţii noroase, cetele nogaie se făcură nevăzute una cîte una şi atîţi cîţi mai scăpaseră şi dintre ei cu viaţă. Cîmpul de bătaie, acoperit de stîrvuri şi răniţi, clocotea de urletul suferinţei. Spre miezul nopţii, totul se linişti. Nu se mai avînta nici un cal. Nu mai şuiera nici o spadă. În muţenia — de veşnicie — a întinderii. buciumă, cîndva, o întrebare:

— Cine trăieşte?

Unul cîte unul, rare şi răzleţe glasuri răspunseră la întrebare. Şi, din cei o mie de călăreţi, se adunaseră aceştia: cinci francezi şi şapte polonezi.

— Iată, sire! încheie mîndru francezul, prăbuşindu-se spre oblînc.

Leşinase.

Departe!... în ţinutul de mlaştină şi codru, al Vasluiului. În rariştile şi pe tăpşanul pe care se războise, odinioară, şi Ştefan-cel-Mare, tăbărîse oastea turcească a lui Şender-paşa.

Era, pe acolo, şi o ridicătură de pămînt, căreia lumea-i zicea „Movila lui Purcel" şi care se înălţa chiar

pe malul pîrîului Vaslui, între răzeșiile Fereștenilor și acele ale Dobrovățenilor.

Pe acea movilă, de amintirea căreia se lega aspra sărăcie a unui sătean — de cu mai bine de un secol în urmă — și evlavia darnică a mîndrului și neînvinsului voievod Ștefan-cel-Mare, se durase — în noaptea aceea de popas — cortul de bogate covoare persienești al domnului valah Radu Mihnea, aliatul silnic al lui Ștefan Tomșa și — mai ales — al pașalei turcești.

Pînă la Iași nu mai era decît cale de o singură zi. Și Șender-pașa poposise într-acel loc —pustiu acum — pentru ca să poată străbate, în scurta zi de iarnă, restul drumului pînă în capitala moldovenească.

Pe urmele Movileștilor — despre ale căror pregătiri de fugă aflase și el — Șender-pașa repezise pe mîrzacii tătari și cetele nogailor lor. Și, acum, era liniște.

Tabăra muntenească se rotunjea în preajma istoricei movile, luminată de focurile uriașe, pe lîngă care se pîrpăleau — în somnuri iepurești — truditții valahi ai lui Radu-vodă.

În cortul domnesc, căptușit cu blănuri și covoare, voievodul muntean se părăsise și el gîndurilor, odihnind pe un clit de perne cusute cu fir și mărgăritare. Își adunase în jurul trupului mantia roșie, de postav de Louvain, pe care străluceau brandenburgurile de aur și își ridicase în jurul capului gulerul lat, de samur negru și lucios. Sub poalele răsfrînte ale mantiei se întrezăreau celelalte poale, ale lungii tunici de postav verde, pulpele puternice, strînse în pantaloni albi și cizmulițele de marochin, cu canafi de aur la carîmbii scurți. Sabia încovoiată, cu teaca de catifea purpurie, cu brățări de aur înflorate cu nestimate, zăcea pe aproape de augusta sa dreaptă.

Din cînd în cînd, își ridica mîna, mîngîindu-și barba scurtă și mustățile aplecate. Alteori, degetele-i treceau peste fruntea lată, palidă și frămîntată de grele gînduri.

Măria-sa, Radu Mihnea voievod, era profund neliniștit. Nu-și putea lămuri pricina îngrijorării, însă, în adîncul delicatei sale ființi, scurma o gînganie aprigă, care se cheamă — uneori — amintirea, alteori grija și mai totdeauna teama. Căci măria-sa era o foarte ciudată ființă: un amestec de largă îngăduință și de neașteptată

cruzime, de luminată cărturărie și de josnice porniri, de duioșie femeiască și de viclenie drăcească...

Scoborîtor din spița Basarabilor, ce stăpîniseră în Muntenia vreo două secole și jumătate — fiu de Domn — care se urcase pe tron de copil, oblăduise ca un orb tiran și îmbătrînise închinîndu-se lui Alah, Radu Mihnea viețuise, pînă la urcarea sa pe același tron, o ciudată viață.

În singurătatea cortului, la aceasta gîndea frămîntatul domn...

...Se vede la Nicopole, unde turcitul său părinte — pașă cu sînge basarab — stăpînea în numele padișahului de la Stambul... Retrăia viața dusă — mai apoi — între călugării greci ai muntelui Athos, în sfînta mănăstire a Ivirului și în care învățase tot ce știau și acei monahi despre trecuta glorie bizantină și din cărturăria elină și constantinopolitană... Se întrezărea — ca aievea — după ce fusese scos din mănăstire, alături de mama lui — doamna Voica — în drum spre măreața Veneție. Acolo, feciorul Radu adunase în căpșorul său, de copilandru, altă învățătură: aceea pe care putuseră să i-o dea latiniștii cărturărescului nord italian. Prinsese toată învățătura locului și a timpului său. Se lovise de nobilimea venețiană, cu care se găsea înrudit în multe feluri. Răsuflase același aer de artă, alături de marii maiștri ai veacului al șaisprezecelea: Veronese, Tiziano, Sausovino, Palma-Vecchia, atît de slăviți și atît de căutați de patricienii nababi cu palate de marmoră pe canalele venețiene.

Trecuse și la Padova, cetate savantă în acel secol, unde-și desăvîrșise învățătura...

...Domnul se cuibări și mai bine în căldura mantiei blănite... Își amintise de plăcute întîmplări de prin acele părți... De dragostele lui... În Veneția, la Padova... Maria Celesta, Pascuina, Lucia... Oh, Lucia!... Era acolo, la Padova, o căsuță înflorată de mici balcoane ca niște cuiburi și care avea ferestrele lungi și înguste... La ferestrele acele a văzut-o întîia oară pe Lucia... Ședea aplecată pe fereastră, cu brațul scăpat peste prichiciu, în afară. Și mîna aceea, micuță și catifelată, i-o ținea altă mînă... Un ghicitor...

Deodată, voievodul valah se scutură ca de frig. Tresări din tot trupul... Padova, căsuţa, Lucia se cufundară în bezne. Iar din întunericul orb al trecutului, se desprindea un singur punct, ce creştea, se apropia, se desluşea din ce în ce mai deplin, pînă cînd luă conturul şi asemănarea chipului drăcesc al ghicitorului, care ţinuse în palma sa — cu puţin mai înainte — micuţa mînă a unei fete frumoase.

Şi chipul acela, cu rînjet de diavol, se aplecă în nişte caraghioase temenele...

— Ghiceşte! poruncise voievodul fecior al paşei din Nicopole şi rudă de patricieni veneţieni.

Vagabondul îi luase mîna şi-i privi îndelung în palmă... Îl ridică în slavă. Îi îmbătă simţurile cu toate făgăduinţele... Cunoştea ghicitorul palmele nemuncite ale celor nobili şi mai văzuse şi spada de la şoldul tînărului valah, cu mîner de fildeş, şi-n al cărui capăt scînteia un uriaş smarald... Şi oricît de bună şi limpede italiană vorbise nobilul solicitator întru a-şi cunoaşte viitorul, prinsese acel ghicitor vorba tărăgănată, de oriental, a celui în palma căruia privea.

Îşi ridicase ochii, aţintindu-i în acei ai lui Radu Mihnea. Şi-l întrebă, hotărît:

— Războinic?

Care tînăr al timpului acela nu era — cel puţin — un viitor războinic, în anii cînd papii din Roma adunau oştiri, cardinalii le comandau şi toată creştinătatea n-avea decît o singură grijă: să curgă cît mai mult sînge!

— Poate, răspunse scurt viitorul voievod valah, cum gîndul — de pe atunci, poate — la legiuita moştenire a părintelui şi străbunilor lui.

Italianul îşi reaplecase privirile în palma acelui ce — poate — avea să fie şi un războinic. Şi reîncepu o încîlcită pologhie de năstruşnice preziceri, care — bineînţeles — trebuiau să se întîmple în vagul orient, de pe unde — de bună seamă — şi acel nobil venea... Lupte, măriri, noroc... Oh, noroc... Norocul războinicilor... Cu cine s-ar fi putut lupta acest nobil? Pe acolo o singură naţie vitează cunoştea ghicitorul: polonezii... Auzise atîtea poveşti despre acei neastîmpăraţi polonezi, care se

războiau cu necredincioşii! ... Se hotărî să-i prezică şi strălucitului domn ceva mai de taină, mai de spaimă...

Îşi încruntă sprîncenele şi vorbi temător:

— Ce ciudat!

— Ce? tresărise Radu, tînărul bolnăvicios şi temător.

— Domnul meu, reîncepuse ghicitorul. Văd lucruri stranii în palma voastră... Am zis: războaie, dar ... în numele Madonei! Să vă feriţi de polonezi... Orice război veţi face, veţi scăpa... Numai de ei ... nu! ... În lupte, numai un polonez vă va putea ucide! ...

... Radu Mihnea-voievod sări în picioare. Îşi amintise! ... Din orbul trecutului, aceasta era şi ţîţîna neliniştei lui prezente. Amintirea prezicerii ghicitorului italian... Viermele care rodea în adînc, să-şi scoată capul din gogoaşa uitării lui...

Radu Mihnea-vodă se aplecase încotrova, privind cu ochi de groază în lumea trecutului său... Şi-acum era şi mai bolnăvicios ca tînărul Radu, de odinioară, iar bolile, de care suferea, îl făcuse şi mai bănuitor şi mai fricos... Moartea e mai prezentă în acel ce suferă decît în gîndurile omului teafăr. Şi Radu Mihnea se înspăimîntă.

Iar, acum, el tocmai împotriva polonezilor pornise să lupte. În contra „polacilor" despre care ghicitorul îi prezisese că-l vor ucide, dacă se va război cu ei.

Îl învăluiră nebune gînduri de groază:

„Ce să fac, Doamne? ... Singur mă duc la moarte Cum să scap? ... Încotro? În ce chip? ... Să mor acum, cînd de-abia am încăput pe legiuitorul tron al înaintaşilor mei? ... Nu! ... Trebuie să mă salvez, dar cum? ... Cum"?

Se frămîntă îndelung.

Îi era frig. Îi era frică... O teamă bolnăvicioasă, chinuită de toate spaimele, de toate nălucirile... Cum?

Se aşeză în cuibul pernelor moi, dar se sculă pe dată. Se învîrtea, fără să ştie ce face, pe vatra strîmtă a cortului. Şi buzele palide frămîntau crîmpeie de gînduri şi repetau mereu aceeaşi hotărîre:

„Trebuie! ... Cu orice preţ, trebuie să scap!"

Păşi spre uşa cortului şi ridică perdeaua grea, care-o

acoperea. Copilul de casă era acolo, veghind prețioasa viață a domnului său.

— Fugi și adă-l pe spătarul Lecca!

— Dar... paza, măria-ta?

— Lasă paza! ... Nu sînt între ostașii mei? Cine-mi poate face vreun rău aici?

Polonezii erau departe, doară. Și mai avea pînă să se lovească cu ei.

Lecca spătarul intră curînd în cortul domnesc, buhav de somn.

— M-ai chemat, măria-ta?

— Da, spătare! ... Mi-am amintit despre ceva. Nu pot să-ți spun ce anume. Dar, lucrul acela — despre care mi-am adus aminte — mă cheamă înapoi, la Tîrgoviște. Trebuie să pornesc chiar în noaptea aceasta... Te știu om de credință... Ajută-mă!

— Cere-mi și viața, dăruită-ți este, măria-ta! Ce pot face?

— Numai atît, spătare... Eu plec... Mîine, tu să spui pașei că... a venit ștafetă de la scaun că... că... au intrat tătarii în Valahia, și-am plecat să-mi apăr țara... moșia părintească...

— Măria-ta, să n-ai asupră-mi bănuială, îl curmă Lecca spătarul, dar... tătarii sînt cu noi... pe aici...

— Da! Așa-i, spătare!... Atunci... spune-i ce crezi,... ce poți... Găsești tu ceva, ca să te descurci... Ai înțeles?

— Eu... am înțeles, măria-ta, dar nu știu dacă o vrea să mă înțeleagă, ori să mă creadă. Turcul, făcu, îndoielnic, boierul Lecca.

— Liniștește-l cum t-ei pricepe... Spune-i tot ce vrei, dar ... acoperă-mă! Eu trebuie să plec, apăsa el mereu și îndeosebi pe acest cuvînt.

— Facă-se voia măriei-tale se înclină spătarul.

— Alege-mi soldați de credință, să mă însoțească!

— Bine, măria-ta!

Nu mult după aceea, cîteva umbre se furișau prin tabăra adormită, strecurîndu-se spre margini, unde așteptau caii înșeuați.

Uneori, veștile călătoresc cu repeziciuni de gînd.

Din Iașii spre care, a doua zi, se îndreptase înfuriatul pașă, întîmplarea de pe „movila lui Purcel" porni, în tainic chip, mai pe departe, spre apus, spre răsărit, spre miazănoapte și, astfel, ajunse și între nămornicele ziduri ale cetății, cu toate amănuntele și peripețiile ei.

„Unde-i Domnul? întrebase Șender-pașa a doua zi, așteptînd-călare și nerăbdător adunarea suitei sale.

„Unde-i vodă?"

„Unde-i măria-sa, Radu vodă?" se întrebau toți.

Tabăra era strînsă. Covoarele cortului domnesc se aflau păturite în carele lor. Oastea gata de pornire. Dar... nici urmă de Radu Mihnea, voievod al Țării Românești!

Spătarul Lecca își împintenă calul, înfățișîndu-se pașei.

— Unde-ți e stăpînul?

— Mărite Șender-pașa... măria-sa a plecat astă-noapte ... că ... a venit veste rea de la Tîrgoviște... A scris măria-sa Arghira-doamna, cu mărturia boierilor rămași la scaun, că... au năvălit tătarii și peste țara sa...

— Ce bîigui tu, ghiaurule? se înfurie măritul pașă. Care tătari? ... Tătarii nu-s aici, cu noi?

— Apoi ... să vezi, slăvite stăpîne, ... un nogai, îngăima spătarul Lecca, ci ... ci... nogaii de la Vrîm... Aceia au năpustit peste Valahia,... în lipsa celorlalți deacasă și care ... acum sînt cu noi, cu mîrzacii lor, ... cu tot, căuta spătarul să lungească vorba, doar n-o mai spune nimic Șender-pașa.

— Uf, ghiaurilor! răcni pașa, repezindu-și calul spre înfricoșatul boier valah, dar îl struni pe loc. Își frămîntă barba în pumn. Pufni, amenințător: Am să limpezesc eu și treaba aceasta!

Și tună porunca de plecare...

...Înflorită și împodobită de la gură la gură — după priceperea și închipuirea fiecărui povestaș — vestea răzbise, așadar, și pînă în forfota dintre zidurile cetății.

În grija acelor zile și în tristețea acelui loc, minunata întîmplare a voievodului valah și a lui Șender-pașa de Brăila mai descrețea frunțile ascultătorilor. Iar Doamna Elisaveta răsplăti — darnică — ștafeta care o smulsese din

cine știe ce gură pentru urechile măriilor lor și a celorlalți fugari din cetate.

Boierii și ostașii forfoteau pretutindeni, istorisind la nesfîrșit pozna pe care i-o făcuse Mihnea-vodă lui Șender-pașa și lui Tomșa, iarăși proaspătul domn de la Iași.

Ostășimea moldovenească tălmăcea și ea joimirilor lehi întîmplarea care — ca și celor din curte — le era foarte pe plac. Și zile la șir, între zidurile cetății nu se mai auzi decît... foarte vesele întrebări și răspunsuri în legătură cu vodă.

Singurul care nu făcea nici un haz de această întîmplare era prințul Samuel Corecky. El se întunecase cu totul. Îl rodea și pe dînsul un vierme ascuns: amînarea nunții, la care gîndeau zi și noapte!...

Și, poate, același chin îl avea bălaia domniță Margareta.

XI

Pătrunzînd în Iași — pe drumul de codri, și de prăpăstioase dealuri — Șender-pașa nu-l mai avea alături decît pe întunecatul și oacheșul Ștefan Tomșa, ostașul de odinioară al lui Henric al IV-lea, după cum îi plăcea reîmprospătatului voievod, să-i încredințeze pe toți acei ... cari voiau să-l creadă.

O aspră mînie săpase cute și mai adînci pe chipul cioplit ca din cuțit al celui ce revenise domn al Țării Moldovei. Îl înfuriase și mai mult fuga lui Radu Mihnea, „pielea subțire", care nu voise să stea mărturie reașezării sale pe scaunul părintesc.

Ștefan Tomșa mocnea mînii surde... Împotriva voievodului valah... Împotriva puținilor boieri, din întîia lui domnie, la care se mai alăturaseră pe cale și a celor și mai puțini, ce-i ieșiseră întru întîmpinare la intrarea sa în Iași... Și, chiar, față de mulțimea tîrgului, care nu se

arătase pe nicăieri, ci stase închisă în case, de teama puhoiului de oști turcești, valahe și tătare, ce se îngrămădeau — în neorînduială — pe ulițele strîmte și cotite ale capitalei moldovenești.

Zilele babei topiseră zăpezile grelei ierni. O căldură molcuță, de primăvară timpurie, ridica miazme înecăcioase din mocirla străzilor de pămînt lutos ale orașului. Ostășimea lipăia prin glodurile adînci, în care se înțepeneau roțile neșinuite ale carelor și care trosneau sub opintirile boilor și ale bivolilor costelivi și istoviți de drumul lung și de lipsa de hrană. Și carele rămîneau locului, răsturnînd — uneori — în tină zestrea ostășească a năvălitorilor.

Se auzeau blesteme, înjurături, răcnete, punctate — din cînd în cînd — de cîte un amărît: Al-lah!

Dar Alah nu scobora de lîngă huriile lui, dintre munții săi de pilaj, să ajute la carele lumii aceleia, necăjită, înfuriată, care se scărpina în bărbi, privea spre cerul senin, de primăvară, sau aluneca ochi hulpavi spre gospodăriile, din care... multe și mărunte ar fi rîvnit inimile lor.

În Iașii cu casele zăvorîte, cu obloanele dughenilor și ale crîșmelor înțepenite în manele de tari drugi de carpen... În Iașii în care nimeni nu căuta cu priviri de bună-venire spre proaspătul domn, oștile lui Șender-pașa intraseră ca într-un cimitir părăsit.

Mitropolitul țării fugise cu neamurile sale voievodale. Preoții pieriseră, ascunși prin satele vecine, sau numai prin altarele bisericilor, cu uși tot pe atît de bine ferecate... Pînă și sanctitatea sa, episcopul Bernardino Querini, își găsise oarecari treburi pe la o biserică de prin părțile Cotnarilor, sau — poate — de pe mai departe...

Dar, ce nevoie mai avea măria-sa Ștefan-vodă Tomșa de astfel de fețe bisericești? El se găsea uns din întîia sa domnie. Nu venise să se certe cu preoțimea. Avea el cu cine sta de vorbă după asprul său nărav. Cu boierii!... Ah, Doamne! cum avea să mai pună el mîna pe toți... Doar numai — după cum spune la istoria grecească despre „schiții" cei vechi — de s-ar face paseri, să zboare în văzduh, de s-or face pești, să se ascundă în ape, de s-or preface în broaște, să se tăinuiască pe sub pămînt...

Dar, nici așa, nu vor scăpa de securea gîdei, pe care avusese grijă să-l plimbe cu sine prin larg de lume și acum să-l readucă în Moldova și pentru grijile noii domnii.
Cu astfel de strașnice gînduri pătrunsese Tomșa-vodă în palatul-cetățuie, din care abia ieșise celălalt voievod, ce se găsea atît de departe — și el — de curtea... scaunului părintesc.
În noaptea aceea și în cele următoare, Tomșa nu poruncise nici o ispravă dintre cele atît de plăcute firii sale. Nici o lacrimă nu cursese încă pe urma oarecăror vorbe de taină, repezite spre cine știe ce ticăloasă făptură moldovenească. În schimb, multe răcnete de spaimă și disperare buciumaseră peste întinsul cuprins al mahalalelor ieșene. În multe case, ostașii turci — năraviți de o slugă neplătită decît prin jafurile războaielor — năvăliră pe ușile smulse din țîțîni, prădînd și — mai ales — lăsîndu-și sămînță de urmași pe meleagurile ghiaure ale Moldovei.
Măcar așa, Ștefan Tomșa voievod se găsea plătit de multele lui necazuri și ușurat de o parte din nădufulrile sale.

După sîngeroasa încăierare de la Ștefănești, tătarii — care nu veniseră pînă atunci în atingere cu meșteșugurile de luptă franceze și nu înfruntaseră decît foarte arare asemenea bravură — se răspîndiseră pretutindeni. Cei mai mulți se reîndreptaseră spre Iași, unde Șender-pașa — reprezentantul marelui padișah, care înfățișa și el, pe pămînt, pe și maimarele Alah — îi aștepta să-i aducă veste despre prinderea, sau măcar despre vreo lăsare de sînge între cei ai curții Movileștì.
Neputînd purta măritului pașă o astfel de bucuroasă veste, noganii și mîrzacii lor se gîndiseră că pașa, și așa, tot mai zăbovește pe lîngă Ștefan-vodă. Noul domn trebuia să adune — cît mai în grabă — ceva arginți pentru bacșișurile pașei, pașalelor, și nenumăraților bei ai oastei. Dar bani în pungile și în casele moldovenești erau puțini, mai ales în astfel de zile, iar rîvnele și nesațiul osman erau multe și mari... Zăbavă a fi, gîndeau mîrzacii, deci... mai puteau cutreiera prin țară. Astfel, s-ar mai fi despăgubit și ei de cele de care... nu prea se așteptau la dărnicia unui domn proaspăt, într-o țară sărăcită.
De la Ștefăneștii ținutului botoșenean, pînă la Iași, depărtarea nu era prea mare. Drumul ducea tot prin valea Jijiei, prin aceeași codri Deleni. Dar raziile într-o parte și-ntr-alta lărgeau calea și sporeau prada...

Însă, ceas de ceas, zi și noapte, săteni, răzeși, boierini băteau în porțile curților din codrii Delenilor.
— Măria-ta!...
— Comise!...
— Nu ne părăsi jafului. Știm că n-ai oaste multă, dar săbii ai tari, ai stegari și hînsari vrednici... Mîntuie-ne!... Ne toacă tătarii. Ne-au dibuit vitele și muierile în păduri... Înainte ne apăra, acuma și codrul se leapădă de noi!
— Mie mi-o luat două fete...
— Mie mi-o robit muierea...
— Lăsați-le la pîrdalnicul de fete și muieri, oameni buni! De asta nu m-aș plînge eu... Mai găsește omu' muiere și fete — și mai face. Da' mie mi-o răpit văcuța și oițele, se văita cîte un biet om. Pe-aistea cine mi le mai dă? De unde le mai poci face eu la loc?
— E prăpăd, măria-ta! Îndură-te de noi și ieși în țară, se plîngeau cu toții.
Comisul Văruntar își pregăti steagul. Cu hînsarii n-avea ce face în fața nogailor, călări și ei pe cai iuți și chiloși. Pedestrimea putea să se ațină — doar — prin codri, să mai răstoarne ceva stejari curmați peste cetele răzlețe, și să le mai reteze junghieturile cailor cu coasele împenate în vîrful toporiștelor.
Porni.
Zile întregi — în prăpăstuiri de vifor, în prăbușirile neașteptate ale călăreților ascunși prin poieni de deal, ori pe margini de căi răpoase, în izbirile fățișe de zi și noapte — steagul comisului Văruntar secera — din plin — rătăcitoarele cete tătare, scutindu-l pe Șender-pașa să mai hrănească atîtea guri netrebnice.
Dar, într-o zi de sfîrșit de martie, iscoadele comisului aduseră vestea că turcii au pornit din Iași.
Văruntar strînse sfatul, adică se retrase sub stejari

cu căpitanul Tărnă și cu pan Smolski. După puțin timp reieși în poiană.

— Pe cai, flăcăi!

Și porniră spre Deleni, la curtea spătarului Veveriță. Sub ziduri, în ogradă, pretutindeni, aștepta gloată de săteni înarmați.

— Am auzit că strîngi oaste, măria-ta.

— Nu! Plecați spre muieri. Afundați-vă mai adînc în codru... Vin turcii!

— I-raca'n de măiculița noastră. Abia scăparăm de tătari... Acuma dă și turcu'?

— Plecați! Sînt mulți... Au și valahi cu ei.

Și oamenii clătinau din capetele pletoase, se închinau, încălecau pe cai, sau porneau pe jos, pe cărări știute numai de ei, dar nebătătorite, spre bungetul împădurit. Căci, în astfel de împrejurări, intrînd în codri, oamenii locului se fereau a roade poteci. Își cunoșteau ținta, și spre o țintă pot duce sute și mii de căi... Cărările erau vînzătoare. Lesne se putea lua orice păgîn pe firul bătăturii ei...

Astfel, spre acel sfîrșit de martie al anului 1616, aflară și fugarii dintre zidurile cetății despre apropierea lui Șender-pașa și a oștirilor lui.

În cetate începu frămîntarea pregătirilor de luptă. Pe schelele zidurilor se îngrămădiră bolovani. Sub ziduri se înșirară cazanele, în care trebuia să se topească smoala, ce urma să fie vărsată asupra asediatorilor. Cucurele se umpleau cu săgeți. Femeile tăiau și împenau altele, noi. Se topeau gloanțele, din plumb, pentru cele cîteva archebuze ale nobililor polonezi. În cele șase turnuri de apărare ale întinsei cetăți se adunară spuza de ghiulele pentru puștile de bronz, iar în acel de deasupra porții, fiind mai larg și întru totul podit cu lespezi de piatră, ridicară iarăși cazane pentru smoală.

În palatul domnesc se ținu sfat mare, la care fu adus și Montespin, pe brațe. Căpitanul Rigaud rămăsese rănit greu pe cîmpia din preajma Ștefăneștilor, lîngă ceilalți cavaleri francezi, să se preschimbe — poate — în pămînt moldovenesc. Lîngă doamna Elisaveta ședea

— însă — celălalt francez și — de-o vreme — chiar un fel de curtean movilesc, Charles de Jappecourt, ale cărui lumini puteau fi de folos neliniștitei doamne.

Erau de față toți dregătorii și măririle surghiunite: Dumitru Buhuș, Pătrașcu Ciogolea, Nicoară Prăjescu, Simion Stroici, bătrînul Nistor Ureche, Bucioc-hatmanul și chiar mitropolitul Gheorghe Movilă, presărați în larga sală, de o parte și de cealaltă a scaunului îmbrăcat în catifea roșie și pe care sta Alexandru-voievod.

Principii Samuel Corecky și Tyszkiewicz se așezară în fața domnului, lîngă Elisaveta Movilă. Restul vastei săli era prins de altă boierime moldovenească și de panii lehi.

Se vorbea cu aprindere. Boierii erau de părere să se aștepte în cetate. Zidurile erau tari, peste putință de năruit cu puștile, sau de încălecat cu scările.

Alexandru-vodă asculta. Tăcea. Pricepere la astfel de meșteșuguri nu dobîndise pînă la anii aceia tineri... „Poate mai tîrziu voi cunoaște și eu acest meșteșug", cugeta voievodul.

Polonezii și — îndeosebi — Montespin, care știau să prețuiască libertatea mișcării la loc deschis, sprijineau ieșirea din cetate și lupta la cîmp. Prințul Corecky ținea să se aleagă odată: ori moartea, ori fata!... Voia să se bată. Cît mai curînd. Cu oricine. Dar să pună capăt așteptării, care-l scotea din răbdări.

Se sculase bătrînul Ureche:

— Bag seama, măria-ta — începu el — că dumnealor, căpitanii, cam au dreptate. Eu nu mă prea pricep la astfel de treburi ostășești,... cu toate că — în anii mei cei tineri — și eu am purtat sabia la coapsă, ba... am și rotit-o aprig în lupte. Asta e priceperea domniilor lor, să lămurească de ce-i mai bine la cîmp a luptare, decît în bîrlog a stare. Dar fie-mi iertat a dare și eu un fir de părere... Cetatea-i tare, nu zic, și nu poate să cadă cu una cu două, precum spun și dumnealor veliții sfetnici și panii șleahtei. Poate să țină împotrivire cît de lungă vreme,... o lună, două,... nouă. Dar aici e spuză de lume... E curtea. Sînt atîția boieri cu muierile, cu fetele lor. Și e și multă oaste... A dumnealor, cinstiții princhepi, și a măriei-tale, de cea moldovenească...

Nu zic, şi hrană este, berechet! Hrubele sînt pline cu peşte sărat, cu putini cu brînză, cu butoaie cu sărături. Grîu şi secară stă destulă în hambare şi prin zăcători. Pietre la morile cetăţii sînt. Fîntîni are cetatea destule. Dar ... şi gurile-s multe. Şi dacă turcul — cum tot n-are ce face în ţara lui turcească — se aşază turceşte şi ... stă ... şi stă? Că doar vreme are, şi răbdare iarăşi are, că aiesta e şi un fel de dar, pe care l-o şi dat Dumnezeu seminţiei turceşti... Atunci, întreb: Cine este?... Cînd ne-o răzbi lipsa, tot vom cerca a ieşire din cetate, iar dacă-i vorba că tot asta are să fie toată bafta, mă-ntorc cu faţa spre dumnealor, princhipii lehi şi la căpitanul franţuz, mă înclin smerit şi zic: bine aţi grăit şi dreptate aveţi!

Atîta am avut de cuvîntat, iar dacă vorba mea a fost nepricepută, ori nu pe placul măriei-tale, iertare cer!

Şi se reaşeză.

Sfatul începu şi mai aprins, pînă cînd se sculă, iarăşi, principele Corecky.

— Şi mai am de spus ceva... Soarta războaielor, cu toată vitejia oştilor şi căpitanilor, este numai în mîna lui Dumnezeu!... Mintea ageră a căpitanilor şi dîrza împotrivire a ostaşilor pot să se prefacă într-o grea înfrîngere. Sau, după cum mărturia stă chiar în faţa noastră, poţi să învingi, fiind totuşi şi tu zdrobit, privi el spre Montespin, în faţa căruia se înclină curtenitor şi cu un vag zîmbet pe buzele pale.

Multe se pot întîmpla la bătaie. De aceea, războinicul trebuie să fie scutit de alte griji pămînteşti şi cu gîndul lăsat numai la faptele sale de luptă. Iar noi, aici, avem atîtea femei. Pe magnifica Elisaveta doamna, pe domniţa Margareta... Sînt soţiile venerabililor boieri şi copilele lor... E multă lume căreia trebuie să-i purtăm o deosebită grijă. De aceea zic: să binevoiască magnifica doamnă şi nepreţuitul ei vlăstar laolaltă cu celelalte soţii şi neamuri de boieri, să treacă apa. În Polonia e — deocamdată — mai multă siguranţă. Şi turcul nu se va încumeta la încălcarea apelor... E bine să fim scutiţi de grija aceasta...

Poate bătaia ne va închide din nou în cetate, pe un timp. Poate va trebui să trecem şi noi fluviul. Poate soarta luptei ne va trage spre inima Moldovei. Nu se ştie nimic!

Se întoarse spre Elisaveta Movilă:

— Înţelege, doamnă, şi propunerea şi rugămintea mea!... Aceasta am avut de spus.

Doamna Elisaveta zîmbi dulce şi îngăduitor:

— Mulţumesc principelui Samuel Corecky pentru toată dragostea lui, din care naşte şi această grijă pe care ne-o poartă. Dar, afle şi domnia sa şi toţi acei de faţă că... aici sînt şi aici rămîn! Nu pot să-mi despart soarta de aceea a preaiubitului meu fiu, măria-sa Alexandru-voievod. Nu plec nicăieri din cetate şi de pe pămîntul meu moldovenesc!

Toate rugăminţile, chiar acele ale domnului, rămaseră zadarnice. Doamna vroia să vadă bătălia şi — în vijelia ei — să se roage lui Dumnezeu pentru izbînda dreptăţii movileşti.

Şi, atunci, se săltă şi voievodul puţin, se înclină spre maica lui prea iubită, se reaşeză pe jilţul îmbrăcat în catifea stacojie şi vorbi:

— Părerea mea la fel este cu aceea a preaiubitului şi generosului nostru prieten, dumnealui principele Samuel Corecky. Mai lesne este a lupta la cîmp, decît a sta nemişcaţi şi îngrijoraţi după ziduri. Toată tăria noastră stă — mai mult — în călărime. De aceea, la timp vom ieşi din cetate şi-l vom izbi pe turc... Dixit!

Sala clocoti de strigăte:

— Trăiască!

— Vivat! ţipau panii polonezi.

— Mulţi ani trăiască şi stăpînească măria-sa Alexandru-vodă! tună credinciosul Dumitru Buhuş.

Mitropolitul Gheorghe îşi împreună cele trei degete ale dreptei şi binecuvîntă:

— În numele Tatălui, şi a Fiului şi a Sfîntului Duh.

Boierii îşi aplecară capetele şi suspinară surd:

— Amin!

Alexăndrel-vodă se sculă şi se îndreptă spre cămările măriei-sale.

Vremea se încălzea. Zăpezile se supseseră aproape cu totul. Doar pe sub poalele pădurilor mai stăruiau limbi sărace de troiene gălbui. Soarele uscase întinderile, peste care începuse să se aştearnă vopseaua coclită a colţului

ierbii, răzbind prin păişul pămîntiu al fînețelor uscate, din trecut. Cerul ținea senin, înălțîndu-şi bolta pe zi ce trecea, lărgind zările lumii.

În cetate stăpînea o încordată aşteptare. În turnuri şi la metereze, străjerii sfredeleau cu privirile întinderile goale. Iscoadele veneau şi plecau, vestind înaintarea oştilor duşmane.

În ziua aceea, spre chindie, un grup de călăreți se arătă, venind valvîrtej.

— Au trecut Prutul după miezul nopții.

— Pe unde sînt acum?

— Cale de patru-cinci ceasuri.

— Nu vor putea ataca astăzi, îşi dădu părerea principele Tyszkiewicz.

— Mîine e ziua cea mare. Trebuie să ieşim. Vom aştepta noaptea la cîmp.

Începu freamăt greu. Corturile dintre ziduri fură ridicate şi duse în cetate. Şeile aşezate pe cai. Armele încinse.

Se formau steagurile, cetele. Se auzeau strigăte, comenzi, tropote de cai, vuiet de mulțime. Scuturile zăngăneau cu țipăt viu, de aramă, sau se izbeau cu sunete surde... Steagurile se adunau în jurul boierilor, sau al hotnogilor lor, sub soarele călduț, dar încă palid, se clătinau praporii bățoşi, pe care se vedeau şi mai bățoşii sfinți-patroni ai boierilor şi ai steagurilor lor. Pe cei mai mulți dintre acei prapori-stindarde se arăta chipul Sfîntului Gheorghe, sau al arhanghelului Mihail. Iar spre deosebirea unuia de celălalt purtau şi unele semne închipuite de boierii care le aduceau la luptă. Pe colțurile unora era zimbrul țării cu steaua între coarne. La altele steaua era înlocuită cu Craiul-Nou. Unii prapori erau roşii, cei mai mulți albaştri. Boierii purtați prin țări apusene îşi alcătuiseră — chiar — cîte o ciudată stemă — un herb — cu lei cu pajura, cu mănunchiuri de fulgere jupiterice, sau împrumutaseră — de-a dreptul — arătoase blazoane franceze şi italiene, fără autenticitatea posesorilor de prin părțile obîrşiei lor.

Într-un amestecat grup de aprozi, armăşei şi copii de casă fîlfîia marele steag al domniei, întocmit după obiceiul leşesc. Era un enorm stindard, de culoare albastră, pe care — cusut cu subțire fir de aur — se vedea bourul Moldovei cu Luceafărul şi Craiul-Nou de-o parte şi de cealaltă a coarnelor şi cu străvechiul corn al îmbelşugării pămîntului, prefăcut de nepricepuții şi nedumeriții zugravi şi săpători în piatră, ai stemei moldovene, într-un fel de scălîmb gît al acelui cap de bour.

În alte părți fluturau stindardele, de pînze moi, ale osebiților pani şi căpitani poloni, cu zugrăviri de ciudate blazoane tăiate, truncheate, gironate, în pal, în bandă, în bară, cu borduri, sau orlate, escarate şi cantonate,... cu lei, cu pajure, şoimi, săgeți, sau potcoave, înflorate de toate ciudățeniile, de toate închipuirile.

Străluceau în soare platoşe, scînteiau vîrfuri de lănci, ori lame de spade înălțate — spre comandă — de brațele tari, cu pumnii uriaşi, ai căpeteniilor.

Cele vreo douăsprezece mii de polonezi, ardeleni şi moldoveni se scurseseră sub dîmburile cetății, împînzind cîmpia şi aşezîndu-se după o orînduială îndelung gîndită de căpitani.

Acolo, după ce fiecare steag moldav, fiecare ceată, fiecare polc polonez îşi prinseră locul din care aveau să se desfăşoare în bătaie, călărimea descălecă, pedestrimea se chinci la pămînt, pentru îndelunga aşteptare. Oamenii scoaseră din giverne, din coburi, ori din simplele traiste merindea împărțită la cetate şi se aşezară spre cină...

...Soarele apusese de mult. Cornul de aur al lunii apăru — cîndva — pe zare,... drumui vreo două ore un arc scurt pe cer şi recăzu după orizont.

Cuprinsurile păreau pustii. Nu vorbea nimeni. Doar caii nechezau arare, ca neliniştiți de nemişcarea ce-i împresura.

Departe, în pădurile ce încărbuneau marginile cîmpiei, lupii urlau după o tainică presimțire, moştenită din noaptea timpului. Aşteptau şi ei — poate — un îmbelşugat ospăț.

. . . .

În zori acelei zile de joi, bătea o boare subțire dinspre miazăzi. La răsărit, un nevăzut, dar uriaş penel poleise cerul cu o tentă pală, roz-arămie. De pe unul dintre înaltele turnuri ale cetății bucjumă lung sunet de vestire.

În acelaşi timp, pe poarta cetăţii ieşi un strălucit grup de călăreţi, înconjurînd statura trupeşă a domnului. Alexăndrel-vodă purta platoşă de oţel strălucitor, coif de argint cu bogată pană de struţ ce se încovoia spre spate. Un greu bancal îi atîrna la coapsă. Iar în mînă ţinea secure cu două tăişuri şi scurt vîrf de suliţă. Calul alb părea însîngerat de valtrapul, frîul şi curelele roşii ce i se încrucişau pe piept. În urma voievodului, flutura — în pocnete de falduri destinse de vînt — marele steag albastru al domniei. Puţin îndărăt şi pe cele două laturi, călăreau principii Corecky şi Tyszkiewicz.

Caii alergau în trap grăbit. Surlaşii înşiraţi pe unul dintre dîmburile de sub ziduri — trîmbiţară prelung. În cîmpie, cetele fremătară.

Ajunşi de vale, Alexandru-vodă şi însoţitorii săi îşi împinseră caii în galop, răzbind în mijlocul oastei.

De departe hăulea surdă larmă de mulţime. Şi — de după pădurile ce mărgineau cîmpia — pe drumuri care răsuflau din diferitele părţi, începură să se reverse oastea turcească şi trupele muntene.

Un ropot scurt zvîcni în rîndurile moldoveneşti.

Armata duşmană împînzi negura întunecată a zării împădurite şi se opri locului, în aşteptare. Prin faţa ei fulgeră — ca o nălucă — calul alb al lui Şender-paşa, urmat de cîţiva călăreţi.

— Uite-l pe cîinele de Tomşa — arătă Tyszkiewicz un trup înveşmîntat în roşu, ca o nefirească întruchipare dintr-un enorm cheag de sînge spre unul dintre călăreţii ce urmau pe paşă.

— Slugă turcească, scrîşni Corecky, întorcîndu-şi privirile spre cetate.

Meterezele cetăţii prinseseră o neaşteptată viaţă. Printre crenelurile sure se vedea un ciudat viermăt. Doamna Elisaveta, domniţa Margareta, toate soţiile şi fetele boierilor din cetate urcaseră pe schele, se arătau la ferestrele turnurilor, fluturînd marame lungi, care fîlfîiau în vînt ca nişte stindarde sărbătoreşti.

Cele două oşti începură să se mişte. Înaintau cu încetineală de melc, în paşii mărunţi ai cailor, de parcă le-ar fi trebuit o veşnicie să se poată lovi.

În spatele voievodului, surlaşii trîmbiţară prelung şi

cavaleria poloneză zbucni spre vrăjmaşi într-un iureş spăimos... Clocotea văzduhul de sălbatice răcnete. Tobele huruiau în rîndurile hînsarilor. De pe dîmburile cetăţii, buciumau sute de tulnice cu misterioase sunete, tînguind peste cîmpie o bizară vestire... A vieţii? A morţii?

Cavalerii polonezi — care-şi impuseseră cinstea întîii ciocniri — se prăpăstuiseră în rîndurile spahiilor turci. Tălăzui un clocot şi mai îngrozitor de glasuri: urlete de mînie, ţipete de întărîtare, vaiere prelungi de durere, haotic nechezat de cai. Săbiile şi hangerele se învîrteau prin aer, ca ciudate aripi de minuscule mori de lumină. Scrîşneau armele lovite între ele, ori zburau — frînte — pe cine ştie unde, învîrtind prin văzduh scînteieri de fulgere. Caii cabrau. Muşcau unul din altul cu furii de fiară. Alţii îngenuncheau în ţărînă. Călăreţii se rostogoleau peste cei ce se prăbuşeau mai înainte. Copitele izbeau — oarbe — în trupurile celor căzuţi, galopînd într-o întreţesătură apocaliptică... Se învăluiau unii pe alţii. Încăierarea era nebună şi tumultul spăimos.

Miile de oameni — dintr-o parte şi din cealaltă — păreau un uriaş ghem, ce se rostogolea într-un dement clatin, cînd într-o parte, cînd în cealaltă a cîmpiei.

Tobele huruiră din nou, ca îndepărtaţi nori de grindină. Trîmbiţele ţipară iarăşi. Dinspre cetate, clocoti hăulit de nenumărate buciume... Din ciudatul şi încîlcitul caier al bătăliei, ţişniră călăreţii polonezi, gonind spre cetate...

Spahiii rămaseră nedumeriţi. Aria luptei părea un burete spart de mari găuri.

Şi, atunci, se mişcară din loc steagurile odihnite, moldoveneşti. Caii lor, mărunţi, parcă, lunecau cu burţile pe pămînt... Urlete şi mai înfricoşătoare — ca mai înainte — clocotiră văzduhul.

Ştefan Tomşa înţelesese cursa şi — în fruntea călăreţilor lui Radu Mihnea — se năpusti în întîmpinarea steagurilor lui Alexăndrel-vodă. Dar spahiii lui Şender-paşa năvăliră şi ei, din coastă. În mişcarea greşită de nedumerirea de mai înainte şi din spaima proaspătă, rîndurile lor împiedicară avîntul călăreţilor valahi.

Cetele moldovene se desfăcură în două aripi. În frun-

tea uneia dintre ele gonea Alexăndrel-vodă. Înaintea celeilalte se aruncase principele Corecky. Și cele două aripi de cai învăluiră și se izbiră în viermătul oastei dușmane, ca două rostogoliri de puhoaie de munte peste pîrîul din vale. În uriașa menghină a celor două cavalerii din coaste, spahiii și muntenii se îngrămădiră unii într-alții, în neputința oricărei mișcări de destindere. Păreau o uriașă cireadă, care îngenunche, treptat, într-un imens abator, frămîntîndu-se, rostogolindu-se pe loc, sub jungherele fatalității.

Și începu un măcel de spaimă, în care calul alb și platoșa scînteietoare a lui Alexăndrel-vodă se încrucișă — adeseori — cu armăsarul negru și cu pieptarul ocrotit de scutul împlazonat al principelui Corecky ...

... Sus, la meterezele cetății, freamătul trupurilor femeiești părea, și el, un act al nebuniei, jucat după cortina — pe jumătate căzută — a unei ciudate scene.

Doamna apăruse pe ziduri, în întregime. Părea gata să se arunce în gol. Înfrigurateie ei priviri urmăreau — încordate — avîntul fiului și voievodului învălmășit în plinul măcelului. Domnița Margareta tresărea uneori, înspăimîntată. Mișcările prințului erau mai greu de urmărit. Erau nenumărați cai negri. Și hainele întunecate ale lui Corecky se pierdeau mereu în clocotul luptei ... Jupînesele boierilor și jupînițele lor își frîngeau mîinile, își frămîntau brațele, neputincioase de a ajuta, de a mîngîia, de a alina părinții, soții, frații, ori iubiții, amenințați de moarte, loviți de sabie, ori prăbușiți sub copitele cailor și în nebunia vălmășagului.

Mitropolitul Gheorghe își ridicase brațele spre cer. În stînga ținea o scumpă cruce cu Mîntuitorul răstignit, pe cînd dreapta lui binecuvînta necurmat desfășurarea tragicului clocot al văii din fața zidurilor.

Vuietul bătăliei scădea și creștea ca rostogolirea apelor în impetuosul zăpor primăvăratic.

Principele Tyszkiewisz și Dumitru Buhuș refăcuseră rîndurile cavaleriei poloneze, retrasă din luptă. Și mulțimea aceea începu să se destindă — din nou — într-un larg cerc, înconjurînd întreaga arie a luptei.

La spatele lor înaintau joimirii pedeștri și hînsarii domnești, înarmați cu suliți, topoare și coase înmănușate

în lungul toporiștilor. Era acea unealtă țărănească a vremii vechi, o crîncenă și înfricoșătoare armă pentru cavaleria vremilor acelora. Ea nu țintea decît tendoanele picioarelor și oricît de ușor atinse, acele tendoane — încordate de fugă — plesneau, iar călărețul se rostogolea sub calul prăbușit.

Din rotogolul luptei — aproape hotărîte — turcii și valahii țîșneau spre margini, la scăpare. Mulți, tot mai mulți se desprindeau de sub aripile morții, năzuind spre zările vieții. Dar călăreții, hînsarii și joimirii lui Tyszkiewicz și ai lui Dumitru Buhuș înlănțuiseră zid și cai și oameni și pentru o astfel de împrejurare.

Fugarii se aruncau — deznădăjduiți — chiar în acele cete, în escadroanele tari și necruțătoare. Uneori le rupeau, spărgeau acel zid împrejmuitor prin părțile lui mai slabe, fugind — bezmetici — spre păduri, spre zările dinspre miazăzi, spre mîntuire ...

O ceată dușmană și mai puternică — de cîteva sute de călăreți — se avîntă ... afară din luptă.

— Ațineți! ... Fuge Tomșa! urlă Dumitru Buhuș, pornind cîteva steaguri pe urma lor.

Dar spaima e cu mult mai sprintenă. Valahii și spahiii loveau în cai — necruțători — cu latul săbiilor, izbeau în burțile supte cu uriașii pinteni zimțuiți. Și caii goneau ca paseri fugărite de ulii ...

Soarele se ridicase în crucea zilei. Aria bătăliei începuse a se limpezi. Cavalerii polonezi și stegarii moldoveni alergau după fugari, dar mulți începuseră să se și reîntoarcă, după poruncile date din ajun, de a nu se depărta prea mult de cetate.

Alexăndrel-vodă biruise.

Elisaveta Movilă putea să iscălească — mai departe — „cu mila lui Dumnezeu, doamnă a Țării Moldovei" ...

De pe ziduri huruiră alte tobe. Și alte surle și trîmbiți sunară un semn al victoriei. Pe cîmpul de măcel rămăseseră dîmburi de oameni morți, de carne îndurerată și nevolnică. Se auzea un urlet haotic și prelung de durere. Vaietul morții!

Peste douăsprezece mii de spahii, aclingii, bostangii și ieniceri, din oastea lui Șender-pașa, laolaltă cu nogaii mîrzacilor și valahii părăsiți de Radu Mihnea, zăceau

tocați și în năprasnice chinuri, sau înfrățiți în moarte, pe cîmpii.

Cu platoșele și armele însîngerate, Alexăndrel-voievod și principele Corecky se apropiară unul de altul. Dreptele lor se strînseră mut. Trîmbițele sunară adunarea cetelor. Mai rărite decît în ajun, rîndurile se refăcură, tălăzuind — apoi — cu mlădieri de uriaș șarpe spre porțile cetății.

La metereze, doamna, curtea, toate femeile și toți cei rămași între ziduri stăteau neclintiți. Trăiseră durata unui vis de necrezut. Dar trăiau încă visul de groază prin care trecuseră.

Peste pustiul țării goneau nălucile spaimei.

Răsăreau pe nebătute drumuri de peste cîmpii. Se strecurau — înfricoșați — prin dumbrăvi și rariști de păduri, pîndind întrebători zariștele goale, pentru ca, apoi, ajunși, iarăși în larg de cîmpuri, să se aștearnă vîntului, în goanele deznădăjduite ale scăpării. Se aruncau în apele mărite de puhoaiele ploilor, ce începuseră să se verse din norii pîntecoși ai primăverii. Rătăceau flămînzi, pe cai istoviți și aproape scheletici, prin satele goale. Scormoneau țărîna, pe unde li se părea umblată, după ascunzătorile gropilor arse, în care țăranii și-ar fi tăinuit secara și meiul sărăciei lor. Dar acele gropi erau scobite prin tainice locuri și nu se dovedeau în iveală pe nicăieri. Setea și-o potoleau din tulburele ape ale pîraielor. Fîntînile fuseseră otrăvite și mulți plătiseră cu o chinuită moarte neîncrederea în asprele deprinderi ale locurilor.

Alteori, cetele se împreunau, realcătuind grupe mai numeroase de oameni gălăgioși, porniți spre orice răzbunare. Ardeau căsuțele de nuiele, acoperite de stuf, cu rogoz, ori cu paie, ale satelor nevoiașe. Se năpusteau asupra rarelor curți goale, năruind totul și prădînd cele rămase în graba plecării, sau uitate de fugari. Hălăduiau în neștire, năzuind zoriți spre miazăziua dinspre care se arătaseră.

Șender-pașa gonea, înconjurat de resturile spahiilor cu care se smulsese din vălmășagul de sub cetate.

În drum, Ștefan Tomșa adunase tot ce mai putuse întîlni din resturile oștirii valahe și din aclingiii pașei, gonind spre Iași pe același drum al Jijiei. Întunecatul domn de o lună frămînta cele mai ciudate gînduri... Nu voia să știe de înfrîngere... Nu fusese învins el, ci turcul, Șender-pașa, care nu voise să-l asculte... Ce căutaseră acolo? Să fi rămas Movileștii acolo, închiși între ziduri, cît le-ar fi fost pofta... El ar fi domnit la Iași, liniștit. Și, dacă lehii s-ar fi scoborît la vale, dacă s-ar fi îndepărtat de cuibul cetății și de granițele lor, atunci ar fi știut și dînsul, Ștefan Tomșa, să-i bată, după cum a mai făcut-o — doar — la Cornul-lui-Sas... Acum?

Da-da!... Și-acum va ști el ce să facă. Fără de nici o sminteală, va rămîne la Iași. Domn al Țării Moldovii!... Nu-l vor polonezii? Nu-l vrea țara?... Care țară? Boierii? Că numai ei fac toate buclucurile întotdeauna... Nu țăranii, țăranii cugetă la dînșii, la nevoile lor. Ce știu ei de țară? Ce le pasă lor cine stăpînește la Iași?... El, Ștefan-vodă? Alexăndrel-coconul?... Dracul tot un drac, oricine-o fi! zic țăranii aceia... Drac o să fie — de data aceasta — și el, Ștefan-vodă Tomșa, căci... dracu-i cuminte și cu minte va fi și dînsul!... Se va opri — stăpîn — la Iași și... își va vedea de treburile țării și ale lui... Cît despre boieri, ha-ha-ha! cîinii aceia de boieri fac toate zaverele și toate răsturnările. Dar, pentru asemenea pramatii are el — Ștefan Tomșa — o sculă de foarte înțeleaptă ascultare: săcurea călăului!... Ha-ha-ha!... Ce-o să mai jupoaie el astfel de fiare boierești!

Și iar începe să rîdă în hohote.

Aaah! cîte capete a mai făcut să se rostogolească sub săcurea gîdii! Nici trei ani n-au trecut de-atunci... Parcă-i vede cum îngenuncheau în fața țiganului, aplecîndu-și frunțile pe butuc — și pe Balica cel bătrîn, cumnatul lui Ieremia-vodă, și pe Chiriță Paleologul, cumnatul celeilalte năpîrci, a Elisavetei, și pe vornicul Bărboi,... și pe stolnicul Miron...

„Doamne-Doamne, ce de mai pepeni rostogoliți de-a dura... potriviți de copți pentru tăiere", rîse el, iarăși, în hohote.

— Măria-ta! îi șopti cineva, care călărea pe alături de el.

— Ce-i?
— Mie... nu-mi prea plac locurile astea.
— Şi de ce, mă rog, nu ţi-or fi plăcînd dumitale astfel de locuri? făcu Ştefan Tomşa cu o uşoară batjocură.
— Măria-ta,... n-ai băgat nimic de seamă... de vreun ceas încoace?
— Şi... ce-aş fi putut să văd, mă rog? se încruntă, de data aceasta, Tomşa, care nici nu gîndise să privească — pînă atunci — decît în sine, în ceartă cu învolburatele lui gînduri.
— Dă, măria-ta! reîncepu celălalt. Poate că n-ai luat seama la asemenea fleacuri, dar... eu îmi dau cu părerea că iarăşi ne pîndeşte vreun necaz.
— De ce? tresări fugarul domn.
— Văd, pe departe, oameni... ieşind mereu din ascunzători şi pornind la vale, ca nebunii...
— Şi... cam ce fel de oameni să fie acei pe care-i auzi?
— Bănuiesc că ar fi niscaiva iscoade.
— Aş! făcu încredinţat Ştefan Tomşa. De-ar fi iscoade, acele ar veni de pe la spate şi ar avea drumul îndărăt, la deal, nu în faţă, la vale... cetatea am lăsat-o în urmă, doar!
— După cîte ştiu, şi după cît mă pricep... tot iscoade sînt, măria-ta!
— Ţi se năluceşte, boierule! Că... n-o mai fi vreun domn în ţară să aibă nevoie să ne aţină calea cu astfel de meşteşuguri.
— Măria-ta...
— Ce-i?
— Pe aici... Ştiu eu cum să spun?... Cam stă prin aceste părţi unul... Ilie Văruntar, de-i zice şi comisul...
— Văruntaaar? se miră Tomşa, prelung.
— Păi? Chiar aşa-i zice.
— Şi ce-ar avea cu noi acel... Văruntar al dumitale? Nu se teme de noi?... Nu-s eu domnul Moldovei?... Care... Văruntar? se aspri el din cale-afară de rău.
Amurgise. Sub cerul de plumb, noaptea se ghemuia, adunîndu-se prin văi, pe sub poale de codri, prin cotloane

de covruri, de unde — pe nesimţite — sufla pînză de întuneric peste destinderi.
— Ia! tresări — deodată — călăreţul.
— Ce-i?... Ce: ia?... Urlă lupii! făcu Ştefan Tomşa.
— Aceştia nu-s lupi, măria-ta!... Ci, numai le poartă gîndurile şi năravurile.
— Dar ce-s? se îndoi noul domn.
— Tot lupi sînt, dar cu chip de om... Aceştia urlă în oală, nu-n gîtlej de fiară... N-o luat seama, măria-ta, cum s-o-necat unul?... O hîrîit, că nu lipise bine buza de spărtură...
— Treaba lor! Şi să fie sănătoşi, ridică din umeri Tomşa.
Hau-haauuu!... Hau-hauu! urlau lupii, prin desişuri cînd mai apropiate, cînd mai îndepărtate. Şi, deodată, chiar în faţa lor, răsună prelung buciumare de huhurez:
Bu-hu-hu-hu-huuuuu!
— Opriţi! strigă omul, nemaiîntrebîndu-l nimic pe Tomşa.
Caii li se-ngrămădiră unul într-altul. Ceata se opri ca un ghem peste fire de strîns. Nu mişcau decît capetele călăreţilor, care se înşurubau cînd într-o parte, cînd în cealaltă, ciulind urechile şi adulmecînd o primejdie, care părea că stă să purceadă de pretutindeni.
Pe coastele învecinate lunecară umbre ca de cărbune. Se auzea surd sunet de copite. Şi, din amîndouă părţile văii, se năpustiră alţi călăreţi, care purtau — agăţate de umeri — năframe albe, ce fluturau în noapte ca nişte aripi de paseri ciunge.
— Loveşte!
— Taie!
— Ucide!... Ucide!
— Fugiţi!... Fugiţi! se auzea între oamenii Tomşei.
— Ucide!... Ucide!
— Ugrin! birui un strigăt tot zgomotul ciocnirii, auzindu-se cînd într-o coastă, cînd în cealaltă, cînd în faţă... Acelaşi urlet năprasnic al tuturor urilor şi al celei mai adînci însetoşeri de răzbunare.
— U-grin!... U-grin!
— Fugiţi!... Fugiţi! răcneau, laolaltă, cei răpuşi. Goneau nebuni. Cîteva sute de oameni, abia scăpaţi

de o moarte, o împieptoșau iarăși ... Ce puteau face? ... Fugeau ...

Trecură de Hîrlău și nu mai contenea galopul spăimos al cailor ...

Începuse vînt tare. Norii se zdrențuiau. Prin spărturi de cer, lăcrimau picuri de stele. Și prin înalturile nopții se auzeau trîmbițări de cocoare întîrziate.

Plutea peste toate un duh al liniștii, o duioasă înfiorare primăvăratică ... În tăuri orăcăiau broaște. Chemau becaținele prin smîrcuri. Iar în stufăriile vechi lătrau vulpoii, strigînd o întîmplătoare soață.

Intraseră pe valea Lețcanilor.

Ștefan Tomșa oprise.

— Să răsufle caii ...

— Ajungem la Ieși ... i-om odihni acolo, își dăduse părerea cineva.

— Nu! Aici! se asprise Tomșa. Apoi se întoarse spre tovarășul său, Sandu Tărăboi, credincios din fosta domnie: Tot ... acel Văruntar crezi că fuse?

— Tot, măria-ta! Că altul nu-i în țara Moldovei, făr-numai el!

— Hm! ... Văruntar! pufni domnul pribeag. Și, de ce, mă rog, face el asemenea isprăvi? ... Trăiește din hoție?

— De unde, măria-ta! ... Aista-i de pe valea Trotușului ...

— Atunci, știu! se lămurise Tomșa. O fi dintre acei ce s-au răsculat împotriva mea ... Pricep!

— Nici asta nu-i, stăpîne, că el și-mpotriva Movileștilor stă.

— Și-mpotriva lor, zici? ... Nu mai înțeleg! ... Poate rîvnește domnia pentru el? ... Văruntar! ... Măria-sa Văruntar-vodă! ... Ha-ha-ha-ha!

Ostașii încheiaseră roată în preajmă, ascultînd întunecați vorbirea domnului.

— Măria-ta, se aplecă Sandu Tărăboi spre urechea lui Tomșa. Să-ți spun eu, pe dreptate, ... că mereu am băut prin crîșmele Ieșilor cu un leah de-a lui, cu unu ... pan Smolski ... N-avea nici un cuvînt să dau zvoană despre ce-mi vorbea leahul. Că mie nu-mi era de Movilești. Mie-mi era inima la măria-ta!

— Ei-ei? îndemnă Tomșa pe cel ce tăcuse deodată.

— Nu mă pricep cum să spun, să nu cad rău în ochii măriei-tale că ... și iarăși amuți.

— Spune, omule! ... Tu știi că eu multe cuvinte ți-am trecut, ce nici mitropolitului nu i-aș fi iertat.

— Așa-i, măria-ta, dar asta ...

— Ei? ... Asta? făcu Ștefan Tomșa, nerăbdător.

— Comisul ista-i cu țara ...

— Cu care țară?

— Cu țăranii ... Cu prostimea!

— Și asta-i țară? se scîrbi măria-sa.

— Și țara — spunea panul acela — cică nu-l vrea nici pe neamul lui Moghilă și ... nici pe măria-ta!

— Nu mă vrea țara? urlă Ștefan Tomșa, aprig. Nu mă vor țăranii?

— Și, cică nici tîrgoveții, mai îndrăzni s-adauge Sandu Tărăboi.

— Ha-ha-ha-ha! ... I-i-i-i-h! ... Ha-ha-ha! rîdea clocotitor Tomșa. Nici tîrgoveții? Ha-ha-ha-ha!

Se opri apoi. Și rămase pe adînci gînduri.

Noaptea începea să se lumineze. Norii se împrăștiaseră cu totul. Stelele străluceau pe cerul spălat de ploaia care căzuse mai înainte. Cîte unul, cîte doi, ... sau în mici pîlcuri, se adunau — din urmă — acei împrăștiați și tăiați pe lîngă codrii Delenilor. Oamenii descălecau încruntați. Cei teferi ajutau celor răniți. Și o grea mînie, un adînc năduf clocea în sufletele oamenilor acelora, plecați — odată — cu aurii visuri de îmbelșugată dobîndă și care rătăceau acum flămînzi, istoviți, loviți la tot pasul, și cu inimile înfiorate de teama de a nu mai putea apuca ziua ce urma.

— Ați scăpat? întrebau — în darn — cei sosiți mai înainte.

— Scăpat, dar ... au căzut destui ... N-or fi fost oști moldovenești de-ale lui Moghilă-vodă?

— Cine știe? se îndoiau unii.

— Numai c-așa trebuie să fie, întăreau alții.

— Nu, fraților! Aceia erau ... altă brînză ... N-ați văzut că purtau năframe albe, înnodate pe umăr? Că ... parc-ar fi fost niște aripi de arhangheli!

— Să se vadă între ei, noaptea. Să nu se taie singuri unii pe alţii, lămureau acei mai pricepuţi.

— Apoi?

— Dumnezeu ştie! În ţara asta a Moldovei, oamenii sînt tare pedosnici. Pe-aici vezi ce nu te taie prin minte, întări valahul.

— Oşteni! tună, deodată, glasul lui Tomşa, care pînă atunci gîndise la chipul în care s-ar fi putut răzbuna pe ţara de... ţărani şi de tîrgoveţi, care nu-l voiau domn...

Se făcu linişte. Cele cîteva sute de munteni şi de turci şi nogai, care se adunaseră între timp, încremeniră, aşteptînd cuvîntul ce se vestise.

— Oşteni, repetă Ştefan Tomşa. Care dintre voi vrea pradă bogată?

— Toţi, măria-ta! urlau fugarii.

Pe încetul se făcu, iarăşi, tăcere. Poate că mai spunea ceva vodă.

— Atunci — reîncepu Tomşa — Iaşii nu-s departe... Să-i dăm foc! Acolo e pradă multă. Nu-i sărăcie, ca prin sate şi prin curţile de pe unde s-au cărăbănit viperele boiereşti...

— Pe cai! tună glasul lui Tomşa. Şi... foc, atunci!

Ceata se mărise. Erau — poate — două, trei mii de oameni cari încălecară grăbiţi.

Începu goana, în fruntea căreia zorea Ştefan Tomşa, fostul voievod al Moldovei. Ochii lui, mari şi cu desăvîrşire negri, ardeau. Privea ţintă, înainte, înfrigurat de nerăbdare. Se silea să zărească, să-i apară casele blestemaţilor acelora de tîrgoveţi ieşeni, cari... nici ei nu-l mai voiau.

. . . .

De la „fîntîna păcurarului“ înainte, hangerele turceşti şi nogaie, topoarele valahe începură să cadă greu în uşile caselor, sfărîmîndu-le. Alţii galopau înainte, spre inima tîrgului, strunind caii pe unde li se părea casa mai arătoasă, gospodăria mai avută.

Pe uliţi pîrîiau copitele gonacilor. Porţile trosneau. Sculaţi din somnul greu, dinspre ziuă, oamenii alergau, buimaci, spre scăpare.

Femeile ţipau, copiii urlau. Unii bărbaţi — mai temerari — încercau o zadarnică împotrivire.

Nu se ştia ce s-a întîmplat. Nici de unde s-a abătut această neaşteptată nenorocire asupra capetelor lor.

Casele — cu mult lemn — se aprindeau una de la alta. Vîntul purta milioanele de scîntei, ca nesfîrşite roiuri de albine de foc, care nunteau prin văzduh, repezindu-se în stuhul şi şindrila acoperişurilor vecine, ca spre nişte bizari stupi... Unde nu ajuta vîntul, se pricepea omul să poarte şumuioagele aprinse...

— Foc!... Foc!

Clocotea văzduhul. Pîrîiau flăcările. Trosnea lemnăria uscată. Urla lumea înnebunită de spaimă.

Vîlvătăile onduiau, şerpuiau peste tot cuprinsul, înălţîndu-se, fantastic, în noapte. Miriade de scîntei împroşcau spre stele, ca şi cum ar fi năzuit să le ia locul.

De sub acoperişurile în pară, se iveau ostaşi cu braţele doldora de ţoale, de lucruri de preţ ori de nimicuri... după norocul fiecăruia.

Focul creştea. Şi urletele. Şi vuietul flăcărilor, şi al surpărilor.

— Ucide!

— Foc! ţipau vitejii ostaşi ai şi mai viteazului voievod Radu Mihnea.

— La curte!... Daţi foc curţii domneşti! răcnea Ştefan Tomşa spre prădalnici.

— La curte! La curte! repetau cetele, înnebunite de beţia jafului, de plăcerea distrugerii...

Cu roata lui de credincios, Ştefan Tomşa trecea pe uliţi în goană de vînt, urlîndu-şi răzbunarea. Şi, casele ardeau. Gardurile ardeau. Pomii ardeau... Ostăşimea jefuia... Ieşenii fugeau de pe uliţă pe uliţă, pretutindeni. Se îngrămădeau pe maidane. Săreau gardurile, în livezile boiereşti — mai întinse — căutînd o zadarnică scăpare. Sau cădeau, loviţi de săbii, de hangere, călcaţi de cai, prăbuşiţi de grinzile aprinse ale dughenilor de pe uliţele din mijlocul tîrgului.

— La Galata! răcnea întunecatul Tomşa.

Ceata lui se îndreptă spre dealul vecin, pe care se ridica mănăstirea, zidită — cu vreo trei, patru decenii mai înainte — de Petru-vodă, cel şchiop, şi unde-şi

odihnea zbuciumata viață Maria Amirali — întîia doamnă a nefericitului domn, care — acum — repauza, și el, lîngă mănăstirea franciscană, a Bozenului, din îndepărtatul Tirol.

... Acolo — pe înaltul deal al Galatei — Ștefan Tomșa își opri calul, privind spre celelalte dealuri ale Iașilor, încinse de flăcări ca o uriașă gură de iad.

Orașul ardea în întregime. Din cele douăzeci și trei de mii de palate, curți, prăvălii, case de lume săracă, o singură mie avură neînțelesul noroc să scape de pojar.

Iașii ardeau în întregime, și Ștefan Tomșa foarte se bucura:

— Ha-ha-ha-ha! ... Să ardă! Să piară de pe fața pămîntului ... Pe cine nu mă vrea, nici eu nu-l voiesc!... Ha-ha-Ha! ... Ha-ha-ha!

De o mie cinci sute de ani, nici un smintit nu mai simțise o asemenea nemărginită și drăcească plăcere ... Ca și odinioară celălalt nebun, Neron al Romei, Ștefan Tomșa — fost voievod al Moldovei — ținuse să lase urmașilor această spăimoasă amintire ...

... Zorile se revărsau. Și — pe măsură ce ziua se desăvîrșea — flăcările se topeau în lumina soarelui, care sărea hotarele lumii, din îndepărtările adînci ale apelor, și de dincolo de ele ... de la marginile pămîntului.

Departe, lucea îmbucătura Bahluiului în apele Jijiei, lățindu-se în întinsele bălți ale Cristeștilor ... Aproape, fumul năprasnic năzuia — spre cer — să acopere soarele, care-i întuneca gloria imensului rug izbucnit de cu noapte.

Trîmbițele cetei domnești începură să sune prelung peste valea Bahluiului. Pîlcuri-pîlcuri de jefuitori, cu hainele și mondirele zdrențuite, acoperite de cheaguri de sînge, pîrlite de flăcări, se adunau spre Galata. Printre ele — sub poverile prăzii — scîrțîiau căruțele mahalagiilor, furate de nogai și de turci.

Și oastea aceea, mîndră de isprava ei și mulțumită de dobîndă îngăduită de vodă Tomșa, se înșiră — grăbită — pe drumul Vasluiului și mai departe, spre meleagurile Țării-de-jos, a Moldovei.

XII

În cetate era o nemărginită voie bună. Toate frunțile se descrețiseră, toate privirile străluceau de bucuria izbîndei.

În tabăra refăcută pe prevalul dintre cetate și fluviu și pe linele cline din coastă se ridicaseră iarăși corturile oștirii. Tabăra vuia de larmă. În frigări puternice jaruri frigeau boi întregi. Pe piețele taberei se aduceau buți cu vinuri din hrubele cetății.

Se auzea dulce zvon de caval moldovenesc, zdrăngănitul țiterelor polace, țipau trișcele mărunte bătute, bătute și mai mărunt de cizmele stegarilor, ori de opincile hînsarilor domnești ... Cineva își mai amintea de un cîntec, ca auzit ... cine știe cînd. Trecea, clătinîndu-se de la pîlc la pîlc și ... cînd urla, răgușit, cînd mormăia ca pentru sine.

Dar ostășimea nu mai făcea hazul din zilele trecute. Ei aveau alte griji. Învinseseră. Acum începuse odihna. Aveau mîncare, aveau vin. Își așteptau banii simbriei, căci aproape toată oastea aceea era mercenară, plătită cu bani grei din sărăcia Moldovei.

Oare cnejii, oare domnul vor mai avea nevoie de ei? Nu le vor îngădui plecarea? ... Aveau și dînșii femei, copii, iubite, ... necazuri, prin depărtatele părți polone. Prin tîrgurile și satele Galiției, Voliniei, Poliesiei și — unii — chiar prin alte părți și mai îndepărtate, de dincolo de apele Sanului și ale Vistulei ... Cine știe soarta ostașului? Cine poate spune ce va mai fi mîine? ... Astăzi, ei se gîndesc la casele, la nevoile lor, și mîine ... poate nici nu vor mai fi. Vor mușca țărîna prin cine știe ce văi, pe cine știe ce coclauri și ... nu-i vor mai vedea pe ai lor niciodată! ... Poate pe lumea cealaltă, la învierea de veci!

Blestemată viață! Dacă stai să te gîndești la fleacuri de astea, te prind toate nebuniile ...

— Dă oala ceea, frate!

— Vivat! strigau joimirii polonezi.

— Noroc! le răspundeau moldovenii.

Și veselia se înnoda din nou. Vinul curgea. Alți boi se înfigeau în frigările de lemn...

Apele foiau de bărci, de plute, care aduceau spre cetate oaspeți ori nobili curioși ce așteptaseră desfășurarea întîmplărilor pe celălalt mal.

Se întindeau mese pentru ospețele curții și cinstirea mosafirilor.

Doamna Elisaveta era falnică. Doamna Moldovei renăscuse din propria-i cenușă, ca mitica Phoenix. Arăta cu mult mai tînără. Și chipul ei frumos luase o nouă strălucire.

Și Alexăndrel-voievod părea nespus de bucuros și mîndru de bărbăția brațului său. Nu se mai simțea copil. Și nu laudele tuturor îl vrăjeau, ci propria lui încredințare îi spunea: ești un viteaz! O dovedise. Se luptase ca un ostaș bătrîn, cu experiență. Arătase o temeritate de nebun. Avea de ce să fie și mîndru și vesel.

Dar, cel mai bucuros dintre toți era principele Corecky...

În sfîrșit!

Ce?... Învinsese! Și răsplata bravurei a principesei, a neprețuitului ajutor dat — iarăși — magnificei doamne, care alta putea fi decît... mîna domniței Margareta?

Și atît aștepta și domnița. De data aceasta, și ea era încredințată că va deveni... principesă poloneză. Parcă i se urîse cu titlul acela simplu de domniță moldavă, pe care — foarte adesea — prostimea și chiar unii dintre boieri îl dădeau și unor simple jupînițe, din părinți abia boieriți.

Cît era de nerăbdătoare să i se zică: prințesă, iar ea să se numească, principesa Margareta-Ecaterina Corecky.

Venise și acel ceas. De aceea, cu de la sine pornire, se îndreptă spre iatacul lui Alexăndrel-voievod.

— Ce întîmplare te aduce la mine, Margareta?

Fata îi înlănțui grumazul cu brațele sidefii, împodobită cu grele și scumpe brățări. Își culcă fața pe umărul lui și se alintă:

— Nu crezi, Alexăndrel, că a sosit ziua să mă mărit și eu? De-ai ști cît de mîhnit e principele!... De un an se tot amînă cununia noastră... Pune cuvînt la doamna pentru noi!

Alexăndrel-vodă își încreți sprîncenele, precum — de

bună seamă — ar fi făcut și un voievod bătrîn. O cuprinse și el în brațe și o sărută — tot voievodal — pe creștetul capului. Apoi, încuviință proteguitor:

— Drept este, domniță!

„Uf! gemuse mult inima fetei... Mereu domniță. Dar... pînă cînd?“ și urmă cu glas:

— Nu vrei să mergi chiar acum la mama?

— Vino cu mine... la doamna Elisaveta, întări, tot măreț, viteazul Alexăndrel-voievod.

O vestiră de venire. Doamna îi aștepta îndoielnică. Pricepea ce-i aducea la dînsa.

— Mărită doamnă și mamă! Viu cu această copilă, și soră a mea, să-ți cer o încuviințare, începu Alexăndrel-vodă.

— Dar... învoirea e dată de mult, îi răspunse doamna, care nu voia ca îndemnul să nu pornească de la nimeni altul în afară de ea.

— Atunci... nimic nu ne oprește să începem serbările nunții?

— Ai uitat, fiul meu și mărite domn, că... ne aflăm în postul sfintelor Paște? întîmpină doamna, care își avea gîndurile ei.

Uf! altă piedică!... Unde vor ajunge cu atîtea amînări, cu atîtea pricini?

Voia să-l prindă în mreji și mai tari pe împătimitul prinț polonez. Să facă din el robul voințelor și orbul slujitor al nevoilor sale.

Domnul dădu glas spre un copil de casă.

— Chemați aici pe slăvitul pan Corecky!

S-ar fi părut că principele așteptase prin vreo odaie învecinată. În clipa următoare se și ivi.

— Auzi, principe și prietene, ce spune mărita doamnă! Nunta nu se poate face chiar pe dată. Sîntem în postul sfintelor Paște, își aplecă el fruntea.

„Iar amînare?“ tresăriră simțurile lui Samuel Corecky. Și îl încercă o grea revoltă.

— Ce post, măria-ta?... Ce am eu cu posturile? Eu o vreau pe domnița Margareta. Nu-mi ajunge de cînd... postesc?

Doamna zîmbi ușor, dar nu șovăi și vorbi cu înțeles:

— Necredincioșii nu pot aștepta răsplăți, principe...

Nici în cer, nici pe pămînt! N-am ce-ți face. Eu cred! Și canoanele sfintei biserici opresc taina cununiei în zilele sfîntului post al Paștelor.

— Nu voiesc să mai știu de nimic se împotrivi Corecky. Eu nu am ce face cu canoanele și cu opreliștile lor... Canoanele n-au făcut nimic pentru măria-voastră. Ci numai sabia mea!... A noastră!... Și... sabia își cere răsplata, dacă măria-voastră îmi permite să cer o plată! Aceasta e... solda mea: mîna domniței Margareta! și tăcu. Se gîndi cîteva clipe și reluă: E post, zice măria-voastră?... Ei, bine, voi cere dezlegarea preaînaltului chiriarh, mitropolitului Gheorghe!

— Dacă înalt preasfințitul mitropolit ți-o va da, principe, se aplecă Elisaveta — doamna în semn de resemnare, dar adînc încredințată că cuviosul prelat și cumnat — mitropolitul Gheorghe Movilă — nu se va lăsa înduplecat spre această știrbire a canoanelor.

Principele Corecki ieși valvîrtej, pornind spre locuința mitropolitului.

Voievodul și domnița rămaseră locului, adăstînd. Inima fetei zvîcnea... Dacă, Doamne ferește... înalt preasfîntul se va împotrivi?... Doamne! Ce viață mai au și unii oameni! plîngea bietul ei suflet.

Clipele treceau, întregind minutele. Minutele acele se adăugau unul altuia, lungind nespus așteptarea și încordarea ceasului.

După un timp, care — fetei — i se păruse o zi, principele reapăru. Dar sprîncenele lui nu mai erau încruntate. Chipul i se luminase. În priviri îi pîlpîiau două ciudate văpăi:

— Magnifică doamnă, înalt preasfîntul mitropolit ne-a dat binecuvîntarea sa!

Și, întorcîndu-se spre domniță, adăugă:

— Vino, principesă! Trebuie să mergem spre el, ca să-i mulțumim laolaltă!

În sfîrșit!

În duminica următoare, a unsprezecea zi după strălucita victorie a armatei lui Alexandru-vodă Movilă, largul cuprins al cetății fremăta de o osebită mișcare și veselie.

Nu se mai vedeau armele de ucidere, doar săbiile, spadele și jungherele mai atîrnau la coapsele cavalerilor și ale ostașilor. Pe trupurile lor chiloase nu mai străluceau platoșele și zalele, ci bogate și scumpe haine. Mantii largi, dar scurte atîrnau de umerii nobililor polonezi, de sub care se vedeau tunicile de postavuri felurit colorate și încheiate cu mari nasturi de aur, sau de argint. Pantalonii largi erau adunați în cizmulițe scurte, cu carîmbii răsfrînți. Pe cap purtau pălării cu boruri mari, la care atîrnau pene de struț. Alții erau îmbrăcați după moda curții franceze, cu care Polonia avea strînse legături acum. Ciudate tunici, ca niște scurte contășe, înzorzonate cu felurite podoabe și terminate — în jurul gîtului — cu bogate gulere de dantelă frizată. Pantalonii — niște scurte dar foarte largi bufuri — se strîngeau în înalte cizme roșii, ce le treceau cu mult peste genunchi, și pe ale căror căpute străluceau mari paftale de aur, care încheiau curelele pintenilor uriași, de argint zăngănitor.

Principii purtau lungi tunici de catifea verde, albastră, ori roșie, cu largi poale și cu și mai largi manșete în jurul mînecilor tivite cu late galoane de aur. Pantaloni scurți, strînși sub genunchi. Ciorapi de mătasă, groasă ca o piele. Pantofi cu late vîrfuri și cu paftale bătute în pietre scumpe. În jurul gîtului le atîrnau niște gulere, ca minuscule pelerine, de prețioase dantele. Pe cap aveau lungi și plate pălării, în chip de tricornuri, ornate pe margini cu puf de struț. La coapse le atîrnau spade liliputane, de care erau legate eșarfe de mătasă. Fără de bărbile și lungile mustăți ale celor mai mulți dintre boierii moldoveni, chipurile lor erau încadrate în părul bogat inelat, împletit în scurte cozi, legate — la spate — cu panglici de aceeași culoare ca acele ce le împodobeau mînerele spadelor.

Asemenea chipurilor zugrăvite prin unele biserici, dar cu mult mai prețios îmbrăcați, decît puteau arăta neîndemînaticele penele ale meșterilor vremii, boierimea moldovenească se înveșmîntase cu largile măntii — de scumpe postavuri de Ypres, Louvain și Beauvais, ori de stacojii Schay-uri — cu late gulere de cacom, jder, sau zibelină, și atîrnate de umeri cu groase lanțuri de aur

prinse de acele mântii prin nasturi de smarald, de rubin, ori numai de aur presărat cu nenumărate perle. Tunicile — de variate culori — le purtau lungi și strînse pe mijloc. Pantalonii — mai toți albi — li se afundau în cizme de moi marochinuri, de ale căror turetci atîrnau grei canafi de aur și de argint. Pe cap, unii purtau cușme bogate, puțin încovoiate spre partea stîngă și împodobite cu penaje de stîrc, înfipte în mari paftale bătute de diamante, de smaralde, ori perle. Alții aveau pălării grecești, cu fundul înalt și largi boruri ridicate la spate. La șold, unii încinseseră grele bancale, alții săbii tot pe atît de grele și mult încovoiate, în teci de catifele.

Logofătul cel mare, cei doi vornici — ai țării de jos și de sus și marele-hatman, ca semne ale înaltelor lor dregătorii — aveau gherdane cu lanțuri de aur atîrnate de gît, și se sprijineau pe lungi toiage aurite. Postelnicul cel mare — toiag de argint. Iar spătarul haine de fier și turban în podoabă de nenumărate pietre scumpe. Ceilalți boieri de sfat, spre deosebire de acei șaisprezece boieri de divan și alții, nenumărați, de a doua și de a treia mînă, purtau numai toiege de argint.

Femeile curții se îmbrăcaseră în lungi rochii de grea mătasă înflorată, de sub care se vedeau vîrfurile înguste ale pantofilor de aceeași culoare. Corsaje de catifea, în felurite culori, adunate în jurul taliilor ca de viespi. Peste rochii purtau mantii — tot pe atît de largi — de mătăsuri și mai grele, țesute cu mari flori și galonate cu benzi cusute cu aur, cu mînecuțe scurte și îndantelate. Părul le cădea în zulufi peste tîmple, împodobit cu flori spre urechi. Cele mai vîrstnice precum și doamna își acoperiseră capetele cu lungi marame, de scumpe și străvezii mătăsuri, de sub care se întrezărea nesfîrșita rețea a lănțugurilor de aur, ce le reținea cosițele...

Dar cea mai strălucită făptură — într-atît răsfăț de înfățișări alese, de haine de mare preț și de scînteietoare podoabe de aur și nestimate — se arătă tot Elisaveta Movilă.

Doamna purta o lungă rochie de brocard roz, cu complicate flori de fir de argint. Nasturii de cristal, prins în aur și bătut în perle și pietre scumpe, răsfrîngeau scurte și jucăușe fulgerări. Pe deasupra avea o largă

mantie de aclaz liliachiu-închis, mărginit de benzi de hermină. Pe părul ce-i cădea pe spate, urzit în nesfîrșită și abia zărită rețea din lănțug de aur, de care atîrnau mărgăritare lunguiețe, purta o îngustă coroană. Acea podoabă, bătută în mari smaralde, învîrstate cu tot pe atît de mari diamante, sta așezată peste un văl de mătasă țesută cu fire de aur și care-i cădea în dese falduri peste umeri. La urechi îi atîrnau cercei cu scînteietoare smaralde, încercuite de perle cu ușoare ape roz-albăstrii.

Samuel Corecky se îndreptă spre Elisaveta, îndoindu-și — ușor — un genunchi.

— Magnifică doamnă, nu are întreaga Polonie o mai strălucitoare ființă ca măria-voastră! Regina — însăși — nu poate să vă stea alături, decît sprea marea ei pagubă...

— Părere, principe!... Te orbește bucuria zilei pe care o trăiești.

— Nu, doamnă! Mă uluiește măiastra făptură a măriei-voastre!

— Să nu te audă Margareta, principe, glumi Elisaveta doamna. Ar mîhni-o, poate, scăderea în care ai putea-o vedea... chiar în această zi.

Domnița se îndreptă spre ei. Principele Corecky o zărise. Cînd ajunse lîngă dînșii, el îi prinse vîrful degetelor, înclinîndu-se adînc în fața ei. Apoi o întrebă:

— Spune, aleaso, ce se arată mai frumos în această zi a... tuturor frumusețelor?

— Doamna, mama mea! zîmbi fata.

— Vedeți, magnifică doamnă? Cuvintele mele nu au fost acele ale unei... înșelătoare păreri!

Aproape toate privirile celor de față se aninaseră de făptura Elisavetei Movilă.

— Și nu a pus pe ea aproape nimic din sculele pe care le are! încredința Nicoară Prăjescu pe castelanul de Barclaw, oaspetele principelui Corecky.

— Asemenea podoabe n-au nici craii cei mai bogați. Nici riga din Varșovia, mărturisi celălalt.

— Ce vorbiți domniile voastre? se amestecă principele Tyszkiewicz. Mulți, la un loc, și-ar dori un astfel de tezaur, cît am văzut eu a fi purtat, de cînd sînt pe aceste locuri, măreața noastră doamnă.

— Să vă spun eu, care le știu pe toate, își vîrî între

ei barba-i albă marele-hatman Dumitru Buhuş. Sculele şi podoabele măriei-sale, pe care le are pe ea acum, au preţ de vreo patru sute de mii de scuzi de aur.

— Atunci... cîte bogăţii are această doamnă moldavă? se miră, cu ochi mici şi răi, o nobilă poloneză.

— Cine stă să le poată socoti, vorbi şi priceputul vistiernic movilesc.

Marea sală şi încăperile alăturate forfoteau de lumea cetăţii şi de proaspeţii oaspeţi, veniţi în ziua aceea de duminică primăvăratică.

Înalt preasfinţia-sa, chiriacul Moldovei, Gheorghe Movilă oficiă cununia în mica biserică a cetăţii, în care nu încăpuse decît curtea şi marii şleahtici lehi. Boierii şi jupînesele, căpitanii de oaste cu jupîniţele lor se înşirau pe treptele paraclisului şi în faţa lui, de unde se destindea gloata oastei, căţărată pînă şi prin turnuri, sau pe podiştile de sub crenelurile zidurilor.

Cuprinsul clocotea de larmă. Iar cînd alaiul — în fruntea căruia păşea bătrînul mitropolit — apăru în uşa capelei, scoborînd scările şi îndreptîndu-se spre sala de ospăţ, începu un vuiet al nebuniei.

Pătimaş alăturaţi şi pierduţi în fiorii fericirii lor, noua principesă Caterina Corecky — precum avea să se numească de aci înainte — şi principele Samuel nu mai aveau ce dori. Visul lor se izbăvise. Viaţa le dăruia toate minunile aşteptării lor... Viaţa! Vicleana aceasta deopotrivă de ademenitoare şi de amăgitoare pentru toată suflarea omenească şi care — peste puţine luni — avea s-o preschimbe pe principesă într-o umilă roabă a nogailor Crîmului, iar pe falnicul principe polonez într-un chinuit osîndit, uitat în grozava temniţă a „Celor şapte turnuri", din Stambul.

Dar, nimeni nu-şi poate întrezări nici soarta ceasului ce vine, necum să citească în distinsa carte a viitorului!

Domniţa Margareta era fericită — devenise principesa Ecaterina. Şi aceasta-i era de-ajuns.

Ospăţul începu şi în curte, precum şi pe întinsa arie a cetăţii, pe unde boierii mai mărunţi se veseleau laolaltă cu oastea de rînd, închinînd în jurul nenumăratelor mese, sau chiar numai pe simple cergi, întinse peste bolovanii ogrăzilor dintre nenumăratele case şi acareturi.

În sala domnească răsfăţul şi bogăţia era neasemuită. Lungi mese, acoperite cu albe ţesături de scumpe pînze de in, străluceau de aurul şi argintul nastrapelor, a ceştilor şi vaselor bătute în lăptoase mărgăritare. Tipsiile şi talerele de aur erau presărate printre grele chipuri de dobitoace turnate în argint. Paharele şi garafele de cristal veneţian şi genovez răsfrîngeau lumini de curcubeie. Linguri şi cupe de aur zăngăneau cu dulci tonuri, ca de necunoscute instrumente muzicale.

În capetele acestor mese, pe care abureau mîncăruri şi fripturi de vînaturi, pescării proaspăt aduse din îndepărtatele mări de la miazănoapte şi pentru a căror grabnică ajungere fuseseră răpuşi zecile şi zecile de cai ai purtătorilor lor, pe care se răsfăţau vinuri... vechi de întregi vieţi de om, cofeturi şi dulciuri venite — cu acelaşi preţ — din Köln şi Breslau, din Varşovia şi Riga, naramze anatolice, smochine italiene şi struguri greceşti, la mesele acele de rară bogăţie şi nababică risipă, şedeau — în capetele lor — voievodul Alexăndrel, doamna Elisaveta, principele Corecky şi proaspăta principesă Ecaterina, înfrîngînd oarecum protocolul aspru şi auster al curţii ieşene, în care, nici în astfel de împrejurări, bărbaţii nu s-ar fi putut amesteca cu femeile, oricare ar fi fost ele.

Veselia era fără de margini. Şi nici înfrînarea nu mai era ţinută în seamă în prilejul acestei îndoite bucurii: izbînda asupra turcilor şi a lui Ştefan Tomşa şi nunta celei din urmă domniţe Movileşti.

Se ţineau cuvîntări de firitisire a proaspetei perechi princiare. Se ridicau osanale viteazului voievod. Tot pe atît de bravului principe Corecky. Se închinau grelele pocale de cristal, cu şi mai greu vin de Cotnari, ori de Tokay, întru cinstirea şi mai cinstitei doamne Elisaveta... Se vorbea în poloneză, în moldoveneşte, dar mai ales latineşte, în care grai mulţi dintre boieri se puteau întrece cu nobilimea latinizată a Poloniei.

Vorbiră şi căpitanul Montespin şi Charles de Jappecourt, credinciosul şi vremelnicul curtean movilesc, în limba de acasă şi pe care se găseau chiar cîţiva s-o priceapă şi să le răspundă în puţine şi sfioase cuvinte.

Neîndoios că mai bine ar fi înțeles-o Ștefan Tomșa, dar . . . el era acum pe departe.

În încăierarea de noapte, în care numerosul steag al comisului Văruntar izbise în fugarii lui Tomșa, pan Smolski se alesese cu o împunsătură. . . într-o oarecare parte trupească nu prea vrednică de cinste și nici prea profundă, de care — însă — panul părea fălos foarte. Nici de oblojeli nu prea avea nevoie, dar. . . nu mai putea încăleca. Astfel, se părăsise el unei leneviri prielnice, în care pivnițele jupîniței Irina își aveau partea lor de vină. . . Beat nu se putea spune a fi fost în tot acest timp al. . . pătimirii sale, pentru că o astfel de stare — mărturisea pan Smolski — era o scădere a omului slab de vîrtute. Dar avea un necurmat chef de vorbă și de laudă de sine.

Își amintea isprăvi de strașnică vitejie, despre care — de bună seamă — auzise și domnia-sa povestindu-se în aventuroasa dumisale viață de pînă atunci și în care — uneori — văzuse chiar întîmplări vrednice de povestit. Întîmplări pe care alții le pătimiseră în tragicul lor, dar pe care panul uitase cine anume le mai trăise. . . cine le îndurase. . . Ori, poate, damful blestematului de Cotnar fumuia adevărul cel adevărat pînă la atît. . . încît Smolski nu se mai vedea decît pe sine. . . în toate și peste tot.

Avea șart la vorbă și osebită dulceață la cuvînt. Însă ostașii — care cunoșteau și vitejia și strîmba limbuție a leahului — nu numai că nu-i dau cuviincioasa ascultare, ce l-ar fi mulțumit pe erou, dar — și hîtri fiind — întorceau în glume strașnicile lui povestiri. Astfel, în aceste împrejurări, singurul ascultător se găsea a-i fi — întotdeauna — numai jupînița Irina, bucuroasă de o astfel de. . . trecere de vreme.

După ce pan Smolski deșerta cîteva bardace, potrivite pe nepotolita domniei-sale sete, urca scările curții — într-o aromitoare legănare — și se așeza pe lavița pe care jupînița torcea, ori broda. Își potrivea glasul pe un dulce portativ minor și își începea descurcarea minunatelor isprăvi . . . ale vieții dumisale, de odinioară.

Panul povestea. Domnița asculta cu binevoitoare luare-aminte. Și vremea trecea plăcut pentru fata care — de la moartea spătarului Veveriță — dusese o sihastră viață în curțile de sub codrii Delenilor.

Însă cînd — după aceea — panul ieșea iarăși din gîrliciul în care își supsese cele cîteva oale, în gîndurile fumuite și cu încurcate ițe de amintiri, se strecurau și întîmplările mai proaspete în rîndul adevărurilor trăirii sale. . . Atenția, zîmbetele, ori oftările jupîniței Irina luau înțelesuri cu totul potrivnice unei drepte măsuri a judecății chibzuite. Și panul se adîncea într-o amăgire, în care . . . el era viteazul Făt-Frumos, legendarul erou al cîntecelor medievale, iar jupînița era, fără doar și poate, mireasa gîndurilor lui, ori numai . . . femeia împătimită după minunata sa făptură, mîndră și eroică, după cum el se prețuia a fi arătat și a fi fost întotdeauna.

— Și — pe fiecare ceas, pe fiecare zi — pan Samoil Smolski rămînea tot mai încredințat că adevărata țîțînă a gîndurilor jupîniței n-ar fi fost tăcutul și uriașul comis Văruntar, ci. . . numai plăcuta și nobila sa ființă.

Căci, pan Samoil era — în adevăr — un prea arătos bărbat. Înalt, subțire-fus și cu brațele și picioarele nefiresc de descărnate pentru un ostaș al acelor timpuri. Bălan pînă la alb și cu fruntea pleșuvă. Părul sărac îi atîrna, în preajma țestei mici, în cîteva lațe unsuroase și încîrlionțate — la spate — în coadă de rățoi. Ochii, albaștri ca floarea de in, păreau lipiți de nasul subțire, dar lung și terminat în plisc de uliu.

Cîndva, cumpărase panul un ciob de oglindă din dugheana unui negustor ieșean. Și — cînd nu-i era sete, sau nu avea nimic de făcut — scotea hîrbul oglinzii din buzunar. Se privea îndelung și profund nemulțumit. Își admira ochii, în care spălăceala culorii se îmbina ciudat cu vinișoarele nenumărate, care le înroșea albul micii lor rotunjiri, de. . . alune crescute pe secetă. Își netezea mîngîios pletele bălăi ca ale lui Siegfried-viteazul, din vechile cîntece germane — o spunea chiar domnia-sa. Își țuguia buzele subțiri semn de neîndoioasă nobleță — adăuga tot panul, vorbind despre sine. Și rămînea totdeauna mulțumit.

Cu o astfel de atrăgătoare înfățișare, nici nu se putea

ca jupînița să nu aplece unul dintre cele două talere ale cumpenii inimii sale spre aleasa și nobila făptură a panului Samoil Smolski.

Dar, pan Smolski nu năzuia o dragoste cu peripeții dulcege, cu oftări pe sub ferestre, cu așteptări pîrpîlitoare. El nu iubise niciodată. Cînd dorise, plătise ceasul de plăcere.

De ce domnița trebuie să fie a comisului și nu a lui? se întreba, în unele nopți de firească neliniște, bietul pan înfierbîntat. Dar — se mîngîia viteazul lituan — ... nu aflase încă prilejul potrivit, unei astfel de... împrejurări.

După cea din urmă încăierare de noapte a comisului Văruntar, venise, și la curtea jupîniței Irina vestea despre aprigile și proaspetele pătimiri ieșene.

Comisul și căpitanul Tărnă încălecaseră grăbiți. Erau la Iași prieteni care neîndoios aveau trebuință de ajutor, de cuvînt de mîngîiere. De cîte n-are nevoie un om la strîmtoare și la nenorocire?

Rănit precum se găsea, pan Smolski rămăsese locului, la curtea spătarului Veveriță. Iar cel mai de priință loc — în acele curți — în afară de gîrliciile beciurilor, era — de bună seamă — numai cerdacul curții, pe laviță, alături de jupîniță.

... Se înserase de mult. Panul povestise — îndelung — niște ciudate și aproape cu totul de necrezut întîmplări. Acum tăcea. Fata pirotea de somn. Dar nu se îndura să plece spre iatac... Era atît de frumoasă noaptea!

De peste codru se ridicase luna — ca o uriașă tipsie de alamă — strălucind cuprinsurile. Bătea o dulce boare, care purta peste locuri mireasmă proaspătă de sevă primăvăratică... Răscolire de viață și de simțuri...

O liniște de început de lume zumzăia în zvonurile singurătăților. Era bine... Cît ar fi dorit jupînița Irina să fie și comisul pe aproape!

Pan Smolski o privea hulpav.

Deodată, își întinse brațul de păianjen și... o cuprinse. Mirată, fata îl privise între zîmbet și nedumerire.

— Ce te-a găsit, pane?

— Mi-ești dragă, jupînițo!

— Pane! se cutremură ea. Vino-ți în fire, pane! Ce vrei?

Dar leahul o cuprinse și mai strîns.

— Pane, ia seama! răcni fata, zbătîndu-se.

El o răsturnase pe pernele laviței.

— Ajutooor!... Săriți! țipă jupînița.

Se auzi tropot de pași. De undeva, se adăugară alți pași de fugă.

— Ce-i?... Se s-a-ntîmplat? se întrebau strajele.

— E ceva... sus!... Țipă jupînița.

Se arătase Nicoară Gîrneață, vătaful. Pan Smolski sărise în picioare. Și fata.

Se adăugară și strajele.

— Ce este, măria-ta?

Jupînița gîfîia. Își apăsa pieptul cu mîinile.

— Legați-l pe acest om!

— Daa... ce-a făcut măria-ta? nu îndrăznea vătaful să-i îndeplinească porunca.

— Legați-l, vă spun! se aspri Irina Veveriță. Și-l țineți la păstrare, pînă se-ntoarce comisul.

. . . .

În ziua următoare se arătaseră: Văruntar, căpitanul Tărnă și — cocoțată pe puținele boarfe scăpate de la foc — cucoana Antimia Capotă, văduva boierului scurtat de Ștefan Tomșa.

Fusese o întoarcere de bucurie.

— Uite, jupîniță, a trebuit să cadă atîta jale asupra Iașilor, ca să ai și domnia-ta o deopotrivită tovarășă. De-acum n-are să-ți mai fie prea urît singură.

Dar jupînița Irina părea neobișnuit de mîhnită.

— Ce ai domnia-ta, mă rog, dragă jupîniță?

— Nimic, comise.

— De ce ești atît de îngîndurată?

— Am... să-ți spun eu... Nu acum!

Prilejul fu căutat. Și Văruntar află.

Ascultase — tăcut — povestirea suspinată a Irinei. Și, după ce fata lămuri întreaga și neașteptata întîmplare prin care trecuse, comisul bătu din palme.

— Să fie adus aici... pan Smolski, porunci el țigăncușei din casă.

Nicoară Gîrneață se arătase cu leahul. Smolski părea abătut și — parcă — era și mai uscat. De griji, sau — poate — numai... de sete. Vătaful îl lăsase în aspră postire. Nici pită nu-i dase în hruba în care-l părăsise legat.

— Ce s-a întîmplat pe aici? îl întrebase comisul cu glas potolit.

Panul tăcea.

— N-auzi întrebarea, pane? urmă celălalt, cu un abia bănuit tremur în voce.

Polonezul rămînea mut.

— Pan Smolski, reîncepu comisul, mai apăsat. Prieten mi-ai fost și ca prieten te întreb: ce ai voit să faci?

Panul își ridică pleoapele, subțiri ca niște foițe de ceapă, și privi umil, pe sub sprîncene:

— Păcate, mărturisi el cu glas abia lămurit. Și adăugă și mai umilit: Om sînt!

Comisul Văruntar se cutremură din tot trupul. Își repezi mîna spre jungher. Irina țipă îngrozită:

— Ilie!

Mîna comisului scăpă moale. Își aținti cîteva clipe ochii în acei ai leahului, care bolborosea într-una:

— Păcate!... Păcate!...

Îl privi cu scîrbă. Și îl lovi — greu — peste obraz.

— Aruncați-l afară ... pe poartă!

Nicoară Gîrneață îl prinse de braț. Cam înțelesese și el pricina pentru care strigase jupînița. Sîngele începuse să-i clocotească. Și-l smuci din loc:

— Ieși, spurcăciune! și omul îl duse.

Văruntar se arătase iarăși în cerdac. Apoi porunci:

— Dați-i și armele... și calul!

— Și... ce să-i mai dau? bombănea vătaful, neauzit... Aah! ce ți-aș da eu, măi cîine! se aspri el spre polonez, repezindu-l dincolo de poartă.

Pan Samoil Smolski rătăcea pe undeva, în neștire.

Nu prea înțelegea încotro apucase. Dar... mergea spre miazănoapte. Poate se reîntorcea în Polonia, scîrbit de țara aceasta, a Moldovei, pe unde nu se putea înțelege... creștineasca valoare a greșelii mărturisite.

Era amărît foarte. Și flămînd. De vreo trei zile, ajunase, dar — mai ales — îi era grozav de sete. Întîlnise pîraie, chiar fîntîni, însă se temuse: dacă vor fi fost otrăvite pentru trecerea turcilor? Cîte nu auzise el că se întîmplau în țara aceasta... care ardeau holdele, aprindeau stogurile, ori fînețele uscate, înveninau fîntînile, și chiar pîraiele cu meșteșugurile lor drăcești, ca să nu aibă biet omul, sau biata vită, ce să mănînce, și nici ce să bea...

Calul sorbise, de cîteva ori, din gîrlele prin care trecuse, dar... știa el? Poate că vita are stomac mai tare!... Pe el, apa-l îngrețoșa suptă chiar de la izbucul izvorului, darmite o apă spurcată cu venin?

Intrase sub poalele unei dumbrăvi. Ocolea locurile prea deschise, ori prea umblate... Dacă — Doamne fereș-te! — i-ar fi dat comisului prin gînd să repeadă după el pe cine știe ce lotru... Să-l săgeteze de mai pe departe de curtea aceea a ticăloasei, pentru care pătimește el această nefirească și nemeritată nedreptate... Neîndoios că Văruntar l-ar fi înjunghiat dacă n-ar fi țipat femeia... Vezi? Tot îl iubea vrăjmașa. Altfel, de ce ar fi răcnit așa, oprind mînia lui Văruntar?... Odată, va descurca el și treaba aceasta.

Grozav îi era de sete!

Deodată, tresări. Dintre stejarii dumbrăvii se ridicase — ca țîșnind din pămînt — o namilă grozavă. Un om pletos, înalt, gros și care rostise o întrebare atît de aspru și de tare, încît... panul înghețase. Nici nu înțelesese ce voise să spună acel căpcăun.

— N-auzi, creștine, încotro?... Ce taci?... Ori și tu-mi umbli cu gînduri necurate?... Ha-ha-ha-ha! izbucnise uriașul în hohote de rîs.

Inima panului se mai potoli.

— Merg spre Lehia, pane! îi răspunse el, cuviincios.

— Spre Lehia? se scărpinase omul în pletele încîlcite. Bine. Mergi sănătos! Că n-am ce face cu de-alde tine.

Uriașul se gîndi cîteva clipe, scărpinîndu-se iarăși în cap.

— Daa... ia stai! Ce mai veste-poveste de pe unde vii?... Mai sînt turci, ori munteni prin țară? Că, pe-aici,

s-au cam rărit de-o vreme... Degeaba mai bat eu cotloanele... Nu se mai află strînsoare...

Pan Smolski înțelesese, dar nu pricepea de ce îl bucurau — oarecum — vorbele omului.

Îl întrebă prietenește:

— Și... ai adunat ceva?

— Puțină scofală, făcuse celălalt. Da-i bun și-atîta... Mă așteptam la mai mult... Ha-ha-ha-ha!

— Bun-bun! încuviință și panul. Oricît de puțin, bun este! scîlcia el limba, pe care o cunoștea destul, dar o cuvînta prost.

— Păăăi! încredință tîlharul. Așa-i, pane! Văd că ești om crezător... Și-mi ești drag. Da... nu mi-ai spus: de unde vii?... Nu ți-e foame? Nu ți-e sete?

— Oooh! ofta leahul. Sete?... Secetă, nu sete!

— Apoi, hai și-om ospăta. Și-om și bea. Că... slavă Domnului, se găsește.

Pan Smolski descălecă. Se adînciră în dumbravă. Ajunseră la un bordei. Pe-aproape, în lung pripon, păștea un minunat cal.

— Îl vezi ? L-am luat de la un mîrzac, se lăuda hoțul. Trebuie să fi fost tare bogat nogaiul în țara lui. I-am găsit trei pungi la brîu. Numai aur cu zîmți.

Intrară. În bordei erau multe și felurite lucruri de preț: șei, frîie, haine, arme. Dar ochii panului nu se opriră decît asupra merindelor: cărnuri afumate, burdufuri cu brînză și — mai ales — asupra unor tigve, botci și balercuțe, așezate mai în fund și pe sub coarde...

Mîncară vorbiră îndelung și băură și mai îndelung... Se găseau vechi prieteni... Omul auzise el vorbindu-se de... pan leahu. Așa i se părea lui. Dar panul — fără nici o dezmințire îl cunoștea și... mai de demult și tot din auzite pe pan Toma Buciumașu.

— Vezi, pane? se-mpleticea în vorbă gazda. E bine cum le potrivește Dumnezeu,de face să se-ntîlnească niște preteni vechi ca noi... Ia să mai sorbim o dușcă!... Se împuțea, șezînd degeaba bunătate de vin... Ce zici?... Că se răsuflă în botci și tigve, lămurea Buciumașu. Și așa, singur, în de unul, nu te prea îndeamnă inima la băutură...

Ieșeau cînd unul, cînd celălalt să se răcorească la vînt. În bordei li se părea a fi prea cald. Și era și prea strîmt de tigvele și botcile împrăștiate în jurul lor... Se înnoptase de ceasuri.

— O răsărit găinușa, zise, cîndva, Toma Buciumașu, cu limba grea. Ce zici? Tot ți-i sete?... N-ai crede că ne-ajunge în e-seară?... Ce-ar fi să închidem ochii oleacă... Poate c-om avea... și vreo treabă, mîine...

— Nu mi-e prea somn, mormăise pan Smolski.

— Ba!... Mie mi-e!... M-o cam luat de cap. N-am băut de multîșor atîta... Unul singur, dă! și Buciumașu se întinse pe-o poclasă.

Începu să sforăie.

Pan Smolski se gîndea că — dimpotrivă — gîndurile lui se luminaseră. Nu se simțea obosit. Nici somn nu-i era. Trupu-i era tare. Mintea isteață. Sufletul gata de isprăvi. Și pan Smolski se trezi întrebîndu-se ce are de făcut... Îl cerca o urmă de îngrijorare: încotro?

Cu Moldova știa bine că o încheiase.

Din cele ce făcuse pînă atunci pe aici, cu ce se alesese? ... Vreme pierdută. Nici dobîndă — precum zic moldovenii... Nimic! Doar atît: a băut... Păcat de așa vin care se află într-o țară ca asta... Hei, în Lehia să fie asemenea vin!...

În Lehia?... Ce oameni minunați sînt pe acolo! Numai eroi!... Lume învățată, cuviincioasă, vitează! Mai ales vitează...

Și eroi și nobili!... Bunăoară, Corecky. Principele Corecky!... Și celălalt. Ducele Wisznowieski... Sărmanul! L-au otrăvit...

Și, deodată, se opri din gînduri. I se părea că-l încearcă un simț necunoscut, ori niște nebănuite cugete, ca o cunoaștere ce zace neștiută, în oul ființei ei, gata de ciocnire... O taină care nu se putea descurca dintre mrejele-i adînci și încîlcite.

Nu se pricepea ce-i. Dar simțea că trebuie să fie ceva care o să vină, o să se limpezească pe negîndite...

Întinse mîna spre tigva de lîngă el și sorbi prelung.

„Aah!, că bun e! Din ce pivniți l-o fi furat tîlharul?"

Pe el, vinul nu-l îmbată niciodată. Îl luminează... Așa simțise el, ori de cîte ori băuse cît de mult și de bun.

Și... se limpezi cu totul.

„Asta-i!" tresări pan Smolski. Știa el că — dacă bea — gîndurile i se descurcă.

Și începu să zîmbească, precum ar fi făcut-o unui bun prieten ce i-ar fi stat în față și căruia i s-ar fi destăinuit încrezător și încredințat:

N-are el cheia faptelor lui Văruntar? . . . Parcă cine l-a îndemnat pe popă să-l otrăvească pe bietul duce? . . . El! Cîinele de comis. Asta-i! . . . Și numai că așa și trebuie să fie! . . .

Și iarăși ridică tigva. O scutură — ușor — lîngă ureche. Licoarea se clătină, și scoase un clinchet îmbucurător:

„Este!" constată pan Smolski.

Bău .Și se lumină și mai deplin.

Așa are să facă! . . . N-are să se mai oprească decît la cetate. . . Trebuie să plece. N-are vreme de pierdut. . . Păcat, numai, de astfel de vin, care . . . trebuia să rămînă pe aici. . . Are bun vin tîlharul! . . . dădu din cap panul, cu o profundă și sinceră admirație.

„Adică . . . o fi chiar un hoț adevărat?" începu iar să se gîndească leahul. Și singur se încredință: „Numai că așa și trebui să fie. Altfel, de unde să aibă el . . . atîtea bogății?"

Privi în preajmă.

„Și pungi cu bani, își aminti pan Smolski. Aur cu zimți!"

Omul sforăia profund.

„Oare . . . pe unde i-o fi ascuns?" își înlănțuia el gînd de gînd. . . Nu se întreba decît . . . așa, pentru că nu aveau ce face. Din curiozitate. Dar . . . dacă i-ar căuta, i-ar putea găsi? . . . Cine poate spune? . . . Și cum doarme de adînc, hoțul! . . . Cît e de beat, ar putea cotrobăi peste tot. . . Dar dacă se trezește? . . . S-a dus! Îl ucide, tîlharul. . . Oare? Chiar l-ar omorî? . . . Hei, mai stă la îndoială?

Îl cuprinse un simțămînt de revoltă.

Adică, de ce ar vrea să-l ucidă? Pentru că l-ar găsi umblîndu-i printre lucruri și s-ar teme că vrea să-l prade? . . . Dar el, Toma Buciumașu. . . Parcă așa-i zice! . . . El, ce făcuse pînă atunci? . . . Nu prădase? Și nu omorîse? . . . N-a spus-o singur? . . . Nu mai departe: mîrzacul cu calul, cu cele trei pungi de aur. Nu l-a înjunghiat tot aici, poate chiar pe locul pe care se afla

stînd el, pan Samoil Smolski? Prădase și ucisese ca o ființă ticăloasă, precum se afla și se mărturisise chiar dînsul, Toma Buciumașu.

Îl privi o vreme țintă, adînc și pufni cu un fel de mulțumire:

„Doarme! . . . Nu se scoală el, cu una, cu două! . . . Poate că . . . așa dormea și . . . mîrzacul. . . Cum stă, cu fața în sus", cugetă panul și se trezi pipăindu-și jungherul.

Se aplecă asupra-i. Dar omul nu se clinti. Doar pleoapele adormitului avură un ușor tremur, fără deschidere.

Numai o dată să lovească. . . O singură dată. . . Adînc. Drept în inimă. . .

Smulse jungherul din teacă și izbi, icnind:

„Hîc!"

Omul tresări. Zvîcni în sus, îndoindu-se ca un arc. Și recăzu, moale, peste poclada pe care sforăise — fără griji — pînă în clipa aceea. . .

. . . Era o liniște grea. Undeva, pe afară, se auzea pufnit de cal. Departe, în adîncuri, țipa o pasăre de noapte. . .

. . . .

Pan Samoil Smolski gonea.

Era o zi călduță, de april. Bătea și un vîntuleț prielnic, care-i răcorea fața înfierbîntată și făcea să nu se prea înmoaie nici puterile calului.

Se simțea adînc mulțumit. Nimerise bine. Și își părea șieși un . . . cu totul altfel de om decît acel ce se știuse ieri, alaltăieri, ori . . . totdeauna. . .

Avea arme noi și scumpe. „Spadă cu mîner de ivoriu. . . Bună spadă! Și ușoară și tare. Se îndoia ca un arc. . . Trebuie să fie de Toledo", cugeta priceputul pan.

În coburi știa îndesate multe pungi. Nu luase decît aur. . . Ce putea face cu argintul? Îl îngreuia . . . fără prea mult folos. . . Și haine avea, cu totul altele. Numai catifea și brocard. . . Puțin cam lărguțe, dar cum pot veni hainele pe un om care se întorcea din greu din bătălii?

Cal are, și încă armăsar de mîrzac.

Ce mai poate să-și dorească un ostaș?

Acum trebuie să grăbească. Să vorbească cu principele Corecky.

A doua zi, începu să zărească zidurile cetăţii.

Oastea se pregătea de plecare spre Iaşi.

Se înhămau caretele, rădvanele. Se legau carele încărcate cu avuţiile curţii, cu lucrurile boierilor, cu hrana ostaşilor. Se adăpau caii în apele tulburi. Era o forfotă nespusă.

Pan Smolski îşi oprise armăsarul în faţa porţii.

— Tu? îl întrebase straja, scurt şi arţăgos.

— Pan Samoil Smolski de Sandomiercz, se înnobilă el, îngîmfat şi mîndru de întreaga sa proaspătă înfăţişare: de cal, de arme, de sine.

Straja aplecase suliţa în faţa unei astfel de măriri.

— Şi cu cine ai treburi pe aici?

— Cu înălţimea sa principele Samuel Corecky.

— Treci! ... Măria-sa, ginerele doamnei, trebuie să fie pe ... undeva, pe aproape. Mai întreabă şi dumneata.

— Nu-i nevoie. Îl cunosc, se lăudă panul.

Prinţul îl asculta, uimit. Neîndoios că pan Smolski de Sandomierez nu vorbea decît adevărul. Auzea fapte, dintre care pe unele le cunoştea şi el.

— Şi nu preotul, magnifice principe, a fost cel mai vinovat. Toate n-au pornit decît de la cîinele de moldovean. De la comisul Văruntar — şi-i povesti înflorate şi viclene potriviri, despre care — în marea lor parte — Văruntar nici nu gîndise. Iar acum — urmase pan Smolski — preaviteazul nostru principe, comisul acesta, pregăteşte noi răscoale, mai tari ca toate celelalte. Adună ostaşi. Strîngeau arme... A prădat şi oastea lui Tomşa. Cetele lui Şender-paşa încă le-a adus destulă pagubă... Un războinic primejdios, care pune la cale răsturnarea serenisimului domn, Alexandru-vodă...

— Aşa? ... Aşa ... se mira mereu tresărind — uneori — din gînduri, Corecky.

— Cel mai bun lucru ar fi ... să vă scăpaţi de el, magnifice principe, încheiase pan Smolski, după o îndelungă istorisire şi de adevărate, dar mai mult de închipuite fapte.

— Cum, pane? îl privise lung celălalt.

— Foarte uşor!

Îi lămuri deprinderile curţii şi aşezarea ei pe aproape de calea întoarcerii spre Iaşi a alaiului domnesc. Mărimea steagului, părţile slabe ale întăriturilor, locurile de pîndă, ori de fereală ale comisului ... tot ce credea pan Smolski a fi de folos răzbunării lui. Însă, panul nu cunoştea — amănunţit — peripeţiile unui atac mai vechi, şi chipul în care stegarii comisului ieşiseră dintre ziduri. Pe acea vreme, pan Smolski hălăduia prin crîşmele Iaşilor, iar comisul luase oamenilor lui greu jurămînt de păstrarea tainei.

— Aşa! ... Aşa! încredinţa prinţul. Îl prindem... Trebuie s-o scăpăm pe magnifica doamnă şi de astfel de duşmani. Cred că voi avea mai mult noroc decît bietul meu cumnat.

Îl privi un timp lung, în vreme ce pan Smolski de Sandomiercz luase o înfăţişare de nevinovată fecioară.

— Şi, acum ... răsplata, pane? ridicase Corecky din sprîncene.

— Oh! ... Nimic principe! zîmbi lituanul, care îşi putea îngădui măcar atîta intimitate drept plata de care pomenise celălalt. N-am făcut aceasta decît ... din preţuirea pe care o port magnificei voastre persoane... Din dragostea pe care o am faţă de curtea moldavă şi pentru această ţară moldovenească.

— Îţi mulţumesc, amice! îi strînse mîna principele. Îmi voi aminti de domnia-ta. Astfel de oameni sînt rari, chiar în Polonia.

Şi pan Smolski de Sandomiercz părăsi încăperea şi mai mîndru decît intrase. De data aceasta se putea crede amicul unui principe adevărat, din nobila ţară a Poloniei lor, şi la a cărui recunoştinţă îşi ştia cîştigate depline drepturi.

Curtea se reîntorcea la Iaşi, adaosă cu proaspătul ginere al magnificei doamne Elisaveta. Numai oastea se găsea mai împuţinată cu cele cîteva mii de oameni, care îngenuncheaseră la Ştefăneşti şi pe cîmpia de lîngă cetate, sau coborîseră şi mai în adîncul pămîntului.

De astă dată, oastea înainta într-o cuviincioasă rînduială. Nu mai era înfricoşată, prăpăstuită spre săpare, de cu luni în urmă. N-o mai grăbea nimeni din spate. Dar părea stăpînită de o umbră de mîhnire, căci — acolo, încotro se îndrepta — ştia a nu se mai găsi prielnicul adăpost al palatului de altădată, nici pivniţile cu poloboacele minunatelor vinuri, nici dughenile cu anumite scumpeturi şi bunătăţi levantine.

Iaşii deveniseră — deocamdată — o amintire. Cine îşi putea închipui ce anume s-ar mai fi putut găsi într-un oraş prăpăstuit de foc?

Căpitanii polonezi, hotnogii moldoveni călăreau frumos pe cai odihniţi şi bine hrăniţi. Frecate de sîngele în care se scăldaseră, armele luceau în bătaia sfîntului soare.

Caretele şi butcile drumuiau una după alta, după cuviinţă şi după rangul măritelor feţe, care se legănau pe moile lor perne. Lungi şiruri de cavaleri polonezi şi de căpetenii moldave se presărau — în lanţ de cocoare — pe laturile înhămăturile, înlocuind — de astă dată — strălucitoarea călărime a lui Montespin.

Acei ţanţoşi cavaleri rămăseseră în preajma Ştefăneştilor.

. . . Pornind de la cetate, unii căpitani şi hotnogi primiseră anumite porunci de taină, pentru o întîmplare, care avea să fie într-un oarecare loc al drumului înapoierii lor spre Iaşi.

Se apropiau.

Înspre amiaza acelui soroc, principele Tyszkiewicz coborî din careta în care călătorise pînă atunci. Încălecă şi se îndreptă spre coada puhoiului omenesc. Acolo, opri în faţa căpitanilor, cu care schimbă puţine cuvinte şi semne. Iar cînd convoiul şi oastea lunecară pe coastele Delenilor, coada balaurului ostăşesc se desprinse — pe nesimţite — de lungul ei trup, şi rămase în urmă, făcînd un ocol.

Comisul Ilie Văruntar închisese porţile curţii. Pe cei mai mulţi dintre oamenii steagului său îi trimisese la mai adînc, în poienile îndepărtate. Nu avea pe lîngă sine decît vreo două sute de ostaşi descălecaţi.

Ce putea face cu caii? Nu s-ar fi încumetat să atace o oaste atît de numeroasă ca acea domnească. Sta liniştit după ziduri, aşteptînd scurgerea curţii pe drumurile văii. Presărase, doar, poalele codrilor şi mîncăturile codrilor cu iscoade, . . . pentru orice întîmplare.

Un corn sună, scurt.

— Ce-i? întrebase bătrînul Ghinea Duhu.

— Ştafetă spre măria-sa.

— Intră! deschise portarul uşa strîmtă de fier a turnului.

Olăcarul grăbi spre curte.

— Vin, măria-ta, gîfîia omul, oprind în faţa scărilor.

— Cine?

— Lehii lui vodă.

— Aici? se miră comisul.

— S-a desprins o parte din oaste şi se abat într-acoace.

Văruntar rămase pe gînduri. Jupîniţa Irina îngălbeni uşor. Ochii mari şi prelungi i se măriră grozav. Căpitanul Tărnă vorbi nepăsător:

— Să vină sănătoşi! . . . E vorba c-om vedea cum vor pleca de pe aici . . .

— Îs puzderie, căpitane, lămuri iscoada.

Alt corn bătu peste ziduri. Alt călăreţ se năpusti spre curte.

— Urcă spre poiană, măria-ta . . . Groază de oaste . . . Poate la patru mii de oameni . . . Aduc şi puşti de cele mari.

— Nu e glumă, zîmbi Văruntar, acru.

— Să-i aşteptăm, hotărî Gruia Tărnă.

— Vezi bine, încuviinţă celălalt.

Coborî scările, poruncind olăcarilor:

— Plecaţi . . . Împrăştiaţi iscoadele. Să nu mai vină nimeni aici.

Apoi se îndreptă spre casele steagurilor.

După cîtva timp, cele două sute de oameni se răsfirară la turnuri şi pe podiştele de sub coamele zidurilor.

— Dacă simţiţi primejdia, n-o înfruntaţi. Fugiţi în hruba cea mare, poruncise comisul.

Polonezii se apropiau puhoi. Se desfăcură — pe de-

parte — în cete și — strecurîndu-se pe sub poalele codrului — începură să înconjoare curtea.

— Semn rău, își dădu părerea căpitanul Tărnă.

Două puști fură așezate mai departe de porți, peste bătaia săgeților. Se auzi un bubuit prelung, urmat de o grea izbitură. Alt vuiet grohăi peste codru.

— Porțile țin, vorbi Butucuș.

— Pînă cînd? se îndoi Nicoară Gîrneață. Bat ghiulele grele, nu ca acelea de mai deunăzi.

Săgețile șuierau spre pînza oastei leșești, altele vîjîiră peste ziduri, înfigîndu-se în pămînt, sau plesnind în ferestrele curții. Tunurile nu încetau să grohăie, trosnind într-una în poarta care începuse să geamă.

— Greu! ... Ne lasă porțile, se încruntă căpitanul.

— Văd ... Nu mai pot ține mult. Adună oamenii!

Tărnă buciumă chemarea. Din turnuri, de la ziduri, stegarii se-ngrămădeau spre ușile hrubei, pierind pe gurile lor negre.

Porțile începuseră să pîrîie.

— Hai, jupîniță! se încruntă comisul.

Nu mai aveau ce lua din odăi. Sculele, odoarele și lucrurile de preț fuseseră de mult duse spre ascunzătorile și tainițele din rîpele codrului.

Coborîră scările în grabă și intrară și ei în hrubă.

— După mine, porunci Văruntar.

Se strecurară mai la adînc, după ce zăvorîră și întăriră porțile, pe dinăuntru îngrămădind stiva de bolovani în dosul lor.

Din beci în beci, ajunseră la tainiță. Văruntar smuci lespedea, care se învîrti pe fusele ei, deschizînd gîrliciul întunecos, de unde năpusti vînt ca de gheață.

— Aprindeți faclele!

Flăcările lor, roșcate, răspîndeau o lumină de altă lume în profundul și strîmtul tunel subpămîntean. Stegarii pătrundeau unul cîte unul, strecurîndu-se în adîncul umed.

— Și noi, jupîniță! zîmbi, trist, comisul, după ce stegarii pieriseră de lîngă ei.

Lespedea fu trasă la loc și împănată puternic. Locul ei cu greu s-ar fi cunoscut din piatra hrubei ...

Ieșiră la lumină, în loc fioros, de mîncături de ape,

de arbori prăbușiți de șiroaie din malurile rupte, de umbră grea de stejăriș, crescut asupra prăpastiei.

— Du-i la herghelii, căpitane.

— Dar domnia-ta, comise? ... Dar jupînița?

— Venim și noi, îl liniști comisul. Pregătiți caii. Luați și de cei de ham. Avem o butcă la schit.

El rămase în urmă, cu jupînița Irina, cu Ghinea Duhu și Nicoară Gîrneață.

— Numai ... de n-or vorbi robii ceva, se îndoi vătaful de ogradă.

— N-au ce! făcu bătrînul.

— Să nu-i îndrepte spre hrubă pe leși, adause Gîrneață. Or să le spună că acolo s-au ascuns stegarii.

— Trece vreme ... Și, am dat drumul izvorului, încredință Văruntar. Și hrubele și trecerea stau înecate la acest ceas ...

— Și pe asta o cunoșteai, măria-ta? se miră Ghinea Duhu. Vezi, eu m-am gîndit la o trebușoară ca asta...

Comisul privi duios spre jupîniță. Și cîte patru se îndreptară spre un colț din și mai afund de ărevaluri.

Nu se mai auzea vuietul puștilor.

— Trebuie să fi căzut porțile ... Păcat, că tare mai erau bune, suspină Ghinea Duhu ...

... Cînd și ei izbutiră să se cațăre pe malurile adîncei rîpi, ajungînd sus în codru, peste verdele proaspăt și întunecat al stegarilor nămornici începuse să se împînzească ușor iz înecăcios de fum.

— Au dat foc, nu i-ar mai ierta Dumnezeu, oftă și jupînița Irina. Și o lacrimă subțire undi în ochii ei triști.

XIII

Iașii păreau o necuprinsă vatră de cărbuni și cenușă.

Unde și unde, prin grădinile și livezile mai întinse scăpase cîte o casă. Dar ce însemnau cele vreo mie de

locuințe nevătămate de pîrjol și presărate pe întinsa arie de jale fostului tîrg?

Și curțile domniei se vedeau destul de năruite. Doar zidurile groase, de piatră, arătau mai întregi.

Printre dărîmături și tăciuni roiau oameni necăjiți, trudind să înjghebe la loc vechile cuiburi ale nevoilor lor... Veneau căruțe cu nuiele, cu pari, cu trunchiuri pentru tălpi, dinspre pădurile din preajmă. Se adunaseră brațe, de prin sate, ispitite de cîștig.

Soseau care cu secară, cu mei, din depărtate locuri sucevene, harabale cu hrană adunată de mulții negustori armeni, ori ai Iașilor.

Plutea peste toate un stăpînit geamăt al tîrgoveților sărăciți și întunecați.

Nimeni nu mai privea la strălucitorul convoi ce străbătea jalea aceasta în sunete de surle și de trîmbițe, în huruit de darabane, cu steagurile desfășurate în vînt, cu țepenii prapori clătinați într-o parte și-n alta de pasul cailor și legănările călăreților... Doar asemenea oști și astfel de trecători — ca măririle din butci și carete — erau toată pricina veșnicelor năpaste care se rostogoleau peste necăjitele lor vieți... Ei aveau alte treburi, cu mult mai de seamă, decît să-și zgîiască ochii spre astfel de amară priveliște.

Doamna Elisaveta părea străină de toată trista desfășurare din preajmă-i. Pe dînsa n-o interesau cele ce depășeau aria intereselor ei, norocul odraslelor sale, grija de viitorul lor și al ei.

Alexăndrel-vodă pufnea, înciudat, din cînd în cînd, înfiorat de trista înfățișare a scaunului său. Inima lui tînără, mai vecină înțelegerii și milei, zvîcnea dureros, frămîntînd gînduri de răzbunare.

Boierimea ofta la fel, dar nu de soarta sărăcimii se îndurera ea, ci de mila propriei piele. Le arseseră curțile, li se prădaseră grajdurile, pivnițele și cine știe ce alte bogății... mai tăinuite.

Convoiul străbătu Iașii, îndreptîndu-se spre cetățuia Galatei. Deocamdată, între zidurile mănăstirii se află loc pentru curte. Un loc strîmt, e drept, dar în astfel de nevoi orice culcuș e bun. Fie el cît de mic. De seamă nu e acoperișul, gîndea doamna, ci obrazul care se adăpostește

sub el... Omul sfințește locul — ar fi spus și înalt preasfinția-sa Gheorghe Movilă, dintr-o caretă mai din urmă — dacă doamna i-ar fi cerut părerea.

Oastea poposi pe povîrnișul dealului și pe șesul băltos al Bahluiului, în așteptarea hotărîrilor și poruncilor voievodale.

După cîteva ceasuri — și după ce doamna Elisaveta și principesa Ecaterina Corecky fură așezate în chiliile micului și vremelnicului lor adăpost de pe dealul Galatei și după ce vistiernicul și marele-logofăt primiră porunci pentru grabnica refacere a Curții — voievodul intră în tabără.

Cu prilejul nunții, oaspeților mai vechi la curtea Elisavetei li se adăugase o nouă căpetenie poloneză, celălalt ginere al doamnei — contele Ștefan Potocky. Nu era acest conte croit din stofa războinică a fratelui său — Ian Potocky — dar se socotea a fi o lumină mai mult și — pe lîngă necuprinsa lui avuție — era... și o sabie mai mult.

Vestit despre mălceasca fugă a lui Ștefan Tomșa, Alexăndrel-vodă dădu poruncă de urmărire a vrăjmașului. Și oastea porni spre miazăzi, încălecînd înaltele și împădurítele muncele ale Bîrnovei și revărsîndu-se spre ținutul Vasluiului.

În popasuri scurte și în lungi postate, oastea străbătu Țara-de-jos, trecu Siretul, Milcovul și Rîmnicul, pătrunzînd în districtul buzoian.

. . . .

În liliputanul lagăr din marginea Buzăului, tăbărîseră resturile armatei valahe, adunate de Ștefan Tomșa în retragerea lui spre Iași. Mai adusese fostul domn și carele cu arme și muniții, pe care le putuse întîlni pe drum. Poate pentru că mai spera și credea să mai aibă nevoie de ele. Iar credincioșii boieri ai lui Radu Mihnea se îngrijiseră de averea și de sculele părăsite de domnul valah, în uluitoarea lui dispariție din tabăra ținutului vasluian.

Aflînd de minunata întîmplare, de a nu-și fi pierdut avuțiile — tîrîte după el prin îndepărtatele locuri din care... se salvase — Radu-vodă ieșise în întîmpinarea fostului său aliat. Și, acolo, în tabăra din marginea Bu-

zăului, în aromirea călduță a acelor zile de mai, învățatul — dar atît de fricosul și superstițiosul voievod valah — petrecea laolaltă cu Ștefan Tomșa și cu boierii lor.

Paștele trecuseră ,dar acesta nu era un cuvînt pentru ca mieii să nu se mai rumenească în frigări, sau să nu mai fie copți hoțește, în pieile lor și-n spuză fierbinte. Nu însemna că vinul nu putea să nu mai curgă tot din belșug din buțile cramelor apropiatului Odobești, sau a Dealului-Mare prahovean.

Ospețele din tabără nu se curmau nici zi, nici noapte, cu bunătăți localnice, sau din Stambul, cu fluiere ciobănești, ori tărăgănate cîntece ale dairalelor turcești, pentru care — din pricini familiare — vodă Radu avea o duioasă aplecare.

Ridicase el și giamii, în ale căror minarete urla muezinul în fiecare asfințit de soare, vestind surorilor voievodale, Ihume-catum și Caise-catum, precum și drăgălașilor lor frățiori cu fesuri și cu șalvari, ceasul închinării spre Mecca.

De aceea, măria sa Radu-vodă Mihnea — care se știa atît de departe acum de blestemații de polonezi, de mîna cărora atîrna ața zilelor sale — se simțea nespus de mulțumit și putea petrece în cea mai deplină bună voie în tabăra buzoiană.

Vinul curgea, fluierarii doineau pentru boieri și turcoaicele pentru domnul Valah, sub cerul senin.

Deodată, în zare, se stîrni colb mare.

Ce putea să fie?

Mesenii săriră de la locurile lor, de pe cergile așternute pe iarba de mătasă.

— Ptiu! Batu-l-ar ielele! ... Nu-i nimic, liniștiră boierii. Un mocofan de țăran călare.

— Bine că a fost numai atît, suspină Radu-vodă, al cărui gînd țîșnise iarăși la lehi și la prezicerea ghicitorului padovan.

Se reașezară la chef.

Dar săteanul — un unchiaș încleștat pe o iapă albă, în care lovea cu căciula și cu călcîiele unor uriașe opinci, săltîndu-și brațele în lături, ca pe niște aripi, la fiecare

copcă a sirepei — fu oprit de strajă. El nu voi să țină seamă de sulițele lor amenințătoare.

Se năpusti într-acolo, unde zărise cheful mai mare și unde — fără de greș — nu puteau fi decît măriile lor. Și dîndu-și drumul de pe alba, rămase țeapăn și tăcut.

— Ce-i, moșule? îl scoase din muțenie un boier.

— Vin, măriile-voastre!

— Cine vine, omule? tresări vodă Radu.

— Lehii, cu moldovenii lor, icni bătrînul.

— Și, pe unde-s, omule? cercetă un alt boier.

— Dă! se scărpină unchiașul în plete. Să tot fie... la cale de-un ceas... Știu eu?... Că de cînd tot gonesc iapa, s-or mai fi apropiat și ei, bătu-i-ar pîrdalnicul!

Dar Radu-vodă nu mai putea să-l audă. El țîșnise — chiar din cele dintîi clipe — în picioare. Și se năpustise spre calul veșnic înșeuat și legat prin apropiere. Încălecă. Și începu să lovească în cal, mai aprig ca unchiașul în alba lui.

Se aruncă și Tomșa-vodă spre cai. În tabără începuse învălmășeala. Se auzise de apropierea vrăjmașilor polonezi. Își aminteau de cele primite sub zidurile cetății... Ștefan Tomșa își înșeuă calul. Încălecă mai sprinten decît i-ar fi îngăduit anii și se așternu vîntului spre părțile Brăilei. Tocmai potrivnic fugii Radului-vodă, care galopa acum spre apus, spre reședința sa tîrgoviștească.

Radu Mihnea își uitase — și de data aceea — odoarele și averile, părăsite și altă dată în cortul de pe Movila lui Purcel... Dintre toate cele ale pămîntului, în astfel de împrejurări el nu mai putea gîndi decît la prețioasele sale zile. Atît voia: să și le mîntuie.

Calul era bun, frica mare și... Radu-vodă își izbăvi și de data aceasta viața, dezmințind încă o dată deșarta prezicere a ghicitorului italian...

...După vreun ceas, la masa părăsită de fugari și la paharele lor de mare preț, pline cu și mai scumpe vinuri, se așezau oaspeți cu totul nepoftiți și nedoriți.

După ce repeziră călăreți pe urma potrivnicului său fugar, Alexăndrel-vodă se așeză la ospăț, alături de cumnații săi, principele Corecky și contele Potocky, de prințul Tyszkiewicz, de boierii săi; bărbosul Buhuș, uscatul Ciogolea-logofătul, de spînul Bucioc, fostul paharnic al lui

Constantin-vodă Movilă și de toată boierimea — mare și mică — pornită cu el la oaste.

Petrecerea era în toi, cînd un hotnog se apropie de masa domnească.

— Ce-i, hotnoage? întrebă domnul, cu voie bună.

— Măria-ta, căpitanii au cercetat tabăra... și în cortul valahului am găsit avere mare și odoare multe,... de-ți iau și ochii și mințile...

— Așaa? se miră vodă zîmbind.

— Precum spun măriei-tale!

— Bine, hotnoage!... Bine! Ia seama să nu se piardă ceva, că răspundeți cu capetele voastre!

Și rămase pe gînduri.

— De ce te-ai întristat, măria-ta? îl întrebase Dumitru Buhuș, ca om mai de aproape de voievod.

— Pre ce vezi că... aș fi trist, boierule?... Ți se pare!

Și tăcu, frămîntat de un adînc cuget. Apoi, se întoarse spre marele-spătar, de la spate, care-i ținea armele și păzea — Doamne-ferește! — și scumpa viață voievodală.

— Să vină Ștefan Boier, pisarul.

Cînd acesta se arătă, Alexăndrel-vodă îl lămuri:

— Scoate calamul și cele de scris... Așa!... Așază-te aici, lîngă mine... Bine!... Și scrie:

„Io, Alexandru-voievod, cu mila lui Dumnezeu hospadar i ziemli moldovscoi.“

— Ai scris?

— Da, mărite stăpîne.

— Bine!... Mai departe:

„Scriem domniei-tale, Radului-vodă al Țării Rumânești și-ți dorim multă sănătate, și de la Dumnezeu zile și viață îndelungată. Și-atît am voit a-ți spune că, în cortul măriei-tale, căpitanii noștri au aflat odoare multe și mare avere, pe care socotind-o că de folos ți-ar fi, iar noi neavînd nemica cu măria-ta, nici dușmănie fățișă și nici gînduri ascunse, ci numai spre urmărire de dușman al nostru, aflîndu-ne în țara și pe pămîntul măriei tale. Pentru că turbatul ce-și zice Ștefan Tomșa nu numai întru pofida noastră s-a ridicat, dar a ars blestematul și orașul de scaun, tîrgul Ieșilor, în întregime. Și, iată, îți trimitem acele scule părăsite și acele averi lepădate, pînă la una. Și să-ți ajute Dumnezeu și sfînta Născătoare, Maria fecioara, în toate gîndurile și în toate împrejurările vieții măriei-tale. Așa să știi.

Io Alexandru-voievod.“

Scris-am eu Ștefan Boier, pisar în luna lui Florar zile 28, văleat 7124 de la facerea lumii, iar de la nașterea I. H. 1616 ani.

— Așa! încuviință domnul, după ce pisarul Ștefan îi reciti răvașul.

Se întoarse spre marele-hatman:

— Strînge acea avere și, de iznoavă, să pornească oamenii noștri a le ducere măriei-sale Radului-vodă, în cetatea măriei-sale, la Tîrgoviște!

După două zile se-ntoarseră și steagurile repezite pe urma fugarului, căci Ștefan Tomșa trecuse Dunărea, pierzîndu-se în țara turcească, de dincolo de Brăila și de fluviu.

Și iarăși începu în Moldova o viață fericită.

Elisaveta, doamna Țării-Moldovei, stăpînea ca și în trecut, judeca la Divan, hotăra și iscălea, împărțea banii țării călugărilor papistași, la Iași — episcopului catolic, preasfinția-sa monseniorul Bernandino Querini și abaților lui. Dregea și înălța biserici pentru aceeași credință apuseană, care era și a măriei-sale.

Acestea în Iașii Moldovei, din anul 1616.

În țară?

Luna florilor, Florarul, presărase smalț de negîndite culori peste tot cuprinsul Moldovei. Parcă o blîndă priință voia să se aștearnă peste lume. Lanurile de grîu, de secară, de mei făgăduiau multă roadă. Oile fătau tot gemeni. Prisăcile începuseră să roiască, ceea ce — iarăși — însemna belșug. Un roi de mai e un sac cu mălai... Livezile legaseră atît rod, cum de mult nu se mai văzuse. Iar viile chiar îi și îngrijorau pe bieții oameni. Înfloriseră nebune... Oare unde aveau să mai pună atîta gin... la toamnă?

Sătenii parcă uitaseră amarul chin al anilor trecuți.

Dar, în ţinutul băcăoan, pe valea Trotuşului, la îmbucătura Uzului, se înălţau nişte curţi bătrîne, ascunse între livezi întinse. Acele curţi n-aveau ziduri de piatră împrejurul lor şi nici turnuri de apărare. Erau nişte simple case de bîrne, unse cu lut şi spoite cu var. Case largi, cu cerdac şi cu pridvoare sprijinite pe stîlpi cu meşteşug săpaţi de cuţite plăieşe.

— Ce curţi aveaţi voi, prin părţile voastre?

— Curţi n-avem, ci — doar — unele căşi.

— Ei-ei! Ale cui? îndemnau cojanii pe întîmplătorii plăieşi, ce coborau la cîmpie.

— Apoi... ce să zicem? Le avem pe acele ale Văruntarilor.

— Ei?

— Ştiu eu?... Prin părţile noastre nu mai sînt alte căşi... Atîta!... Încolo, doar bordeiele noastre!

Acolo, în acea casă vestită, unică în măreţia şi faima ei, era un suflet care nu putea uita şi nici nu putea ierta: Ilie Văruntar, comisul care, cu puţin mai înainte, picase la casa părintească, pentru ca s-o aducă şi s-o pună la adăpost pe jupîniţa Irina a spătarului Veveriţă. Aici era departe de afurisitul scaun movilesc.

Văruntar era liniştit. O lăsa pe fată în grija plăieşilor lui. Şi sub paza lui Butucuş şi-a lui Nicoară Gîrneaţă.

Ghinea Duhu rămăsese... pe undeva, să vegheze asupra unor rîpi prăpăstioase, de prin părţile Delene. Nu, că... jupîniţa s-ar fi temut de niscaiva prădalnici. Acele hrube, prin părţile lor, doar moşneagul de le mai ştia, dar... oricum, un ochi veghetor şi mai bună pază, care trece primejdia. Şi fostul călugăr, fostul stegar, fostul om de credinţă al răposatului spătar, adunase în sine toate însuşirile stărilor prin care trecuse, rămînînd ceea ce era: o cheie de aur a unui lacăt tare.

— Cînd crezi că ai să te întorci, comise?

— Cînd s-o face pace-n ţară, jupîniţă Irină.

— Dar dacă pacea aceea nu s-o mai face niciodată?

— Aiasta... nu se poate! Vine cînd nu te aştepţi. Pacea, ca şi boala, vin pe negîndite.

— Bine, comise! Dacă spui domnia-ta, cred. Şi te aştept pe cît de curînd.

— Nici nu trece anul şi... mă şi vezi.

— U-liu-liuuuu! făcuse jupîniţa, asemenea roabelor ţigănci din curtea sa, de sub Deleni. Să te aştept... un an?

— Apoi... după ce s-a face pace, mai trebuie să-ţi meteremisesc şi curtea. Că-mi închipui ce vor fi fost în stare să facă pe acolo cîinii de lehi...

— Aşa-i, comise. Tot domnia-ta ai dreptate. Dar... oricum un an parcă-i prea mult... Nu le-ai putea drege-ntr-o lună? întrebă fata, cu ochii în lacrimi.

— Vom vedea, jupîniţă Irină. Avem să facem... cum o să fie mai bine.

— Vezi? Aşa-mi placi, comise!... Cu astfel de cuvinte, mai că aş fi în stare să aştept... chiar şi un an de zile.

Şi comisul Văruntar plecase, coborînd albia Trotuşului, urmat de o parte din stegari, printre cari unul purta — la spatele comisului — praporul, pe care se arăta zugrăvită mîndra făptură a Sfîntului Gheorghe, cu scut, suliţă şi paloş, dar... fără de balaur.

„Pentru că acel balaur este o închipuire păgînească şi care n-are ce căuta pe o icoană creştină“, spusese, cîndva, Ilie Văruntar bătrînului stareţ Gheorghe, din sfînta mănăstire a Neamţului.

„Greşeşti, fiul meu! îi întîmpinase atunci cuviosul monah. Balaurul este necredinţa, pe care sfîntul o calcă în picioare şi o străpunge cu fierul tare a credinţei sale“.

„Tţ! se împotrivise copilandrul ce era pe atunci comisul de astăzi. Eu, cînd mi-oi face steag, Sfîntului Gheorghe i-l închin, dar nu cu dihanii păgîne pe lîngă el, ci curat şi luminat şi de sînge nepătat. Atîta! cu suliţă, cu paloş şi cu scut. Ostaş de veghe la căpătîiul credinţei, un gîde visător de sînge... fie acel sînge chiar de balaur...“ Căci aşa era încredinţat de atunci Ilie Văruntar.

Sătenii căutau lung în urma cetei, ce tropotea prin colbul drumurilor arse de soare.

„Cine-o mai fi şi boierul ista?“ se mirau cojanii, cînd stegarii străbăteau risipitele lor sate, din şesuri.

„Aista?... Nişte ostaşi... Nu vezi? răspundea, adînc încredinţat, întrebatul. E steagul boierului.“

„Şi unde s-o fi ducînd el acu'?“

„Unde, făr' numai că la oaste merje."
„Da' știu că are la ostași, măi frate! ... O spuză!"
„Cum să n-aibă dacă-i boier? Nu le dă vodă toate moșiile și toate bunătățile lor? Toate averile? Și le face și toate vrerile? Măcar atîta grijă să poarte și ei: să ridice steaguri de oaste, s-o plătească și să poarte războaie."
„Atunci — să știi de la mine! — că ș-aista tot boier este și tot la oaste merge ... Trebuie să se mai isce vreun nou rezbel se vede! ...
Caii înaintau la pas, pe drumurile ce duceau spre Țara-de-sus. Comisul Văruntar asculta, cu încordare, jelania oamenilor. Iar privirile lui cînd se încruntau, cînd ochii i se umpleau de lumina unui zîmbet îngăduitor. Uneori se întorcea în șa, privind trist spre căpitanul de margine, care călărea de-a dreapta sa:
— Vezi, căpitane Tărnă, oamenii istia?
— Cum să nu-i văd, comise? ... N-am ochi ca și domnia-ta?
— Bine, căpitane, ai ... dar eu altceva am voit a spune. Înțelegi ce fel de oameni sînt?
— Asta, comise, e-o întrebare mai grea, la care eu nu am a răspuns decît atîta: niște lume a nevoii.
— Drept este, căpitane Gruia, pe de o parte, dar, pe de altă parte, nedrept este. Pentru că această lume e și una veche, care a rămas precum a fost în începuturi! ... Nu-i vezi? Nu-i auzi? ... Ei grija lor poartă. Nu mai privesc peste zăplaz, în ograda vecinului. Dacă vita lor e sătulă, aceea a fratelui — apăsa el pe cuvînt — poate să îngenunche de foame, în bătătură ... Dacă nogaiul nu-și face drum pe Siret, n-are decît să hălăduiască în voie pe Prut! Nu sare nimeni și se închină mulțumit: Bine că n-au dat pe la noi! ... Iată, de-aceea își fac de cap domnii de la Ieși. Dar jugul tot pe grumazul lor apasă. Pe-al tuturor!
— Ce vrei să spui cu asta, comise?
— Vreau să zic că între oameni nu-i unire a sta împotriva nedreptății și a nu zace în cătușele lăcomiei domnești ...
— Ia să-i chemăm spre oaste, vorbi un codrean. Nu răspunde unu'...

— Dar aceștia? ridică din sprînceană Gruia Tarnă, arătînd spre stegarii din urmă.
— Pre aceștia îi lovise nevoia. La ajunsese cuțitul la os. De aceea mă urmează astfel, lămuri comisul.
— Și cînd nu vor mai fi la greu?
— Atunci nu vor mai avea nevoie de mine și nici eu de ei.
— Și cînd va fi asta, comise?
— Nu știu! La astfel de întîmplări nu stă în puterile mele a răspunde. Aiasta numai Dumnezeu o cunoaște!... Poate, cînd nu vor mai fi Tomșești, nici Movilești.
— Și cine să fie atunci domn, comise?
— Tot un pămîntean ... dar un om al dreptății.
— Tț, ridicase împotrivire căpitanul Tărnă, ca și Ilie cel de odinioară, moșului său Ghedeon. Aiasta nu va fi niciodată!
— Dar, n-a fost?
— Cînd?
— Pe vremea lui Ștefan din neamul Mușatei, pe aceea a lui Bogdan-orbul, pe a lui Petru al Măjeriței, pe a lui ... Ion-armeanul!
— Aceia au murit de mult, ca ... de cînd lumea. Nu mai sînt ... Au fost odată!
— Dar ... poate să se mai nască vreunul asemenea. Neamul n-a pierit, căpitane! Tot sînge moldovenesc curge în vinele neamului acestuia ...
— Tot, comise! ... Dar ... ce fel de sînge le mai curge prin acele vine, despre care vorbești? ... Un sînge moleșit, îndoit cu apă ... Sînge de robi! ... Nu știi domnia-ta? Unde-s bourii cei falnici și zimbrii din codrii Moldovei? Au pierit. Li s-a stîns spița și neamul ... Au fost odată. Și-acum, ce-a rămas din dihăniile acele porumbe, înalte precum caii lehilor, și cu coarnele lungi ca niște țăpoaie? Nimic. Nici urmă ... Spuneau plăieșii de pe Uz, că mai rătăcea — acum cîțiva ani — un taur de bouri prin părțile secuiești, peste munți, dar l-au ucis grofii, la o vînătoare ... Asta-i! Nu mai sînt ... Dar, poate-ai să-mi spui, comise, că ... au rămas strănepoții — pe care-i vedem cu toții — boii de-acum. Și-aici să am iertare, cinstite comise, să răspund: Bou-i tot bou! Își apleacă ușor grumazul spre jug, chiar dacă țipă spre el numai

un copil nemernic,... ca spre noi copilandrul Alexăndrel-vodă, de astăzi, de o pildă.

— Parcă el domnește?

— Dar cine, comise?

— Elisafta Moghilă! făcu disprețuitor Văruntar.

— Și... ce-are a face? Noi vorbim de boi, nu de copilandrii care pot ridica jugul spre grumazul lor... Boul își apleacă grumazul, și tace, și rabdă, și trage, iar cînd îi vine poftă stăpînului, îi dăruiește și carnea... Nu mai vorbesc de vacă... Nu mai grăiesc de vițel...

— Aaah, căpitane! se cutremură comisul Văruntar. Mult amar mai am în inima asta a mea!

Undeva, înaintea lor, pe drumul cel mare de pe valea Siretului, se zărea rateșul Șantei, căreia și cîntec i se scornise:

... La Șanta cea crîșmărească
Cu ochi mari de puică-aleasă.
Că dă oca cît vădrița,
Pe deasupra și gurița...

— Știi ce, căpitane? Ne-om opri la rateșul Șantei și ne-om mai răcori năduful inimii...

— Facă-se voia domniei-tale, comise! zîmbi căpitanul de margine.

În rateș era zarvă mare.

Pe tăpșanul din fața hanului dejugaseră chervane lungi, acoperite cu coviltire de rogojini, și în care negustori aduceau mărfuri din Levant și de prin mai depărtatele locuri ale Asiei — de la Damasc, de la Alep și de acele venite cu corăbiile pînă la Brăila.

... În acea după-amiază de mai promițător de belșug, în fața rateșului Șantei poposise nenumărate chervane, însoțite de paznici înarmați. Drumurile mișunau de mulți lotri și de alți tîlhari mai mărunți, bucuroși să-și împartă postavurile, catifelele, mătăsurile și aclazurile, sticlăria de preț, ori armele, convoaielor de chervane.

Descălecase în fața hanului și altfel de lume. Ștafeta din osebite țări, aventurieri în căutare de stăpîn, căruia să-și închirieze arma și viața. Trăsese — sub șuri și șopruri — butci boierești în trecere spre una dintre cele două țări și capitale: Tîrgoviștea, ori Iașii — sau, numai, spre curțile și moșiile lor. Se vedeau care și harabale greu mirositoare, cu pescărie sărată de la Dunăre. Fel de fel de lume, fel de fel de nevoi și... fel de fel de mărfuri.

Oalele de lut, copăielele de brad, ulcelele și — pe alocuri — chiar pocale de groasă sticlă treceau din mînă în mînă. Se mîncau diferite sărături și afumături — de pește și mascuri. Pe vatra bucătăriei fierbeau mari oale cu borș de crapi din Siret, sau se roteau frigări cu hartane de berbec, ori de mistreț. Pluteau în preajmă ațîțătoare mirosuri de mirodenii și de vin tare și vechi.

Ardeau pe bătătură focuri fumegoase, spre alungarea țînțarilor. În jurul lor, cu tot soarele de mai, se cincheau săteni, oșteni, cărăuși, negustori și multă lume îndoielnică, cu priviri aprige și iscoditoare, cu urechile ciulite spre zvonuri, și cu mîna pe prăselele ce răsăreau din șerpare.

Steagul comisului Văruntar ocoli locul și zarva din fața hanului, ferindu-se spre săivane și șoproane mai lăturalnice, de pe unde s-ar fi putut strecura — mai neluați în seamă — în forfota omenească a rateșului. Văruntar și Gruia Tărnă — însă — descălecară chiar în fața hanului. Trecură caii unui ostaș, iar ei își căutară loc de odihnă.

Pe un capăt de bancă, cu picioarele întinse sub masa îngustă, înțepenită în pămînt, ședea un om, care — după îmbrăcăminte părea a fi un boiernaș. Purta contăș de șiac, o lată căciulă brumărie și cizme înalte, care păreau cumpărate de la vreun ostaș de seamă. Alături de el zăcea baltag de aramă, cu tăiuș lat și rotunjit.

Omul privi lung spre oșteni. Se gîndi cîtva, încruntîndu-și sprîncenele, și — iarăși — îi cercetă cu luare-aminte printre genele împreunate. Apoi, se înghesui mai înăuntrul băncii, îndemnînd:

— Parcă... n-ați avea loc, precum văd.

— Am vrea să ne potolim setea, zîmbi căpitanul.

— Cam strîmt, rînji și omul, dar... ca la Șanta. Aici e mare-nghesuială, totdeauna... Și năvală și strîmtoare!

Văruntar se așeză.

— Dumneata? îl întrebă străinul pe căpitanul, care rămăsese în picioare.

— Mai adast... Pot sta și-așa.
— Ai dreptate. Vin să fie... Îl bei și de-a călare... Daa' de departe veniți?
— Din Galiția, minți Gruia Tărnă.
— Așaa? se miră boierinul.
— Și dumneata? se întoarse Văruntar.
— Din... Valahia, tărăgănă celălalt răspunsul.
Străinul se întoarse, cu totul, spre comis:
— Parcă... te-am mai văzut eu... pe undeva.
— Nu cred. Sînt... de pe departe.
— Și eu, făcu boierul. Și trăgînd cu coada ochiului, subțire, spre comis, adăugă: De loc... aș fi de prin Cotnari.
— Așaa? se miră și Văruntar.
— N-ei fi și dumneata tot de pe-acolo? stărui celălalt.
— Eu? ridicase comisul din sprîncene. Aș! Eu, de loc, sînt... de prin părțile Sucevei.
— Așaa! făcu, neîncrezător, omul. Se poate și asta... Seamănă om cu om.
Comisul îl privi bănuitor.
Începură să se arate cîțiva stegari. Se strecurau printre oameni, prefăcîndu-se a nu se cunoaște între ei.
Străinul îi măsura cu ochi mărunți. Îl cerceta cu luare-aminte, nepăsător:
— Multă ostășime mai vîntură țara, de-o vreme.
Apoi, iarăși privi spre comis:
— Și departe mergeți?
— Nu prea! răspunse căpitanul în locul său.
— Daa... mă rog, ce cercetezi dumneata așa? vorbi și comisul. Parcă ai fi șvetur, ori județ...
— Eu? tresări boierinul. De unde?... Așa întreabă omul la o ulcică de vin... Spre trecere de vreme...
Căpitanul Tărnă privi, cu mirare, peste capetele oamenilor. Ridica din sprîncene, întrebător... Se întoarse și străinul, care-i prinsese privirile. Dar nu zări nimic deosebit la spatele lui. Se liniști și sorbi din ulcică, nepăsător.
Șanta așezase în fața comisului o oală verde și două ulcele.
— De Nicorești, viteazule! rîse hangița.
— De unde știi că aș fi? zîmbi și comisul, în silă.
— Se vede... după ochi, și după paloș, oștene...

— Asta nu-i decît o ... sabie.
— O fi, da' cînd îmi spunea bunica povești, Făt-Frumos paloș purta... Și-i semeni, voinicule, clipi hangița din ochi, învîrtindu-se scurt și voind să plece.
— Să plătesc, chemă comisul, scoțînd punga.
— Că n-ei pieri pentru cîteva parale. După ce-oi mai aduce vreo două bardace, îi tot plăti.
Căpitanul pierise. Se strecura într-acolo unde-i chema feciorul său, Grama.
— Ce-i, fiule?
— Feriți-vă, taică, de omul de pe laviță. Și-l arătau, mai adineaurea, niște boieri. Ziceau c-ar fi unul Iurașcu Gepa, de pe la Cotnari și c-ar fi om leșesc acum... Înainte vreme se ținea de pulpana lui Tomșa, cu alt tovarăș al lui, unul Sandu Tărăboi, cu care bate drumuri prin cetățile de peste Dunăre.
— Taaaci, măi băiete! se miră căpitanul. Șiii... ce are a face?
— Cică-ar purta ștafete și de la scaunul din Tîrgoviște, de pe la Silistra, mai știu eu de pe unde. Unul dintre boieri a și-ncălecat, să plece... Grozav se temea să nu dea ochii cu vicleanul aista...
— Și tu... cum ai prins astea?
— Eram în șopru, la cai... I-am auzit vorbind de ceea parte a ieslelor. Ziceau așa, unul:
„Hai și ți l-oi arăta".
„Chiar el să fie?... Iurașcu?"
„Dacă-ți spun!"
M-am luat după ei. Și-l arătară. Vorbeau și de comis, că ... se vedea că-l cunoșteau și pe el. Cică acel Gepa nu se poate să n-aibă și hîrtii la el, pentru țara leșească.
— Bine, măi Grama. Tu cată și te ține de om, că eu l-oi trage pe comis de-o parte, și i-oi spune.
Se duse spre Văruntar.
— Pe unde-ai fost? îl întrebă acesta.
— Unde să fiu, Lisandre?... Pe la cele mărfuri din care... Sînt și lotri pe aici îi făcu semn nesimțit spre străin.
— Bine, Tomo, înțelese comisul. Cînd plecăm?
— Am pus să-njuge.
— Plecați? se arătă hangița cu altă oală.

Căpitanul îi făcu și ei semn.
— Plătim... mai acum, că sîntem cu cele zece care, de-au luat și cărăușii niște oale...
— Bine, bine, făcu femeia. Doar nu ne cunoaștem de ieri de alaltăieri.
Străinul se repezi după Șanta.
— Cine-s aiștii?
— I-raaa! se mînie hangița. Da' parcă-i fi o muiere iscoditoare... Cine vrei să fie? N-ai auzit că vorbeau oamenii de chervane?... Cine, făr-numai niște negutători?
Iurașcu Gepa o privi tăios. Era încredințat că muierea mințea. Se reașeză la masă. Dar ostașii nu se mai arătară... Ce fel de negustori, îmbrăcați cu mondire ostășești? Nu se potrivea minciuna.
Trăise el multe asemenea întîmplări în drumurile lui, de cînd făcea slujbă neștiută de lume, cînd la scaunul din Iași, cînd la cel din Varșovia, cînd prin alte părți de lume, preschimbîndu-se — după loc și după timp — cînd leah, cînd turc, cînd moldovean, cînd nemeș... Ce nu face omul să adune oleacă de avere? Nu-l învățase astfel maică-sa, nepoata vlădicăi cu muiere de la Cotnari și de pe vremea lui Eraclie-vodă?
Rămase pe gînduri. Ostașii-negustori nu se zăreau. Oala lor rămăsese, aproape nebăută, pe masă. Și omul tresări... N-or fi și-aceștia niște vicleni?... Te pomenești ... Și cu astfel de lume se întîlnise Iurașcu Gepa în vînturoasa lui viață de pînă atunci... Ia, se prea poate și asta! se încredință el... Poate n-ar fi rău să plece și dînsul, cît mai nevăzut... Tot nu prea are chef de băut...
Se înălță și privi în oala din care băuse comisul. Era mai mult de jumătate. O duse la gură și sorbi îndelung.
„Așa! icni, mulțumit, Iurașcu Gepa. Măcar cu asta să-l păgubesc".
Se sculă și intră în han. Aruncă hangiței un zlot tătărăsc. Dădu să plece.
— Cusurul, boierule! răcni femeia, dînd să numere restul.
— Ține-l... pentru minciuna de adineauri, țîfni străinul.
— Vai de zilele tale, se strîmbă femeia.

Iurașcu Gepa se îndreptă spre ușa de din dos. Grama Tărnă era pe urma lui...
...Comisul Văruntar aflase știrile căpitanului. Și rămase pe gînduri.
— Să fie... chiar așa?
— O-ncercare nu face supărare... Să-l lăsăm să plece și ... să-l prindem.
— Dar dacă n-o fi?
— L-om slobozi, cu o-nchinăciune de iertare... Și, gata!
— Așa vom face! încuviință Văruntar.

. . . .

Iurașcu Gepa își închingase calul, vîrîse baltagul în inelul șeiei, trase din fînul ieslei un iatagan, pe care și-l strecură în cureaua brîului și plecă.
— A pornit! se arătă Grama.
— Încotro?
— Pe Siret. La deal. Spre Țara-de-sus.
— Să vă țineți după el. Dar... cu fereală. Venim și noi.
— Am trimis pe Bornea. Plec și eu cu Vîlbură, și cu Săcară.
— Așa să faceți!
... Iurașcu Gepa pornise la pas, ca un om negrăbit și nepăsător... Nu-i plăcuse lui nici asprimea unuia, și nici privirile celuilalt... Dacă vor fi niscaiva oameni de-ai lui Șender-pașa? De-ai lui Ibrahim-pașa, de la Silistra?... Ce nu se poate pe lumea asta? S-o fi dat și comisul de partea lui Tomșa și toată purtarea lui n-o fi decît tot viclenie, de ochii Movileștilor, ca să aibă celălalt ureche în țară...
Din cînd în cînd, Gepa își oprea calul și se prefăcea a privi puținele holde, pe care le întîlnea în cale. Lumea era rară și semănătura pe măsura ei... Cerceta cu luare-aminte, ca un bun cunoscător, secara de-o palmă, meiul clătitor pe brazde... privea întinderile... și întorcea — apoi — ochii în josul și în susul drumului. Dar nu se zărea nimic. Destinderea părea goală.
Făcu același joc în cîteva rînduri. Și, deodată, își împinse calul în iureș. Gonea năprasnic, învăluit într-un

grozav nor de praf, ce se prelingea peste cîmpuri ca un fum de foc bine hrănit.

Dar Bornea Tărnă era înaintea lui, dosit de sălciile luncii Siretului. Grama îi păşea din urmă, cu ceilalţi. Şi, cînd Iuraşcu Gepa se credea scăpat, stegarii ţîşniră din răvoaie, tăindu-i calea.

Celălalt încercă un ocol, îndărăt, spre apă. Însă, alţi stegari îl încercuiră.

Opri, hotărît, locului şi-i aşteptă.

— Ce vreţi de la mine, oameni buni, făcu el, blînd.

— Noi?... Nimic!

— Atunci... de ce-mi călcaţi pe urmă?

— Aşa-i porunca măriei-sale.

— Care măria-sa? Vodă-i la Ieşi. N-are ce căuta pe aici.

— O fi! Da' nouă aşa ne-a hotărît să facem măria-sa comisul.

„Tot el era!" scrîşni Iuraşcu Gepa, mut.

Şi urmă, cu glas:

— Şi ce are cu mine acel comis, despre care vă place să vorbiţi?

— Ţi-o spune-o el. Noi n-avem de unde cunoaşte voia lui.

În trap mare, se apropia şi comisul, cu ceilalţi stegari.

— Parcă te-ai teme de ceva, omule... Ce fugeai aşa?

— Eu de nimic n-am a mă teme, făr-numai de Dumnezeu! înfruntă Iuraşcu.

— Poate! făcu Văruntar. De-aceea, aceşti oameni ai mei au a te căuta, pentru că ... zici a fi fără de frică.

— Pe mine? răcni Iuraşcu Gepa.

— Dacă nu eşti vreun... viclean, de ce te miri? se încruntă comisul.

Din urmă ajunseră şi alţi stegari, cu căpitanul Tărnă.

— Măria-ta! zbucni unul dintre ei, privind holbat spre Gepa.

— Ce-i, Tană?

— Aista-i... acela! şi amuţi, clipind nedumerit, ca sub silinţa unei întrebări nelămurite.

— Cine-i, Tană Brusture? Spune!

— Asta-i... cel de-o dat să mă ucidă... Acela care

ducea oastea, ce ne-nvăluise, cînd... am ieşit din curte... voia omul să lămurească ceva.

— Taci, Tană! se aspri comisul. Am priceput! Şi, întorcîndu-se spre stegari, le porunci: Cercetaţi-l!

Dar oricît îl scotociră şi-l dezbrăcară, nu găsiră nimic asupra-i. Cotrobăiră traista de la oblînc. Ridicară şeaua... Iuraşcu Gepa se dovedea nevinovat. Desfăcură pieile căciulei. Descusură pieptarul, ce li se păruse că foşnăie...

Tană Brusture privea, lung, şaua părăsită în praful drumului.

— Măria-ta, pielea asta, a căptuşelii, nu-i cam nouă pentru o şa veche?

— Aşa s-ar părea, încuviinţă comisul.

Tăiară cusutura. Tăinuită în bucii şeii se arătă o hîrtie groasă, cu grijă păturită şi închisă cu mari peceţi negre.

— Ce-i aceasta, omule?

— Aiasta? începu a îngăima Iuraşcu Gepa. Nu ştiu... Nu pot să ştiu... Eu am cumpărat şaua asta de la un turc. De unde puteam cunoaşte ce se găseşte în ea?

— Aşaa? păru a se mira comisul. Ia dă-ne acea hîrtie, Tană, să vedem ce este?

Gepa se repezi, năuc, smulgîndu-o din mîinile ostaşului şi începînd s-o sfîşie cu dinţii, se silea s-o înghită.

Pumnii căpitanului îi zdrobiră fălcile. Sîngele îi ţîşni pe gură.

— Şiii... nu ştiai nimic despre o astfel de hîrtie? zîmbi, acru, comisul.

Adunară cele cîteva fîşii şi zdrenţe. Le şterseră de sîngele ce le pătase. Le alăturară cu migală. Şi le aşezară pe un scut.

— Pre om legaţi-l! porunci Văruntar. Şi se miră: Hm! e carte leşească.

Începu să citească, tălmăcind-o pe grai moldovenesc:

„Ilustrisime stăpîne, mare hatman Zamolski,

Următor scrisoarei de cu cîteva zile în urmă, întărim încă o dată spusa noastră de atunci. Astăzi şi mai neîndoielnice sînt ştirile noastre, pe care din bune şi vrednice de crezare guri le adunasem. Luna trecută, Ibrahim-paşa a luat deplină înţelegere cu Şender-paşa, de la Ibraila.

Marele vizir a încuviinţat dorinţele lor. Acum Ibrahim a pornit din Silistra cu oaste mare socotită la douăzeci de mii de turci. S-a îndreptat spre Tîrgovişte, de unde va lua pe Radu, domnul Valahiei, cu toată oastea lui. Dar în Valahia va face oarecare zăbavă. Pricina n-o cunoaştem. Ştiam atîta că aşteaptă oarecare porunci de la Stambul. Şender-paşa încă se pregăteşte să li se alăture la apa ce-i zice Milcov. Aceste le ştiu şi le spun. De prind veşti noi, iarăşi vi le scriu, ca şi pe aceste, ce drepte şi fără dezminţire sînt. Bani am primit, dar puţini pentru cheltuiala ce am. Şi turcii şi grecii sînt lacomi foarte, şi nu prea dezleagă limbile pe cîte puţin. Aşa să ştiţi, că nouă năvală în Moldova se pregăteşte...

— Ce zici, viclene? se încruntă Văruntar.

— Şi cu tăierea mea cum rămîne?

Ţîşni mai în faţă Tană Brusture, smuncindu-şi hangerul tătăresc din teacă.

— Nu, Tană! îl opri comisul. Fierul nu se spurcă în sînge viclean! Să se spînzure!

Stegarii îl tîrîră spre luncă.

După cîtva timp, Ivaşcu Gepa se zbătu îndelung în lanţul de curea, care nu se strîngea îndeajuns în preajma grumazului. Tană Brusture se agăţă de picioarele osînditului şi începu să-l smucească în jos. Cureaua se rupse. Şi omul căzu moale peste stegar.

Tană îl privi acru. Îşi trase din nou hangerul şi-i reteză gîtul vînat.

— Tot de fier ţi-o fost scrisa, păgîne, că şi eu, de sabia ta era să mă sfîrşesc!

XIV

La Curtea din Iaşi era iarăşi veselie.

Din Ţara-de-jos sosiseră veşti că, la Brăila, se întîmplaseră fapte foarte pe placul măriei-sale. Un ceauş,

trimis de marele-vizir, ridicase pe Ştefan Tomşa din cetate, ducîndu-l — ferecat — la Stambul. Şi nici nu se putea o mai bucuroasă ştire.

În seara trecută, venise alt olăcar, vestind domnia că în curînd — se va îndruma spre Moldova Ibrahim-paşa, purtînd firman împărătesc pentru întărirea în scaun a lui Alexandru-vodă.

Elisaveta-doamna poruncise straşnic ospăţ pentru asemenea prilejuri de neaşteptate bucurii... Se şi vedea vieţuind — de aici înainte — în binecuvîntata strălucire. Polonia şi panii ei, prieteni încercaţi şi dovediţi în atîtea rînduri. Năluca, veşnic ameninţătoare, a lui Ştefan Tomşa ştearsă de pe zariştea îngrijorărilor Movileşti. Alexăndrel-voievod ajuns domn pe viaţă, pe scaunul Moldovei. Iar ea, magnifica doamnă, atoatestăpînitoare.

Se încredinţa — în sfîrşit — că, Elisaveta de Lozna, doamnă cu mila lui Dumnezeu, va închide ochii şi — odată — va odihni, în glorie, sub lespedea din sfînta mănăstire a Moldoviţei, alături de preavrednicul întru pomenire Ieremia-vodă Movilă.

Dar, în aceeaşi zi, Gheorghe Potocky — nepotul contelui Ştefan, ginerele Elisavetei Movilă — adusese altă veste, din Polonia. Doamna, însă, o socotea deşartă şi cu totul nevrednică de crezare.

Spunea tînărul sol polon — şi iubita rudă domnească — un lucru de adîncă uimire... Cancelaria polonă dobîndise nenumărate veşti despre reaua credinţă otomană. Şi că Ibrahim-paşa nu ar aduce la Iaşi firman de întărire în scaun, ci oşti de război şi poruncă de alungare din Moldova a lui Alexăndrel-voievod şi întregei spiţe Movileşti.

O astfel de veste magnifica doamnă nu o putea crede...

Alte ştafete începură să cadă chiar de a doua zi.

„Ibrahim-paşa a părăsit Tîrgoviştea cu mare oaste, aducînd cu el şi pe Radu-vodă, cu armata lui."

„Şender-paşa de la Brăila şi-a unit oastea tătărască şi cetele lui de spahii şi aclingii cu oştile celor doi la Milcov şi că au intrat în Moldova".

Voievodul se scîrbea. Divanul fierbea. Polonezii se îngrijorau. Dar... magnifica doamnă tot nu credea.

— Zvonuri şi temeri! rîdea ea. Ibrahim-paşa poartă

cuvînt de pace și veselie... De ce vă temeți, boieri?... Nimic dintre cele ce spuneți nu se va întîmpla.

Se adună sfatul.

Contele Ștefan Potocky, principii Corecky și Tyszkiewiecz, însuși proaspătul și tînărul sol polon, Gheorghe Potocky erau de aceeași părere: să se retragă, iarăși, domnia la cetate.

— Zidurile cetății sînt tari, slăvită doamnă. Brațele noastre vor ști să înfrîngă și de data aceasta vicleana purtare a turcilor. Sîntem destui în jurul măriei-tale și rugăm cu toții: înduplecă-te și ascultă sfatul nostru!

Dar doamna Elisaveta rămînea tare pe încredințarea ei. Nu voia să părăsească Iașii. Și voința ei birui, pentru că nu fiul, Alexandru-vodă, domnea peste țară, ci numai ea era stăpînă.

Fierbeau curțile boierești de neliniște. Se încovoiau frunțile de spaimă și de griji. Iașii abia se reclădeau... Altă pacoste? Altă năvală?... Noroc că printre năvălitori nu se mai găsea Ștefan Tomșa. Ar fi fost în stare să aprindă tîrgul a doua oară.

În țară era grea tulburare.

Steagul lui Văruntar apărea în calea oștilor turcești, dînd foc lanurilor, aprinzînd clăile de mei ale sătenilor, ori grinzile de grîu și secară ale boierilor, pîrlind fînețele. Nimeni nu li se împotrivea năvălitorilor, căci lumea fugise din nou din calea oștilor spre codri, spre munți, ori spre părți mai lăturalnice.

Pînă pe aproape de Iași, cîmpurile erau cenușă.

Apoi, comisul ocoli valea Bahluiului, pătrunzînd din codrii Vasluiului, în acei ai Iașilor, spre Delenii jupîniței Irina.

În urma lui gonea de zor o ceată puțină de oameni, care se îndreptau spre Iași. Călăreții pătrunseră în tîrg, apucînd spre curtea domnească, ce se vedea de departe peste măruntele și rarele noi căsuțe ale locului.

Opriră la podul cetățuiei:

— Ștafetă pentru măria-sa Alexandru-vodă.

— De unde? Și de la cine? întrebase hotnogul de strajă la porțile curții.

— Aceasta va cunoaște-o numai măria-sa, răspunse ostașul din fruntea cetei.

— Să vină măria-sa spătarul, să cunoască, strigă hotnogul spre oamenii săi.

De cîteva zile, domnul oprise intrarea în cetățuia curții. Cel puțin, atît putea porunci și măria-sa în țara Moldovei.

Se arătă spătarul, care privi pecetea. Clătină din cap a înțelegere. Și duse pe sol spre divan.

Era în dimineața zilei de 25 iulie 1616.

Ștefan Boier, pisarul curții, după ce cercetă pecețile, spre a se încredința de nestricarea lor, le desprinse, desfăcu foaia și citi:

„Io, Radu Mihnea-voievod, cu mila lui Dumnezeu și îndurarea măriei-sale padișahului, domn al Țării-Românești, scriem măriei-tale Alexandru-vodă Movilă, și-ți poftim sănătate și de la Dumnezeu milă.

Afle măria-ta că nu cu voia și după strigarea noastră a orînduit înălțimea sa sultanul să ne treacă domn în scaunul Țării Moldovei. Și acum omul înaltului împărat ne aduce cu oști multe să ne așeze pre noi acolo, unde porunca înălțimii-sale o arată.

Iar noi, pentru anumite cuvinte, stînd cu inima întoarsă spre măria-ta, trimitem acest răvaș al nostru spre știință, ca ură și silnicie să nu ne poarte măria-ta, la ceea ce fără de voia noastră se face și să rugăm pe măria-ta și pe toți ai lui a se feri din calea turcului, care aspră poruncă are să prindă pe măria-ta și mazil să-l facă...“

Alexandru-voievod încremenise. Pe chipul său se slei o albă paloare.

Elisaveta-doamna se aplecase în jeț, lărgind priviri de ciută înjunghiată.

— Să se adune sfatul! porunci, vodă, de astădată.

Boierii începură să intre pe ușile scunde ale sălii nesocotit de înalte, din acea aripă de curte ce izbutise să se repare. Chipurile lor erau palide și nespus de îngrijorate. Din ceas în ceas, și uneori unul după altul, soseau călăreți vestind apropierea oștilor dușmane.

Boieri! începu doamna. Ce-i de făcut, boieri! Turcul s-a dovedit a umbla strîmb și de această dată. El nu vine să întărească domnia iubitului nostru fiu...

Şi amuţi.

O uşă se izbise de perete şi pe ea se năpusti contele Ştefan Potocky:

— Tătarii la marginea Iaşilor, răcni el, în poloneză, spre Alexandru-vodă.

Boierii săriră de la locurile lor. Se sculă şi vodă.

— La cetate! porunci Elisaveta Movilă.

Principii se năpustiră pe săli, pe scări, alergînd spre curţi.

— La arme!

Se produse o grea învălmăşeală. Oştenii alergau pretutindeni. Se scoteau caretele din şopruri, caii din grajduri. Căpeteniile urlau porunci. Oamenii ţipau unul spre altul. Nu ştiau ce spuneau, nu înţelegeau ce li se spunea. Se formau cetele. Se trimiteau ordine spre cavaleria poloneză, tăbărîtă în afara curţii. Soseau — în neorînduială — oamenii boiereşti, în steaguri amestecate, înarmate în grabă.

Visternicul încărca averea domnească în carele ce se înşirau, apoi, între rîndurile darabanilor domneşti.

Escadroane poloneze galopau în întîmpinarea nogailor, ce se credeau a nu fi decît cercetaşii oştilor turceşti.

Doamna şi curtea se arătară, aruncîndu-se în caretele şi buteile, ce porneau pe dată, zbucnind pe porţi în goana vijelioasă a cailor, încadrate de călăreţi polonezi.

Mereu se adunau steaguri şi cete boiereşti, alăturîndu-se grosului oştirii, ce începuse să tălăzuiască spre drumul Botoşanilor. Nu mai era o retragere, ci o goană deznădăjduită, o întrecere de scăpare spre viaţă, spre libertate...

În faţa escadroanelor grele poloneze, tătarii — ce-i cunoşteau din proaspăta înfrîngere — întoarseră caii spre cîmpuri, ferindu-li-se din cale. Polonezii nu aveau ordin decît să-i întîrzie. Se înapoiară, îndreptîndu-se pe urma fugarilor.

Însă mîrzacii simţiseră fuga. Şi ei ştiau încotro s-ar putea îndrepta curtea moldovenească.

Ocoliră Iaşii, pe departe, pe sub Galata. Se înşirară pe drumurile înguste, ce şerpuiau printre bălţile Bahluiului, apoi urcă dealul Leţcanilor şi se revărsară pe cealaltă vale a lor.

Principele Tyszkiewicz acoperea convoiul fugarilor. Desprinse o parte din călărimea poloneză şi cîteva steaguri moldoveneşti din puhoiul fugii, galopînd întru întîmpinarea nogailor. Caretele, butcile, căruţele cu încărcături fugeau într-un spăimos nor de praf. Se auzeau răcnetele vizitiilor. Ţipete femeieşti. Tropotul cailor. Huruitul roţilor pe pămîntul ars de secetă. Părea tumultul tunetelor unei zile de uragan.

Darabanii alergau — gîfîind — după convoiul fugarilor, pierduţi în perdeaua groasă de colb.

În urma fugarilor, pe valea îngustă a Leţcanilor, cetele se loviră. Săbiile se izbeau de hangere într-o piriitură aspră. Caii nechezau, muşcînd în oameni, în scunzii căiuţi. Învălmăşeala se rostogolea pe fundul văii ca valurile apelor mari.

Nogaii fură răzbiţi şi începură să se împrăştie peste întinderi. Aria luptei se limpezi. Pe locul ciocnirii, zăceau sute de morţi şi răniţi.

Dintre ei fu ridicat şi solul polonez, domneasca rudă a Movileştilor şi nepotul contelui Ştefan, Gheorghe Potocky care murise pe pămînt moldovenesc.

Din urmă venea grosul trupelor moldo-poloneze duse de principele Corecky şi contele Potocky. Sosiseră prea tîrziu.

Şi oastea grăbi spre Hîrlău, pe urmele curţii şi a lui Alexandru-vodă.

Comisul Văruntar ajunsese în poienile Delenilor. În drum, adunase mulţi călăraşi domneşti. Pe alocuri, năimise chiar săbii, ce adăstau — prin hanuri şi rateşe — asemenea împrejurări, cînd se puteau găsi multe pungi cu zloţi, să plătească o viaţă, pentru a şi-o scăpa pe a sa.

— Bani de plată n-am — le spusese comisul Văruntar — dar dobînda vă rămîne întreagă. Moghilă a fugit cu toţi banii şi odoarele domniei. Şi cred că s-o mai găsi şi pe la boieri cîte ceva... adăugase comisul.

În vremea aceasta, Movileştii întăriră tabăra la Hîrlău. Fuga pripită, oboseala drumului scurt, dar plin de spaime şi — mai ales — credinţă că turcii vor adăsta mai îndelung în preajma noului domn al Moldovei, îi făcură

să se oprească... pe un cît de scurt timp în acel loc al multor popasuri din frămîntatul trecut al Moldovei.

Locul era prielnic unei opriri. Palatul din vechi, al lui Ștefan-cel-Mare, de atîtea ori refăcut și adăugit, se arăta un bun adăpost vremelnic. Oastea, vreo șase mii de joimiri, tăbărî într-o aripă a bisericii domnești, ce-și înălța zidurile împodobite cu zugrăveli și smalțuri chiar în fața palatului. Și, tot acolo, doftorii curții avură de lucru cu îmbălsămarea rămășițelor lui Gheorghe Potocky, pentru drumul pe care trebuia să-l facă — pe arșiță de vară — pînă în Polonia...

La Iași, Ibrahim-pașa așezase în scaun pe Radu-vodă. Șender-pașa — care nu avea ce face, mai îndelung, într-un tîrg, ce abia renăștea din vatra tăciunilor lui și pe niște locuri atît de sărace, pe unde nu se găsea nici hrană pentru cele peste douăzeci de mii de turci, tătari și munteni — se pregătea pentru urmărire.

Pierduse mai mult de două săptămîni în zăbavă zadarnică și în așteptarea merindelor din Țara-de-jos, și din grînarele Brăilei...

... Oastea musulmană porni — melcește — spre Hîrlău.

În curtea pribeagă se vesti iarăși spăimosul: Vin!... Polonezii se mișcară. Începuseră a se ivi iscoadele cetelor lui Șender-pașa.

Cavaleria poloneză se pregăti de ciocnire, ieșind spre Cotnari. Principele Corecky luase comanda. Și, trupele se izbiră în același haotic amestec de oameni și cai.

Lupta era în toi, cînd — de sub perdelele codrilor — porni alt iureș, neașteptat... Spune cronica din vechi a fi fost, pe acele locuri și în acea zi, izbirea cea mai grea între turci și moldo-polonezi, dar, neprevăzuta ivire și lovire a numerosului steag al comisului Văruntar și a hînsarilor lui tulbură adînc valurile — și așa destul de clocotitoare — ale luptei.

Samuel Corecky se războia aprig. Ar fi voit să fie el singur biruitorul ceasului. Însă stegarii comisului revărsaseră asupra încăierării un duh al spaimei. Izbeau înverșunați. Nu căutau în cine.

Săbiile plesneau viața în față, cădeau în spatele tuturor, tocau nădejdile și sfîșiau zilele oricul.

Principele Corecky simțise că — peste învălmășirea luptei în care intrase — coborîse o necunoscută și haină aripă a morții. O săgeată i se înfipse în pulpă. Îi cunoștea venirea. Izbise din față... I frînse pana care-l stînjenea. De fierul ei — rămas în carne — nu se îngrijea... Vor vedea doftorii, după bătaie. Și se aruncă și mai înverșunat spre rîndurile turcești:

— După mine, viteji!

Dar altă săgeată i se înfipse în spate și prințul se aplecă peste oblînc... Săgeata aceea nu venea de la dușmanul din față... Pămîntul acesta, moldovenesc, încolțea sămînța vrăjmășiei de peste tot cuprinsul lui. El simțea că potrivnicii stau roată în jurul său, dar nu înțelegea ce anume se întîmpla că turcii cădeau îndoit și întreit mai mulți decît ar fi putut răpune destul de slabele forțe poloneze.

Și turcii întrezăreau o tainică năpastă. Moartea venea — mai ales — de pe unde nu s-ar fi așteptat ei. Din lături, nu din rîndurile poloneze... Hînsarii văruntărești aruncau nori de săgeți peste toți.

Dumitru Buhuș se repezise. Îl smulse pe Samuel Corecky din șa, și-l așeză pe calul său, galopînd îndărăt, spre Hîrlău.

Principesa Caterina-Margareta se îngrozi... Viteazul ei soț rănit?...

— Două săgeți, deodată, domnul meu? se zbuciuma femeia.

— N-o recunosc decît pe cea din pulpă, doamna mea, pentru că privirile mele au fost mereu îndreptate spre dușman.

— Și... aceasta din spate? plîngea ea, în hohote.

— Aceasta, doamnă?... E acelui... ce n-a îndrăznit să mi se arate în față, se îngîmfa, zadarnic, rănitul.

Se însera, cînd oastea poloneză se adună de pe cîmpul de măcel. Lipsea puțină lume. Turcii — fugiți îndărăt, spre grosul armatei — lăsaseră pe cîmpul luptei cîteva mii de morți.

În chervanul acoperit cu scumpe covoare de Ispahan și Smirna, rezimat de pernele pufoase, pe care se puteau ceti — în complicate rotogoale și încurcate picioare de

păianjen, cusute cu fir de aur — versete din Coran, Şender-paşa aştepta sfîrşitul bătăliei.

Nu ieşise la luptă, pentru că aflase slăbiciunea vrăjmaşului. Şi paşa era adînc încredinţat că — de astă dată — ghiaurii vor fi cu mult mai uşor răpuşi.

La Iaşi — cugeta paşa — lăsase domn nou, din voinţa padişahului, şi acea voinţă se dovedea lege — de cele mai multe ori — chiar pentru creştinătate... Fugarii erau puţini şi slabi. O mînă de oameni ai nevoiei şi urgiei... Astfel gîndea Şender-paşa, cînd începuseră să-i vină, iarăşi, îngrijorătoare veşti.

Oastea lui ceda. Se încovăia sub pumnul cetelor leşeşti. Şi mai era un zvon... Apărute nu se ştia de pe unde, alte nebănuite cete se spunea a lovi şi-ntr-unii şi-n ceilalţi.

— Cum aceasta? se încruntase paşa brăilean. Eu nu mă bat decît cu polonezii. Eu aşa ştiu... Cine pot fi ceilalţi?

— Spun ai noştri că — din cînd în cînd — năvăleau dintre vii şi dinspre păduri iureşe de oameni, cari loveau şi-n coastele unora şi-ntr-ale celorlalţi, lămureau ciorbagii, binbaşii şi izbaşii, care luaseră parte la luptă.

— Aceasta eu n-o mai înţeleg. În afurisita asta de Bogdanie se petrec — uneori — lucruri de nepriceput.

Dar, cînd vestea înfrîngerii veni hotărîtă, paşa îşi pierdu cumpătul. Sări dintre pernele chervanului, urlînd afară de sine:

— Oameni blestemaţi? Muieri fricoase! Nu sînteţi voi în stare să frîngeţi o mînă de ghiauri?... Ce-o să zică padişahul?... Iar învinşi?... Iar goniţi?

— Nu sînt de vină ostaşii, înălţimea ta... De vină-i fermecatul acela de polonez...

— Care? tremura Şender-paşa.

— Corecky! îndrăzni să-l lămurească unul dintre imani.

— Cum? ... Iar el? ... Tot el? ... se zbătea paşa în mînie. Unde se bate îndrăcitul acela, cad oamenii ca spicele. Intră spaima în toţi credincioşii! Se vede că nu-i om, ci o fi chiar Saitan, cu sabia de foc... Saitan!... Saitan! repeta într-una paşa, ca şi cum un duş rece s-ar fi abătut asupra mădularelor sale.

Îşi prinse barba sură în pumnul alb, ghemuindu-şi-o sub bărbie. Şi rămase pe gînduri.

Tot Corecky! ... Îl ştia el pe ghiaurul acela... Saitan, în piele şi oase...

Şi simţurile paşei se destinseră, pe încetul. Nu mai era războinicul temut, de pînă atunci. De altfel, doar padişahul şi marele-vizir să fi avut încredinţarea aceasta. El nu se simţise niciodată un războinic. Dacă pornea în bătălii şi dacă le prinsese — oarecum — meşteşugul, acestea nu erau decît chestiuni de interes, de ... cap. Dobîndise înalta treaptă de general de oşti, şi... trebui să se agaţe de ea. I se poruncea ieşiri la oaste şi... cum ar fi putut el sta împotrivă? Cîţi nu-i aşteptau, nu-i rîvneau şi nu-i pîndeau locul?

Nu firea lui, ci interesul îi orînduia viaţa şi purtarea...

Ce ar fi avut el cu ... toţi Corecky din lume? Cu Movileştii? Cu Tomşa? Cu atîţi alţii, împotriva cărora se războise, pe care-i doborîse şi — uneori — îi zdrobise? Nimic! ... La toate n-a stat pricină decît propriul lui interes. Ajunsese paşă şi paşă voia să rămînă.

Astfel, el n-avea nimic cu nici un om de pe faţa pămîntului. Pe cine îl ucide, îl taie, îl spînzură,... nu el o face. Cine voia... Porunca!

Acum a pornit cu Ibrahim, să pună nou domn în Bogdania. Să-l mazilească, sau să-l izgonească pe cel vechi... Vizirul i-a poruncit să-i prindă pe toţi Movileştii şi să-i trimită la Stambul.

O să încerce. Şi... dac-o vrea şi Alah!...

Dar, gîndurile i se adunară, încercuind din nou grijile propriului său folos, al binelui de care — orice s-ar întîmpla — un paşă nu se poate lipsi.

Un cuget viclean încolţi în mintea lui. Trebuie să găsească mijlocul să-l răpună pe polonez. Dar... cum?

Gîndeşte-te adînc şi îndelung. După cîtva timp, începe a zîmbi subţire, abia ghicit, sub mustăţile aplecate spre barbă.

Să fi aflat calea? Aceasta să fie?

Neîndoios că da! Alta nu poate fi.

Bate din palme:

— Aduceţi pe Iusuf!

Iusuf Ali-Cadîr era spaima raialei, nimeni nu mai

pomenise un asemenea credincios: mare, tare și — mai ales — peste fire de crud. Trupul — stîncă, brațul-fier... Nici hanul nu călărea ca el și ca dînsul săgeata nimeni n-o ținea. La paloș nu-l dovedea toată hoarda și la suliță nimeni dintre toți închinătorii lui Alah...

Iusuf se arată. Se apleacă pînă la pămînt, într-o temenea înceată și sărută papucul înălțimii-sale, după cum pașa îl sărută pe acel al vizirului, ori pe-al padișahului de la Stambul.

— Iusuf, ai să te bați cu un ghiaur!

— Aferim! încuviințează uriașul.

— Dar, ia seama, că-i cel mai viteaz dintre acei ce s-au războit vreodată cu vreun credincios... Dacă îl ucizi, ciștigăm noi și ne întoarcem acasă cu cinste. Nu mai facem război. Dacă te ucide, tot acasă ne-ntoarcem. Și fără război. Dar... cu rușine. Ce zici tu, mîrzace?

— Aferim, pașa! Ce poate zice Iusuf? ... Ce spune pașa... Ne batem!

— Și-ai să-l dobori, Iusuf?

Mîrzacul, clătină, prelung, din cap:

— Și cu Saitan se bate mîrza Iusuf!

— Apoi, acesta chiar Saitan este! zîmbi Șender-pașa. Iusuf Ali-Cadîr rînji și el:

— Illa Allah!

Principele Samuel Corecky zăcea greu.

Săgeata din spate — mai de departe aruncată și platoșa groasă fiind — nu intrase prea adînc. Nu se arăta decît ca o iute crestătură de junghер. Rana din pulpă părea mai grea, lărgită și de smucitura lui Corecky.

La căpătîiul său sta — neclintită — Elisaveta Movilă. De viața principelui atîrna toată viața și toată izbînda movilească... Soarta li se arăta tot mai vitregă. Norocul le sta potrivnic... Ce va mai fi? Oare ce primejdii îi mai amenință?

Ar fi trebuit să fugă, dar oastea lor era puțină de astădată. Și o armată urmărită e mai lesne secerată decît aceea ce înfruntă primejdia... Paianjenul-de-pămînt nu-i decît o biată gîză nevolnică, dar — cînd omul vrea să-l ucidă — se întoarce cu fața către el, ridică în aer-

lăbuțele încordate, își descleștează fălcile, în care nu încape nici bobul de mei...

Cînd nu e lîngă principe, doamna stă îngenuncheată în fața icoanei Sfintei-Fecioare...

Acum stă lîngă ginerele acesta, care geme ușor, în bolnăvicioasa somnie ce l-a cuprins.

De cealaltă parte a patului privește — întristată — principesa. Lîngă fereastră s-a așezat vărul rănitului, principele Tyszkiewicz.

Stau triști, gîndind la zilele ce vin. Dacă Samuel nu s-ar găsi în starea aceasta, el încă ar fi pentru fuga la cetate.

În odaie pătrunde un copil de casă:

— Mărită doamnă, un sol al pașei cere să vorbească cu înălțimea-sa principele Corecky.

— „Ce-o mai fi!“ tresare inima Elisavetei.

— Să fie adus! încuviințează rănitul.

Trimisul apare. Se apleacă — pe rînd — spre fiecare. Știe căruia dintre ei trebuie să-i îndrepte cuvîntul, căci toată tabăra turcească nu vorbește decît... despre rănit.

Poate de aceea a și gîndit Șender-pașa la vicleșugul său.

— Ce voiești? îl întrebă Corecky.

Solul își îndreaptă privirea spre el. Rănitul vorbește greu, dar înțeles.

— Înălțimea-sa Șender-pașa cere înălțimei-tale să scurteze războiul.

— Cum? ... În ce fel? tresare prințul, mirat.

— Printr-o luptă între doi viteji.

— Și, care sînt aceia?

— Înălțimea-ta și ... un mîrzac de-ai noștri. De partea cui va fi biruința, va sta și izbînda oastei.

Corecky zîmbi, ușor:

— Cunoaștem noi asemenea fapte viclene.

— Nu, principe, se înclină solul. Lupta să se dea cu jurămînt sfînt de necălcarea cuvîntului.

— Și ... cine jură?

— Cîte doi preoți, dintr-o parte și din cealaltă... Sau, cine crede și cere înălțimea-ta.

— Bine, primesc, dar ... începu Corecky.

— Domnul meu! imploră principesa Caterina.

— În starea în care ești? se împotrivește și Elisaveta Movilă.

— Nu se poate, Samuel! vorbi, hotărît și Tyszkiewicz.

— Ba da! Sînt gata! Pentru gloria Poloniei și pentru cinstea neamului nostru, iubitul meu văr. Pentru soția mea, pentru dragostea spre magnifica doamnă!

— Îți mulțumesc, principe, dar nu se poate! Nu! strigă doamna Elisaveta, cu o dîrză hotărîre. Ești îndoit rănit. Gîndește-te! Cum te vei lupta cu un om sănătos? Și ... fără îndoială că acel ce-ți va fi potrivnic, poate că va fi și unul dintre cei mai iscusiți dintre ei... Nu! Nu! La aceasta nu mă învoiesc.

Principele Tyszkiewicz se alătură de pat:

— Dacă e vorba de o luptă, îngăduie-mi — iubitul meu văr — să te înlocuiesc. Nu se cade să-ți primejduiești viața mai mult. Cum te vei ține pe cal și cum te vei mișca în starea în care te afli?... Singur ai spus-o. Gîndește-te că e vorba de gloria Poloniei, de liniștea soției tale, de siguranța rudelor noastre scumpe: doamna Elisaveta și augustul ei fiu, Alexandru-voievod... Îngăduie-mi și cinstea și favoarea aceasta!

Și vorba urmă îndelung, pînă cînd rănitul cedă.

— Spune stăpînului tău, lui Șender-pașa, că... propunerea a fost primită, încuviință Corecky.

— Și că, în locul principelui Corecky, rănit și în pat — după cum îl vezi — voi lupta eu, principele Tyszkiewicz, vărul său. Poate nu atît de viteaz ca dînsul — arăta el spre Corecky — dar cu destulă bunăvoință ... să-mi răpun potrivnicul...

— Aferim, principe! încuviință solul, cu un vag zîmbet de mulțumire. Illa Allah!

Ceaunul făcu noi temenele și plecă.

— De ce nu m-ai lăsat, Caterina? se întristă prințul.

— Domnul meu, domnia-ta ești singura mea lumină și — cînd începe cîte o noapte de spaimă — cine-i nebunul să sufle în lumina făcliei sale?

În ziua următoare, pe cîmpia ce se destinde în partea de apus a Hîrlăului se găseau — așteptînd — multă oștire turcească și toată moldo-polonimea.

Ostașii se așezară într-un uriaș cerc, în mijlocul căruia

urma să se desfășoare lupta dintre principele Tyszkiewicz și mîrzacul Iusuf Ali-Cadîr.

De fapt nu sta nici Șender-pașa, nici voievodul Bogdaniei, sau rudele sale. Căpetenii, nobilime, soldățime.

Din rîndurile turcești se desprinde un grup de muftii, hatibi și ulemale, în mijlocul cărora pășea un bătrîn hoge. Din partea potrivnică porni un grup de diaconi în odăjdii, însoțit de un preot. Tălmaci încercați însoțeau amîndouă grupele.

După ploconeli și temenele și după o mai dinainte rînduire, hogea rosti jurămîntul de necălcare a cuvîntului dat. Tălmacii polonezi încredințară cinstita rostire a fiecărui cuvînt. Apoi jură și preotul, repetînd aceeași formulă, vorbă cu vorbă. Tălmacii turci adeveriră și ei limpezimea cuvintelor și dreapta lor pronunțare.

Preoții se închinau unii spre alții și se retraseră între ai lor.

După cîtva timp, se arătară și potrivnicii. Veneau pe jos. Cîte un ostaș le aducea caii, după ei. Alți ostași purtau lighean de aramă, cană cu apă și covoraș de rugăciune, în urma mîrzacului.

Iusuf Ali-Cadîr se spălă pe față cu apă ne-ncepută. Apoi se lăsă pe covoraș, cu fața spre Mecca și se închină.

Se ridică. Își suflecă mînecile largi ale caftanului și se îndreptă spre calul arab, acoperit cu harșale scumpe bătute în pietre prețioase. Încălecă. I se dădură iataganul, sulița, arcul și o cucură cu trei săgeți.

După o foarte scurtă rugăciune, principele Tyszkiewicz încălecă pe un cal alb, moldovenesc. Nu avea alte arme decît același arc și trei săgeți, un scurt buzdugan atîrnat la oblînc și un lung și lat jungher cu două tăișuri.

Se priviră cîtva timp, încruntați, ca și cum ar fi voit să-și ghicească gîndurile, ori să-și cumpănească puterile. Apoi își porniră caii în galop mărunt, destinzîndu-și arcurile. Săgețile șuierară. Caii porniseră în goană năprasnică, lunecînd unul pe lîngă celălalt. Întorceau aproape pe loc. Și iarăși se săgetau, dar nici unul nu-și nimerea ținta, spre nedumerirea celor două oști, care murmurau. Soarele dogoritor al zilei de august îi orbea.

Săgețile se terminară, nu — însă — și lupta.

Polonul desprinse buzduganul și goni spre mîrzac.

Acesta repezise sulița, dar Tyszkiewicz dispăruse după cal, pentru ca în clipa următoare să reapară, stînd iarăș călare, să-și rotească — aproape pe loc — calul. Ajunse în spatele mîrzacului, tocmai cînd acesta întorcea și el. Învîrti scurt buzduganul și-l repezi înverșunat în țeasta celuilalt. Iusuf-mîrzacul se prăbuși de pe cal. Dar sări în picioare, dădu să-și tragă iataganul. Prințul fu și mai iute. Se aplecă fulgerător și-i înfipse jungherul în brațul drept, smucindu-l în lungul lui. I-l spintecase.

— Aa-ah, ghiaur! urlă mîrzacul, cumplit.

Dar Tyszkiewicz se aplecă a doua oară și — de data aceasta — îl izbi în inimă, rotind jungherul pe loc. Mîrzacul se prăbuși la pămînt, cu vaietul unui mal de lut.

Polonezul descălecă. Se apleacă. Și, deși-l știa mort, îi reteză capul chiar cu iataganul său.

Se porni vuiet spăimos. Urlete de ură și în rîndurile nogailor și ale turcilor, strigăte de izbîndă într-acele ale creștinilor.

Nepăsător, principele Tyszkiewicz ridică sulița de lîngă mort. Îi înfipse tidva în ea. Încălecă. Și plecă spre Hîrlău, cu capul lui Iusuf Ali-Cadîr, cel mai grozav ostaș dintre nogaii vremii lui.

Soldățimea fierbea, urla.

Din rîndurile lor reapărură hogea, cu ulemalele, cu muezinii și cu imamii lui și — după cîteva zeci de pași — se întoarseră cu fața spre ei, ridicînd brațele spre cer, în semn de oprire, de potolire. Același lucru îl făcură și ceilalți preoți, ai creștinilor.

Freamătul încetă, dar urletele lor urmară îndelung, sub arșița din ce în ce mai năbușitoare a amiezii acelei zile de vară.

XV

Departe de Hîrlău, în crug de dumbrăvi — de pe unde codrii-merei se topiseră de îndelungă vreme — pe loc ușor încutat și scăzînd în treptate prevaluri spre albia Jijiei, își așezase tabăra Șender-pașa.

Acolo aștepta — liniștit — isprava mîrzacului său, despre care nu se îndoia că-l va răpune pe leah. Se simțea adînc mulțumit de minunatul său gînd. Poate că nici nu va mai fi nevoie să-și urnească oștirea din loc, urmărind un vrăjmaș cu care nu mai avea ce face.

Ar fi trebuit să-i prindă pe Movilești. Așa sunase dorința marelui vizir. Să-i trimită la Stambul, pentru ca padișahul să-i știe la păstrare, în „Cele șapte turnuri". Dar... ducă-se! Era obosit de lumea aceea. De ani nu mai avea răgaz din pricina lor. Poruncile împărătești îl goneau mereu asupra Moldovei.

Acum, după moartea lui Constantin, după scoaterea lui Alexandru din scaun și chiar ginerele Elisavetei zăcea străpuns de săgeți. Putea să și moară. Cine știe? ... Așa spusese ceaușul: că în mare suferință îl găsise. Iar în ceasul acesta, de bună seamă, și celălalt prinț murise de săgeata, sau de hangerul mîrzacului Iusuf...

... Se auzea ceva?

Șender-pașa rămase ascultînd...

Venea, pe văi, vuiet surd, ca un clocotitor dar îndepărtat frămînt de prăpăstioase șiroaie de primăvară. Huia cuprinsul cînd mai tare, cînd mai încet.

— Ce larmă se aude? Ori... mi se pare mie?

— Eu cred că se-ntoarce mîrzacul, cu lumea de pe acolo, făcuse unul dintre conferențiarii religioși, care însoțeau oștile otomane în toate expedițiile lor, întru susținerea simțului de jertfă, cerut de credința propovăduită — odinioară — de Mohamet.

— Asta și trebuie să fie, încuviință pașa.

Dar larma creștea. Valea clocotea din ce în ce mai tare.

— Aleargă-le-nainte, și vino de-mi spune ce-a fost!

De pe coline, pe care se găsea chervarul lui Șender-pașa, începu să se vadă încurarea mulțimii.

— Nu mai pleca, spuse tot pașa. Iată-i că s-au arătat.

În capătul văii tălăzuia vălmășag de lume. Se vedea ostășime furtunoasă... Dădeau din mîini, întorcîndu-se — bezmetici — unii spre alții, ca amenințînd pe cineva nevăzut... Răcneau și urlau și amestecul acela de furie omenească făcea să vuie văzduhul, ca o furtună desprinsă din zări.

— Ce face lumea aceea? Şi de ce zbiară aşa? mai întrebă Şender-paşa.

Dar nimeni nu-l lămuri. În jurul lui, locul se golise. Doar ienicerul de strajă — din spatele chervanului — sta rezimat pe suliţa tuiului cu două cozi de cal privind, nepăsător, spre vale.

Tumultul se apropiase. Larma era asurzitoare.

Pe pataşcă, din două prăjini împletite cu brîie, cîţiva nogai îşi aduceau mîrzacul.

Hoarda se oprise mai pe departe de chervan. Nimeni nu se cădea să se apropie de paşă, nechemat. Nogaii aşezară pataşca la pămînt. Şi Şender-paşa desluşi — lămurit — trupul uriaş, dar descăpăţînat, al mîrzacului său.

— Illa Al-lah! zbucni Şender-paşa. Chiar l-au ucis? făcu el, uimit şi neîncrezător, deşi vedea înaintea ochilor săi scîrbavnica înfăţişare a uriaşului, în a cărui putere şi meşteşug se încrezuse atîta.

Nimeni nu-i răspunse. Ci, toţi vorbeau, răcneau, spuneau ceva, ce se prefăcea într-o nebună tumultuire de glasuri. Şi paşa înţelegea că oastea cerea răzbunare pentru moartea mîrzacului.

— Unde-i e capul?

Hogea se apropiase:

— I l-a luat ghiaurul.

Paşa rămase pe gînduri grele.

Părea că nu mai aude zgomotul de spaimă şi de revoltă al ostăşimii. El se gîndea la cuvîntul dat ghiaurilor... Ce trebuia să facă? Să-l ţină, sau să-l calce? Să se dea bătut, ori să pornească iarăşi aspră şi grea bătălie? ... Şi, abia acum, în faţa mîrzacului mort şi decapitat spre batjocură, paşa înţelegea nebunia mărinimiei lui, sau — poate — numai a plictisitoarei goane după un duşman, ce nu voia să se lase uşor răpus.

Spre aceasta pornise el? Pentru aceasta olăcarii lui bătuseră drumurile Silistrei, spre celălalt paşă, Ibrahim, ... spre Stambulul marelui-vizir, spre Tîrgoviştea lui Radu-vodă? ... Plecase să-l răpună pe Alexandru-vodă. S-o răstoarne pe Elisaveta din fumurile măririi ei. Să spulbere sămînţa zîzaniei din această Bogdanie de zurbagii şi de necredincioşi...

Ienicerii, spahii, nogaii, toată oastea, zbireau mereu.

— Ce vor ostaşii aceştia? îl întrebă el pe hoge. Şi unde-i sînt beii şi căpitanii?

— Beii se tem de mînia ta, stăpîne, iar ostaşii vor să-şi răzbune mîrzacul.

— S-aştepte. Nimic nu se face fără de voia lui Allah. Şi, numai atunci cînd hotărăşte el!

Tyszkiewicz intrase falnic în Hîrlău, cu capul mîrzacului în vîrf de lance.

Samuel Corecky se cutremurase.

— Să plecăm, magnifică doamnă. Isprava vărului nostru îi va scoate pe turci din sărite.

— Acum? Cînd principele l-a răpus pe păgîn? N-au jurat preoţii lui Şender? A fost o învoială, parcă! După ea, principe, noi sîntem învingătorii...

— Un cuvînt mai mult, doamnă! Şender-paşa nu mai gîndeşte la fel acum. Trebuie să pornim numaidecît. Nu mai e nici un ceas de pierdut.

— Dar paşa a spus că cine învinge cîştigă bătălia, stăruia Elisaveta Movilă, cu încăpăţînarea ei dintotdeauna.

— A spus-o atunci, doamnă, cînd ... era încredinţat că mă va răpune.

Şi, stăpînindu-şi durerea, se ridică din pat.

— Domnul meu! cercă să se împotrivească principesa Caterina.

— Of, Doamne! gemu şi Elisaveta. În starea în care eşti?

— Am călărit şi cu rane mai grele... Acestea sînt ... aproape vindecate. Dar nu-i vorba de mine, acum. De voi! ... Tyszkiewicz! strigă el. Pe cai! ... Pricepi? ... Îndată! ... Acum!

Celălalt înţelesese. Corecky avea dreptate. În cuvîntul păgînilor nu trebuia să te increzi. Şi, în războaie, el o ştia din alte împrejurări, orice mijloc e bun ca să ajungi la ţintă... Numai de voi mai avea vreme... Şi noroc!

Iarăşi începură să se audă porunci pripite. Şi iarăşi porni spăimos frămînt de bieţi oameni în groază.

Huruiau rădvane. Scîrţîiau căruţe şi care. Zburau comenzi aspre, răguşite. Tropoteau copite şi hrănea cuprinsul.

Harabale cu provizii, cu legături de covoare, de haine, cu grele lăzi cu odoare porneau în strigătele de îndemn ale cărăuşilor. Izbeau vizitiii cu grele harapnice în caii slabi, încurcaţi în hamuri. Porneau chervane cu lume îngrozită. Săgetau caretele cu feţele alese, strecurîndu-se prin gloată şi năzuind să ajungă cît mai spre vîrful convoiului...

— Loc! ... Loooc, pentru măria-sa doamna! strigau aprozii din preajma caretei sale.

Goneau pe uliţele mai libere rădvanele rudelor domneşti, împrejmuite de armaşii cu cizme galbene şi haine roşii, cu işlice de urşinic, atîrnînd pe cîte un umăr şi împodobite cu steluţa de argint, cu arcurile prinse la spate, şi care izbeau în acei ce nu se fereau cu prea mare grabă din cale cu buzduganele argintate.

Astfel porni convoiul şi cele cîteva mii de ostaşi pe drumul pribegiei ... despre care nimeni nu putea spune: pe unde va sfîrşi.

Grăbeau. Zoreau. Suiau dealuri, coborau văi, urmînd şerpuirea drumului prăfos, de şleau, care albea — ca un deşirat balaur — peste întinderile arse de soare.

Trecuse de amiază. Afară de cetele lor, lipsite de cuvenita rînduire ostăşească, nu mai mişca nimic sub zări. Poate că — în adevăr — nu mai era nevoie de cercetaşii din fruntea oricărei oştiri. Şi, îndărăt iarăşi, nici de cuvenita acoperire, ce s-ar cere unei armate, fie ea chiar asemenea fugarelor lor cete.

„Părere a boalei şi-a fierbinţelelor ei, cugeta Elisaveta-doamna, afundată în careta sa la înfrigurata stăruinţă a principelui Corecky de a părăsi cît mai grabnic Hîrlăul. Bietul principe! Din prea marea grijă pe care ne-o poartă, ne-a îndemnat la fugă! ... Numai că aşa e! ... N-au jurat preoţii lor că acel ce învinge cîştigă şi bătălia? Turcul e crud, e lacom, dar ... e drept! ... Bietul meu prinţ! ... Totul n-a fost decît o deşartă părere...

Treceau căpitanii în goană, de la ceată la ceată, de la o înhămătură la alta.

— Grăbiţi! ... Mai iute! ... Grăbiţi! răcneau ei.

Se arăta şi prinţul Tyszkiewicz, venind dinspre fruntea convoiului.

— Mai este mult? întreba Elisaveta.

— De-acum, trebuiesc să se vadă şi Botoşanii, doamnă.

— Ce praf e acela, Tyszkiewicz? strigă din urmă principele Corecky.

Polonezul îşi întoarse privirea spre partea arătată de vărul său. Dintr-o văioagă, urca spre cer nămolnic nor de colb.

Erau pe o coastă de deal. Pe stînga lor se destindea o bătrînă pădure de stegari ... Se lămuri un ropot de călărime. De undeva, din faţă, năpusti pe vale puhoi de nogai. În fruntea lor venea vornicul Bucioc, fost om de credinţă al Movileştilor. Erau încă departe. Vornicul ridicase spada în văzduh. Se desluşi frămînt de oameni şi de cai. Tătarii strunisera. Drumul era tăiat.

Încotro?

Porniră comenzi în rîndurile poloneze.

— Opriţi! ... Opriţi!

Şi valea din dreapta se închise de oaste.

— Valahii! ... Valahii! răcneau joimirii.

Fugarii încremeniseră locului. Chervanele se-nghesuiau unele-ntr-altele. Se amestecau cu butcele, cu caretele. Pedestraşii săreau peste care. Se căţărau pe încărcăturile lor. Treceau pe sub burţile cailor, să scape de minghenea strivitoare a înghesuielii şi a opririi aceleia bruşte.

— Îndărăt! Îndărăt! strigau căpitanii.

Un hotnog apăru, venind valvîrtej.

— Vin turcii! ... Vin turcii din urmă... Înainte!

— Cum, înainte? ţipa cineva. În faţă-s tătarii...

— Spre codru! poruncea alt glas.

— Trageţi carele! ... Faceţi roată! îndemnau cei mai mulţi dintre căpitani.

Porniră urlete. Îndemnurile cărăuşilor spre vite. Carele scrîşneau, întoarse pe loc. Scîrţîiau. Se îngrămădeau unul într-altul. Oamenii ridicau proţapele şi împingeau, alăturîndu-le, roată. Deshămau caii, alungîndu-i în codru. Apoi, adunau căruţele grămadă, întocmindu-le ca pe un zid, după nişte mai vechi obiceiuri ale unor asemenea împrejurări din curgerea veacurilor.

Doamna Elisaveta şi principesa Caterina săriseră din carete, înnebunite de spaimă. Dar groaza lor se prefăcu într-o şi mai aspră îndîrjire.

— După care, ostaşi! Nu vă daţi! ... Să ne apărăm! răcnea Elisaveta Movilă, oţelită de crîncena şi neaşteptata primejdie în care se găseau.

Dinspre vale se arătă un sol, cu cîrpă albă legată în vîrf de suliţă.

— Ce voieşti? se aspri Corecky.

Solul îl privi lung.

— Cu tine nu am nimic! Cu ostaşii am de vorbit!

— Vorbeşte! ... Ce vrei? ... răcni iarăşi Corecky.

— Polonezi şi moldoveni, strigă solul valah. Înaltul Şender-paşa vă cere să-i daţi pe Movileşti şi pe toate căpeteniile voastre. Iar voi slobozi veţi fi să plecaţi unde veţi vrea. Nimeni nu vă va vătăma, nici păgubi cu ceva. Aşa să ştiţi! ... Ce cuvînt să duc prealuminatului nostru stăpîn?

Un sutaşi sări pe un car. Pe chipul aprins, ochii îi fulgerau.

— Noi nu ne vindem căpitanii. Aşa să ştiţi! Noi nici pe vodă nu-l dăm! ... Aşa să aflaţi! ... Avem şi săbii şi săgeţi. .. Asta-i tot ce-avem de spus!

— Aşa e! ... Aşa e! se auzea greu tumult de glasuri.

— Noi nu ne vindem stăpînii!

— Aşa e! vuiau miile de glasuri.

Solul întoarse calul şi se depărtă zorit. Cîteva arcuri zbîrnîiră şi săgeţile îl împresurară fără să-l atingă.

Aria se încheia treptat-treptat, legînd car de car, chervan de chervan, în jurul micii oştiri a fugarilor.

Se arătă Tyszkiewicz, răcnind aprig:

— Ai mei, la mine! ... La mine, vitejii mei!

Porni un nou tropot. Şi cei vreo cinci sute de călăreţi ai principelui se îngrămădiră lîngă el.

— Cine ştie să învingă, sau să moară? strigă principele, iarăşi.

— Tyszkiewicz! ... Tyszkiewicz! ... Tyszkiewicz! hăuli adîncul de strigătele călăreţilor.

— Înainte, viteji! şi calul principelui se năpusti spre vale, înfigîndu-se ca un uriaş pumn în rîndurile călărimii valahe a lui Radu-vodă.

Călăreţii polonezi, care căzură ca o avalanşă peste oastea munteană, spintecînd-o în două, se adînciră în văile din spatele ei.

Corecky încercă să încalece, dar piciorul îi era ţeapăn... Ostaşii aşteptau în grea încordare. Duşmanul să nu atace. Îşi aşezaseră — numai — tunurile în jurul taberei, pentru ceasul amar ce trebuia să urmeze.

— Ce facem? întrebă Elisaveta Movilă, nerăbdătoare.

— Aşteptăm să atace turcul. Ne vom apăra atunci, vorbi, aspru, Alexăndrel-vodă.

Se arătă din nou Corecky. Nu mai purta strălucita mantie, cusută cu brandemburguri de aur. Îmbrăcase un simplu mondir ostăşesc. Părea un joimir de rînd.

— Ce-i aceasta, domnul meu? se miră fosta domniţă.

— Măria-ta! ... Alexandre-voievod! se îndreptă el spre domn. E singura salvare ce ne mai rămîne. Trebuie să ne schimbăm de hainele şi podoabele noastre şi să ne asemănăm oamenilor noştri. Numai astfel am mai putea scăpa unii dintre noi...

Se întoarse spre principesă şi spre doamna Elisaveta:

— Doamnele mele, aruncaţi de pe voi hainele aceste. Luaţi altele, proaste... Au să ne prindă... Poate vom izbuti să fugim... N-au să ne cunoască cine sîntem. Ascultaţi-mă! ... Îmbrăcaţi alte straie, de rînd!

Alexandru-voievod se întoarse spre Elisaveta-doamna. Privirile doamnei scînteiară.

— Nu! gemu aceasta.

— Doamnă! stăruia Corecky.

— Nu! răcni Elisaveta.

Şi căută, hotărîtă, spre tînărul domn:

— Alexandru-vodă! Chiar de stă să cadă, un domn trebuie să moară în strălucirea stării sale! Nu ca un mişel de rînd!

Soarele se lăsa pe codri. De jur împrejur vuia larmă şi frămînt de mulţime. Se auzeau nechezături prelungi. Comenzi scurte. Sunau tropote de copită dinspre rîndurile duşmane. În aria încercuită a carelor stăpînea mocnită tăcere.

Porneau răzleţe strigături dinspre valahi, dinspre nogai, din rîndurile turceşti:

— Plecaţi-vă, moldoveni!

— Nuuuu! tumultuiau asprele împotriviri ale oastei.

„Nuuuu! hăuia răspunsul, prelungit de ecoul codrului.

— Închinaţi-vă, polonezilor! veneau noi îndemnuri.

— Nuuu! parcă răspundeau și adîncurile împădurite.

Pe vatra apusului, cerul prinse a sîngera. Un tun bubui. Rîndurile păgînilor începură să freamăte. Tătarii și turcii se năpustiră. Dinspre care vîjîi perdea de săgeți. Ceilalți năvăliră spăimos, și mai îndîrjiți de gemetele celor loviți dintre ei.

Năpusteau într-un haotic amestec spahii și aclingii, printre ai căror cai se împingeau — cu răcnete de fiare — ienicerii și bostangiii... Albeau — pe cîte o clipă — turbanele imamilor, ori fesurile îndungate de albe legături ale hutibilor. Nogaii și mîrzacii lor, momiți de prada pe care o ghiceau în sutele de care, se aruncară și mai fioroși.

Chervanele, carele, butcile erau așezate în trei șiruri, ca trei rînduri de ziduri împrejurul unei citadele. După fiecare rînd se îngrămădiseră darabani arcași, călăreți, toți luptătorii fugari.

Încăierarea începu nebună.

— Nu vă lăsați, ostași! răcnea năprasnic Elisaveta-doamna.

— Loviți!

— Ucideți! strigau căpitanii.

— Dumnezeu cu noi! țipa principesa Caterina, ucideți!... Ucideți!

Puhoiul turcesc părea nesfîrșit. Unii cădeau, loviți de topoarele, de săbiile, de săgețile moldovene, dar... și mai numeroși erau acei ce se repezeau, luîndu-le locul.

Tătarii încălecau carele. Se tîrau pe sub ele. Izbeau năprasnic. Biruiau.

Întîia întăritură căzu. Năvălitorii începuseră să smulgă căruțele din locul lor. Le repezeau spre vale. Carele se rostogoleau, răspîndind încărcăturile... Se strecurau spre cel de-al doilea șir. Năvăleau puhoi...

— Ucideți!... Ucideți!

Moldovenii, polonezii păreau văpsiți cu sînge. Se încovoiau după celelalte chervane și căruțe. Izbeau. Loveau. Secerau în carnea deasă, în trupurile dușmane, care păreau legate unul de altul.

Cădeau sute, le înlocuiau alte sute... Și mai mulți și mai înverșunați.

Cerul se arămise cu totul. Și pămîntul se înroșise. Și

carele. Și oamenii. Totul părea o lume aprinsă, roșie... un tărîm de sînge, un cheag uriaș dintr-un apocaliptic balaur al tuturor pieirilor.

Urla văzduhul ca de un singur strigăt al furiei, de un singur țipăt al vaietului.

Se prăbuși și al doilea rînd de care.

— Ostași... ostași! Nu-l părăsiți pe domn! răcnea deznădejdea doamnei, în clocotul încăierării.

— La mine!... La mine! se auzea chemarea voievodului.

— La vodă!... La vodă! urlau stegarii și dărăbanii.

Și-al treilea rînd de care începuse să se zdruncine. Pe coama poverilor vermuiau încleștarea omenească, corp la corp. Loveau iataganele. Izbeau jungherele, sfredelind găuri adînci, din care sîngele țîșnea ca vinul din buți. Trosneau fusturile, plesnind în fețele celor din preajmă bucăți de creieri, smocuri însîngerate de plete. Urlet. Țipăt. Vaiet...

Oamenii se năpusteau spre desișul codrului. Istoviți, ostașii aplecau — ori scăpau — topoarele. Brațele tremurau. Se frîngeau. Cădeau moi. Aruncau armele.

— Ucideți! îndemnau căpitanii, aruncîndu-se în turcime.

— Ostași! răcnea doamna.

— Nu mai putem!

— Ne dăm!... Ne dăm!

Fugeau. Se părăseau lovirilor. Se lăsau tăiați, fără să mai poată ridica sabia, baltagul. Îngenuncheau în țărînă și în moarte...

...Se înnoptase.

Aria dintre codru și întăritură era numai goană, vaiet, deznădejde.

Femeile alergau în bungetul stejarilor, în întunericul greu dintre trunchii nămornici... Se prăbușeau sub trupurile și hainele îmbîcsite de sînge ale nogailor și turcilor, ațîțați de sînge și împotrivire.

— Aaaah!

— Vaaaiii! se auzeau strigătele lor, din beznă. Răsunau plîngeri, rugăminți. Se amestecau hohote de rîs și horcăiri de moarte. Se vedeau bărbați tîrînd femei, de cozile despletite.

Nogaii despuiau chervanele și carele, ce păreau că se dezumflă ca niște cimpoaie. Scădeau. Se împuținau. Și rămîneau goale: loitre, roți și coviltire sfîșiate și deșarte...

...Iar în noaptea aceea, de 23 august 1616, de pe ceruri lunecase în goluri — spre lumea neființei — încă o stea: aceea a neamului movilesc!

Se revărsa de ziuă.

Cerul se vopsea cu lumină. O tăcere de moarte..., sau de zămisliri de viață, presăra zumzet dulce peste cuprinsuri.

Dinspre codrul Drăcșanilor unduia prospețime răcoroasă, de zori.

Pe ierburile arse de dogoarea verii, pînă departe, spre apele întinse și argintate ale lacului apropiat prăbușiți în istovirea lor, se vedeau trupuri de oameni dormind. O nesfîrșită părăsire de viermăt omenesc, strivit de talpa tuturor trudelor și istovirilor.

Nici corturi, nici straje, nimic dintre semnele unei tabere ostășești. O lume ca adîncită în moarte.

Pe încetul, unde și unde se ridica cîte un cal, mirosind iarba culcată de tălpile însîngerate, spurcate de toate necurățeniile... Și caii aceia pășeau, sau săreau peste trupurile adîncite în somn, adulmecînd după hrana săracă a ierbii uscate...

...Departe, într-o poiană — de ai cărei trunchi lăturalnici se rezemaseră, țepene, singurele straje ale cuprinsului — împietrise un chervan, acoperit cu bogate covoare de mătasă.

De sub arcada lui, se trase spre lumină chipul palid — cu barba și pletele cărunte — al lui Șender-pașa.

Turcul căscă îndelung, privind — plictisit — destinderea mută a poienii. Zări trupurile strajelor sprijinite de stejari și care-și scăpătau spre piept capetele, într-o chinuitură somnie. Și Șender-pașa zîmbi acru.

Apoi, își întoarse ochii înăuntrul coviltirului de covoare.

. . . .

Soarele se înălțase de mult.

Peste cuprinsuri începuse, iarăși, freamătul.

Ostași de tot felul, de multe neamuri, își adunau armele, își legau buccelele cu prăzi, vorbeau, răcneau, rîdeau, înjurau.

Se adunau în cete. Se scoteau din șiruri oameni, care erau legați și aruncați în carele răsărite ca din pămînt. De pe coline, dintre păduri, de prin poiene, veneau mereu căruțe cu tot felul de lucruri îngrămădite unele peste altele.

Și — în lungul văii și a căii, care întorcea spre părțile adînci ale Țării-de-jos — porneau acele harabale încet, multe, tot mai multe,... departe, tot mai departe.

De-a laturea drumului de șleau, pîlcuri de ostași valahi ai lui Radu Mihnea voievod, sprijiniți în suliți, priveau aspru spre boierii moldoveni prinși și dați în a lor veghe.

Radu-vodă îi luase ca pe a sa și singură parte la pradă. Și boierii așteptau încheierea convoiului, care avea să-i ducă... poate spre viață, poate spre moarte...

Pe drumul prăfos se ivi un car mai tare, la care trăgeau cîțiva cai înhămați buziș. De jur împrejur, călăreau spahii și aclingii.

Boierii își ridicară privirile grele de gînduri. Și rămaseră înmărmuriți, cercetînd povara carului care se apropia în pasul domol al cailor.

Între fostul domn — Alexăndrel-vodă și copilul Bogdan — cel din urmă fecior al lui Ieremia-vodă Movilă, sta nemișcată, împrăștiind priviri goale, fosta... magnifică doamnă a Moldovei...

Ochii Elisavetei se aținitiră asupra boierilor ei. Privirile-i scînteiară. Se sculă în picioare, clătinîndu-se. Și țipă, deznădăjduită, frîngîndu-și mîinile albe:

— Boieri, boieri!... Rușinatu-m-au păgînul!

Apoi, se prăbuși, hohotind în plîns, între cei doi feciori... Dar, pe dată, sări iarăși în picioare:

— Opriți!... Opriți! strigă ea spre conducătorii carului.

Scoase niște foarfeci. Își scutură pletele din legătura lor și le tăie. Le întinse unuia dintre boieri:

— Să le puneți, boieri dumneavoastră, pe mormîntul măriei-sale Ieremia-vodă, acolo... în sfînta mănăstire

a Suceviței... Și, să vă aduceți aminte de ticăloasa mea soartă!

Și caii porniră, ducînd departe, spre Stambul și spre necunoscutul lor destin, pe acei care — pînă într-acea lună de august 1616 — staseră stăpînitori peste Țara Moldovei.

XVI

După o primăvară și un început de vară, care se vestiseră îmbelșugate, urmaseră luni de secetă amară.

Din cerul necurmat de senin nu se cernuse nici o bură de ploaie. Puținele ogoare și întinsele pășuni se sfărogiseră cu totul. Pămîntul se crăpase, deschizînd lungi și uscate buze de țărînă arsă și însetoșată spre albastrul cerurilor goale de îndurare.

Livezile îngălbeniseră de timpuriu. Și pometurile se păliseră, rămînînd atîrnate de codițele bățoase și uscate ca niște subțiri vreascuri. Din prisăci, albinele forfoteau bezmetice, mulțumindu-se cu mîzga dulceagă a unor anumite frunze din codri.

Peste sate și tîrguri zburătuiseră și veștile de groază ale întîmplărilor domniei. Unele părți de țară fuseseră călcate și pîrjolite și șuvoiul oștirilor. Altele gemuseră — iarăși — sub năpasta războiului, iar în restul Moldovei fluturase groaza și se împrăștiase lumea de spaima nălucilor...

Toamna urmase în necurmată și pustietoare uscăciune. Dar, de la toamna aceea, lumea ce alta mai putea aștepta decît... vîntoasele iernii, zăpada, viforele și urletul grozavului Crivăț?

Toamna, însă, deși goluță de nădejdi, se îndurase să arunce peste oameni o privire mai îndurătoare. Întîrziase îndelung presărarea arzătoare a brumelor. Închisese lăcata de la borta vînturilor ei tăioase... Și se vede că îndreptase și o tainică rugăminte spre sfîntul soare, să aibă îndurare de trupurile goale ale necăjiților oameni ai Moldovei. Iar sfîntul și îndurătorul soare nu se zgîrcise. Mai aruncase în cuptorul lui o bună sarcină de vreascuri, prelungind o căldură molcuță și foarte prielnică rebegitei lumi sărace din țara Moldovei.

Sub această mîngîiere de raze prielnice, într-o zi de toamnă, calul comisului Ilie Văruntar își țăcănea potcoavele în piatră... cînd sură, cînd roșcată a muncelelor trotușene.

Urca la pas pe poteca ce șerpuia de-a lungul Trotușului, sub malul căruia cînta drîmba apelor, iar darabanele micilor cascade și sărituri de piatră duruiau cu îndepărtate și surde sunete de țimbale.

Codrii îmbrăcaseră haine de poveste. Bogații și tarii fagi își atîrnaseră de umeri hlamide de aur. Mestecenii — mai sărăcuți, mai subțiri și mai rari — țesuseră mantii de argint. Dîrzii stejari, cei aplecați spre gîlceve cu vînturile, ca să pară mai voinicoși și mai de temut, se împletoșaseră cu zale de grea aramă... Numai sîngerii, mai zgribuliți și mai friguroși, își picurau lacrămile de sînge ale frunzelor după vara care fugise pe atît de departe de lîngă ei...

Dar comisul Văruntar n-avea cum să se îmbete de măiastra frumusețe a priveliștei. Nu putea asculta zvonul de cîntec al împrejurimilor prin care străbătea. Pentru că el își adîncise privirile în sine. Și nu putea să mai asculte decît glasul clocotului său lăuntric.

Același gînd și aceeași întrebare îl chinuiau: ce rămăsese din toată frămîntarea, din năzuirea încredințărilor, din tăria nădejdilor lui?

Nimic!

Preț de viață a stat volnic să plătească. Minte a pus. Zbatere grea a cercat. Dar Moldova nu s-a clintit de pe făgașul rostogolirii ei... De-a dura, mereu de-a dura, la vale, tot mai la vale... Pînă unde? Pînă cînd?... Cine știe?!

Dar comisul tresare... „Nici aiasta nu se poate!" hotărăște un tainic glas din adîncurile ființei lui.

Va veni o vreme și-a acestei minuni.

Au mai cercat-o și alții. A încercat-o și el.

Nu-i prea mult de atunci. Nici o jumătate de veac. Cum a sfîrşit Ion-vodă tot pentru această dragoste de neam? Rupt de cămile, cum rupe — acum — durerea din el.

Se vede că n-a sosit, încă, acel ceas al minunii. Va aştepta, după cum — prin vremi —, au aşteptat toţi înaintaşii un ceas al izbăvirii ce va să vină! Nu spune la carte: că... va să vină? Atunci, de ce credea el că acel ceas sosise chiar? Pentru că-i e dragă Moldova?

Ceea ce n-a fost în trecut, poate fi astăzi. Iar ceea ce nu se poate întîmpla astăzi, va fi în viitor...

Dar, pînă atunci?...

Hei! pînă atunci... nu trebuie să piară sămînţa cea bună... fie chiar şi în neamul mirmidonilor.

După cum ceea ce-i mare poate să piară, şi ceea ce-i mic trebuie să crească mare.

Cîţi dintre cei ce se credeau mari mai sînt?

Ce-i Ştefan Tomşa? Ce-a ajuns domnul Ţării Moldovei? Un nevolnic rob al geamătului.

Şi unde-i magnifica doamnă Elisaveta? În culcuşul paşei, sub coviltir...

— Ce a ajuns măria-sa copilandrul Alexăndrel?... Dumnezeu ştie! ridică din umeri comisul Văruntar.

El a voit să-i răstoarne. Şi n-a putut... I-a prăbuşit Dumnezeu pe toţi. Iar pe scaunul Moldovei, pe care el — comisul Ilie Văruntar — năzuia să vadă un falnic om al dreptăţii, stă acum slăbănogul — pe jumătate turcit şi pe jumătate cu piciorul în groapă — Radu-vodă Mihnea!... Asta-i!

Dar nu se poate să nu vină şi alta!... Cînd? Cum?... Odată! Cu voia lui Dumnezeu!

Pînă atunci — precum gîndea el, mai odinioară — cată să nu piară toată sămînţa bună a neamului! De aceea, avea dreptate căpitanul Gruia Tărnă, cînd spunea, mai deunăzi:

„Nu te întrista, comise! Vino la noi, în codru. Avem multe de făcut. Vino acolo, comise Văruntar. În codru, braţe avem... Şi domnia-ta ai multă învăţătură, comise. Şi nouă asta ne trebuie: lumină, ca să vedem la timp primejdia şi să ştim a ne feri de ea... Asta-i!" încheiase şi hotărîse căpitanul de margine Gruia Tărnă.

Zile la rînd a cugetat comisul Văruntar la vorbele codreanului. Şi şi-a zis: căpitanul Tărnă are dreptate.

Dar cînd s-a limpezit din gînduri şi cînd anumiţi meşteri — pe care el i-a pus să reclădească curţile delene — au venit şi i-au spus: „Curtea e gata, măria-ta!" abia atunci şi-a reamintit comisul Ilie Văruntar de domniţa Irina a spătarului Veveriţă.

S-a întors spre căpitan şi a oftat:

— Dar cu jupîniţa ce fac, căpitane?

— Cu cine? l-a întrebat, cu priviri aprige, căpitanul Gruia Tărnă codreanul.

— Cu jupîniţa Irina!

— Cu fata spătarului? s-a încruntat celălalt. Să fie domnia-sa sănătoasă!... Ce mare amestec ai domnia-ta, comise, c-o astfel de jupîniţă?... În codru ea n-are ce face... Ea are curţi, moşii şi gabeni, şi odoare, prin cine ştie ce hrube. Iar neamul nostru n-are alt nimic decît sufletul din el. Şi noi, acest biet suflet datori sîntem a-l păzi şi a-l păstra... La codru, comise! Şi dacă va veni şi acel ceas, muieri găsim noi şi pe-acolo!... Destule-s!

Iar inima lui s-a încrîncenat. Şi Văruntar s-a întrebat: se poate?

Căpitanul a plecat cu acei ai lui: cu Grama, cu Bornea, cu nepoţii părintelui Ugrin, cu toţi codrenii ce se mai găseau în viaţă, dintre acei veniţi la steag.

— Să vii!... Te-aşteptăm! a spus căpitanul Gruia Tărnă, în clipa plecării.

Văruntar a privit pe urma lor, îndelung, pînă cînd din Gruia, din Grama, din Bornea, din nepoţii lui Ugrin, nu i-a mai rămas în priviri decît... amara tristeţe a vedeniei despărţirii...

Acum ridică spre munte.

Clipeşte mărunt. Parcă s-a trezit dintr-un vis...

Ce frumos e codrul din preajmă!... Undeva plînge prelung o vuire de tulnic... Oare, cine mai cheamă? Şi ce?

— Ştiu, comise. Şi eu toate le-ascult şi pe toate le pricep. Şi, în faţa domniei-tale, m-aplec... E linişte-n

țară. Și curțile-s gata. M-așteaptă moș Ghinea și robii... M-așteaptă și codrii... Dar, comise, alt nimeni?

— Ba, da, jupîniță! și se opri.

Își reamintise de vorbele căpitanului Tărnă, chiar în clipa cînd sta gata să alunece spre cine știe ce slăbiciune.

În privirile fetei se aprinseseră două tainice luminiți ale nădejdii. Comisul, însă, tăcuse.

— Mai cine? îndemnă fata, cu o dureroasă strîngere de inimă.

— Jupîniță Irină, eu mă pricep la bătălie. La slovă, iarăși, mă pricep puțin. Știu să ridic o sabie apărătoare în fața celui slab și primejduit. Poate mai știu și din altele cîte ceva... Cum să se dreagă o curte, bunăoară. Cum să se vegheze o avere a cuiva... Multe!... Dar ceea ce m-ai întrebat... Dă!

— Hai, spune! trăsări, iarăși, inima jupîniței Irina.

— Te-așteaptă, poate, un mire.

— Șii... care? străluciră privirile ei.

Comisul își aplecă fruntea, ca un mare vinovat.

— Aiasta, jupîniță, este... dintre cele ce eu nu știu.

Irina îl privi lung.

— Șiii... Nu-l știi, zici?

— Nu! răspunse comisul. Că nu sînt vraci.

— Sînt eu!... Și-l cunosc.

— Aiasta se poate, jupîniță... Se prea poate!

— Și nu mă întrebi: cine-i?

— Nu, jupîniță! Că nu sînt duhovnic. Și nici nu țin să tulbur vreo apă, cînd nu mi-i drumul prin ea. Poate tocmai atunci să vină cerbul setos și... cînd zărește tulburarea apei, gîndește că și primejdia-i pe-aproape... Și fuge biet cerbul însetoșat... Și-i păcat!

— Comise Văruntar... voise să spună ceva domnița.

— Ascult, jupîniță Irină!

Dar fata se întunecă și tăcu. Se vedea pe chipul ei o mută și grea suferință.

— Voiai să mai spui ceva, jupîniță?

Fata tresări. Își trecu palma mică peste ochii încețați de gînduri și oftă, abia auzit.

— Nimic, comise!... Nimic!... Ba da!... Voiam să te întreb așa: cînd ne-ntoarcem la Deleni?

— Aiasta rămîne la buna voie a domniei-tale, jupîniță Irina.

— Bine, comise... Cînd poți și cînd vrei domnia-ta, plecăm...

— Eu m-aș ruga să adăști, pînă cînd dau casa, și livezile, și... sărăcia ce mai am pe aici...

— Cum?... Ce zici?... Cui să le dai? tresări jupînița, îngălbenind ușor.

— Nu știu nici eu, acum... Am să văd!

— De ce să le dai? stărui ea, din ce în ce mai speriată.

— Pentru că... eu trebuie să plec, pe departe. Și nu știu dac-o să mă mai întorc vreodată pe aici...

— Ce vorbești, domnia-ta, comise? Unde vrei să pleci?

— Departe... am spus!

— Și... ce ai pe aici vreai să le vinzi? întrebă ea, cu amară greutate.

— Da, jupîniță.

— Atunci, ... atunci, ... le cumpăr eu, îngăimă fata, în cumpăna unei nădejdi.

Comisul o privi îndelung. O scînteie de duioșie se aprinse în străfundul sufletului său. Și spuse șoptit:

— Nu, jupîniță. Nu ți le vînd... Dacă vrei, ... dăruite fie-ți!... Viața omului e tulbure și necunoscută. Pe unde plec, cine știe? Multe se pot întîmpla. Și, poate, voi avea și eu nevoie de panaghii, de parastase...

— Comise... începu jupînița Irina, dar nu mai putu adăuga nimic. Simțea că se îneacă. Se sculă și fugi în cerdac...

... După cîteva zile, pe căile șerpuitelor și primejdioaselor prevaluri, cobora butca jupîniței Irina Veveriță, pe drumul reîntoarcerii sale spre depărtatele curți ale Delenilor.

În cășile de la-mbucătura Uzului nu rămăsese decît Nicoară Gîrneață. Omul se înfipsese în fața cerdacului, cu mîinile vîrîte în șerpar și privi îndelung în urma stăpînei plecate.

— Mari sînt minunile tale, doamne!... Adică la ce i-or mai fi trebuit domniței noastre și hardughiile astea?... Dar, dă! poate c-o vrea să mai vie cu măria-sa comisul pe-aici, încheie el un gînd luminat, adînc încre-

dințat că, la curtea de la Deleni, avea să fie în curînd mare baieram și bucurie.

Se scărpină în cap și oftă:

„Și eu care credeam să joc la nunta domniței noastre... Dă!... Iac-am rămas și pe-aici!“

Au trecut cîțiva ani.

Casa lui Sandu Lumeș aceeași stă ca și în trecut. Prisaca tot în coasta casei se află. În spate, tot acaretele vechi, gîrliciul hrubei adînci în care se înșiră poloboacele... Numai un grajd nou s-a adăugat într-o altă coastă. Iar împrejurul ogrăzii s-a ridicat gard puternic, de groși și înalți bulumaci de stejar, adînc înfipți în pămînt. Un fel de cetățuie, ca în vremea strămoșilor geți.

Căpitanul Gruia Tărnă vine adeseori. Îi plac foarte niște alivenci, pe care Ghitina știe să le potrivească din toate, ca nimeni alta dintre codrence.

Și despre Ghitina s-ar spune că-i cea mai frumoasă codreancă de cînd țin minte codrenii că sînt muieri prin părțile lor.

Uliana a îngrijit — un timp — de-un mormînt din poiana cu gropi. Lumea uitase cine-o mai fi fost asdrucat și sub crucea aceea, dar Uliana ținuse minte că — lîngă cruce — sădise o mlădiță de sînger. Crucea a putrezit și — la căpătîi — ca o inscripție amintitoare a unui om, a unui viteaz ce se numise odată Toma Sînger, n-a rămas decît sîngerul, care a crescut și crește mereu peste groapa, ce se deopotrivește, pe încetul, cu locul ierbos al poienii, de cînd Uliana a plecat spre gospodăria căpitanului Tărnă.

Despre această plecare, foarte s-a bucurat feciorul căpitanului, Grama.

Uneori, și acum buciumă peste clătitoarele vîrfuri ale stejarilor chemare de tulnic.

Din codru în codru, răsunetul ajunge și aici. Și-atunci, comisul Ilie își încinge spada. Desprinde din cui arcul de corn și încălecă pentru plecare. Dar, niciodată nu pornește singur, căci Ghitina îi stă alături, cu pieptar înzăuat, cu spadă la coapsă și dreaptă pe harmăsarul ei murg...

În pletele comisului s-au aninat fire argintii, ca niște funigei de toamnă.

Au așteptat fecior, să ducă — prin vreme — sămînță mai tare în neamul de mirmidoni, despre care se vorbește în Istoria elinească a preaînvățatului Agathagos. Dar acel fecior n-a voit să bată la poarta vieții și a chemării lui. Și aceasta îl roade adînc pe comisul Văruntar, dar tace. Nu vrea s-o mîhnească pe Ghitina, ... pe cea mai frumoasă muiere codreană...

Uneori, cînd căpitanul de margine — Gruia Tărnă — vine și cînd cei doi preteni se afundă cu mintea în orbul trecutului, oftează laolaltă.

— Părintele Ugrin, al nostru, cîți ani ar fi avut — oare — acum?

— O mie... Și poate și mai mult — face comisul.

— Cum... o mie? îl privește nedumerit căpitanul de margine.

— Păi, ... oameni ca el, căpitane, erau doar în lumea poveștii. Și, de pe atunci, trebuie să fie trecut — barem — vreo mie de ani...

— Musai, că așa trebuie să fie, rostește celălalt cu o adîncă încredințare.

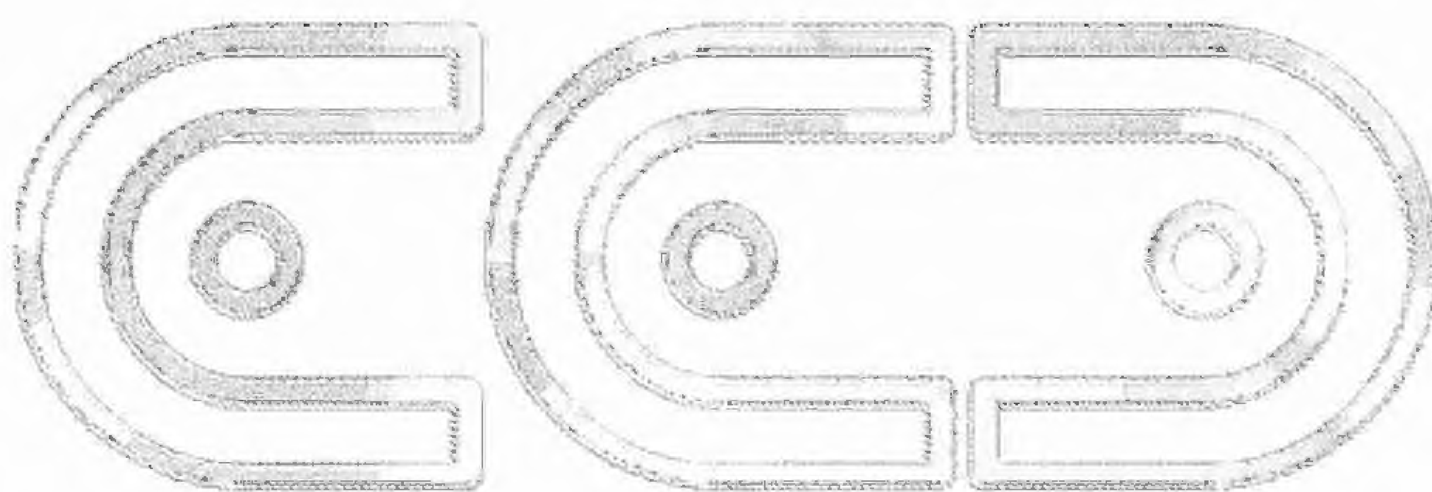
Și tac un timp. Apoi, tot căpitanul întreabă:

— Daa... de jupînița noastră, Irina, îți mai aduci aminte, comise?

Văruntar se întunecă... De Irina Veveriță își amintește el bine. Dar și mai bine își aduce aminte de vorbele ei, din clipa despărțirii și a plecării lui din curtea Delenilor:

— Păuat de-atîtea nădejdi pierdute!... Că mîndri feciori ți-aș fi făcut, Văruntare!

Scanare și prelucrare digitală

de

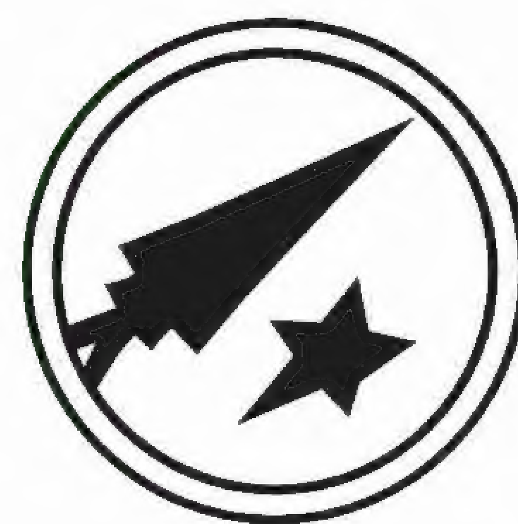

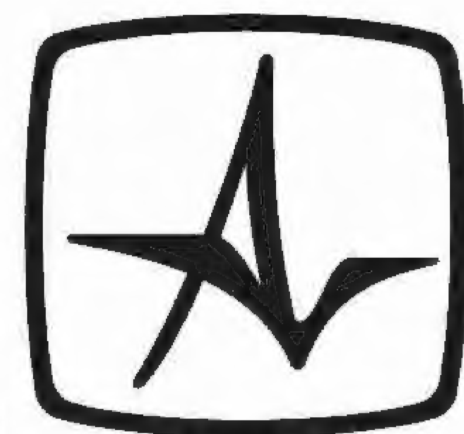
Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2024

